Daniel Berlingher
Daniela Cristina Creț
Anca Florina Moroșteș
Editori coordonatori

DREPT ȘI SOCIETATE – TENDINȚE ȘI PERSPECTIVE ÎN CONTEXT INTERN ȘI INTERNAȚIONAL

Daniel Berlingher
Daniela Cristina Creț
Anca Florina Moroșteș
Editori coordonatori

DREPT ȘI SOCIETATE

Tendințe și perspective în context intern și internațional

PRO UNIVERSITARIA
2022
BUCUREȘTI

Editat de **Pro Universitaria SRL**, editură cu prestigiu recunoscut.
Editura **Pro Universitaria** este acreditată CNCS în domeniul Ştiinţelor Umaniste şi CNATDCU (lista A2-Panel 4) în domeniul Ştiinţelor Sociale.

Copyright **© 2022**, **Editura Pro Universitaria**
Toate drepturile asupra prezentei ediţii aparţin
Editurii Pro Universitaria.
Nicio parte din acest volum (fragment sau componentă grafică) nu poate fi copiată fără acordul scris al **Editurii Pro Universitaria**.

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României
Drept şi societate - tendinţe şi perspective în context intern şi internaţional / coord.: Daniel Berlingher, Daniela Cristina Creţ, Anca Florina Moroşteş. - Bucureşti : Pro Universitaria, 2022
Conţine bibliografie
ISBN 978-606-26-1629-8
I. Berlingher, Daniel (coord.)
II. Creţ, Daniela Cristina (coord.)
III. Moroşteş, Anca Florina (coord.)
34

Redactor: Elena Onea
Tehnoredactor: Liviu Crăciun
Copertă: Vlad Pătruţa

Redacţie:
tel.: 0732.320.664
e-mail: editura@prouniversitaria.ro

Editura Pro Universitaria

Librăria UJmag:
tel.: 0733.673.555; 021.312.22.21
e-mail: comenzi@ujmag.ro
ujmag.ro

Ujmag.ro

CUVÂNT ÎNAINTE

Crearea unei societăţi bazate pe cunoaştere, pe învăţarea pe tot parcursul vieţii, în care să prevaleze principiile democraţiei, apărării drepturilor şi libertăţilor fundamentale, respectului demnităţii umane şi bunei vecinătăţi necesită o abordare pluridisciplinară a tuturor factorilor de decizie implicaţi în educaţia noilor generaţii.

Una dintre premisele esenţiale în acest sens este cunoaşterea reglementărilor juridice. Aceasta este fundamentală în societatea actuală în virtutea principiului „*nemo censetur ingnorare legem*" (nimeni nu se poate prevala de necunoaşterea legii). Adagiul latin menţionat exprimă prezumţia că toţi cetăţenii cunosc legea şi nici o persoană nu poate fi apărată de răspundere invocând necunoaşterea prevederilor acesteia.

Asimilarea informaţiilor de natură juridică se impune studenţilor şi masteranzilor din cadrul facultăţilor de profil ca şi premisă a unei viitoare cariere juridice, dar se relevă a fi efectuată şi de către ceilalţi cetăţeni ai unui stat pentru a cunoaşte: drepturile şi libertăţile lor legitime, a găsi modalitatea optimă de valorificare a acestora, a cunoaşte obligaţiile juridice prevăzute de Constituţia României şi celelalte reglementări naţionale pentru fiecare cetăţean, dar şi aspectele referitoare la răspunderea juridică şi tipurile de sancţiuni.

Provocările: războiul, violenţa, criza economică, cu care se confruntă societatea actuală generează noi abordări atât din perspectiva instituţiilor abilitate la nivel local, cât şi a celor existente la nivel naţional, european şi internaţional.

Volumul de faţă este bilingv şi este elaborat în cadrul proiectului „*Drept şi societate – tendinţe şi perspective în context intern şi internaţional*" finanţat de Centrul Municipal de Cultură Arad şi cofinanţat de Asociaţia pentru cultură, educaţie şi tineret „Vasile Goldiş" Arad. Prin tematica acestui volum autorii şi-au propus aducerea în discuţie publică a unora dintre aceste provocări, precum:

dreptul la pace al popoarelor, eutanasia, violența în familie, dreptul universităților la formarea tinerilor etc., încercând să găsească soluții care să includă atât implicarea instituțiilor de învățământ, prin dezbaterea acestor probleme în mod public, cât și implicarea autorităților locale, în vederea atenuării efectelor negative produse de acestea în plan social.

În acest context apreciem că asimilarea și analiza informațiilor cu privire la cultura juridică este esențială atât pentru studenții/ masteranzii, cadrele didactice, practicienii dreptului, cât și pentru ceilalți cetățeni.

Având în vedere aceste premise, prin obiectivele specifice al acestui proiect, tipărirea, publicarea și lansarea volumului colectiv, ne propunem să creăm bazele unei platforme de informare și aprofundare a conceptelor, principiilor și instituțiilor dreptului public și privat, în vederea extinderii orizontului beneficiarilor, partenerilor și celorlalți membri ai societății, de cunoaștere și implementare a reglementărilor juridice în societate.

Editori coordonatori

CUPRINS

THE INSTITUTE OF EUTHANASIA IN EUROPEAN STATES AND THE POSSIBILITY OF ITS LEGALIZATION IN UKRAINE IN THE TIME OF WAR **9**
Sibilla BOHDANIVNA BULETSA
Mariya VASYLIVNA MENDZHUL

CHANGES IN THE COUNTRY'S LEGAL SYSTEM AS A CONDITION FOR JOINING THE EU: THE EXPERIENCE OF UKRAINE **22**
Myroslava BYELOVA
Oksana DATIO

THE RIGHT TO PEACE: MODERN APPROACHES TO LEGAL UNDERSTANDING **30**
Dmytro BYELOV
Taras DATIO

DOPAJUL ÎN SPORT. LEGEA PRIVIND COMBATEREA ACESTUIA ŞI SANCŢIUNILE AGENŢIEI NAŢIONALE ANTI-DOPING **38**
Claudiu BABOS-MOLNAR

DEZORDINEA SOCIALĂ - FACTOR FAVORIZANT A CREŞTERII DELINCVENŢEI JUVENILE ÎN ROMÂNIA **45**
Emilian BAN

ASPECTE TEORETICE ŞI PRACTICE PRIVIND FONDUL DE MEDIU **54**
Diana CÎRMACIU

ANUMITE CONSIDERAŢII CU PRIVIRE LA PREVENIREA ŞI COMBATEREA VIOLENŢEI DOMESTICE ÎN SOCIETATEA ACTUALĂ DIN PERSPECTIVA LEGII NR. 217/2003 ..... **60**
Daniela Cristina CREŢ

DONAREA CORPURILOR UMANE ÎN SCOP DIDACTIC ŞI MEDICAL – REFLECŢII ETICE ŞI VIZIUNI CREŞTINE CORELATE CU REGLEMENTĂRILE ACTUALE **75**
Corina CRIŞAN
Corina Daniela FRANDEŞ

EUTANASIA – ETICĂ ŞI LEGISLAŢIE ÎN SOCIETATEA CONTEMPORANĂ **85**
Gheorghe FALCĂ

SEMIOTICA INTEROCEPŢIEI – O CALE DE INTEGRARE A SEMIOTICII CU NEUROŞTIINŢELE **94**
Călin HERŢEG

CONCEPTUL ȘI LIMITELE LIBERTĂȚII INDIVIDUALE LA ÎNCEPUT DE SECOL XXI 103
Silvestru HOSSZU

CARACTERUL TRANSLATIV DE DREPTURI AL CONTRACTULUI DE VÂNZARE-CUMPĂRARE CONFORM ACTUALULUI COD CIVIL 112
Thomas JUNGER

STRĂDUINȚE NORMATIVE EUROPENE ȘI NAȚIONALE DE PREVENIRE A INSOLVENȚEI. ACORDUL DE RESTRUCTURARE 122
Ștefan Ioan LUCACIUC

CONTROLUL CONSTITUȚIONALITĂȚII LEGILOR, GARANȚIE JURIDICĂ A SUPREMAȚIEI DREPTURILOR FUNDAMENTALE ÎN CADRUL STATULUI DE DREPT 135
Anca Florina MOROȘTEȘ
Narcisa-Mihaela STOICU
Daniel BERLINGHER

DREPTUL INTERNAȚIONAL ȘI BUNA VECINĂTATE 142
Anda Veronica NEDELCU-IENEI

INADAPTABILITATEA SOCIALĂ ȘI TIPURILE DE INFRACTORI 152
Pavel PALCU

EGALITATE ȘI DREPTATE, CONCEPTE INSEPARABILE. PERSPECTIVE FILOZOFICE 157
Iulia Georgia ROȘIANU COCOȘ

DEMNITATE UMANĂ ȘI DREPTURI UMANE 167
Maria SINACI

EGALITATE DE TRATAMENT ZERO FAȚĂ DE UNIVERSITĂȚI VERSUS PERSONALUL ÎNCADRAT ÎN ADMINISTRAȚIA PUBLICĂ 176
Radu Nicolae STOIAN

ATRIBUȚIILE INSPECTORULUI SOCIAL CONFORM LEGISLAȚIEI ROMÂNEȘTI ÎN VIGOARE 181
Flavius ȘIPOȘ
Aurelian Roland BOIȚ

THE INSTITUTE OF EUTHANASIA IN EUROPEAN STATES AND THE POSSIBILITY OF ITS LEGALIZATION IN UKRAINE IN THE TIME OF WAR

Sibilla BOHDANIVNA BULETSA
Uzhhorod National University
Mariya VASYLIVNA MENDZHUL
Uzhhorod National University

Abstract

The article analyzes changes in the legislation of European states in recent years regarding the introduction of the institution of euthanasia. The arguments and discussions of scientists regarding the expediency and impracticality of legal regulation of euthanasia are taken into account. The prerequisites for the introduction of the institution of euthanasia in Ukraine were clarified. It is taken into account that a full-scale war has been going on in Ukraine for more than six months, although it started 8 years ago with the occupation of Crimea and part of the territory of Ukraine, which led to a significant increase in the number of people crippled by the war. Undoubtedly, under such conditions, the issue of legalization of euthanasia will remain open for discussion and relevant for Ukraine. The conclusion is substantiated that despite the fact that there is a rather widespread position among scientists about the impracticality of legalizing euthanasia in Ukraine, its danger and inadmissibility, as well as the need to ensure proper control over compliance with current legislation and the introduction of palliative therapy instead of euthanasia, in our opinion, in in the process of recodification of the Civil Code of Ukraine, the issue of legalization of passive euthanasia and assisted suicide should find a positive solution and become the basis for amendments to the Criminal Code of Ukraine and the Fundamentals of Ukrainian legislation on health care.

Keywords: *law, human rights, euthanasia, assisted suicide*

Introduction

The issue of legalizing euthanasia has been before the parliaments of various countries for decades. Currently, 28 countries of the world have legislative regulation of certain forms of euthanasia, including a number of European countries. In Ukraine in the pre-war period, according to official data from the Ministry of Health, about 1.5 million patients needed palliative care each year. Suffering from the pain of terminally ill people, as well as

granting the right to euthanasia in a number of European countries, are strong arguments for supporters of euthanasia legalization in Ukraine. At the same time, the need to introduce assisted suicide during the recodification of the Civil Code in Ukraine, which has been ongoing for the past two years, is being actively discussed. A full-scale war has been going on in Ukraine for more than six months, although it started 8 years ago with the occupation of Crimea and part of the territory of Ukraine, which led to a significant increase in the number of people crippled by the war. Undoubtedly, under such conditions, the issue of legalization of euthanasia will remain open for discussion and relevant for Ukraine.

European experience of euthanasia legalization

Consider the experience of European states where euthanasia has been legalized:

- *Netherlands*. Euthanasia, although routinely practiced, was a criminal act in the Netherlands until 1973, when in the "Postma" case, doctor Gertrude Postma was convicted of murdering her terminally ill mother by lethal injection. The court decided to sentence Dr. Postma to a one-week suspended sentence and one week of probation instead of the maximum sentence of 12 years.

Euthanasia and physician-assisted suicide were legalized on 1 April 2002 by the Termination of Life on Request and Suicide (Review Procedures) Act for Dutch citizens over the age of 12.The law states that doctors who perform the procedures will be exempt from criminal liability and sets criteria doctors must meet to legally perform euthanasia or assisted suicide on patients.

According to the law, newborns can be euthanized if they are born with unbearable suffering, there is no alternative solution, and the parents, the doctor and an independent physician agree to the procedure. The criteria by which babies can be euthanized are contained in the Groningen Protocol, written by MD Eduard Verhagen in September 2004.

On October 16, 2020, Dutch Health Minister Hugo de Jonge announced plans to expand legal aid for terminally ill children between the ages of one and 12. The country currently allows physician-assisted suicide for terminally ill children over 12 years of age and adults, and also allows physician-assisted suicide for children under one year of age with parental consent.

- *Belgium.* The Belgian law on euthanasia of 28 May 2002 entered into force on 3 September 2002[1], legalizing both euthanasia and PAS for

[1] The Belgian Act on Euthanasia of May, 28th 2002. URL: https://usiraq.procon.org /sourcefiles/the-belgian-act-on-euthanasia

"competent" adults and emancipated minors suffering from "persistent and intolerable physical or mental suffering that cannot be alleviated." On February 13, 2014, the law was extended to minors. Belgium became the second country to legalize euthanasia, after the Netherlands in 2001. In addition, on February 13, 2014, Belgium legalized euthanasia by lethal injection for children.

- *Luxembourg.* Luxembourg became the third country in Europe, after the Netherlands and Belgium, to legalize euthanasia and physician-assisted suicide. The law was passed by parliament on February 19, 2008 and came into force in April 2009. Under the law, doctors have legal immunity from sanctions and legal proceedings for performing euthanasia or assisted suicide if a patient with a "severe and terminal illness" has repeatedly requested the procedure

Grand Duke Henri of Luxembourg refused to sign the bill, so on 10 December 2008 Parliament passed a constitutional amendment (56-0) removing the requirement for the monarch's signature and generally reducing the powers of the office. The law was adopted simultaneously with the law on palliative care and paid leave for relatives with family members who are terminally ill and at the end of life[2].

- *Switzerland.* Article 114 of the Criminal Code of Switzerland[3] contains responsibility for actions that contain signs of illegal euthanasia: "Any person who, with laudable motives, and in particular out of compassion for the victim, causes the death of a person at his own genuine and persistent request, shall be punished by imprisonment not exceeding three years, or a fine." In addition, Swiss law prohibits suicide that is carried out for "selfish motives" (Article 115), and anyone who violates this law can be sentenced to up to five years in prison or a fine.

Assisted suicide is permissible if the person assisting the suicide has good intentions and does not actually commit an act that results in death (eg, injecting drugs). "Suicide support" is often carried out at the Dignitas clinic in Forch (Switzerland) using barbiturates. The suicide of Peter Smedley, who suffered from motor neurone disease, at the Dignitas clinic was broadcast on the BBC in June 2011 as part of the documentary series Choosing to Die.

- *Spain.* Spain has passed legislation that allows instructions to the medical team about the desire not to prolong life artificially, not to use

[2] Le Gouvernement du Grand-Duchy de Luxembourg, "Euthanasia and Palliative Care," Luxembourg.public.lu, Apr. 28, 2015.

[3] Schweizerische Eidgenossenschaft [Swiss Federal Council], "311.0 Swiss Criminal Code of 21 December 1937," admin.ch, June 18, 2016.

emergency treatment methods, to suspend therapeutic efforts and not to use drugs to reduce pain. At the same time, advance directives can be revoked by the patient at any time, regardless of whether they were made in writing. In order to ensure the effectiveness of instructions given by patients, the Ministry of Health has created a National Register of Instructions, which allows for the care of patients according to the rules established by the agreement governed by the Inter-Territorial Health Board[4].

On December 17, 2020, the Plenary of the Spanish Congress of Deputies (lower house) approved Bill No. 46-7 on the Organic Law Regulating Euthanasia by 198 votes to 138, with two abstentions. The bill was submitted to the Senate, where it was adopted on March 18, 2021. The law characterizes euthanasia as including medically assisted suicide, where a doctor prescribes medication and directs a procedure to end a patient's life, but the procedure is not performed by the patient but by the doctor. According to the law, active euthanasia is allowed for people with serious chronic diseases, no chance of recovery and unbearable suffering[5].

- *Finland.* The debate over the legalization of euthanasia arose in 2012 after the National Advisory Council on Social Security and Health Care Ethics (ETENE) brought the topic up for discussion and created a working group on the issue in 2011. ETENE's January 1, 2012 statement published by the Ministry of Social Affairs and Health, which resulted from the working group, states: "Assisted suicide is not a crime in Finland. Assisted suicide refers to end-of-life care in which the patient self-administers a lethal dose of medication. Placing a dose of medication within reach of the patient at the patient's request when he/she has decided to end his/her life is considered assisted suicide. The group said the euthanasia debate should continue, but declined to make a recommendation to legalize the practice.

- *Germany.* Passive euthanasia is legal in Germany if the patient requests it. On May 17, 2014, Germany's Federal Constitutional Court legalized passive euthanasia by withholding life support from patients requesting euthanasia. Forms of active euthanasia, including lethal injection of reovine, are illegal. On November 6, 2015, Germany legalized physician-assisted suicide, which is carried out "individually" for altruistic reasons, but "commercial euthanasia" or "suicide" is illegal. Before the 2015 law, doctors

[4] Espanha. Ley n. 41/2002, de 14 de noviembre. Básica reguladora de la autonomía del paciente y de derechos y obligaciones en materia de información y documentación clínica. Boletín Oficial del Estado. URL: https://www.boe.es/boe/ dias/2002/11/15/pdfs/A40126-40132

[5] Spain: Bill on Euthanasia and Assisted Suicide Approved by Congress of Deputies, Moves to Senate for Consideration. 2021. URL: https://www.loc.gov/law/foreign-news/article/spain-bill-on-euthanasia-and-assisted-suicide-approved-by-congress-of-deputies-moves-to-senate-for-consideration/

were allowed to administer high doses of painkillers to hasten death. In the meantime, the legal situation has become clear since the decision of the Federal Constitutional Court on February 26, 2020, according to which the provision of drugs for the purpose of suicide by doctors and assisted suicide associations is considered legal and not prosecuted by law. However, the Constitutional Court emphasizes that the general right to freedom does not provide for a legal claim against third parties for the effective provision of such support. By doing so, they emphasize that doctors cannot be obliged to offer support for suicide, and therefore help can only be provided voluntarily.

- *Great Britain.* Euthanasia and assisted suicide are illegal in the UK. The latest case to reach the UK Supreme Court, dubbed the Martin case, could change that. Currently, the UK's Suicide Act 1961 provides that anyone who helps others to die can be punished with up to 14 years in prison.

In England and Wales, people can make an advance decision or appoint a proxy under the Mental Capacity Act 2005[6]. By virtue of this law, the Advance Decision to Refusal of Treatment (ADRT) became statutory among doctors, patients and their families. This refers to an in-depth refusal of life-saving treatment where the person is mentally incompetent and must be considered valid and applicable by the relevant medical staff.

In July 2018, the UK Supreme Court ruled in An NHS Trust and others v Y and others that patients must be in a persistent vegetative state to withdraw treatment[7]. Subsequently, in December 2018, the British Medical Association and the Royal College of Physicians jointly published guidance on when doctors can "allow patients to die". John Chisholm, chairman of the BMA's ethics committee, said: "The aim of treatment is not simply to prolong life at any cost."

- *France.* Euthanasia is illegal in France, but a law was passed in 2016 that gives terminally ill patients the right to "continuous deep sedation" (CDS), which involves the administration of strong doses of sedatives to relieve any suffering until the patient dies. Although some describe it as "passive euthanasia", the law makes a clear distinction between euthanasia and CDS, which sets France's approach apart from other European states. Scientists note that it is an "alternative to euthanasia" and "the French answer to end-of-life problems".[8]

In April 2021, a bill on the legalization of euthanasia was submitted to

[6] Mental Capacity Act 2005 URL: https://www.legislation.gov.uk/ukpga/ 2005/9/contents

[7] An NHS Trust and others (Respondents) v Y (by his litigation friend, the Official Solicitor) and another (Appellant). 30.07.2018. URL: https://www.supremecourt.uk/cases/uksc-2017-0202.html

[8] Ruth Horn. The 'French exception': the right to continuous deep sedation at the end of life. Med Ethics. 2018. № 44.P. 204–205. doi:10.1136/medethics-2017-104484

the French parliament. If adopted, France would become the fifth country in the European Union to decriminalize suicide, after the Netherlands, Belgium, Luxembourg and Spain. The bill envisages the provision of the right to active assistance in dying, which should be included in the health care code, and indicates that this can be carried out in the form of suicide or euthanasia (Article 1)[9]. Opponents of euthanasia introduced more than 3,000 amendments, which slowed down the consideration of the bill.[10]

- *Slovakia.* Euthanasia is prohibited in Slovakia, as it is a crime under criminal law. In addition, according to Article 15 of the Constitution of the Slovak Republic, "no one shall be deprived of his life".[11] At the same time, refusal of treatment (the right of a patient who, on his own initiative, does not agree to treatment to improve his health) is allowed in the Slovak Republic, which does not contradict Article 6 of the Health Care Act. From what the literature makes a well-founded conclusion that the legislation of the Slovak Republic, through the institution of informed consent, essentially allows a passive form of euthanasia, when an informed patient refuses treatment.[12]

- *Poland.* In Poland, euthanasia is considered murder and is punishable as a crime. The Criminal Code of Poland criminalizes aiding or abetting suicide. Yes, according to Art. 150 of the Criminal Code: "1. Whoever kills a person at his request and under the influence of sympathy for him, shall be punished by imprisonment for a term of 3 months to 5 years. 2. In exceptional cases, the court can apply an extremely mild punishment and even refuse to impose it." At the same time, according to police statistics, the number of euthanasias detected in Poland is insignificant, in 2016 only one proceeding was initiated, in 2015 – none, and in 2014 – two, of which only one case was established as a crime. In addition, the Code of Medical Ethics in force in Poland clearly states: "a doctor must not use euthanasia or help patients commit suicide".[13]

---

[9] France Parliament debates bill to legalize assisted dying. URL: https://www.jurist.org/news/2021/04/france-parliament-debates-bill-to-legalize-assisted-dying/

[10] Euthanasia bill to spark debate in French parliament. URL: https://www.rfi.fr/en/france/20210408-euthanasia-bill-to-spark-debate-in-french-parliament

[11] Ústava Slovenskej Republiky. URL: https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/1992/460/20170601

[12] M. Spišák, Majú Slováci právo na smrť? Alebo ako sa na eutanáziu pozerá právo. URL: https://www.medipravnik.sk/pravne-clanky/maju-slovaci-pravo-na-smrt-alebo-ako-sa-na-eutanaziu-pozera-pravo-286/

[13] W. Bieliaszyn, Eutanazja, dobra śmierć. Czy prawo do godnego życia obejmuje też umieranie w godności? URL: https://oko.press/eutanazja-dobra-smierc-czy-prawo-do-godnego-zycia-obejmuje-tez-umieranie-w-godnosci/

- *Portugal.* In Portugal, the debate on shodo orthothanasia began in 2006 with the presentation of a legal project created by the Portuguese Association of Bioethics. However, it was not until July 2012 that a law governing advance directives (living wills) of a terminally ill patient with the appointment of a health care attorney was approved. In addition, the National Register of Living Wills (RENTEV - Registro Nacional do Testamento Vital) was created for the corresponding registration, which also contains information related to the Advance Will Document and the Health Power of Attorney. This document is valid for five years and is a unilateral document that can be freely revoked and changed at any time, in which a person who has reached the age of majority and who is not deprived of legal capacity due to any mental defect, expresses his informed will about the medical care they want or don't want to get.[14]

In January 2021, the Portuguese Parliament passed a law that legalized euthanasia, giving terminally ill patients (over 18 years of age) the right to seek help from a doctor to end their life.[15] At the same time, already in March 2021, the Constitutional Court of Portugal canceled the law on the decriminalization of euthanasia, saying that "the law is too imprecise." The court also noted that the law is imprecise in defining "circumstances under which an assisted suicide procedure may take place" and "a person who has experienced extreme suffering".[16] Eexperts note that a new law with clarified and amended provisions may soon be adopted, which will allow euthanasia.

- *Romania.* The Constitution of Romania, in Article 22, states that "the right to life, as well as the right to physical and mental integrity of the person, is guaranteed." The new Criminal Code of 2009 criminalizes murder at the request of the victim as a reduced form of murder. However, according to Romanian law, a doctor is obliged to treat a patient and apply all necessary procedures to save his life, otherwise he may be held criminally liable.[17] The Romanian Code of Medical Ethics also clearly prohibits euthanasia, as per Article 121: "Euthanasia is categorically

[14] Portugal. Lei n. 25/2012, de 16 de junho. Regula as diretivas antecipadas de vontade, designadamente sob a forma de testamento vital, e a nomeação de procurador de cuidados de saúde e cria o Registro Nacional do Testamento Vital. Diário da República. 16 jul 2012; (136): 3728,1a série. URL: https://dre.pt/ application/dir/pdf1sdip/2012/07/13600/0372803730

[15] Portugal moves to legalise euthanasia. URL: https://www.france24.com/en/europe/20210129-portugal-moves-to-legalise-euthanasia

[16] Top Portugal court nixes euthanasia law, says it's imprecise. URL: https://apnews.com/article/portugal-legislation-assisted-suicide-euthanasia-bills-85f3877b65099cac36bc0530c8fb2e55

[17] G. Nemțo, *The Right to Life versus the Right to Die. Logos Universality Mentality Education Novelty: Law. 2020*, Volume 8, Issue 1, p. 1-15, p. 5.

prohibited, i.e. the use of substances or means to cause the death of a sick person, regardless of the severity and prognosis of the disease, even if this is persistently requested by a fully conscious patient ". In addition, according to Article 122 of the Romanian Code of Medical Ethics, the doctor will not witness or encourage suicide or self-harm through advice, recommendations, provision of tools or means. The doctor should refuse any explanation or help regarding suicide.[18]

- *Hungary.* In Hungary, since 1997, the law provides permission and regulates the conditions of passive euthanasia. In particular, a competent patient over the age of 18 has the right to refuse medical assistance if it does not threaten the life or physical integrity of other persons. The exception is the protection of the lives of other people, so it will be mandatory to treat those diseases that are epidemiologically dangerous for other people (for example, rabies).

The patient may refuse any care which, if not performed, may result in serious or permanent damage to his health. Such a refusal must be recorded in a written document in the presence of two witnesses or in a medical file, which must also be certified by the signatures of witnesses. A waiver of life-sustaining intervention is valid only if a three-member medical committee examines the patient and unanimously declares in writing that the patient's decision was informed of its consequences and a serious, life-threatening illness exists. In addition, on the 3rd day after the statement of the committee of doctors, in front of two witnesses, the patient must repeat his intention to refuse treatment. If the patient does not consent to the examination by the medical committee, his statement to refuse treatment is not taken into account. The members of the committee are the patient's doctor, a doctor who is not involved in the patient's treatment (a specialist who corresponds to the nature of the disease) and a psychiatrist. According to Hungarian law, a patient cannot refuse to intervene or save life if she is pregnant and is expected to be able to carry a child. A written statement about refusal of treatment can be revoked even orally. If the patient is incapacitated and cannot consent to euthanasia himself, the application can be submitted by the patient's legal representatives (husband/wife or partner, child in relation to parents, brothers, sisters, grandfather, grandmother, grandchildren).[19]

[18] Eutanasia și sinuciderea asistată medical. URL: https://asociatiaprovita.ro/resurse/bioetica/eutanasia-sinuciderea-asistata/

[19] Eutanázia: magyar jogszabályi háttér. URL: https://tasz.hu/eutanazia-magyar-jogszabalyi-hatter

Legalization of euthanasia in Ukraine: prospects and realities

The issue of legalizing euthanasia in Ukraine has been a topic of discussion for decades. Recognition in Article 3 of the Constitution of Ukraine as the highest social value of human life and health is one of the strong arguments of opponents of the legalization of euthanasia in our country. In addition, among the arguments against the legalization of euthanasia are the following: granting the right to euthanasia is contrary to medical ethics; granting the right to euthanasia may slow down the development and search for new ways and means of treating patients; the probability of false diagnoses, as well as the invention of drugs that can save lives; euthanasia will make the cases of so-called "miraculous recoveries" impossible, although their percentage is extremely small, but such cases still occur; the possibility of deliberate abuse of euthanasia by medical professionals and the patient's relatives; inadmissibility of euthanasia due to religious beliefs.[20]

Currently, the legislation of Ukraine prohibits the use of any forms of euthanasia. Thus, Article 52 of the Fundamentals of Ukrainian legislation on health protection directly prohibits the use of euthanasia by medical workers. According to the specified article, medical workers have the duty to provide medical assistance to a patient who is in an emergency state in full, active measures to support life can be stopped only when the person has an irreversible death.[21] In addition, Part 4 of Art. 281 of the Civil Code of Ukraine prohibits satisfying a person's request to end his life.[22]

Scientists note that in practice in Ukraine, the most frequent cases are passive euthanasia, as well as a new type - social euthanasia, when the decision to end life is based on the fact that the funds needed to treat the hopelessly ill with expensive drugs are saved to treat such patients, who are more likely to be able to recover. The culpable actions of medical workers in the case of passive and social euthanasia are qualified under Part 2 of Art. 137, Part 2 of Art. 139, Part 2 of Art. 140 of the Criminal Code of Ukraine, while the occurrence of death will be a qualifying feature.[23]

---

[20] A. M. Mernyk, YE.YU. Lukash, *Legalization of the institution of euthanasia in Ukraine: a theoretical and legal approach.,* in *Legal scientific electronic journal*, 2019. No. 3. p. 18.

[21] Fundamentals of Ukrainian legislation on health care: Law of Ukraine dated 19.11.1992 No. 2801-XII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12#Text

[22] Civil Code of Ukraine, dated January 16, 2003 No. 435-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua /laws/show/435-15#Text

[23] O. M. Ishchenko., A. K. Mazyar, *Euthanasia under the criminal law of Ukraine. A young scientist*. 2017. No. 5.1 (45.1), p. 40.

Among the arguments of supporters of the legalization of euthanasia in Ukraine, the following should be highlighted: euthanasia pursues primarily a humane goal (relieving a terminally ill person from suffering); euthanasia in various forms and types occurs in practice, so it is better to regulate it within the legal framework; refusing euthanasia puts the patient in a position that is essentially harsh and degrading; the right to life also includes the right of a person to dispose of this right; the socio-economic situation in the CIS states creates a situation where seriously ill patients do not have access to full-fledged expensive treatment; a hopelessly ill person can become a donor.[24] Although most of these arguments are worthy of attention, it is difficult to agree with the fact that patients who have applied euthanasia could be donors. Obviously, any person can become a donor with their voluntary and informed consent. The legalization of euthanasia should not include mandatory organ donation of those people who have applied it, but only at their free will.

During the preparation of the current draft of the Civil Code of Ukraine, adopted back in 2003, the question of legalizing passive euthanasia was raised, at the same time, due to the non-acceptance of such a position in Ukrainian society, criticism from representatives of religious organizations, taking into account the possibility of medical error, such proposals were rejected.[25] Bills on the legalization of euthanasia have been submitted to the parliament several times since 2008, but have not been considered. Since 2019, discussions on the need to adopt a law that would allow and regulate the procedure for euthanasia have intensified again in Ukraine. At the beginning of 2021, the first deputy chairman of the Verkhovna Rada R.O. noted the need to legalize euthanasia and assisted suicide. Stefanchuk.[26]

Currently, Ukraine is discussing the Concept of the new Civil Code. At the same time, Trinyova Yana notes that with regard to euthanasia, the Concept of updating the Civil Code of Ukraine contains only general provisions that it is possible to introduce the institution of euthanasia and assisted suicide. The need to legalize euthanasia is substantiated not only by the experience of a number of European states, but also by the decisions of the ECtHR in the cases "Pretty v. The United Kingdom", "Haas v. Switzerland", "Lambert and Others v. France" and others. In order to grant

[24] K. O. Cherevko, *Regarding the issue of euthanasia in Ukraine. Problems of jurisprudence and law enforcement*, 2016. No. 4 (58), p. 161-163.

[25] N. A. Myalovyts'ka, D. I. Holopapa, *Euthanasia: the right to life,* in *Scientific Bulletin of the Uzhhorod National University. The RIGHT series*, 2013, Issue 23, Part I. Volume 1. p. 123.

[26] H. Belovol'chenko. *The right to die. When will euthanasia be allowed in Ukraine and what is the money for?* URL: https://zaborona.com/pravo-na-smert-koli-v-ukrayini-dozvolyat-evtanaziyu-ta-do-chogo-tut-groshi/

the right to apply passive euthanasia and assisted suicide, it is proposed to amend both the Civil Code and the Criminal Code of Ukraine.

Conclusions

Euthanasia in any form cannot be considered as a sufficient legal basis for terminating the right to human life, which is due to the dominant not only legal, but also philosophical, ethical, religious and medical worldview positions. At the same time, the state of health and extreme pain of a terminally ill person are conditions for the right to a dignified death and, in the presence of informed free consent, can be grounds for the use of euthanasia in those states that allow it. Despite the negative attitude towards euthanasia in Ukrainian society and the European community, there is a clear trend towards the legalization of passive euthanasia in some states. At the same time, the recommendations of the Parliamentary Assembly of the Council of Europe dated June 25, 1999 No. 14/8(1999) regarding the priority of the development of palliative care rather than the legalization of euthanasia are taken into account.

Despite the fact that there is a fairly widespread position among scientists about the impracticality of legalizing euthanasia in Ukraine, its danger and inadmissibility, as well as the need to ensure proper control over compliance with current legislation and the introduction of palliative therapy instead of euthanasia, in our opinion, in the process of recodification of the Civil Code of Ukraine, the issue of legalization of passive euthanasia and assisted suicide should find a positive solution and become the basis for making changes to the Criminal Code of Ukraine and the Fundamentals of Ukrainian legislation on health care.

Bibliography

Ishchenko O. M., Mazyar A. K., *Euthanasia under the criminal law of Ukraine. A young scientist.* 2017, No. 5.1 (45.1).

Cherevko K. O., *Regarding the issue of euthanasia in Ukraine. Problems of jurisprudence and law enforcement,* 2016, No. 4 (58).

Mernyk A. M., Lukash YE.YU. *Legalization of the institution of euthanasia in Ukraine: a theoretical and legal approach. Legal scientific electronic journal,* 2019, No. 3.

Myalovyts'ka N. A., Holopapa D. I., *Euthanasia: the right to life. Scientific Bulletin of the Uzhhorod National University. The RIGHT series,* 2013, Issue 23, Part I, Volume 1.

Nemțo G., *The Right to Life versus the Right to Die. Logos Universality Mentality Education Novelty: Law. 2020,* Volume 8, Issue 1.

Ruth Horn, *The 'French exception': the right to continuous deep sedation at the end of life. Med Ethics.* 2018, No 44, doi:10.1136/medethics-2017-104484

An NHS Trust and others (Respondents) v Y (by his litigation friend, the Official Solicitor) and another (Appellant). 30.07.2018. URL: https://www.supremecourt.uk/cases/uksc-2017-0202.html

Online resources:

Belovol'chenko H., *The right to die. When will euthanasia be allowed in Ukraine and what is the money for?*. URL: https://zaborona.com/pravo-na-smert-koli-v-ukrayini-dozvolyat-evtanaziyu-ta-do-chogo-tut-groshi/

Civil Code of Ukraine dated January 16, 2003 No. 435-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text

Espanha. Ley n. 41/2002, de 14 de noviembre. Básica reguladora de la autonomía del paciente y de derechos y obligaciones en materia de información y documentación clínica. Boletín Oficial del Estado. URL: https://www.boe.es/boe/dias/2002/11/15/pdfs/A40126-40132.pdf

Euthanasia bill to spark debate in French parliament. URL: https://www.rfi.fr/en/france/20210408-euthanasia-bill-to-spark-debate-in-french-parliament

Eutanasia și sinuciderea asistată medical. URL: https://asociatiaprovita.ro/resurse/bioetica/eutanasia-sinuciderea-asistata/

Eutanázia: magyar jogszabályi háttér. URL: https://tasz.hu/eutanazia-magyar-jogszabalyi-hatter

France Parliament debates bill to legalize assisted dying. URL: https://www.jurist.org/news/2021/04/france-parliament-debates-bill-to-legalize-assisted-dying/

Fundamentals of Ukrainian legislation on health care: Law of Ukraine dated 19.11.1992 No. 2801-XII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/ laws/ show/2801-12#Text

Le Gouvernement du Grand-Duchy de Luxembourg, "Euthanasia and Palliative Care," Apr. 28. 2015. URL: Luxembourg.public.lu

Mental Capacity Act 2005 URL: https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2005/9/contents

Portugal. Lei n. 25/2012, de 16 de junho. Regula as diretivas antecipadas de vontade, designadamente sob a forma de testamento vital, e a nomeação de procurador de cuidados de saúde e cria o Registro Nacional do Testamento Vital. Diário da República. 16 jul 2012; (136): 3728,1a série. URL: https://dre.pt/application/dir/pdf1sdip/2012/07/13600/0372803730

Portugal moves to legalise euthanasia. URL: https://www.france24.com/en/europe/ 20210129-portugal-moves-to-legalise-euthanasia

Spain: Bill on Euthanasia and Assisted Suicide Approved by Congress of Deputies, Moves to Senate for Consideration. 2021. URL: https://www.loc.gov/law/foreign-news/article/spain-bill-on-

euthanasia-and-assisted-suicide-approved-by-congress-of-deputies-moves-to-senate-for-consideration/

Spišák M., *Majú Slováci právo na smrť? Alebo ako sa na eutanáziu pozerá právo.* URL: https://www.medipravnik.sk/pravne-clanky/maju-slovaci-pravo-na-smrt-alebo-ako-sa-na-eutanaziu-pozera-pravo-286/

The Belgian Act on Euthanasia of May, 28th 2002. URL: https://usiraq.procon.org/sourcefiles/the-belgian-act-on-euthanasia.pdf

Top Portugal court nixes euthanasia law, says it's imprecise. URL: https://apnews.com/article/portugal-legislation-assisted-suicide-euthanasia-bills 85f3877b65099cac36bc0530c8fb2e55

Ústava Slovenskej Republiky. URL: https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/1992/460/20170601

Bieliaszyn W., *Eutanazja, dobra śmierć. Czy prawo do godnego życia obejmuje też umieranie w godności?* URL: https://oko.press/eutanazja-dobra-smierc-czy-prawo-do-godnego-zycia-obejmuje-tez-umieranie-w-godnosci/

CHANGES IN THE COUNTRY'S LEGAL SYSTEM AS A CONDITION FOR JOINING THE EU: THE EXPERIENCE OF UKRAINE

Myroslava BYELOVA,
Uzhhorod National University
Oksana DATIO,
Uzhhorod National University

Abstract

The article analyzes the main factors that influenced the formation of the legal system of Ukraine. The concept of "legal system" is studied, the scientist's opinion on the definition of the concept of legal system is also indicated. In 2014, Ukraine signed the Association Agreement with the EU. The agreement significantly expanded the spheres of Ukraine's cooperation with the EU and provided for various ways of harmonizing its legislation with EU legislation.

The work emphasizes that the legal system of Ukraine gravitates towards Romano-Germanic law. The legal basis of Ukraine's direction towards European integration is analyzed, i.e. the acts are defined, on the basis of which Ukraine recognizes its direction towards the European Union, to the main principles and sources of law. The relevance of my researched material is also determined by the fact that today, especially in the conditions of martial law, the issue of Ukraine's accession to the European Union is extremely important. This direction has been implemented for several years, the acts that are the basis of the neighboring legislation have been ratified. At present, Ukraine has already completed one of the most important stages for the further realization of the set goal, namely, it has acquired the status of a candidate for membership in the European Union.

Keywords: *European integration, legal basis, reformation, stages of accession, fight against corruption, media, anti-oligarchic law, fight against money laundering, judicial reform*

Introduction

Ukraine has set a course for European integration, which is more relevant than ever before. Ukraine's accession to the EU is the main task facing our country at the moment. Taking into account the current circumstances, namely granting Ukraine the status of a candidate for joining the EU, the issue of reforming normative acts in national legislation is a priority task for state authorities. The institutions of the legal system

of Ukraine must change in a certain way, so that our legislation meets the requirements set before us by the Union. When granting Ukraine the status of a candidate, the EU indicated the directions of such legislative reform, which I will consider later.

The history of the establishment of regulatory support for joining the EU

Speaking about this topic, it is worth starting directly with the concept of "system", which combines all aspects of the unity of the object and deploying it as the unity of all elements of this system, these elements are in certain connections and relationships that define this system, as a single whole phenomenon. If you examine system components, you should start with its internal system, which will make it possible to determine the integrity of internal and external connections. Therefore, if we talk about the legal system of Ukraine and the changes in the system for joining the EU, it is necessary to see and understand the social, political, historical, economic content. I would like to note the opinion of M. I. Baytin regarding the definition of this institution: "The legal system is a set of internally agreed and interdependent class-homogeneous and ultimately directed towards common goals legal phenomena, each of which within the framework of a single structure fulfills its specific official role"[1].

Each legal system is universal, which is expressed in common features in ideology, legal system, legal practice, sources of law, history of formation and development. Legal systems are in a certain way limited by the form of the state, organization, borders, but they are part of a single legal space[2].

Speaking about Ukraine, it is worth starting with the historical aspect, which consists in the fact that the legal system of Ukraine gravitates towards the Eastern European legal family.

The creation of Ukraine as an independent legal state began with the adoption of the Declaration on State Sovereignty on July 16, 1990 and the Act of Proclamation of Independence of Ukraine on August 24, 1991, and also with the adoption in 1996 of the Constitution of Ukraine. The main basis for the formation of the state is the provision enshrined in the Constitution that Ukraine is a legal, democratic, social state. Human rights

[1] M. G. Khaustova, *National legal system under the conditions of development of legal democratic statehood in Ukraine: Monograph*. Kharkiv: Pravo, 2008. 160 p.

[2] T.V. Mikhailina, *Typology of legal families: rethinking classification criteria and species composition*. *Scientific Bulletin of the Uzhhorod National University*. 2021. No. 63. p. 28–30.

and freedoms, which have a political and economic aspect regarding the development of the state's legal system, are enshrined in the Basic Law[3].

It should also be noted that in Ukraine, the course of the legal system of the state towards European integration has been announced. In this course, such a task was set, which should ensure Ukraine's place in the world economic process as a highly developed democratic legal state, which is competitive and capable of solving complex tasks[4].

Therefore, it should be noted that the program of adaptation of the legislation of Ukraine to the legislation of the European Union indicates a certain means of achieving compliance with the third Copenhagen and Madrid criteria for the acquisition of membership in the European Union. This mechanism provides that Ukraine must ensure the adaptation of legislation, must create the necessary institutions in order to be able to achieve the required level of law-making and law enforcement. This is necessary in order for the Ukrainian legislation to meet the criteria of the EU legislation, which includes the compliance of the legal system with the criteria put forward to the candidates.

The legal basis of relations between Ukraine and the EU is the Partnership and Cooperation Agreement (PCA) of June 16, 1994. After its ratification by 15 EU member states. On June 11, 1998, the President of Ukraine approved the Strategy for the Integration of Ukraine into the European Union, and on September 14, 2000 - the Program for the Integration of Ukraine into the EU, which is the main tool for preparing our country for integration into the European Union. It is implemented on the basis of annual action plans. According to the Decree of the President of Ukraine in 2002, the State Council on European and Euro-Atlantic Integration was established, which is chaired by the President of Ukraine[5].

There is in-depth cooperation between Ukraine and the European Union in the areas of combating illegal migration, human trafficking, fighting organized crime, terrorism, and smuggling[6].

---

[3] M. G. Khaustova, *National legal system under the conditions of development of legal democratic statehood in Ukraine: Monograph*. Kharkiv: Pravo, 2008. 160 p.

[4] European choice. Conceptual foundations of the strategy of economic and social development of Ukraine for 2002-2011. Message of the President of Ukraine to the Verkhovna Rada of Ukraine. *Government Courier*. No. 100. 2002.

[5] I. Aristova, S. Zapara, D. Bielov, S. Kaluzhna, T. Chernadchuk*, Legal Status of Local Self-government Authorities of Ukraine in the Conditions of Information Society Development: Research Methodology, Journal of Advanced Research in Law and Economics.* Vol 10 No 8 (2019): JARLE Volume X. Issue 8(46) Winter 2019. p. 61-69.

[6] I. V. Artyomov, *Problems and prospects of Ukraine's accession to the European Union: study guide*. Uzhhorod: Lira, 2007, 384 p.

Another important regulatory aspect that we would like to note is that the European Union legislation provides for the procedure for acquiring EU membership.

- The first such stage of acquiring membership is the signing of the "Association Agreement", which is a bilateral agreement between the signatory country and the European Union. This agreement stipulates that the state must implement the legal foundations that exist in the EU, which consists in initiating certain changes in the sphere of economy, education, science and culture, and in international politics. As for Ukraine, the agreement was signed in 2014 and ratified in 2017.

- The next stage is to be included in the official EU enlargement program, which stipulates that the candidate country must meet the EU criteria (Copenhagen criteria), which includes three dimensions: political, economic and legal.

- The third stage includes submitting an application for membership. According to Article 49 of the Treaty establishing the European Union, any European state that respects the values and undertakes to put them into practice can apply to the European Council to become a member of the organization. Ukraine completed this stage recently, namely on February 28, 2022.

The next two stages are: the negotiation stage and accession to the European Union[7].

The issue of reforming the country's domestic legislation as a condition for joining the EU

Therefore, the issue of transformations in the legal system in connection with the acquisition of Ukraine's "candidate" status is currently relevant. Our state faces the task of implementing a number of EU legal norms into the legal system of Ukraine in order to join the union. Therefore, it is necessary to carry out reforms that should relate to strengthening the fight against corruption, reforming the Constitutional Court of Ukraine, continuing the judicial reform in Ukraine, the anti-oligarchic law, implementing the fight against money laundering, reforming the legislation on media in accordance with the European one, changing the legislation on national minorities[8].

[7] Consolidated versions of the Treaty on European Union and the Treaty on the Functioning of the European Union (2012/C 326/01). *Official Journal of the European Union*. Volume 55. 26 October 2012. URL: https://eur-lex.europa.eu/ LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ :C:2012:326:FULL:EN:PDF

[8] D. Bielov, I. Aristova, M. Hromovchuk, *The History of the Paradigm of Constitutionalism at the Present Stage of Development of the Post-Soviet States (On the Example of Ukraine). Studia Universitatis Cibiniensis. Series Historica.* Issue № XVI. 2019. p. 265-273.

Now it is worth going through some of these points, indicating what was done by our state to settle these issues:

1. Strengthening the fight against corruption.

Ukraine has put a lot of effort into the implementation of this point, which consisted in the creation of institutions to fight corruption. Currently, such institutes are the Higher Anti-Corruption Court of Ukraine, the State Bureau of Investigation, the National Anti-Corruption Bureau of Ukraine, the National Agency for the Prevention of Corruption, and the Specialized Anti-Corruption Prosecutor's Office. Therefore, in my opinion, it is possible to talk about certain successes of Ukraine in this point, but in the meantime, the distrust of the authorities has not disappeared among the citizens of Ukraine, which is why the European Union noted this requirement in order for Ukraine to be able to join the EU.

In our opinion, the fight against corruption is a necessary component on the way to changes in the legal system of Ukraine, therefore it is necessary, first of all, to make appropriate changes in the legislation of our state. These changes should relate to overcoming conflicts between the Criminal Code and the Law of Ukraine "On Prevention of Corruption".

Therefore, I want to agree with the opinion of the authors O.V. Hulak, V.I. Kurylo, L.M. Dubchak, that there must be a public demand for overcoming corruption; the presence of political will and the inevitability of punishment for committed corruption and corruption-related offenses. I also cannot but agree that the effectiveness of cooperation between anti-corruption bodies plays a big role in overcoming corruption in our country. But such cooperation should not be carried out in the interests of any specific body, but to ensure the interest of the state in overcoming this phenomenon on the territory of our state. Also, it is impossible not to cite as an example the elimination of the criminal article for illegal enrichment and punishment in the form of imprisonment for unreliable data during e-declaration, the long-term absence of the Anti-Corruption Strategy and the Program of its activities and many other issues are primarily mediated by the shortcomings of the legislation, and as a result, by the negative influence for the state for its position in the international arena[9].

2. Next, we would like to consider this point regarding the continuation of the judicial reform. This requirement was specified by the European Union when granting Ukraine the status of a candidate for EU

[9] O. V. Gulak, V. I Kurylo., L. M Dubchak, *To the question of ways to overcome corruption in Ukraine. Law and public administration.* No. 1. 2021. p. 196-201. URL: http://pdu-journal.kpu.zp.ua/archive/1_2021/31.pdf

membership. Reforms began in this area in 2016, which included amendments to many legislative acts. At the current stage, the most important thing that our state needs to do is to finalize the aspect of checking the integrity of judges, for this the Ethics Council was created in Ukraine. Therefore, it is worth noting that according to the recommendations of the Venice Commission, the provisions of the legislation regarding the procedure for conducting competitions, the composition and work of inspection commissions should be more clear and defined; an even better way to ensure an impartial appointment is to establish the same algorithm and one body for checking the integrity of candidates regardless of the subject of the appointment. It is also necessary to improve the quality of justifications for decisions, based on general constitutional principles, court independence and the separation of branches of government, and to establish a transparent procedure for the disciplinary responsibility of CCU judges. In my opinion, ensuring quality checks on the integrity of judges is one of the most important bases for Ukraine's entry into the European Union, because one of the main means of protecting people from illegal actions or inaction in relation to it is precisely judicial protection[10].

3. The Anti-Oligarchic Law is the third point that must be noted. The President of Ukraine signed the IX law "On prevention of national security threats related to the excessive influence of persons who have significant economic and political weight in public life (oligarchs)", which was adopted by the Verkhovna Rada of Ukraine. It was also decided to create a register of oligarchs. But this act also has certain shortcomings that can lead to its inefficient use. Even in the very definition and criteria for the concept of "oligarch", in my opinion, there is already a certain flaw, which is that in order to recognize a person as an oligarch, he must meet at least three of the four criteria. Therefore, the European Union noted that Ukraine should finalize this issue.

4. The fight against money laundering is also an important change in the legal system of Ukraine for the compliance of our state with the countries of the European Union. In 2020, Ukraine took the first step in this direction, namely, it adopted the Law of Ukraine "On Prevention and Counteraction of Legalization (Laundering) of Proceeds of Crime, Financing of Terrorism and Financing of the Proliferation of Weapons of Mass Destruction", which was adopted on the basis of the recommendations of the Group on Financial Measures and adaptation of Ukrainian legislation in this area to European standards. But, in my

[10] D. Bielov, M Hromovchuk, *The Basic Law of the State: Legal and Political Content. Baltic Journal of Economic Studies.* 2019. Vol. 5. No. 3. p. 59–66.

opinion, it is necessary to create specialized institutes in Ukraine that will deal directly with this task, as it exists in the EU countries in the form of financial intelligence agencies.

5. "Media Law". In the EU, media freedom is an important issue, which is stated in such documents as Article 19 of the Universal Declaration of Human Rights, as well as Article 19 of the International Covenant on Civil and Political Rights, recognizing freedom of speech and freedom of information as basic human rights, this right is also defined in Art. 10 of the European Convention on Human Rights. This right is not absolute, it can be limited, but proportionally to achieving certain goals and ensuring freedom of the press. Currently, the issue of regulation and creation of a single act that would regulate these relations is being dealt with, therefore the draft law "On media" is under consideration in the Verkhovna Rada of Ukraine. This step presupposes the adoption of a single new law on media space in Ukraine, which must meet European standards[11].

Conclusion

So, we can come to the conclusion that for today, taking into account the fact that Ukraine recently acquired the status of a candidate for joining the European Union, it is extremely urgent to carry out a number of transformations in the legislation of Ukraine, in order to implement the necessary principles in the normative acts of the state and aspects that exist in other countries that are in the union. Ukraine was assigned certain tasks directly by the European Union, which relate to important points for the introduction in our country of the principles of formation and implementation of EU legislation.

Ukraine has implemented a number of legislative reforms in order to move to the next stage for accession. Laws were passed that dealt with many of the important institutions that I mentioned above. Namely: the reform of the judicial power, which consisted in the creation of a body that would be engaged in the selection and verification of judges for signs of integrity, which is extremely important for developing public trust in the institutions of the legal system of Ukraine; the adoption of legislation and the creation of new bodies to fight corruption, without which it is also impossible to imagine the most important task of the state - the course towards Europe; adoption of the anti-oligarchic law; elaboration of the draft law on media and many other changes in important institutions of the legal system of Ukraine.

[11] Recommendations of the European Commission regarding the status of Ukraine for EU membership from 17.06.2022. URL: https://www.eeas.europa.eu/delegations/ukraine/рекомендації-європейської-комісії-щодо-статусу-україни-на-членство-в-єс_uk

Bibliography

Aristova I., Zapara S., Bielov D., Kaluzhna S., Chernadchuk T., *Legal Status of Local Self-government Authorities of Ukraine in the Conditions of Information Society Development: Research Methodology*, *Journal of Advanced Research in Law and Economics.* Vol 10 No 8 (2019): JARLE Volume X. Issue 8(46) Winter 2019.

Artyomov I. V., *Problems and prospects of Ukraine's accession to the European Union: study guide*. Uzhhorod: Lira, 2007.

Bielov D., Aristova I., Hromovchuk M. *The History of the Paradigm of Constitutionalism at the Present Stage of Development of the Post-Soviet States (On the Example of Ukraine). Studia Universitatis Cibiniensis. Series Historica.* Issue № XVI. 2019.

Bielov D., Hromovchuk M., *The Basic Law of the State: Legal and Political Content*. *Baltic Journal of Economic Studies.* 2019. Vol. 5. No. 3.

Gulak O. V., Kurylo V. I., Dubchak L. M., *To the question of ways to overcome corruption in Ukraine. Law and public administration*. No. 1. 2021. P. 196-201. URL: http://pdu-journal.kpu.zp.ua/archive/1_2021/31.pdf

Khaustova M. G., *National legal system under the conditions of development of legal democratic statehood in Ukraine: Monograph*. Kharkiv: Pravo, 2008.

Mikhailina T.V., *Typology of legal families: rethinking classification criteria and species composition. Scientific Bulletin of the Uzhhorod National University*. 2021. No. 63.

Online resources:

Recommendations of the European Commission regarding the status of Ukraine for EU membership from 17.06.2022. URL: https://www.eeas.europa.eu/delegations/ukraine/рекомендації-європейської-комісії-щодо-статусу-україни-на-членство-в-єс_uk

European choice. Conceptual foundations of the strategy of economic and social development of Ukraine for 2002-2011. Message of the President of Ukraine to the Verkhovna Rada of Ukraine. *Government Courier*. No. 100. 2002.

Consolidated versions of the Treaty on European Union and the Treaty on the Functioning of the European Union (2012/C 326/01). *Official Journal of the European Union*. Volume 55. 26 October 2012. URL: https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2012:326:FULL:EN:PDF

THE RIGHT TO PEACE: MODERN APPROACHES TO LEGAL UNDERSTANDING

Dmytro BYELOV,
Uzhhorod National University
Taras DATIO,
Uzhhorod National University

Abstract

The article defines the right to peace as an international collective right, which is based on ensuring the prerequisites for a safe, stable, and dignified life of human societies away from the danger and disaster of wars, as well as the consequences and dangers of armed conflicts, in the world's basic requirements that stem from the idea of ensuring the achievement of security of human rights, non-violence, achievement of development, protection of the environment, and other elements that cannot be separated from the right to peace.

The essential characteristics of the right to peace are determined, in particular the interrelationship of peace with other fundamental human rights, as well as the interdependence of all states in ensuring the right to peace.

The means of ensuring the right to peace and measures implemented by the United Nations to maintain and establish peace and security are described.

Keywords: *the right to peace, collective rights, peacekeeping missions*

Introduction

For a long time, our state has suffered from aggression by the Russian Federation, which leads to the death of people, the destruction of infrastructure and persistent, long-term violation of people's rights. Moreover, a war between two states becomes a consequence for the emergence of crisis phenomena in other states and around the world. That is why it is important and relevant today to study the right to peace - the right of the third generation of human rights, the so-called collective and solidarity rights, which concern not a single generation, but the entire human community and subsequent generations.

Therefore, the purpose of this study is to define the concept and features of the right to peace, its features in the conditions of modern human development and to analyze the mechanism of ensuring the right to peace, in particular through the UN response mechanisms.

The right to peace and its characteristics

Human rights of the third generation are recognized as the next step in the concept of human rights, as rights that apply to everyone and everyone regardless of borders, citizenship or other conditions. It is precisely because of such universality and solidarity of execution that the problem of distinguishing the subject and the object of these rights and the question of whether they can be considered rights in the classical sense arose. The right to peace is recognized as one of the rights of the third generation. The right to peace, despite its recognition in legal documents, has always been a key issue. As Janusz Nagurny rightly points out, "peace is an essential dimension of the common good of all mankind, and as such is connected with the observance of human rights"[1].

If we turn to the doctrinal sources, the right to peace can be characterized as an international collective right, which is based on ensuring the prerequisites for a safe, stable and dignified life of human societies away from the dangers and disasters of wars, as well as the consequences and dangers of armed conflicts, in the light of the main requirements that arise from the idea of ensuring the achievement of security of human rights, non-violence, achievement of development, protection of the environment and other elements that cannot be separated from the right to peace[2].

Based on this definition, we can distinguish the following signs of the right to peace:

1) international organized law: this means that this law came out of the circle of intellectual ideas and philosophical theses that present ideas and ideas about peace as a legal category and a necessary guarantee and goal that should be respected, and therefore this law came out of the circle of moral values, intellectual and philosophical appeals and theories to the field of legal protection and regulatory regulation by recognizing this right in many international charters and statutes of a number of international organizations, which confirmed the existence of this right and its legal basis and called on states to respect and preserve it[3].

2) is protected by international law: this is a natural result of the entry of this right into the framework of the international mechanism for the protection of human rights. The existence of the United Nations and

[1] J. Nagórny, *Prawo do pokoju. Urzeczywistnianie praw człowieka w XXI wieku. Prawo i Etyka / red. P. Morciniec*, S. L. Stadniczeńko. Opole, 2004, 231 s.

[2] D. Bielov, M. Hromovchuk, *The Basic Law of the State: Legal and Political Content*, in *Baltic Journal of Economic Studies,* 2019, Vol. 5, No. 3, P. 59–66.

[3] W. Al Saadi, *Right of peace in international human rights law*, 2022. URL: https://www.researchgate.net/publication/362270513_RIGHT_OF_PEACE_IN_INTERNATIONAL_HUMAN_RIGHTS_LAW

the powers granted to it in the sphere of applying repressive measures against countries that disturb the peace is a true expression of this feature.

3) collective international law: Collective claims often turn into societal counterclaims against individual rights and can therefore have implications against individual rights. The rights of the third generation, called the rights of solidarity, are related not so much to the usual catalog of negative or positive freedoms, but to the integration of efforts and joint dependence within the group, that is, solidarity. The subjects of solidarity rights are individuals, local individuals, local and regional collectives and international human society. Such a multi-level concept is the answer to the rights of synthesis. Therefore, various subjective formulas depend on the dimensions of implementation[4].

4) additional international law: the inevitable result is that the ideal and real use of this right can only be achieved through the activation of a number of other rights.

The right to peace: normative legal support

The official right to peace was first proclaimed by the UN General Assembly (hereinafter - the UN General Assembly) in 1978 as part of the adoption of the "Declaration on Educating Peoples in the Spirit of Peace"[5]. This legal act recognized that peace between peoples is the main good of humanity and a necessary condition for its further development. The declaration contained a call to all states and international organizations to promote and ensure this right by all legal means. Thus, part 1 of paragraph 1 recognizes the inalienable right to live in peace, which belongs to human persons and peoples (nations) without any limitations. Part 1 of the Declaration indicates an important feature of the right to peace, namely its belonging to different generations of people. This feature is a fundamental feature of the rights of the third generation, which distinguishes them from individual rights, which, as a rule, lose their meaning with the death of a specific person.

Respect for this right is described as a necessary condition for the progress of all peoples in all spheres of life. Only in the case of maintaining and not breaking the peace within the state and at the international level will it be possible to raise living standards and the gradual development of

[4] S. Rakesh Kumar, *Right to peace as a human right,* in *Uttarakhand Judicial & Legal Review*, Vol. 4, Issue 2, pp. 39-47.

[5] The Declaration on Educating Peoples in the Spirit of Peace was adopted by UN General Assembly Resolution 33/73 of 15.12.1978. URL: https://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/life_in_peace.shtml

human rights, as well as their more effective protection. Although such a description does not imply normative recognition of the right to peace, it is a first step towards it.

As a corresponding duty of states in part 1, paragraph 5 of the Declaration, the duty to protect the right of peoples and nations to self-determination, the rights of states to independence, equality, sovereignty, territorial integrity and inviolability of borders, as well as the right to determine one's own path of development without intervention or interference in internal affairs by other states[6].

The next no less important normative legal act was Resolution 39/11 of the UN General Assembly "Declaration on the Right of Peoples to Peace" of November 12, 1984, which determined that all peoples of our planet have a sacred right to peace, the duty to preserve peace is fundamental for each state[7].

The right to peace: the practice of implementation after the start of the war on the territory of Ukraine

Today, the right to peace and the duty of all states to ensure it should be considered in the context of peace settlement within the framework of interstate armed conflicts. Such conflicts of a non-international nature began to appear actively, in particular after 2010. The negative perception of interstate armed conflicts by the world community is important, which is determined not only by the Geneva Conventions, but also by the UN Charter, Art. 1 of which defines peacekeeping as one of the main goals of the organization[8].

The UN Charter also mentions the obligation of the members of the Organization to refrain from the threat of force or its use in international relations, this rule is also a norm of customary international law[9]. The obligation not to use aggression is an imperative norm of jus cogens. Due to the clear definition and prohibition of interstate armed conflicts, governments often resort to using conflicts in third countries to resolve

[6] D. Bielov, I. Aristova, M. Hromovchuk, *The History of the Paradigm of Constitutionalism at the Present Stage of Development of the Post-Soviet States (On the Example of Ukraine),* in *Studia Universitatis Cibiniensis. Series Historica.* Issue № XVI, 2019, p. 265-273.

[7] The Declaration on the Right of Peoples to Peace was adopted by UN General Assembly Resolution 39/11 of 12.11.1984. URL: https://www.un.org/ru/ documents/decl_conv/ declarations/right_to_peace.shtml

[8] The Charter of the United Nations and the Charter of the International Court of Justice 26.06.1945.

[9] P. Malanchuk, *Introduction to international law according to Eickhurst / trans. from English Kharkiv: Consum*, 2000, 592 p.

disputes among themselves by military means or to the so-called support of the insurgency movement, as the Russian Federation tried (and is trying) to do in defense of the "people's republics".

In the context of these conflicts, the right to peace becomes especially important, because it is here that it becomes clear: even a conflict between two states negatively affects peace as a general human category. Thus, using the example of the war between Ukraine and the Russian Federation, the consequences of a conflict involving an agrarian country became clear: a decrease in export opportunities from Ukraine, as well as an increase in energy and fertilizer prices, push up international food prices, thereby threatening global food security. The conclusions presented in a short report of the Organization for Economic Cooperation and Development indicate that the complete loss of Ukraine's export capacity, together with a 50% reduction in wheat exports, could lead to a 34% increase in international wheat prices in the 2022/23 marketing year and up to famine in the countries of the Middle East and North Africa, where wheat is the main food product[10].

That is why, in the context of defining the subject of the right to peace, it becomes clear that states that are not even parties to the conflict feel the consequences of this situation: economic problems, the influx of migrants, as well as communication problems. Hence, humanity must be recognized as the relevant subject of the right to peace, since only by ensuring peace on a global scale can it be recognized that each person also has a guaranteed right to peace.

Violation of this right on the territory of one state causes unpredictable consequences far beyond the borders of this state, in particular, violation of individual human rights. In this regard, humanity, i.e. all people, should be recognized as the subject of the right to peace, because then the violation of this right would be contrary to the interests of humanity and the protection of the rights of every person.

The object of the right to peace as a third-generation right is international values. Preservation and protection of peace, development and the environment are not solely the business of individual nations or even regional solutions. Their very nature implicitly determines the need for vast and deep international cooperation, which is inspired by a strong sense of international solidarity. This, however, presupposes that states,

[10] *The impacts and policy implications of Russia's aggression against Ukraine on agricultural markets*, in *OECD* review, 2022. URL: https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/0030a4cd-en.pdf?expires=1664135966&id=id&accname=guest&checksum=DC81F7E0590C7A4073D0AE187E7E95E9

without renouncing their sovereignty, will limit their part of freedom for the benefit of humanity as a whole.

A separate aspect that deserves attention is the provision of the right to peace. Despite the potential possibility of protecting the violated human right to peace through traditional judicial mechanisms, it is still necessary to take into account the peculiarities of this right and its subject. That is why it is advisable to pay attention to the existing mechanisms for the protection and restoration of this right - international peacekeeping operations. As already mentioned, this right cannot be ensured for one person, although the maintenance of peace is a basic condition for the protection and protection of other human rights.

Among the four goals of the UN, the first and most important is the maintenance of international peace and security. Article 1 (1) of the UN Charter refers to this purpose and emphasizes the use of effective collective measures to prevent and eliminate threats to peace and to achieve by peaceful means and in accordance with the principles of justice and international law, the settlement or reconciliation of international disputes or situations that may lead to the violation of peace[11].

UN peacekeeping missions have become one of the mechanisms for such peace enforcement. Since 1948, there have been a large number of peacekeeping missions in the world, although in fact this practice gained wide development after 1991.

In modern peacekeeping operations, issues of human rights and regulations on their observance are regularly noted in the mandate of the mission, as a result of which UN peacekeepers become observers of the state of observance of human rights[12].

The training manual for human rights officers in peacekeeping and monitoring missions makes clear the interdependence between peace and human rights: threats to state security include not only warring armed groups, but also poverty, discrimination and inequality in access to resources. Responding to conflict thus requires more than removing weapons from opposing sides of the conflict and deploying a peacekeeping force between them. These two approaches work to resolve the conflict only taking into account human rights standards developed under the auspices of the United Nations. The use of this mechanism makes it possible to build lasting peace.

---

[11] P. Malanchuk, *Introduction to international law according to Eickhurst / trans. from English Kharkiv: Consum,* 2000, 592 p.

[12] A. Gallagher, *The United Nations, Democracy and Human Rights. Manual on Human Rights Monitoring An Introduction for Human Rights Field Officers. Norwegian Institute of Human Rights*. URL: http://www.jus.uio.no/smr/english/ about/programmes/nordem/publications /manual/previous/chapter01.pdf

Relevant for Ukraine are the OSCE Special Monitoring Mission in Ukraine (OSCE SMM), the monitoring mission to assess and report on the human rights situation in Ukraine of the Office of the UN High Commissioner (UNHCR monitoring mission).

Their official mandates include, in particular, the need to monitor the observance of human rights and fundamental freedoms, including the rights of persons belonging to national minorities, and to provide support for their observance (OSCE SMM), as well as to create regular reports on the state of observance of human rights, provide recommendations on responding to new threats and prevent human rights violations etc. (monitoring mission of the UN High Commissioner for Refugees). In regular reports, these missions, which were created due to the violation of peace in Ukraine, note that human rights are violated due to military actions, and emphasize that without the restoration of peace, the restoration of all guarantees of human rights is impossible[13].

Conclusions

Thus, the right to peace is not an abstract category, but the right that is recognized and must be ensured by every state, every side of the conflict, because in the conditions of modern globalization processes, it becomes clear that states do not exist in isolation. Accordingly, the lack of ensuring the right to peace in one territory causes hunger, crises and violations of human rights in other territories. It is this feature that determines the specific subject of the right to peace - all humanity in general, both present and future generations. And the object is a universal human value - peace, that is, the most comfortable and acceptable condition for the development of humanity and the construction of a full-fledged mechanism for guaranteeing and realizing other human rights.

[13] Report of the United Nations High Commissioner for Human Rights on the situation of human rights in Ukraine, 19 September 2014. URL: http://www.ohchr.org/EN/HRBodies/HRC/RegularSessions/Session27/Documents/A-HRC-27-75_en.pdf

Bibliography

Bielov D., Aristova I., Hromovchuk M., *The History of the Paradigm of Constitutionalism at the Present Stage of Development of the Post-Soviet States (On the Example of Ukraine),* in *Studia Universitatis Cibiniensis. Series Historica,* Issue № XVI, 2019.

Bielov D., Hromovchuk M. *The Basic Law of the State: Legal and Political Content,* in *Baltic Journal of Economic Studies,* 2019, Vol. 5, No. 3.

Malanchuk P., *Introduction to international law according to Eickhurst* / trans. from English Kharkiv: Consum, 2000.

Nagórny J., *Prawo do pokoju. Urzeczywistnianie praw człowieka w XXI wieku. Prawo i Etyka /* red. Morciniec P., Stadniczeńko S. L, Opole, 2004.

Rakesh Kumar S., *Right to peace as a human right*, in *Uttarakhand Judicial & Legal Review,* Vol. 4, Issue 2.

Online resources:

Al Saadi W., *Right of peace in international human rights law,* 2022. URL: https://www.researchgate.net/publication/362270513_RIGHT_OF_PEACE_IN_INTERNATIONAL_HUMAN_RIGHTS_LAW

Gallagher A., *The United Nations, Democracy and Human Rights. Manual on Human Rights Monitoring An Introduction for Human Rights Field Officers.* Norwegian Institute of Human Rights. URL: http://www.jus.uio.no/smr/english/about/programmes/nordem/publications/manual/previous/chapter01.pdf

Report of the United Nations High Commissioner for Human Rights on the situation of human rights in Ukraine, 19 September 2014. URL: http://www.ohchr.org/EN/HRBodies/HRC/RegularSessions/Session27/Documents/A-HRC-27-75_en.pdf

The Charter of the United Nations and the Charter of the International Court of Justice 26.06.1945.

The Declaration on Educating Peoples in the Spirit of Peace adopted by UN General Assembly Resolution 33/73 of 15.12.1978. URL: https://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/life_in_peace.shtml

The Declaration on the Right of Peoples to Peace was adopted by UN General Assembly Resolution 39/11 of 12.11.1984. URL: https://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/right_to_peace.shtml

The impacts and policy implications of Russia's aggression against Ukraine on agricultural markets, in *OECD* review. 2022. URL: https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/0030a4cd-en.pdf?expires=1664135966&id=id&accname =guest&checksum=DC81F7E0590C7A4073D0AE187E7E95E9

DOPAJUL ÎN SPORT. LEGEA PRIVIND COMBATEREA ACESTUIA ŞI SANCŢIUNILE AGENŢIEI NAŢIONALE ANTI-DOPING

Claudiu BABOS-MOLNAR
Universitatea de Vest „Vasile Goldiş" din Arad

Motto: *Mens sana in corpore sano!*[1]

Abstract

Sports DOPING is the term used in relation to the use of prohibited substances with the aim of increasing exercise capacity.

Any athlete who commits a violation of anti-doping regulations during a competition, incurs a series of sanctions. The sanctions we are talking about refer to suspension from sports activity, disqualification and invalidation of the results obtained in all categories of contests in a sports competition. Depending on the substance used, the suspension can last 2, 4 years or it can be for life. An exception is a possible negligence or a medical prescription for the use of the respective substance.

It should also be mentioned that all sports clubs and federations have the obligation to include in the annual budget an amount allocated for antidoping testing as well as for its prevention. Any violation attracts sanctions of up to 30,000 lei.

Keywords: *doping, prohibited substances, sanctions, disqualification, exceptions, medical prescription, antidoping testing, prevention, WADA, anti-doping Laboratory, fairplay, laboratory suspension*

Introducere

Oamenii de-a lungul timpurilor au efectuat acte, acţiuni şi activităţi motrice atât pentru a supravieţui, cât şi pentru a socializa. Activităţile motrice, executate metodic, respectând unele reguli, chiar având la bază firea competitivă a omului au devenit sporturi. Sportul este o oportunitate pentru socializare şi formarea unor legături strânse între oamenii, pentru a evita cât mai multe neînţelegeri şi pentru a promova o performanţă corectă s-au format reguli şi legi privind această activitate.

Ce este legea?

„Oriunde există un sistem juridic, trebuie să existe o autoritate care emite ordine, care sunt în general respectate, şi trebuie să existe o

[1] Juvenal, Satire X.

amenințare cu repercusiuni pentru cei care nu le respectă. Amenințările sunt îndeplinite în cazul nesupunerii, iar autoritatea care le implementează are caracter suprem și independent. Prin urmare, legile unei țări sunt ordinele date (cu caracter general, întărite de amenințări) de un suveran sau de către subordonați ai acestuia care acționează sub autoritatea sa."[2]

Odată cu evoluția umanității s-au creat atât metode cinstite cât și necinstite pentru a ajunge la o performanță sportivă, dopajul este o metodă nepermisă în sportul de nivel înalt. Pentru reglementarea și oprirea dopajului s-au creat agenții, comitete, laboratoare acreditate, ș.a.m.d. dar ca acestea să obțină autoritate cu adevărat a fost necesar crearea unor legi.

În acest sens se remarcă Legea nr. 310/2021 privind prevenirea și combaterea dopajului în sport[3] care la art. 1 alin. (2) prevede: „Conform reglementărilor Convenției împotriva dopajului, adoptată în cadrul Consiliului Europei, la Strasbourg la 16 noiembrie 1989, ratificată prin Legea nr. 171/1998, ale Convenției internaționale împotriva dopajului în sport, adoptată în cadrul Conferinței Generale a Organizației Națiunilor Unite pentru Educație, Știință și Cultură, la Paris la 19 octombrie 2005, acceptată prin Legea nr. 367/2006, și ale Codului Mondial Anti-Doping, denumit în continuare Cod, elaborat de Agenția Mondială Anti-Doping, denumită în continuare WADA, se interzice dopajul în sport din rațiuni de natură etică și medicală."[4]

Toate persoanele implicate în activitatea sportivă se supun legii internaționale împotriva dopajului, iar persoanele care încalcă această lege o fac pe propria răspundere și se supun riscului de a fi depistați și excluși din activitatea sportivă în funcție de gravitatea faptei comise.

Aspecte cu privire la anti-doping

1. Agenția Mondială Anti-doping

Agenția Mondială Anti-Doping (AMAD/WADA) a fost formată în 1999 după un mare scandal în lumea ciclismului, astfel Comitetul Olimpic Internațional cu ajutorul organizațiilor interguvernamentale, guvernelor, autorităților publice și altor organisme publice și private din jurul lumii au format o fundație internațională independentă prin care promovează un sport de performanță corect și curat.[5]

[2] D. Treta, *Ce este Legea? Răspunsul lui Hart. The Concept of Law de H.L.A. Hart*, www.juridice.ro, consultat în data de 22.09.2020.

[3] Publicată în Monitorul Oficial al României, nr. 1229 din 27 decembrie 2021.

[4] Legea nr. 310/2021 privind prevenirea si combaterea dopajului în sport publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I nr. 1229 din 27/12/2021.

[5] Informații preluate de pe site-ul oficial al Agenției Mondiale Antidoping accesat în data de 20.09.2022.

ADEL by WADA este un site educațional pentru toți sportivii, antrenorii, profesorii, dar și pentru toate persoanele interesate în practicarea și răspândirea unui sport curat și corect. (https://adel.wada-ama.org/learn)

2. Laboratoare

Toate laboratoarele care analizează probele de control antidoping recoltate sunt acreditate de Agenția Mondială Anti-Doping și acestea trebuie să corespundă standardelor și criteriilor impuse, în caz contrar acreditarea este anulată.

„Laboratorul de Control Doping din România se mândrește cu faptul că este singurul laborator din Europa de Est acreditat de Agenția Mondială Anti-Doping. El a fost fondat în august 1983 și a funcționat inițial în structura organizatorică a Institutului Național de Cercetare pentru Sport din subordinea Agenției Naționale pentru Sport." [...] „Pasul decisiv în dezvoltarea activității laboratorului a fost făcut în 2005, când a fost înființată Agenția Națională Anti-Doping, iar laboratorul s-a transformat în Direcția de Cercetare și Laborator Control Doping și a funcționat în cadrul instituției."[6]

3. Suspendarea acreditării

În data de 29 noiembrie 2017 activitatea Laboratorului de Control Doping din București a fost suspendată din cauza nerespectării Standardului Internațional pentru Laboratoare (ISL). În urma unei anchete au reieșit mai multe nereguli.

Jurnalistul Der Spiegel a dezvăluit faptul că în cadrul laboratorului din București, au fost falsificate de către directorul Valentin Pop două rezultate pozitive, astfel în baza de date Anti-Doping Administration & Management System (ADAMS), aceste rezultate au fost trecute drept negative. Cele două probe de urină recoltate în 2016 au aparținut unor luptători români, substanța găsită (furosemide) este interzisă de ani buni, și este folosit ca agent de mascare.

O altă descoperire în urma anchetei a fost faptul că laboratorul din București nu a dispus de ustensile care ar putea detecta hormonul peptidic GHRP-2 și nici medicamentul pentru inimă meldonium, chiar dacă ambele substanțe se aflau pe lista interzisă la momentul efectuării testelor.[7]

[6] Text preluat de pe site-ul oficial al Laboratorului de Control Doping din București, publicat în 2017.

[7] Von Rafael Buschmann, Thilo Neumann und Christoph Winterbach, Romanian Doping Lab Covered Up Positive Tests, articol publicat în Spiegel International în data de 17.05.2018 și accesat în 22.09.2022

În 2016, mai mulți sportivi români au fost depistați pozitiv cu aceeași substanță interzisă menționată anterior, plus un caz de dopaj cu un hormon de creștere. Nu doar cei 7 sportivi calificați la Jocurile Olimpice de la Rio în probele de kaiac și canoe, ci întregul lot național de kaiac canoe a fost depistat pozitiv cu meldonium. Această substanță s-a regăsit și la sportivii calificați în probele de săritură în înălțime, marș, atletism și biatlon.[8]

Ridicarea suspendării acreditării

În 2019, Grupul Experților Laboratoarelor AMAD, a reevaluat situația Laboratorului de Control Doping din București, concluzionând că neconformitățile anterioare au fost rezolvate, iar laboratorul a îndeplinit toate criteriile pentru a putea fi acreditată din nou.[9]

DOPAJUL sportiv este termenul folosit în ceea ce privește folosirea substanțelor interzise ce au ca unic scop creșterea capacității de efort.

Orice sportiv care săvârșește o încălcare a reglementărilor anti-doping, în timpul unei manifestări sportive, atrage după sine anumite sancțiuni precum: o perioadă de suspendare din activitatea sportivă, descalificare dar și invalidarea rezultatelor obținute la toate probele din cadrul unei competiții. De menționat este că încălcarea reglementărilor trebuie făcută public obligatoriu.

Agenția Mondială Antidoping[10] dispune un document (The Code) complex cu toate regulile, standardele și obligațiile pe care toți cei implicați în sportul de performanță trebuie să îl respecte.

Acest document are ca scop principal protejarea drepturilor sportivilor de a participa într-o competiție curată, corectă și lipsit de dopaj, dar și armonizarea universală a elementelor antidoping, fiind în același timp specific dar și flexibil, încât să elimine toate problemele într-un mod uniform.

De menționat este faptul că acest document a fost elaborat luând în considerare principiile proporționalității și ale drepturilor omului.[11]

Actualmente aproximativ 700 de organizații sportive au semnat și respectă acest document, printre care se află Comitetul Olimpic Internațional (IOC), Comitetul Paralimpic Internațional (IPC), Federațiile Internaționale (IF), Comitetele Olimpice și Paralimpice Naționale, Organizațiile Naționale și Regionale de Anti-Doping, astfel și Comitetul Olimpic și Sportiv Român, Comitetul Paralimpic Român, respectiv Agenția Națională Anti-Doping.[12]

---

[8] Sportul românesc, lovit iar de doping! Componenții lotului de kaiac canoe, depistați pozitiv cu meldonium, articol publicat pe digisport în data de 27.05.2016 și accesat 07.09.2022.

[9] Conducerea Laboratorului de Control Doping din România, Comunicat de presă cu privire la ridicarea suspendării acreditării accesat în data de 07.09.2022.

[10] Agenția Națională Anti-Doping are propria legislație în combaterea dopajului în sport, aceasta se poate accesa pe site-ul oficial sau pe linkul https://anad.gov.ro/web/legislatie-nationala-2/

[11] World Anti-Doping Code, 2021, p. 9.

[12] Agenției Mondiale Antidoping.

Toți semnatarii trebuie să parcurgă trei pași pentru a fi în conformitate cu Codul: acceptare, implementare și executare, astfel semnatarul acceptă și se conformează tuturor principiilor și regulilor Codului, prin implementare se înțelege schimbarea regulilor și politicilor, astfel încât toate principiile și articolele Codului să fie împlinite, iar prin executare se înțelege faptul că semnatarul își aplică efectiv regulile și politicile modificate în conformitate cu documentul.

Sancțiuni

Descalificarea reprezintă pierderea tuturor punctelor și a medaliilor obținute în cadrul vreunei probe iar dacă vorbim de un eveniment de amploare precum Jocurile Olimpice, descalificarea aduce anularea tuturor rezultatelor obținute în cadrul mai multor competiții ale aceluiași eveniment.

Suspendarea unui sportiv se va face în funcție de gravitatea săvârșirii faptei, iar pedeapsa poate varia de la 2 ani, la 4 ani, sau pe viață. Perioada suspendării poate fi redusă, în cazul în care sportivul își dovedește nevinovăția sau pe baza neglijenței semnificative.[13] Documentul nu impune consecințe financiare, cu toate acestea, organizațiile anti-doping le pot pretinde.

Achitarea sancțiunii financiare nu răsplătește suspendarea.

În cazul în care se dovedește ca sportivul a folosit mai multe substanțe interzise, perioada se poate prelungi cu încă 2 ani.

Dacă un sportiv este găsit vinovat pentru dopaj, acest lucru trebuie făcut public, împreună cu numele acestuia. În cazul în care se dovedește ca a fost vorba despre o neglijență, publicarea trebuie să se facă cu acordul sportivului.

În cazul sporturilor de echipă, anumite consecințe pot fi și vor fi aplicate întregii echipe.

Pe toată durata perioadei de suspendare, sportivul nu poate participa la competiții, atât în cadrul federațiilor naționale cât și internaționale, în același timp, el nu poate să ia parte la antrenamente/ antrenamentele echipei, neputând beneficia de facilitățile calității de membru într-un club sportiv.

Sumele destinate testării anti-doping, în mod obligatoriu ar trebui prevăzute în bugetele cluburilor sportive, ale federațiilor precum și ligilor profesioniste. Nerespectarea atrage după sine amenzi de până la 30.000 lei.

Sunt considerate încălcări ale reglementărilor anti-doping conform prevederilor art. 2 din Legea nr. 310/2021 privind prevenirea și combaterea dopajului în sport următoarele fapte:

[13] Agenția Națională Anti-Doping.

„a) prezența unei substanțe interzise sau a metaboliților acesteia ori a markerilor ei în proba provenită de la un sportiv. Este de datoria sportivilor să se asigure că nicio substanță interzisă nu pătrunde în organismul lor. […]

b) utilizarea sau tentativa de a utiliza o substanță interzisă sau o metodă interzisă. […]

c) sustragerea de la recoltarea de probe sau refuzul nejustificat sau neprezentarea nejustificată pentru recoltarea de probe a unui sportiv după înștiințarea de către o persoană autorizată în mod corespunzător;

d) orice combinație de trei teste neefectuate și/sau încălcări legate de informațiile privind localizarea sportivilor, așa cum sunt prevăzute în standardul internațional pentru

e) gestionarea rezultatelor, săvârșite într-o perioadă de 12 luni de către un sportiv dintr-un lot de testare înregistrat;

f) falsificarea sau tentativa de a falsifica oricare parte a controlului doping de către sportiv sau altă persoană;

g) posesia de substanțe sau metode interzise de către un sportiv sau o altă persoană din personalul asistent al sportivului,

h) traficul sau tentativa de traficare a oricărei substanțe interzise sau metode interzise de către un sportiv sau altă persoană;

i) administrarea sau tentativa de a administra de către un sportiv sau o altă persoană orice substanță sau metodă interzisă oricărui sportiv, în competiție, ori administrarea sau tentativa de a administra oricărui sportiv, în afara competiției, orice substanță sau metodă care este interzisă în afara competiției;

j) complicitatea sau tentativa de complicitate din partea unui sportiv sau a altei persoane, prin asistarea, încurajarea, sprijinirea, instigarea, uneltirea, acoperirea sau orice alt tip de complicitate intenționată sau tentativă de complicitate care presupune o încălcare sau o tentativă de încălcare a reglementărilor anti-doping sau încălcarea prevederilor art. 107 alin. (1) (3);

k) asocierea între un sportiv sau o altă persoană aflată sub autoritatea unei organizații anti- doping pe baza unui raport profesional sau de natură sportivă, pe de o parte, și, pe de altă parte, orice membru al personalului asistent al sportivului […]

l) acțiunile unui sportiv sau ale altei persoane de descurajare sau de represalii împotriva raportării către autorități, cu excepția cazului în care astfel de acțiuni reprezintă încălcarea reglementărilor anti-doping prevăzută la lit. e)."

Toate aceste reglementări anti-doping prezintă în mod explicit ceea ce nu au voie să facă sportivii sau alte persoane implicate în activitatea sportivă. Orice încălcare a acestor reglementări atrage sancționarea celor implicați.

Concluzii

Organismele internaționale împreună cu cele naționale se implică activ în combaterea fenomenului anti-doping prin diferite cursuri, înștiințări, sesiuni de lucru în care sunt implicate federațiile, cluburile sportive, antrenorii de sport, profesorii de sport cu scopul de a descuraja și a face ca toți factorii implicați în domeniul sport să înțeleagă și să depună tot efortul pentru a combate și a preveni toate formele de dopaj prin care sportivi pot obține performante sportive cu ajutorul acestor substanțe interzise.

Bibliografie

Treta D., *Ce este Legea? Răspunsul lui Hart. The Concept of Law de H. L. A. Hart*, www.juridice.ro

Legea nr. 310/2021 privind prevenirea si combaterea dopajului în sport publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I nr. 1229 din 27/12/2021.

Surse online:

https://www.anad.ro/sanctiuni/

http://www.kawasaki-m.ac.jp/soc/mw/journal/en/2006-e12-1/01_kremenik.pdf

http://anad.gov.ro

http://anad.gov.ro/web/wp-content/uploads/2021/01/Codul-Mondial-Anti-Doping-2021.pdf

www.wada-ama.org/en

https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC6311632/

https://www.wada-ama.org/en/who-we-are

https://www.digisport.ro/jocurile-olimpice-2016/sportul-romanesc-lovit-iar-de-doping-componentii-lotului-de-kaiac-canoe-depistati-pozitiv-cu-meldonium-230194

DEZORDINEA SOCIALĂ - FACTOR FAVORIZANT A CREȘTERII DELINCVENȚEI JUVENILE ÎN ROMÂNIA

Emilian BAN
Universitatea de Vest „Vasile Goldiș" din Arad

Abstract

The term „juvenile deliquency" has its etymological origin in latin and it derives from the word „*delinquere*", which means to be at fault, to make mistakes. During the political change of December 1989 in Romania, came lots of high hopes among romanian teenagers, though at the same time a great uncertainty regarding future law and order has been established. Gradually, due to social and economical issues, juvenile deliquency suffered a severe increase, all the statistics pointing that fact. Social media, video games, news channels that promote high emotional impact news, the negative influence of entourages; all of these could play an important role concerning moral and civic conduct of teenagers. A frequently met phenomenon in the last years in Romania is „bullying". In conclusion, Romania still needs numerous steps regarding an eficient prevention programme of juvenile deliquency. In order for this objective to succeed, a conjugated and continuous effort is needed, with the implication of all the institutional segments that come in contact with teenagers. Here, I would enumerate: family, school, church, police, child protection, ONG.

Keywords: *juvenile deliquency, prevention, family, school, legislation*

Noțiuni introductive

Pentru început doresc să fac o scurtă trecere în revistă a ceea ce presupune termenul de „delincvență juvenilă" cuvântul delincvență are origine etimologică latină și provine de la *delinquere*, care înseamnă a fi de vină, a greși. De asemenea potrivit Dicționarului explicativ al limbii române, delincvență se traduce după cum urmează: DELINCVÉNȚĂ, delincvențe, s.f. 1. Fenomen social care constă în săvârșirea de delicte. 2. Totalitatea delictelor săvârșite, la un moment dat, într-un anumit mediu sau de către persoane de o anumită vârstă. [Var.: delicvénță s. f.] – Din fr. Délinquance. (sursa DEX 98). Tot în conformitate cu DEX, termenul juvenil se traduce în următorul mod: JUVENÍL, -Ă, juvenili, -e, adj. Care aparține tinereții; tineresc. – Din fr. juvénile, lat. Juvenilis[1]. Prin urmare delincvența juvenilă se traduce prin totalitatea delictelor săvârșite de către tineri până la împlinirea vârstei de 18 ani.

[1] *Dicționarul explicativ al limbii române*, Ediția 1998.

Termenul de devianţă îl regăsim pentru prima dată în sociologia americană la sfârşitul anilor 50, atunci când sociologii au înlocuit noţiunile de patologie sau dezorganizare socială. Noţiunea de delincvenţă delimitează clar tipurile comportamentale, o parte din ele nefiind considerate delicte, cum ar fi spre exemplu hiperconformism, noncoformismul, marginalizarea sau rebeliunea. Ca fenomen de încălcare a normelor de orice natură, devianţa are fie un caracter moral, fie un caracter penal. Ea poate lua traiectorii diferite înscriind pe tineri în aria inadaptării sociale, a neconformismului şi delincvenţei[2].

Devianţa reprezintă un efect al condiţiilor patologiei sociale iar delincvenţa juvenilă constituie rezultata multiplă a unor cauze de ordin social şi a unor motivaţii individuale.

Din perspectivă comportamentală, delincvenţa juvenilă reprezintă un fenomen foarte vast şi complex, acesta definind totalitatea normelor aflate în conflict cu întreg sistemul de valori ocrotit de legea penală. Comportamentul de evaziune, fugă, sancţionat de legislaţia pentru minori ca „vagabondaj" reprezintă în multe cazuri o conduită normală având la bază motivaţii reale legate de neînţelegerile cu familia, cu educatorii, sau de atracţia aventurii specifică perioadei adolescenţei. Nu poate exista asemănare între cariera infracţională a adultului şi cea a tânărului pentru că faptele sale indezirabile nu sunt produse datorită unor motivaţii antisociale ci ele se datorează unor erori educaţionale.

Tipuri de devianţă

Trebuie menţionat faptul că fapte ca precum violenţa fizică, nonconformismul în ţinută, indisciplină, agresivitatea limbajului, nu constituie de fiecare dată fapte penale prin încălcarea legilor în vigoare, ci anumite comportamente care încalcă normele, şabloanele de convieţuire etică, morală şi socială. Cel mult putem afirmă că aceste fapte reprezintă doar nişte modalităţi de manifestare agresivă, de respingere şi contestare a autorităţii adultului, sau după caz de a atrage atenţia adultului. Actele care nu aduc prejudicii valorilor sociale se circumscriu devianţei cu caracter moral.

Tipurile de devianţă care aduc prejudicii strict caracterului moral se referă la situaţia tinerilor cu tulburări de pubertate specifice vârstei, care din cauza unui mediu familial neprielnic, a unei creşteri şi dezvoltări armonioase şi a unor disfuncţionalităţi educative, dovedesc o slabă capacitate de a respecta exigenţele normative impuse de societate. Tinerii aflaţi în această categorie sunt elevii care manifestă un randament şcolar scăzut, indisciplină, atitudini negative şi uneori chiar agresive faţă de cadrele didactice, colegi şi părinţi, cu participări fluctuante la activităţile organizate de comunitatea

[2] M. Petcu, *Repere psiho-sociale,* Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1999.

educativă. Asemenea comportamente sunt manifestări predelincvente în condițiile în care se poate vorbi că există o trecere graduală de la o conduită deviantă la o conduită infracțională. Nu se poate pune semnul egalității între devianța morală și delincvență, dar aceste fapte pot duce treptat la comiterea de noi fapte cu caracter penal[3]

Așa după cum am amintit anterior, termenul de delincvență juvenilă desemnează comportamentele morale nedorite ale tinerilor care nu au împlinit vârsta majoratului și se amplifică la câteva categorii specifice acestei vârste: tineri abandonați de părinți și care s-au alăturat unor anturaje lipsite de orice normă etică și/sau morală, tineri care au recurs la evaziune școlară sau familială din cauza unor pedepse prea aspre, brutale; tineri sau copii care au nevoie de îngrijire și protecție ca urmare a decesului părinților, a dezorganizării familiei sau a tulburărilor de comportament. Așadar delincvența juvenilă se amplifică pe fondul apariției unor disfuncționalități socio-morale și educaționale în familie, școală și în societate în general. Un tânăr cu manifestări deviante nu este de fapt un infractor ci mai degrabă o victimă a propriei sale familii sau a grupului social din care face parte. Ca atare delincvența juvenilă există și se dezvoltă cu fiecare generație din cauza lipsei de responsabilitate a familiei, a educatorilor, a factorilor instituționali implicați în activitățile de formare a conduitelor morale ale tinerilor.

Delincvența cuprinde motivații, conduite, etiologii eterogene și foarte diverse, acte întâmplătoare și tendințe nonconformiste specifice subculturii adolescentine.

În concluzie se poate afirma că delincvența se referă numai la comportamentul care violează legea, la încălcarea legilor juridice ale statului și nu la orice abatere de tip comportamental.

Ținând seama de principalele dimensiuni ale stratificării sociale din România, tranziția a operat o serie de schimbări importante în relațiile, valorile și atitudinile sociale. O generație numeroasă de adolescenți și tineri adulți în perioada imediat anterioară și ulterioară anului 1990 a contribuit indirect la creșterea nivelului delincvenței juvenile, proces care a înregistrat continuitate pe tot parcursul istoriei postdecembriste.

Odată cu schimbarea politică din decembrie 1989 în România au venit și multe speranțe puternice în rândul tinerilor români, dar în același s-a instalat și o mare nesiguranță în ceea ce privește legea și ordinea în viitor. Acest aspect însă își avea originea în situația precară de la sfârșitul anilor 80, când delincvența juvenilă înflorea într-un mediu care nu putea asigura adolescenților satisfacerea nevoilor elementare, iar șomajul, nerecunoscut

[3] A. Ibiș, *Influența agenților de socializare asupra comportamentelor predelincvente ale minorilor*, Ed. Pansofia, București 2001.

în mod deschis, îşi făcea şi el apariţia. Unele estimări apreciază nivelul şomajului la 4,5%. chiar dacă nu se poate face un studiu exact al acelei perioade deoarece realitatea era ascunsă, a fost vizibil faptul că tot acest mecanism a determinat o creştere fără precedent a sărăciei în cadrul unor segmente marginale ale populaţiei. Era, evident, o nouă sărăcie generată de criza economică cronică care începuse în anii de declin ai erei socialiste şi continuase după 1989. Pe baza unor anchete ale bugetelor familiilor, s-a estimat că 3,7% din români erau săraci în 1998, deşi alte analize, utilizând metode diferite, sugerează 6%. Dacă în 1989 salariul minim reprezenta 65,3% din salariul mediu, în 1997 el scăzuse la 28,7%. În regimul socialist, salariul minim a fost menţinut la un nivel relativ ridicat, iar costurile produselor alimentare artificial de scăzut ca mijloc de prevenire a sărăciei şi asigurare a unui nivel de trai minim corespunzător pentru toţi. Tinerilor absolvenţi sau celor care pleacă din instituţiile de stat nu li se mai garantează un loc de muncă sau un ajutor social. Vârsta minimă de la care se poate angaja un adolescent fiind de 16 ani, dar copiii pot să înceapă să muncească de la 14 ani, cu acordul părinţiilor sau tutorilor „în funcţie de dezvoltarea lor fizică, de aptitudini şi de cunoştinţe". Copiii sub 16 ani care lucrează au dreptul să-şi continue studiile, iar legea îi obligă pe angajatori să îi ajute în acest sens. Constituţia însă interzice exploatarea muncii copiilor (în condiţii forţate sau de captivitate) şi guvernul impune, în general, respectarea acestei prevederi. Dar se recunoaşte în mod oficial că traficul cu copii din România a devenit o problemă. Traficul cu fete tinere obligate să se prostitueze constituie în continuare o problemă, deşi datele în acest sens sunt puţine. „Fenomenul delincvenţei juvenile a dezvoltat şi o dimensiune transfrontalieră, în ceea ce priveşte participarea unor minore la reţelele de prostituţie care operează în străinătate, interesant de remarcat fiind faptul că, un eşantion de minore, care manifestă o tendinţă de multiplicare progresivă, asociază practicarea prostituţiei cu proxenetismul în special în ceea ce priveşte racolarea şi traficarea"[4]

Primii zece ani de tranziţie din România, între 1989 şi 1999, au adus schimbări importante pentru adolescenţi şi tineri la toţi indicii de stratificare socială. Forţa de muncă din România nu a mai împărtăşit o soartă uniformă, adesea doar cei mai activi membrii au reuşit să profite de pe urma noilor oportunităţi. Un standard de viaţă scăzut căruia i s-a adăugat restrângerea majorităţii veniturilor, a dus la o creştere a sărăciei care s-a dovedit în strânsă corelaţie cu creşterea delincvenţei în general, şi a delincvenţei juvenile în particular.

[4] G. Botescu, *Diagnoza fenomenului –Copiii străzii- şi a efectelor sale criminogene*, în: E Zamfir, (coordonator), *Strategii antisărăcie şi dezvoltare comunitară*, Editura Expert, Bucureşti, 2000.

După 1990, nivelul de educaţie a devenit inegal. Deşi proporţia tinerilor din învăţământul superior a crescut semnificativ, procentul celor înscrişi în liceele teoretice sau şcolile postliceale profesionale s-a redus. Nivelul relativ ridicat de educaţie şi pregătirea unora dintre tineri constituie atuuri importante pentru integrarea şi mobilitatea lor în structurile în continuă schimbare ale unei societăţi moderne. Diferenţele dintre principalele grupe de ocupaţie în ceea ce priveşte sistemul de educaţie sunt acum mai mari. Statisticile arată că procentul cel mai mare de minori aflaţi în închisorile româneşti este alcătuit din cei care nu au avut acces la învăţământul de bază şi profesional. Dintre aceştia, reprezentanţii minorităţilor etnice au nivelul de şcolarizare cel mai redus, adesea sub limita necesară pentru a citi, scrie şi număra. Reducerea investiţiilor în învăţământ sub limita necesară în ultimele decenii ale secolului XX se va dovedi un factor important, care va afecta negativ dezvoltarea economică şi socială în viitor.

Lipsa de pregătire, de locuri de muncă şi de prestaţii sociale va întări motivaţia şi aşa ridicată pentru infracţiune a tinerilor aparţinând minorităţilor naţionale şi ale căror şanse economice se dovedesc a fi compromise. În absenţa unei infrastructuri îmbunătăţite, este de aşteptat ca delincvenţa juvenilă să continue să crească în mediile rural şi urban, faţă de care metodele convenţionale de control social vor fi din ce în ce mai puţin eficace.

Politica coercitiv-pronatalistă de până în 1989 constituia o măsură singulară în cadrul sistemului socialist, dar ea mai deschidea fără să vrea şi calea unor niveluri fără precedent de delincvenţă şi comportament deviant în rândurile minorilor şi adolescenţilor. Aceasta a accentuat dificultăţile sociale şi economice ale întregii populaţii şi a agravat în mod deosebit sărăcia şi disfuncţionalitatea segmentelor marginale ale societăţii româneşti. În condiţiile în care avorturile şi alte mijloace de contracepţie moderne deveniseră o infracţiune penală, unele persoane sărace au renunţat la orice încercare de planificare şi control al vieţii private, al planificării familiale în mod special. Urmarea a fost creşterea disproporţională a numărului de copii. În grupele marginale, numărul sarcinilor a crescut până aproape de limita lor naturală, în timp ce familiile mai înstărite au reuşit să ajungă la metode de control al sarcinilor, de obicei în afara legii. Această creştere fără precedent a numărului de sarcini în rândul populaţiei mai defavorizate a devenit un important factor de creştere a sărăciei, violenţei familiale şi delincvenţei juvenile.

În multe cărţi de specialitate s-a vorbit de „profilul psihologic" al minorului delincvent, în acest sens am să prezint cele mai relevante caracteristici, regăsite în cartea d-lui Mitrofan Gheorghe (şi col., pp. 267-301);

a. Înclinația către agresivitate (latentă sau manifestată, bazată adesea pe un fond de ostilitate, de negare a valorilor socialmente acceptate);

b. Instabilitatea emoțională, generată de carențe educaționale și într-o ultimă instanță; de fragilitatea eului;

c. Inadaptarea socială, provenită din exacerbarea sentimentelor de insecuritate pe care acesta caută să-l suprime.

Evidențierea caracteristicilor psihice specifice personalității delincventului minor prezintă o mare importanță pentru organizarea activității recuperative, care trebuie să intervină în direcția restructurării și rearmonizării profilului acestuia. Influențele educative, reeducative și recuperative trebuie să ajungă adânc în substraturile de personalitate a minorului delincvent.

Asemenea infractorilor adulți delincvenții juvenili pot fi clasificați în funcție de o serie de criterii:

a. Prezența sau absența intenției: acte delincvente spontan-intenționate, acte premeditate, respectiv absența intenției;

b. În funcție de numărul infracțiunilor comise: prima infracțiune, mai multe (recidivism);

c. În funcție de gradul de normalitate psihică: normal, respectiv anormal (bolnav mintal);

d. În funcție de gradul de responsabilitate: perfect responsabil, intelect redus, intoxicație, dezorganizare psihică;

e. În funcție de motivația ce stă la baza conduitei delincvente:

- predominant extrinsecă - interesul principal fiind orientat spre atingerea unor scopuri anterior propuse; cum ar fi spre exemplu intrarea în posesia unor bunuri;
- predominant intrinsecă – interesul principal fiind orientat spre aspectele de conținut ale activității antisociale.

În vederea înțelegerii cauzelor istorice și contemporane ale delincvenței juvenile consider necesară, de asemenea, introducerea în cursurile universitare de moduluri specifice de teorie și practică cât mai ample, pentru facultățile care pregătesc asistenți sociali, inspectori de plasament familial, și toate celelalte facultăți și colegii de profil asemănător. Acestea ar trebui să includă:

- Pregătirea materialelor de urmărire penală și a rapoartelor anchetelor sociale;
- Modalități de prevenire a delincvenței în rândurile copiilor scoși din mediul familial;
- Modalități de protecție a copiilor și adolescenților împotriva abuzurilor, victimizării și exploatării;

- Realizarea unor standarde naționale de tratare a minorilor și tinerilor care se află în detenție preventivă[5]. (vezi Anexa 1 p. 149 - Codul Penal român referitor la minori).

Treptat, însă marile schimbări sociale, economice a dus schimbări și în ceea ce privește comportamentul tinerilor. Rețelele de socializare, jocurile video, canalele de știri care promovează știri cu puternic impact emoțional, influențele negative ale anturajelor, etc, toate acestea pot avea un rol nimicitor în ceea ce privește conduita morală și civică a tinerilor. Un fenomen foarte des întâlnit în ultimii ani în România și despre care doresc să amintesc în cele ce urmează este *bullying* -ul.

Ce este bullying-ul?

Termenul de „bullying"[6] vine de la englezescul „bully", care înseamnă bătăuș, huligan.

Bullying reprezintă o formă de abuz emoțional și fizic, care are trei caracteristici:

- intenționat – agresorul are intenția să rănească pe cineva;
- repetat – aceeași persoană este rănită mereu;
- dezechilibrul de forțe – agresorul își alege victima care este percepută ca fiind vulnerabilă, slabă și nu se poate apăra singură.

De regulă cazurile de bullying implică cel puțin un agresor și o victimă și aproape de fiecare dată scenele de bullying se desfășoară în prezența unor martori. Acest lucru se întâmplă deoarece agresorul dorește să impresioneze, să iasă în evidență și să atragă toată atenția asupra lui. De cele mai multe ori agresorul nu are deloc empatie față de ceilalți și ce este mai grav, se bucură atunci când provoacă durere, frică, atât victimei cât și martorilor prezență. În felul acesta agresorul domină și controlează grupul. Se folosește de puterea pe care o are abuzând și rănind în mod voit pe celelalte persoane.

Deși este considerat un fenomen relativ nou, bullying-ul a luat o foarte mare amploare în România și în special în mediul școlar. Pentru ca acest fenomen să fie cât mai rapid stopat și controlat este nevoie de implicarea tuturor factorilor responsabili în formarea copiilor și a tinerilor începând de la familii, continuând cu cadrele didactice, formatorii, precum și factorii cu putere de decizie legislativă prin elaborarea unui cadru legal care să vină în sprijinul combaterii acestui fenomen care poate sta la baza infracționalității juvenile[7].

[5] Codul Penal, Anexa 1, p. 149, Editura Hamangiu, 2022.
[6] Asociația Telefonul Copilului, *Împreună putem combate bullyingul în 2 pași*, 2014.
[7] Asociația Accept, *Recomandări pentru prevenirea și combaterea bullyingului în mediul școlar,* 2013.

Așa cum am mai amintit anii post decembriști au arătat o creștere vizibilă a delincvenței juvenile în România, fapt evidențiat în statistica pusă la dispoziție de către Parchetul de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție în Raportul de activitate pe anul 2019 și analizat de către **Asociația VeDem Just.**

INFRACTORI MINORI: în 2019 au fost trimiși în judecată un număr total de 62.072 inculpați, din care ***3.850 sunt minori.*** Județele cu cei mai mulți minori trimiși în judecată sunt Cluj și Galați, iar cu cei mai puțini sunt Harghita, Covasna și Giurgiu.

ANUL	Minori trimiși în judecată	Minori arestați preventiv	Minori violatori	Minori tâlhari	Minori hoți
2014	2966	371	66	611	1496
2015	3548	446	66	696	1726
2016	3883	445	72	768	1633
2017	3882	480	56	700	1478
2018	3704	473	67	558	1401
2019	3850	460	76	616	1369

Sursa internet: https://vedemjust.ro

Concluzii

Prin urmare, România mai are de realizat încă numeroase demersuri pentru realizarea unei prevenții eficace a delincvenței juvenile. Pentru ca acest deziderat să reușească este nevoie de un efor conjugat și susținut, cu implicarea tuturor segmentelor instituționale care vin în contact cu tinerii. Aici aș enumera: familia, școala, biserica, protecția copilului, poliția, ONG-urile etc.

De asemenea în România nu există un sistem de administrare a justiției pentru minori. Nu există de asemenea în lume sistem de justiție pentru minori care să poată fi preluat întocmai de România, pentru a satisface rapid nevoile reformei, dar un lucru este clar: România are nevoie de poliție puternică, modernă, profesională, europeană și de servicii de sprijin și în închisori. Aceste servicii nu trebuie considerate ca niște instrumente cu caracter coercitiv ci dimpotrivă servicii care sa dezvolte prevenția și prevenirea actelor delincvente în rândul tinerilor și adolescenților.

Bibliografie

Asociația Accept, *Recomandări pentru prevenirea și combaterea bullyingului în mediul școlar*, 2013.

Asociația Telefonul Copilului, *Împreună putem combate bullyingul în 2 pași*, 2014.

Botescu G., *Diagnoza fenomenului –Copiii străzii- și a efectelor sale criminogene*, în Zamfir E., (coordonator), *Strategii antisărăcie și dezvoltare comunitară*, Editura Expert, București, 2000.

Ibiș A., *Influența agenților de socializare asupra comportamentelor predelincvente ale minorilor*, Editura Pansofia, București, 2001.

Petcu M., *Repere psiho-sociale*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1999.

Codul Penal, Anexa 1, Editura Hamangiu, București, 2022.

Dicționarul explicativ al limbii române, ediția 1998.

https://vedemjust.ro

ASPECTE TEORETICE ŞI PRACTICE PRIVIND FONDUL DE MEDIU

Diana CÎRMACIU
Universitatea din Oradea

Abstract

Environmental problems raise increasingly urgent questions, and specialists, practitioners and theorists from different fields collaborate to find answers and solutions.

Environmental protection policies and measures concern several sciences, so their development represents a complex, serious challenge for researchers and authorities. In this context, we consider it important to present some elements of taxation through the establishment of which it was aimed to support environmental protection project.

Keywords: *environmental fund, taxes, contributions, sustainability, education*

Introducere

Odată cu intensificarea problemelor de mediu se observă şi creşterea corelativă a problemelor din spaţiul socio-economic, ceea ce ne demonstrează că în perioada contemporană politica de mediu devine din ce în ce mai importantă, dacă nu chiar primordială. Societatea răspunde la problemele emergente prin diferite instrumente legale (ce vizează mecanisme de prevenire, dar şi sancţionatorii), însă, chiar şi aşa, rămâne întrebarea în ce măsură aceste soluţii sunt corecte şi adecvate pentru a răspunde complexităţii problemei date. În vremurile actuale în care în societate este exercitată influenţa politicului, economicului, religiei, educaţiei şi mass-mediei, legiuitorul trebuie să-şi asume rolul de eficientizare prin norme legale a ţintelor stabilite pentru protejarea mediului.

Aspecte teoretice şi practice cu privire la fondul de mediu

Factorii decidenţi, guvernanţii trebuie să acţioneze întotdeauna pentru susţinerea şi promovarea politicilor de protecţie a mediului, deoarece azi o provocare majoră este aceea de a construi o lume în care aerul este mai curat, comunităţile sunt mai sănătoase şi implicit, oportunităţile de dezvoltare sunt mai mari.

Am văzut în anii aceştia greu încercaţi că trebuie să facem faţă consecinţelor schimbărilor, şocurilor asupra mediului (de la dezastre naturale la pandemia COVID–19), toate aceste evenimente învăţându-ne că

ceea ce contează este un mediu sănătos, curat în care oamenii și natura se regăsesc în echilibru.

În România, Administrația Fondului pentru Mediu[1] este acea instituție care asigură suportul financiar pentru realizarea proiectelor și programelor pentru protecția mediului, acțiunile acesteia fiind fundamentate și pe principiile „poluatorul plătește"[2], respectiv cel al „responsabilității producătorului".

Administrația Fondului pentru Mediu funcționează ca organ de specialitate al administrației publice centrale, cu personalitate juridică, aflându-se în coordonarea Ministerului Mediului. Cadrul legal este reprezentat în principal de O.U.G. nr. 196/2005[3], H.G. nr. 1/2006[4], Ordinul nr. 592/2017[5].

Trebuie să precizăm că, fondul pentru mediu este un fond public, veniturile acestuia fiind venituri publice, ce fac parte din bugetul general consolidate. Contribuțiile la fondul pentru mediu sunt instituite prin lege specială care stabilește și destinațiile acestora. Aceste taxe și contribuții, denumite taxe de mediu sunt percepute în considerarea materiei impozabile ce aduce atingere mediului[6]. Dacă urmărim datele statistice putem observa că în anul 2020 cca 5,6% din totalul veniturilor fiscale colectate de statele membre ale Uniunii Europene au fost cele provenite din taxele de mediu[7]. Veniturile din taxele de mediu au reprezentat 2,2% din PIB în 2020,

[1] În continuare AFM.

[2] Principiul „poluatorul plătește" este unul dintre principiile esențiale care stau la baza politicii de mediu a Uniunii Europene. Aplicarea acestui principiu înseamnă că poluatorii suportă costurile poluării provocate, inclusiv costul măsurilor luate pentru prevenirea, combaterea și remedierea poluării, precum și costurile pe care aceasta le impune societății. Prin aplicarea principiului, poluatorii sunt încurajați să evite daunele aduse mediului și sunt trași la răspundere pentru poluarea pe care o provoacă. De asemenea, costul remedierii este suportat de poluator, nu de contribuabil.
A se vedea https://op.europa.eu/webpub/eca/special-reports/polluter-pays-principle-12-2021/ro/index.html, pagină web consultată la data de 05.09.2022, ora 10.00.

[3] Ordonanța de Urgență a Guvernului nr. 196/2005 privind fondul de mediu, publicată în Monitorul Oficial al României nr. 1193 din 30 decembrie 2005, cu modificările și completările ulterioare.

[4] Hotărârea Guvernului nr. 1/2006 privind regulamentul de organizare și funcționare a Administrației Fondului de Mediu, publicată în Monitorul Oficial al României nr. 13 din 6 ianuarie 2006;

[5] Ordinul Ministrului Mediului nr. 592/2017 pentru aprobarea modelelor formularelor utilizate în domeniul colectării creanțelor la fondul pentru mediu, publicat în Monitorul Oficial al României nr. 299/27 aprilie 2017.

[6] C. F. Costaș, *Drept fiscal*, Ediția a III a revăzută și adăugită, București, Editura Universul Juridic, 2021, p. 587.

[7] A se vedea: Annual Report on taxation 2022, https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/22508340-1149-11ed-8fa0-01aa75ed71a1/language-en, pagină web consultată la data de 06.09.2022, ora 14.00.

în scădere de la 2,4% în 2019. Principala cauză a acestei scăderi a fost scăderea veniturilor din taxele pe energie, în special din consumul de combustibil utilizat pentru transport. Diferitele restricţii de mobilitate impuse în anul 2020 din cauza pandemiei ar putea fi cauza acestei schimbări, deoarece consumul de energie a scăzut în Uniunea Europeană în 2020.

În ceea ce privește ansamblul prelevărilor obligatorii care se virează la fondul de mediu în anul 2022 se au în vedere următoarele:

- 2% din veniturile realizate din vânzarea deșeurilor, obținute de către deținătorul deșeurilor, persoană fizică sau juridică (sumele se reţin la sursă de către operatorii economici care desfășoară activităţi de colectare și/sau valorificare a deșeurilor);

1.- taxele pentru emisiile de poluanți în atmosferă, provenite de la surse fixe și mobile, încasate de la operatori economici, în cuantumul prevăzut în anexa nr. 1 din OUG nr. 196/2005;

2.- 80 lei/tonă, contribuţia pentru economia circulară pentru deșeurile municipale, deșeuri din construcţii și desfiinţări, destinate a fi eliminate prin depozitare (contribuabili fiind proprietarii sau, după caz, administratorii de depozite);

3.- 2 lei/kg, pentru diferența dintre cantitățile de deșeuri de ambalaje corespunzătoare obiectivelor minime de valorificare sau incinerare în instalaţii de incinerare cu recuperare de energie și de valorificare prin reciclare prevăzute în anexa nr. 3 din OUG nr. 196/2005 și cantitățile de deșeuri de ambalaje încredinţate spre valorificare sau incinerare în instalaţii de incinerare cu recuperare de energie și valorificate prin reciclare (contribuabili fiind operatorii economici care introduc pe piața națională bunuri ambalate, care distribuie pentru prima dată pe piața națională ambalaje de desfacere, și de operatorii economici care închiriază, sub orice formă, cu titlu profesional, ambalaje);

4.- 2% din valoarea substanţelor clasificate prin acte normative ca fiind periculoase pentru mediu, introduse pe piața națională (contribuţie datorată de către operatorii economici care introduc pe piața națională substanțe clasificate prin acte normative ca fiind periculoase pentru mediu);

5.- 2% din veniturile realizate din vânzarea masei lemnoase și/sau a materialelor lemnoase, cu excepția lemnelor de foc, arborilor și arbuștilor ornamentali, pomilor de Crăciun, răchitei și puieților (procent plătit conform dispozițiilor legale de către administratorul, respectiv proprietarul pădurii);

6.- 2 lei/kg anvelopă, pentru diferența dintre cantitățile de anvelope corespunzătoare obligațiilor anuale de gestionare prevăzute în legislația în vigoare și cantitățile efectiv gestionate (sume plătite de către operatorii economici care introduc pe piața națională anvelope noi și/sau uzate destinate reutilizării);

7.- 3%% din suma care se încasează anual pentru gestionarea fondurilor de vânătoare;

8.- ecotaxa, în valoare de 0,15 lei/bucată, aplicată tuturor pungilor de transport, cu anumite excepții;

9.- 0,3 lei/kg, aplicată o singură dată cantităților de uleiuri, pe bază minerală, semisintetice, sintetice, cu sau fără adaosuri (taxa se evidențiază distinct pe documentele de vânzare);

10. - o contribuție în cuantumul prevăzut în anexa nr. 5 la OUG nr. 196/2005, respectiv o contribuție de 4 lei/kg de baterii și acumulatori portabili, plata făcându-se pentru diferența dintre cantitățile de deșeuri corespunzătoare obiectivelor anuale, stabilite de legislația în vigoare, și cantitățile efectiv colectate în numele clienților pentru care au preluat obligațiile;

11. - 4 lei/kg pentru diferența dintre cantitățile corespunzătoare obligațiilor anuale de colectare, prevăzute în H.G. nr. 1.132 din 2008[8] și cantitățile de deșeuri de baterii și acumulatori portabili efectiv colectate.

12. De colectarea eficientă a acestor taxe de mediu răspunde Administrația Fondului pentru Mediu, în calitate de organ fiscal, care administrează creanțele fiscale din care se constituie Fondul pentru mediu. În acest sens, AFM derulează activități de control fiscal și control inopinat prin intermediul organelor proprii de control din cadrul Direcției de Inspecție Fiscală.

13. În anul 2021, AFM a avut încasări totale în valoare de 945.672.648,72 lei din care: 43.993.348,96 lei reprezentând încasările brute din taxa auto pentru autovehicule; 901.679.299,76 lei reprezentând obligații la modificările și completările ulterioare, înregistrând o creștere de 27,77% față de previzionarea inițială.

14. De asemenea, au fost emise și decizii referitoare la obligațiile de plată accesorii la Fondul pentru mediu, astfel: 5.070 de decizii referitoare la obligațiile de plată accesorii la Fondul pentru mediu – accesorii generate ca urmare a neachitării în termenul legal a obligațiilor de plată principale iar sumele instituite ca accesorii în anul 2021 au fost în valoare de 69.938.372,82 lei[9].

Important este și rolul Serviciului Juridic din cadrul AFM, care, la nivelul anului 2021 instrumenta cca. 1488 dosare, din care aproximativ 396 dosare penale pe rolul parchetelor/instanțelor de judecată având ca obiect infracțiuni de evaziune fiscală, constituire grup infracțional, abuz și

[8] H.G. nr. 1.132/2008 privind regimul bateriilor și acumulatorilor și al deșeurilor de baterii și acumulatori, publicată în Monitorul Oficial al României nr. 667 din 25 septembrie 2008.

[9] Raport privind utilizarea Fondului pentru mediu în anul 2021, a se vedea: https://www.afm.ro/main/informatii_publice/raport_anual_utilizare/raport_privind_utilizarea_fm_2021.pdf, pagină web consultată la data de 11.09.2022, ora 15.00.

neglijență în serviciu și aproximativ 50 dosare penale privind programe finanțate din Fondul pentru mediu.

Tot în cursul anului 2021, au fost întocmite aproximativ 5.675 acte de către consilierii juridici din cadrul Serviciului Contencios, reprezentând: plângeri penale, cereri de constituire parte civilă, cereri de chemare în judecată, întâmpinări, obiecțiuni expertiză, concluzii scrise, căi de atac, comunicare acte instanță, adrese către direcțiile de specialitate din cadrul AFM, opinii juridice/puncte de vedere cu privire la aspecte legale ce privesc activitatea instituției, angajamente de plată etc.

Analizând unele studii de caz din activitatea AFM, am putut constata că organele competente au fost sesizate pentru indicii privind întrunirea elementelor constitutive ale infracțiunilor prevăzute de art. 9, alin. (1), lit. b), c) și d) din Legea nr. 241/2005 pentru prevenirea și combaterea evaziunii fiscale, în legătură cu operațiunile de tranzacționare a deșeurilor de ambalaje cadrul sistemului de transfer de responsabilitate. Pe baza datelor analizate, se arăta că o mare parte din tranzacțiile efectuate de anumiți operatorii economici implicați în cadrul sistemului de transfer de responsabilitate au fost înregistrate fictiv, numai în scopul obținerii unor sume de bani cu titlu de "bonificație", de la Organizațiile de Transfer al Responsabilității (OTR), ca efect al realizării obiectivelor de valorificare a deșeurilor de ambalaje. Reținem că, în lumina prevederilor Codului de procedură fiscală, „organul de inspecție fiscală are obligația de a sesiza organele judiciare competente în legătură cu constatările efectuate cu ocazia inspecției fiscale și care ar putea întruni elemente constitutive ale unei infracțiuni, în condițiile prevăzute de legea penală".

Concluzii

Cu siguranță, având în vedere modificările legislative din ultimii ani precum și intensificarea controalelor efectuate de către autorități, companiile se confruntă cu un număr crescut de provocări în ceea ce privește conformarea cu cerințele specifice legislației fiscale de mediu, dar aceste aspecte pot fi reținute doar în cazul contribuabililor care dau dovadă de bună credință.

Deseori, oamenii se gândesc la impozitare și la mediu ca la două lumi complet diferite - două cercuri care nu se intersectează. Guvernele impun taxe pentru a crește veniturile de care au nevoie pentru a asigura buna funcționare a aparatului de stat, dat tot guvernanții trebuie să se implice în probleme de mediu pentru a proteja interesul general. Astfel, cele două cercuri se intersectează. Guvernele pot – și trebuie să folosească – politicile fiscale pentru a atinge obiectivele de mediu. În acest sens se

regăsește și Fondul pentru Mediu, gestionat în țara noastră la nivelul Administrației Fondului pentru Mediu.

Bibliografie

Costaș C. F., *Drept fiscal*, Ediția a III a revăzută și adăugită, București, Editura Universul Juridic, 2021.

Hotărârea Guvernului nr. 1/2006 privind regulamentul de organizare și funcționare a Administrației Fondului de Mediu, publicată în Monitorul Oficial al României nr. 13 din 6 ianuarie 2006.

Hotărârea Guvernului nr. 1.132/2008 privind regimul bateriilor și acumulatorilor și al deșeurilor de baterii și acumulatori, publicată în Monitorul Oficial al României nr. 667 din 25 septembrie 2008.

Ordinul Ministrului Mediului nr. 592/2017 pentru aprobarea modelelor formularelor utilizate în domeniul colectării creanțelor la fondul pentru mediu, publicat în Monitorul Oficial al României nr. 299 din 27 aprilie 2017.

Ordonanța de Urgență a Guvernului nr. 196/2005 privind fondul de mediu, publicată în Monitorul Oficial al României nr. 1193/30 decembrie 2005, cu modificările și completările ulterioare.

Surse online:

Annual Report on taxation 2022, https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/22508340-1149-11ed-8fa0-01aa75ed71a1/language-en

Raport privind utilizarea Fondului pentru mediu în anul 2021 https://www.afm.ro/main/informatii_publice/raport_anual_utilizare/raport_privind_utilizarea_fm_2021.pdf

https://op.europa.eu/webpub/eca/special-reports/polluter-pays-principle-12-2021/ro/index.html

ANUMITE CONSIDERAŢII CU PRIVIRE LA PREVENIREA ŞI COMBATEREA VIOLENŢEI DOMESTICE ÎN SOCIETATEA ACTUALĂ DIN PERSPECTIVA LEGII NR. 217/2003

Daniela Cristina CREŢ
Universitatea de Vest „Vasile Goldiş" din Arad

Abstract

One of the effects caused by the Covid 19 Pandemic is the exacerbation of domestic violence. The extent of this phenomenon has reached alarming levels during the last years, thus drawing the attention of European and international entities, such as the Council of Europe and the World Health Organization.

In the following, we intend to review the main aspects related to domestic violence such as regulated by the Law no. 217/2003 on prevention and fight against domestic violence.

Keywords: *family, violence, public institutions, criminal offence*

Aspecte de ordin introductiv privind violenţa în familie

Asigurarea de către instituţiile abilitate ale statului a unui climat de pace, securitate şi încredere în care cetăţenii să îşi poată exercita drepturile şi interesele legitime, dezvolta abilităţile, este esenţială pentru conduita acestora în familie şi societate.

Statul de drept impune ocrotirea tuturor cetăţenilor, o atenţie specială trebuind însă să fie acordată categoriilor vulnerabile ale populaţiei, precum: persoanele minore, cele vârstnice, cele bolnave etc. aceste categorii de persoane fiind adesea supuse unor factori de risc precum: sărăcia, excluziunea socială, îmbolnăvirea la nivel fizic şi psihic, violenţa etc.

În ceea ce priveşte violenţa, aceasta constituie un factor de risc semnificativ, a cărui exacerbare se manifestă în prezent în toate societăţile contemporane, fiind subiect de discuţie zilnic în mass-media. Gravă este în acest context violenţa în familie, deoarece aceasta este îndreptată împotriva oricărui membru al familiei, familia fiind matricea care trebuie să confere iubire, încredere, educaţie şi fericire oricărei persoane.[1]

[1] Etimologic, termenul familie provine din latinescul *familia (-ae*), care înseamnă totalitatea membrilor dintr-o casă sau gintă (T. Bodoaşcă, *Contribuţii la definirea juridică a familiei şi la stabilirea conţinutului acesteia*, 2018, p. 1, https://www.universuljuridic.ro/contributii-la-definirea-juridica-a-familiei-si-la-stabilirea-continutului-acesteia/, accesat în data de 17.11.2021).

Având în vedere aceste raţiuni, ocrotirea familiei, inclusiv a membrilor săi: soţii, copii, şi a valorilor adiacente acesteia: căsătoria, viaţa de familie, patrimoniul acesteia, educaţia copiilor este importantă, şi se impune a fi asigurată şi garantată atât prin norme de drept privat, precum sunt cele de dreptul familiei, cât şi prin norme de drept public, cum sunt cele de drept penal[2].

În prezent asistăm la regresul familiei ca entitate socială, ca urmare a unor fenomene care au luat amploare recent: înmulţirea divorţurilor, creşterea violenţei în familie, abandonarea perspectivei de căsătorire, degradarea condiţiei copiilor şi adolescenţilor etc., fapt care a atras atenţia bisericilor tradiţionale. În acest sens, Patriarhia Ortodoxă Română a declarat anul 2014 „Anul familiei”[3]. De asemenea, Papa Francisc a decis proclamarea anului 2022 ca an special pastoral „Familia Amoris Laetitia”, cu desfăşurare în perioada 19 martie 2021-26 iunie 2022, an în care se urmăreşte promovarea de către Biserica catolică a unor iniţiative spirituale, pastorale şi culturale pentru a sprijini familiile care se confruntă cu provocările actuale[4].

D. Olweus (1994) a descris violenţa[5] ca „un tip special de agresiune, în care cineva atacă fizic sau ameninţă o persoană, care este slabă şi fără putere, pentru a o face să se simtă speriată, restricţionată sau supărată pentru o perioadă considerabilă de timp, atât datorită traumei emoţionale, ce urmează unui asemenea atac, dar şi datorită fricii de noi atacuri”; Institutul pentru Cercetarea şi Prevenirea Criminalităţii din România (2000), având ca premisă agresiunile exercitate îndeosebi asupra femeilor şi copiilor, defineşte violenţa în familie ca fiind „utilizarea constrângerii fizice sau emoţionale asupra unui alt membru al familiei, în scopul impunerii puterii şi a controlului asupra acestuia” sau de „ansamblul conflictelor din grupul familial, care au ca efect maltratarea partenerului sau a copilului”[6].

---

[2] D.-C. Creţ, *Defending family law values via criminal law norms,* în *AGORA International Journal of Juridical Sciences*, Vol. 15, No. 2, 2021, p. 17.

[3] M.-D. Bob-Bocşan, *Despre devenirea familiei în dreptul român şi perspectivele legislative ale parteneriatului civil*, 2020, https://www.universuljuridic.ro/despre-devenirea-familiei-in-dreptul-roman-si-perspectivele-legislative-ale-parteneriatului-civil/6/, accesat în data de 17.11.2021 apud D.-C. Creţ, *op. cit.*, p. 18.

[4] https://vaticannews.va apud D.-C. Creţ, *op. cit.*, p. 18.

[5] Agresivitatea nu trebuie confundată cu violenţa. Astfel, actul de violenţă are ca scop vătămarea unei persoane, dorinţa de a-i provoca un rău, dar acesta se poate săvârşi şi fără ca făptuitorul să manifeste un comportament agresiv. De exemplu, otrăvirea unei persoane constituie un act agresiv care nu implică factorul violenţei (https://www.academia.edu/35766086/Agresivitatea_Cauzele_agresivitatii_si_modalitati_de_diminuare_a_acestuia_innascute_aparute_capatate), consultat la 26.09.2022.

[6] Institutul pentru Cercetarea şi Prevenirea Criminalităţii din România (2000) apud M. N. Turliuc, A. Karner Huţuleac, O. Dănilă, *Violenţa în familie. Teorii, particularităţi şi intervenţii specifice*,

În plan social s-a exprimat și opinia că trebuie efectuată însă diferența între sintagmele „violență domestică" care are în vedere violența între parteneri și „violența în familie" care se vizează violența îndreptată împotriva oricărui membru al familiei. Astfel, s-a apreciat că violența în familie subsumează atât violența dintre parteneri, fie ei soți sau concubini, cât și violența asupra copiilor, persoanelor vârstnice sau altor rude din familie, așadar violența în familie înglobează conceptul de violență domestică[7].

Violența domestică este definită de Organizația Mondială a Sănătății drept *„abuzul fizic, psihologic sau sexual asupra partenerului adult cu care se întreţin relaţii intime*"[8].

Nu subscriem acestui punct de vedere deoarece normele Legii nr. 217/2003 republicată cu privire la prevenirea și combaterea violenței domestice[9] precizează la art. 3 că violența domestică constituie orice acțiune sau inacțiune intenționată de violență care se produce în mediul familial sau domestic, așadar violența se poate îndrepta nu doar împotriva soțului/partenerului, ci și asupra altor membri din mediul familial sau domestic, precum[10]:

„a) ascendenții și descendenții, frații și surorile, soții și copiii acestora, dar și persoanele care au devenite rude în urma desfășurării procedurii adopție;

b) fostul soț/fosta soție; frații, părinții și copiii din alte relații ai soțului/soției sau ai fostului soț/fostei soții;

c) persoanele care au stabilit relații asemănătoare acelora dintre soți sau dintre părinți și copii, actuali sau foști parteneri, indiferent dacă acestea au locuit sau nu cu agresorul, ascendenții și descendenții partenerei/partenerului, precum și frații și surorile acestora;

Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza", Iași, 2009, p. 11, https://www.research gate.net/publication/273454357_Violenta_in_familie_Teorii_particularitati_si_interventii_specifice, consultat la 26.09.2022.

[7] Asociația Transcena, *Metodologie cadru privind prevenirea și intervenția în echipă multidisciplinară și în rețea în situațiile de violență asupra copilului și violență în familie*, p. 45, https://transcena.ro/wp-content/uploads/181010anexa-nr_1-metodologie.pdf, consultat la 26.09.2022.

[8] *Idem*.

[9] Republicată în temeiul art. II din Legea nr. 183/2020 privind modificarea Legii nr. 217/2003 pentru prevenirea și combaterea violenței domestice, publicată în „Monitorul Oficial al României", Partea I, nr. 948 din 15 octombrie 2020, https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/44014, consultat la 26.09.2022.

[10] Art. 5 din Legea nr. 217/2003 republicată. De altfel, și normele art. 177 din Codul penal prevăd aceleași persoane ca subiect pasiv al infracțiunii de violență în familie (Al. Boroi, *Drept penal. Partea specială,* ediția a 5-a, revizuită și adăugită, Editura C. H. Beck, București, 2021, p. 107).

d) tutorele sau altă persoană care exercită în fapt ori în drept drepturile față de persoana copilului;

e) reprezentantul legal sau altă persoană care îngrijește persoana cu boală psihică, dizabilitate intelectuală ori handicap fizic, cu excepția celor care îndeplinesc aceste atribuții în exercitarea sarcinilor profesionale."

De altfel și Convenția Consiliului Europei privind prevenirea și combaterea violenței împotriva femeilor și a violenței domestice definește la art. 3 lit. b) acest tip de violență ca semnificând „toate acțiunile de violență fizică, sexuală, psihologică sau economică, care survin în familie sau în unitatea domestică sau între foștii sau actualii soți sau parteneri, indiferent dacă agresorul împarte sau a împărțit același domiciliu cu victima"[11].

Realitatea confirmă însă că victimele violenței domestice sunt, cu precădere, persoanele de sex feminin, fie că acestea sunt soții/foste soții, sau partenere/foste partenere ale agresorilor.

În acest sens, din punct de vedere statistic, pot fi evidențiate datele Raportului Studiului Agenției pentru Drepturi Fundamentale a Uniunii Europene (FRA) din anul 2014 „Violența împotriva femeilor: în fiecare zi și în orice loc", raport care constituie cel mai cuprinzător studiu din lume realizat până în prezent cu privire la violența împotriva femeilor, fiind relevată amploarea abuzurilor suferite de femei în mediul familial, la serviciu, în spațiul public și în mediul on-line. Conform studiului, cele mai multe femei care recunosc că sunt afectate de violență fizică și sexuală sunt în țări ca Finlanda, Danemarca și Letonia. România se află în eșantionul al doilea: 30% dintre femei spun că au fost afectate de violența fizică sau sexuală la un moment dat în viață după vârsta de 15 ani, încadrându-se în media la nivel european. Astfel, 24% dintre femeile din România au suferit violență din partea partenerului și 14% dintre femeile din România au suferit violență din partea unei alte persoane decât partenerul[12].

De asemenea, în martie 2021 Organizația Mondială a Sănătății[13] afirma că o treime dintre femei la nivel mondial sunt supuse violenței fizice sau sexuale în timpul vieții, pandemia de COVID-19 agravând o situație deja dramatică, preciza Cu alte cuvinte, din raportul dat publicității după Ziua Internațională a Drepturilor Femeilor din anul 2021, reiese că

[11] https://rm.coe.int/168046253e

[12] Strategia națională privind promovarea egalității de șanse și de tratament între femei și bărbați și prevenirea și combaterea violenței domestice pentru perioada 2018-2021, p. 35, https://anes.gov.ro/wp-content/uploads/2018/06/Strategia-Nationala-ES-si-VD.pdf, consultat la 27.09.2022.

[13] https://newsmaker.md/ro/oms-o-treime-dintre-femei-sunt-supuse-violentei-fizice-sau-sexuale-in-timpul-vietii/, consultat la 27.09.2022.

aproximativ 736 de milioane de adolescente și femei cu vârsta peste 15 ani au fost agresate, cel mai adesea de către partenerul lor.

Amploarea extinderii violenței în familie este și în atenția instituțiilor naționale, societății civile din România, dar și a organismelor europene, internaționale. În acest sens, Parlamentul român a adoptat în anul 2003 Legea nr. 217 cu privire pentru prevenirea și combaterea violenței domestice, iar în anul 2016 Legea nr. 30 pentru ratificarea Convenției Consiliului Europei privind prevenirea și combaterea violenței împotriva femeilor și a violenței domestice[14], adoptată la Istanbul la 11 mai 2011; la nivel european, în scopul conferirii unei protecții eficace victimelor violenței care au obținut un ordin de protecție într-un stat membru, și care urmează să se stabilească sau să călătorească într-un alt stat membru, pentru a beneficia în continuare de protecția obținută, Uniunea Europeană a instituit un mecanism pentru recunoașterea reciprocă a măsurilor de protecție, respectiv Directiva 2011/99/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 13 decembrie 2011 privind ordinul european de protecție[15], ratificată de România prin Legea nr. 151 din 13 iulie 2016[16]; iar la nivel internațional se remarcă: Recomandarea Rec(2002)5 privind protecția femeilor împotriva violenței, Recomandarea CM/Rec(2007)17 privind standardele și mecanismele de asigurare a egalității de gen, Recomandarea CM/Rec(2010)10 privind rolul femeilor și al bărbaților în prevenirea și soluționarea conflictelor și în construirea păcii etc., dar și afirmația lui Tedros Adhanom Ghebreyesus, directorul general al Organizației Mondială a Sănătății (OMS) sublinia în anul 2021 că: „Violența împotriva femeilor este un rău endemic în toate țările și culturile, afectând milioane de femei și familiile acestora".

În plan social, se evidențiază activitatea desfășurată în țara noastră de Rețeaua pentru Prevenirea și Combaterea Violenței împotriva Femeilor (VIF), care cuprinde 25 de organizații ale societății civile implicate în promovarea drepturilor femeilor.

De altfel, un sondaj de opinie asupra violenței în familie, realizat în luna martie 2017, în cadrul proiectului „Campanie națională de conștientizare și informare publică privind violența în familie" implementat de Agenția Națională pentru Egalitatea de Șanse între Femei și Bărbați și finanțat prin Mecanismul Financiar Norvegian, în cadrul „Programului – RO20 Violența domestică și violență bazată pe deosebirea

[14] Publicată în „Monitorul Oficial al României", Partea I, nr. 224 din 25 martie 2016.
[15] https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=CELEX:32011L0099, consultat la 26.09.2022.
[16] Privind ordinul european de protecție, precum și pentru modificarea și completarea unor acte normative, lege publicată în „Monitorul Oficial al României", Partea I, nr. 545 din 20 iulie 2016.

de sex", a evidențiat faptul că un procent semnificativ din populație, respectiv 78%, este familiarizat cu existența unui instrument juridic care reglementează violența în familie[17].

Aspecte cu privire la prevenirea și combaterea violenței domestice în reglementarea Legii nr. 217/2003

În ceea ce privește violența domestică trebuie să ne raportăm la normele Legii nr. 217/2003 în termenii căreia prin această violență se înțelege „orice inacțiune sau acțiune intenționată de violență fizică, sexuală, psihologică, economică, socială, spirituală sau cibernetică, care se produce în mediul familial sau domestic ori între soți sau foști soți, precum și între actuali sau foști parteneri, indiferent dacă agresorul locuiește sau a locuit împreună cu victima" (art. 3).

Conform art. 4 din aceeași lege specială, violența în familie poate îmbrăca mai multe forme: violența verbală, violența psihologică, violența fizică, violența sexuală, violența economică, violența socială, violența spirituală și violența cibernetică[18].

---

[17] Strategia națională (...), *op. cit.*, p. 36, https://anes.gov.ro/wp-content/uploads/2018/06/Strategia-Nationala-ES-si-VD.pdf, consultat la 27.09.2022.

[18] Normele Legii nr. 217/2003 definesc formele violenței în familie astfel: „a) violența verbală - adresarea printr-un limbaj jignitor, brutal, precum utilizarea de insulte, amenințări, cuvinte și expresii degradante sau umilitoare;
b) violența psihologică - impunerea voinței sau a controlului personal, provocarea de stări de tensiune și de suferință psihică în orice mod și prin orice mijloace, prin amenințare verbală sau în orice altă modalitate, șantaj, violență demonstrativă asupra obiectelor și animalelor, afișare ostentativă a armelor, neglijare, controlul vieții personale, acte de gelozie, constrângerile de orice fel, urmărirea fără drept, supravegherea locuinței, a locului de muncă sau a altor locuri frecventate de victimă, efectuarea de apeluri telefonice sau alte tipuri de comunicări prin mijloace de transmitere la distanță, care prin frecvență, conținut sau momentul în care sunt emise creează temere, precum și alte acțiuni cu efect similar;
c) violența fizică - vătămarea corporală ori a sănătății prin lovire, îmbrâncire, trântire, tragere de păr, înțepare, tăiere, ardere, strangulare, mușcare, în orice formă și de orice intensitate, inclusiv mascate ca fiind rezultatul unor accidente, prin otrăvire, intoxicare, precum și alte acțiuni cu efect similar, supunerea la eforturi fizice epuizante sau la activități cu grad mare de risc pentru viață sau sănătate și integritate corporală, altele decât cele de la lit. e);
d) violența sexuală - agresiune sexuală, impunere de acte degradante, hărțuire, intimidare, manipulare, brutalitate în vederea întreținerii unor relații sexuale forțate, viol conjugal;
e) violența economică - interzicerea activității profesionale, privare de mijloace economice, inclusiv lipsire de mijloace de existență primară, cum ar fi hrană, medicamente, obiecte de primă necesitate, acțiunea de sustragere intenționată a bunurilor persoanei, interzicerea dreptului de a poseda, folosi și dispune de bunurile comune, control inechitabil asupra bunurilor și resurselor comune, refuzul de a susține familia, impunerea de munci grele și nocive în detrimentul sănătății, inclusiv unui membru de familie minor, precum și alte acțiuni cu efect similar;
f) violența socială - impunerea izolării persoanei de familie, de comunitate și de prieteni, interzicerea frecventării instituției de învățământ sau a locului de muncă, interzicerea/limitarea

Fiecare dintre aceste forme de violență determină consecințe diferite grave membrilor de familie afectați, remarcându-se însă violența psihologică care poate anticipa și însoți celelalte forme de violență/abuz, dar se poate manifesta și izolat prin injurii, amenințări, intimidări etc., și jucând un rol esențial în controlul și manipularea partenerului Acest tip de violență cuprinde șase componente importante: frica, depersonalizarea, privarea, supraîncărcarea cu responsabilități, degradarea și distorsionarea realității[19].

În vederea prevenirii violenței domestice, dispozițiile Legii nr. 217/2003 republicată conferă atribuții specifice: Ministerului Muncii și Protecției Sociale, Ministerului Muncii și Protecției Sociale, Ministerului Afacerilor Interne, Ministerului Educației și Cercetării, Ministerului Sănătății și Ministerului Transporturilor, Infrastructurii și Comunicațiilor, Agenției Naționale pentru Egalitatea de Șanse între Femei și Bărbați, autorităților administrației publice centrale și locale, comisiei județene în domeniul egalității de șanse între femei și bărbați, serviciului de probațiune. Totodată se constată înființarea la nivelul județelor și sectoarelor municipiului București, pe lângă direcțiile generale de asistență socială și protecția copilului județene/ale sectoarelor municipiului București, a echipei intersectoriale în domeniul prevenirii și combaterii violenței domestice[20],

realizării profesionale, impunerea izolării, inclusiv în locuința comună, privarea de acces în spațiul de locuit, deposedarea de acte de identitate, privare intenționată de acces la informație, precum și alte acțiuni cu efect similar;

g) violența spirituală - subestimarea sau diminuarea importanței satisfacerii necesităților moral-spirituale prin interzicere, limitare, ridiculizare, penalizare a aspirațiilor membrilor de familie, a accesului la valorile culturale, etnice, lingvistice ori religioase, interzicerea dreptului de a vorbi în limba maternă și de a învăța copiii să vorbească în limba maternă, impunerea aderării la credințe și practici spirituale și religioase inacceptabile, precum și alte acțiuni cu efect similar sau cu repercusiuni similare;

h) violența cibernetică - hărțuire online, mesaje online instigatoare la ură pe bază de gen, urmărire online, amenințări online, publicarea nonconsensuală de informații și conținut grafic intim, accesul ilegal de interceptare a comunicațiilor și datelor private și orice altă formă de utilizare abuzivă a tehnologiei informației și a comunicațiilor prin intermediul calculatoarelor, telefoanelor mobile inteligente sau altor dispozitive similare care folosesc telecomunicațiile sau se pot conecta la internet și pot transmite și utiliza platformele sociale sau de e-mail, cu scopul de a face de rușine, umili, speria, amenința, reduce la tăcere victima."

[19] Metodologie cadru privind prevenirea și intervenția în echipă multidisciplinară..., *op. cit.,* pp. 6-7.

[20] Această echipă are în componența sa câte un reprezentant al poliției, jandarmeriei, direcției de sănătate publică, al compartimentului violenței domestice din cadrul direcției generale de asistență socială și protecția copilului, al serviciilor sociale pentru prevenirea și combaterea violenței domestice, precum și al organizațiilor neguvernamentale active în domeniu. De asemenea, din echipa intersectorială pot face parte și reprezentanții serviciilor de probațiune, ai unităților de medicină legală, precum și ai altor instituții cu atribuții în domeniu [art. 13 alin. (5)-(6) din Legea nr. 217/2003].

aceasta urmând să exercite un rol consultativ și să propună măsuri de îmbunătățire a activității în domeniu, să asigure cooperarea dintre instituțiile cu atribuții în materie și să evalueze anual activitatea în domeniu.

De asemenea, același act normativ stabilește înființarea serviciilor sociale pentru prevenirea și combaterea violenței domestice organizate în regim rezidențial.

Instrumentele juridice reglementate de Legea nr. 217/2003 republicată pentru prevenirea și combaterea violenței domestice sunt ordinul de protecție și ordinul de protecție provizoriu. Diferența dintre acestea constă în regimul procedural al emiterii acestora. Astfel, în timp ce ordinul de protecție provizoriu se emite de către polițiști în scop preventiv, respectiv pentru diminuarea riscului iminent cu privire la viața, integritatea fizică ori libertatea unei persoane, emiterea ordinului de protecție se efectuează, în scopul combaterii violenței (în această ipoteză actul de agresiune fiind deja săvârșit), de către instanța de judecată, la solicitarea persoanei a cărei viață, integritate fizică sau psihică ori libertate este pusă în pericol printr-un act de violență din partea unui membru al familiei.

Se observă că de la instituirea ordinului de protecție[21], începând cu anul 2012, datele statistice rezultate din centralizarea dosarelor aflate pe rolul instanțelor judecătorești, având ca obiect cereri de emitere a ordinelor de protecție, indică o creștere a numărului acestor cereri, ceea ce indică amploarea fenomenului violenței domestice:

- Anul 2012: 472 dosare înregistrate, 297 dosare soluționate;
- Anul 2013: 2213 dosare înregistrate, 1781 dosare soluționate;
- Anul 2014: 2963 dosare înregistrate, 3022 dosare soluționate;
- Anul 2015: 3947 dosare înregistrate, 4024 dosare soluționate;
- Anul 2016 (ianuarie – septembrie): 3989 dosare înregistrate, 4226 dosare soluționate[22];

Astfel, în anul 2020 s-a ajuns la 8210 ordine de protecție emise și 1/3 care au fost încălcate[23].

Condițiile de fond ale cererii privind emiterea ordinului de protecție sunt deduse de doctrină[24] din interpretarea dispozițiilor legii analizate:

---

[21] Acesta a fost instituit prin Legea nr. 25/2012 privind modificarea și completarea Legii nr. 217/2003 pentru prevenirea și combaterea violenței în familie, publicată în „Monitorul Oficial al României", Partea I, nr. 165 din 13 martie 2012.

[22] Strategia națională (...), *op. cit.*, p. 40, https://anes.gov.ro/wp-content /uploads/2018/06/ Strategia-Nationala-ES-si-VD.pdf, consultat la 26.09.2022.

[23] https://violentaimpotrivafemeilor.ro/statistici-violenta-in-familie-2020/?cn-reloaded=1, consultat la 26.09.2022.

[24] M. Văleanu, A. Lupașcu, *Ordinul de protecție - mijloc eficient de combatere a violenței în familie*, în *Acta Universitatis George Bacovia. Juridica*, Volume 4, Issue 1/2015, http://juridica.ugb.ro/, consultat la 27.09.2022.

a) Să existe o stare de pericol, condiție care reiese din normele art. 38 alin. (1) din Legea nr. 217. Această stare de pericol care poate aduce atingere vieții, integrității fizice sau psihice ori libertății persoanei, constituie fundamentul de emitere a ordinului de protecție.

b) Acea stare de pericol să fie determinată de existența unui act de violență. Precum menționam mai sus, conform art. 4 din aceeași lege specială, formele în care se poate manifesta violența în familie și care justifică ordinul de protecție sunt: violența verbală, violența psihologică, violența fizică, violența sexuală, violența economică, violența socială, violența spirituală și violența cibernetică.

c) Persoana care generează starea de pericol este un membru al familiei. Acest aspect implică existența unor relații de familie între victimă și agresor. Nu reiterăm aspectele subliniate mai sus cu privire la persoanele care au calitatea de membri de familie (art. 5 din Legea nr. 217), achiesăm însă la ideea exprimată în literatura de specialitate[25] conform căreia în sfera legii speciale analizate, sunt asimilate relațiilor de familie și uniunile consensuale sau relațiile care, deși nu au origine biologică, se stabilesc între o persoană adultă și un copil, după un tipar parental.

În scopul înlăturării stării de pericol, în raport de forma de violență și gravitatea acesteia săvârșite în mediul domestic, ordinul de protecție emis de către instanță, potrivit art. 38 din Legea nr. 217, dispune, cu caracter provizoriu, una ori mai multe dintre următoarele măsuri - obligații sau interdicții:

„a) evacuarea temporară a agresorului din locuința familiei, indiferent dacă acesta este titularul dreptului de proprietate;

b) reintegrarea victimei și, după caz, a copiilor, în locuința familiei;

c) limitarea dreptului de folosință al agresorului numai asupra unei părți a locuinței comune atunci când aceasta poate fi astfel partajată încât agresorul să nu vină în contact cu victima;

d) cazarea/plasarea victimei, cu acordul acesteia, și, după caz, a copiilor, într-un centru de asistență;

e) obligarea agresorului la păstrarea unei distanțe minime determinate față de victimă, față de membrii familiei acesteia, astfel cum sunt definiți potrivit prevederilor art. 5, ori față de reședința, locul de muncă sau unitatea de învățământ a persoanei protejate;

f) interdicția pentru agresor de a se deplasa în anumite localități sau zone determinate pe care persoana protejată le frecventează ori le vizitează periodic;

g) obligarea agresorului de a purta permanent un dispozitiv electronic de supraveghere;

[25] *Idem*.

h) interzicerea oricărui contact, inclusiv telefonic, prin corespondenţă sau în orice alt mod, cu victima;

i) obligarea agresorului de a preda poliției armele deținute;

j) încredinţarea copiilor minori sau stabilirea reşedinţei acestora."

De asemenea, instanța, prin aceeași hotărâre, poate stabili și anumite măsuri subsidiare, precum: suportarea de către agresor a chiriei și/sau a întreținerii pentru locuința temporară unde victima, copiii minori sau alți membri de familie locuiesc ori urmează să locuiască din cauza imposibilității de a rămâne în locuința familială și obligarea agresorului să urmeze consiliere psihologică, psihoterapie, dar poate și recomanda internarea voluntară sau, după caz, poate solicita internarea nevoluntară, în condițiile Legii sănătății mintale și a protecției persoanelor cu tulburări psihice nr. 487/2002, republicată, ori, în ipoteza în care agresorul este consumator de substanțe psihoactive, ea poate dispune, cu acordul acestuia, integrarea acestuia într-un program de asistență a persoanelor consumatoare de droguri.

Durata măsurilor stabilite prin ordinul de protecție este decisă de către instanța de judecată, ea fiind însă provizorie. În sensul că nu poate depăși 6 luni de la data emiterii ordinului [art. 39 alin. (1)].

Referitor la situația în care hotărârea nu prevede durata măsurilor dispuse, acestea se vor aplica pentru o perioadă de 6 luni de la data emiterii ordinului.

În ceea ce privește regimul procedural al emiterii ordinului de protecție, se observă că potrivit art. 38 coroborat cu art. 40 din Legea nr. 217, emiterea acestuia necesită formularea unei cereri de către victima violenței în familie fie personal, fie prin reprezentant legal. Normele legale permit introducerea cererii în numele victimei și de către alte organe sau persoane cu prerogative în materie, precum: procuror; reprezentantul autorității sau structurii competente, la nivelul unității administrativ-teritoriale, cu atribuții în materia protecției victimelor violenței domestice; reprezentantul oricăruia dintre furnizorii de servicii sociale în domeniul prevenirii și combaterii violenței domestice, acreditați conform legii, cu acordul victimei.

Cererea de emitere a ordinului de protecție trebuie întocmită conform formularului de cerere prevăzut în anexa care face parte integrantă din Legea nr. 217, ea beneficiind de scutire de taxa judiciară de timbru.

Competența soluționării cererii pentru emiterea ordinului de protecție aparține judecătoriei în a cărei rază teritorială se găsește domiciliul sau reședința victimei.

În ipoteza în care odată cu soluționarea cererii, instanța constată existența uneia dintre situațiile care implică instituirea unei măsuri de

protecție specială a copilului, aceasta are obligația de a sesiza de îndată autoritatea publică locală care exercită atribuții privind protecția copilului.

Se observă că judecarea cererilor pentru emiterea ordinului de protecție se efectuează în camera de consiliu, cu participarea obligatorie a procurorului[26]. Persoana care solicită ordinul de protecție beneficiind de asistența juridică obligatorie [art. 42 alin. (1) din Legea nr. 217].

Fiind vorba despre o stare de pericol iminent pentru victimă, legiuitorul a decis ca judecata să se efectueze în aceste cauze de urgență și cu precădere, fără aplicarea dispozițiilor cu privire la verificarea cererii și regularizarea cererii statuate de art. 200 și 201 din Legea nr. 134/2010, republicată, cu modificările și completările ulterioare, respectiv fixarea primului termen de judecată. Din aceeași rațiune și citarea părților urmează regulile cu privire la citarea în cauze urgente[27].

De asemenea, din considerente legate de celeritatea judecării cererii, la soluționarea acesteia nu sunt admisibile probe a căror administrare necesită timp îndelungat.

Totodată, urgența soluționării cauzei impune, asemeni anumitor proceduri speciale reglementate de Codul de procedură civilă[28], ca pronunțarea să se poate amâna cu cel mult 24 de ore, iar motivarea ordinului să se efectueze în cel mult 48 de ore de la pronunțare. În aceeași ordine de idei, art. 41 alin. (9) din legea în discuție dispune că soluționarea cererilor nu poate depăși un termen de 72 de ore de la depunerea acesteia, cu excepția cazului în care, anterior, s-a emis un ordin de protecție provizoriu, ipoteză în care durata inițială pentru care acesta este stabilit fiind prelungită, de drept, cu durata necesară îndeplinirii procedurii judiciare de emitere a ordinului de protecție, precedându-se și la informarea agresorului cu privire la acest fapt.

Normele Legii nr. 217/2003, republicată, reglementează posibilitatea exercitării apelului[29] împotriva hotărârii prin care se soluționează cererea de emitere a ordinului de protecție, în termen de 3 zile de la

[26] Procurorul are obligația de a informa persoana care solicită ordinul de protecție asupra prevederilor legale privind protecția victimelor infracțiunii [art. 42 alin. (7) din Legea nr. 217].

[27] Normele art. 42 alin. (5) dau posibilitatea instanței ca în caz de urgență deosebită, să poată emite ordinul de protecție și fără citarea părților, chiar și în aceeași zi, pronunțându-se pe baza cererii și a actelor depuse, fără concluziile părților.

[28] D. C. Creț, *Instituții de drept procesual civil*, vol. 2, ediția a treia revizuită și adăugită, -conform dispozițiilor Noului Cod de procedură civilă -, Editura Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2016, p. 274 și urm.

[29] Se observă că apelul se judecă cu citarea părților, dar și obligativitatea procurorului de a participa la soluționarea acestuia [art. 45 alin. (3)-(4) din Legea nr. 217/2003].

pronunțare în situația în care s-a pronunțat cu citarea părților, respectiv de la comunicare, dacă s-a dat fără citarea lor.

În aceeași ordine de idei se observă că instanța de apel poate suspenda executarea până la judecarea apelului, dar numai cu plata unei cauțiuni al cărei cuantum se va stabili de către aceasta.

Ordinul de protecție prin care se dispune oricare dintre măsurile prevăzute la art. 38 alin. (1) se pune în executare[30] de îndată, de către sau, după caz, sub supravegherea poliției [art. 46 alin. (2) din Legea nr. 217/2003].

În vederea punerii în executare a acestui ordin[31], normele legale conferă polițistului dreptul de a intra în locuința familiei și în orice anexă a acesteia, în cazul în care are consimțământul persoanei protejate sau, în lipsă, al altui membru al familiei.

De asemenea, legiuitorul conferă organelor de poliție posibilitatea de a pune în aplicare măsuri de prevenire a nerespectării hotărârii, măsuri care pot consta în: efectuarea de vizite inopinate la locuința persoanei vătămate, apelarea telefonică de control a victimei/agresorului, solicitarea unor informații din partea vecinilor, colegilor de la locul de muncă al victimei/ agresorului, de la unitatea de învățământ frecventată de victimă/agresor sau din partea altor persoane care ar putea furniza informații relevante, precum și orice alte modalități specifice activității polițienești.

În ipoteza în care este constată sustragerea de la executarea ordinului de protecție, trebuie sesizat organul de urmărire penală [art. 46 alin. (7) din Legea nr. 217].

Normele art. 47 alin. (1) din legea amintită incriminează anumite situații de încălcare a ordinului de protecție de către persoana împotriva căreia acesta a fost emis și o sancționează prin pedeapsa cu închisoarea de la 6 luni la 5 ani. Astfel, constituie infracțiune nerespectarea oricăreia dintre măsurile prevăzute la art. 38 alin. (1), (4) și (5) lit. a) și b) și dispuse prin ordinul de protecție. Măsurile prevăzute de art. 38 alin. (1) sunt menționate anterior. În privința alin. (4) al art. 38, se observă că acest text legal are în vedere obligarea agresorului de către instanța de judecată de a urma consiliere psihologică, psihoterapie și, la recomandarea instanței, internarea voluntară sau, după caz, internarea nevoluntară, în condițiile Legii sănătății

[30] În scopul executării, o copie a dispozitivului hotărârii prin care s-a dispus cererea de emitere a ordinului de protecție trebuie comunicată, în maximum 5 ore de la momentul pronunțării hotărârii, structurilor Poliției Române în a căror rază teritorială se află locuința victimei și/sau a agresorului, dar și Direcției pentru Evidența Persoanelor și Administrarea Bazelor de Date [art. 46 alin. (1) din Legea nr. 217/2003].

[31] Organele de poliție au obligația de a supraveghea modul în care se respectă hotărârea judecătorească prin care s-a dispus ordinul de protecție și de a sesiza organul de urmărire penală în caz de sustragere de la executare [art. 46 alin. (4) din Legea nr. 217/2003].

mintale și a protecției persoanelor cu tulburări psihice nr. 487/2002, republicată; respectiv, integrarea agresorului care este consumator de substanțe psihoactive, cu acordul acestuia, într-un program de asistență a persoanelor consumatoare de droguri. În termenii alin. (5) al art. 38 se dispune obligarea agresorului de a se prezenta periodic, la un interval de timp stabilit de instanță, la secția de poliție competentă cu supravegherea respectării ordinului de protecție; respectiv obligarea acestuia de a furniza informații organului de poliție cu privire la noua locuință, atunci când prin ordin s-a dispus evacuarea lui din locuința familiei.

Normele legale conferă dreptul persoanei protejate de a solicita, la expirarea duratei măsurilor de protecție, un nou ordin de protecție, în situația în care există indicii că viața, integritatea fizică sau psihică ori libertatea i-ar fi puse în pericol în lipsa măsurilor de protecție.

Persoana împotriva căreia s-a dispus de către instanță o măsură prin ordinul de protecție pe durata maximă poate solicita, conform art. 49 din Legea nr. 217, revocarea ordinului sau înlocuirea măsurii stabilite. Dispunerea revocării necesită îndeplinirea cumulativă a următoarelor condiții: agresorul a respectat interdicțiile sau obligațiile impuse; agresorul a urmat consiliere psihologică, psihoterapie, tratament de dezintoxicare ori orice altă formă de consiliere sau terapie care a fost stabilită în sarcina sa ori care i-a fost recomandată sau a respectat măsurile de siguranță, în ipoteza în care asemenea măsuri au fost stabilite, conform legii; atunci când există o evaluare a riscului de recidivă realizată de către un serviciu de probațiune, care indică un grad de risc suficient de scăzut și faptul că agresorul nu mai prezintă un real pericol pentru victima violenței domestice sau pentru familia acesteia.

Concluzii

Familia, ca leagăn al dezvoltării umane, este o valoare fundamentală a cărei ocrotire și sprijinire constituie o prioritate națională.

Exacerbarea violenței în familie este însă în prezent o realitate care nu poate fi contestată, ea fiind și în atenția factorilor de decizie atât la nivel național, cât și la nivel internațional.

Prevenirea și combaterea violenței domestice ca parte din politica integrată de ocrotire și sprijinire a familiei, este realizată atât prin normele Codului penal care o incriminează sub forma infracțiunii de violentă în familie (art. 199), cât și prin normele Legea nr. 217/2003 pentru prevenirea și combaterea violenței domestice.

Astfel cum reiese din prevederile acestui din urmă act normativ, diminuarea efectelor acestui flagel care constituie o problemă de sănătate publică și afectează întreaga societatea, din perspectiva încălcării

drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, dar și a democrației însăși, necesită o abordare pluridisciplinară și coroborată a instituțiilor abilitate: ministere, autorități publice existente la nivel local, autorități ale administrației publice centrale și locale, comisiei județene în domeniul egalității de șanse între femei și bărbați, serviciului de probațiune etc.

O importantă evoluție în materie a constituit instituirea în anul 2012 a ordinului de protecție care vizează dispunerea de către judecătoria în a cărei rază teritorială se găsește domiciliul sau reședința victimei a anumitor obligații sau interdicții în scopul protecției acesteia.

Achiesăm la opinia exprimată în doctrină conform căreia regimul emiterii și implementării ordinului de protecție și eficiența acestuia ar fi îmbunătățite în cazul simplificării procedurilor pentru consiliere și reprezentarea legală gratuită a victimei, dar și a introducerii unor măsuri de gratuitate în vederea eliberării documentelor medico-legale, necesare în scopul emiterii hotărârii judecătorești[32].

În ceea ce privește percepția publică asupra violenței în familie, se observă că în comparație cu datele existente la nivelul Uniunii Europene, populația din România este semnificativ mai îngăduitoare față de violența în familie, în toate formele acesteia, situându-se departe de obiectivul „toleranță zero față de violența domestică", promovat de Uniunea Europeană și susținut de Guvernul României[33].

Având în vedere aceste considerente, apreciem că problematica complexă a ocrotirii victimelor violenței în familie implică o acțiune concertată a instituțiilor cu atribuții în materie. Astfel, în plan social se impune desfășurarea unor campanii de conștientizare a acestei problematici, iar în plan legislativ este necesară consolidarea legislației aplicabile în materie de prevenție a violenței domestice și combatere a recidivei, cât și reglementarea unor măsuri adecvate de sprijin și protecție pentru victime.

[32] M. Văleanu, A. Lupașcu, *Ordinul de protecție - mijloc eficient de combatere a violenței în familie*, în *Acta Universitatis George Bacovia Juridica*, Volume 4, Issue 1/2015, http://juridica.ugb.ro/ consultat la 27.09.2022. .

[33] Strategia națională (...), *op. cit.*, p. 36, https://anes.gov.ro/wp-content/uploads/2018/06/Strategia-Nationala-ES-si-VD.pdf, consultat la 26.09.2022.

Bibliografie:

Boroi Al., *Drept penal. Partea specială,* ediția a 5-a, revizuită și adăugită, Editura C. H. Beck, București, 2021.

Creț D. C., *Instituții de drept procesual civil*, vol. 2, ediția a treia revizuită și adăugită, - conform dispozițiilor Noului Cod de procedură civilă -, Editura Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2016.

Creț D.-C., *Defending family law values via criminal law norms,* în *AGORA International Journal of Juridical Sciences*, Vol. 15, No. 2, 2021.

Surse online:

Asociația Transcena, *Metodologie cadru privind prevenirea și intervenția în echipă multidisciplinară și în rețea în situațiile de violență asupra copilului și violență în familie*, https://transcena.ro/wp-content/uploads/181010anexa-nr_1-metodologie.pdf

Bob-Bocșan M.-D., *Despre devenirea familiei în dreptul român și perspectivele legislative ale parteneriatului civil*, 2020, https://www.universuljuridic.ro/despre-devenirea-familiei-in-dreptul-roman-si-perspectivele-legislative-ale-parteneriatului-civil/6/

Bodoaşcă T., *Contribuții la definirea juridică a familiei și la stabilirea conținutului acesteia*, 2018, https://www.universuljuridic.ro/contributii-la-definirea-juridica-a-familiei-si-la-stabilirea-continutului-acesteia/

Turliuc M. N., Karner Huțuleac A., Dănilă O., *Violența în familie. Teorii, particularități și intervenții specifice*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza", Iași, 2009 https://www.researchgate.net/publication/273454357_Violenta_in_familie_Teorii_particularitati_si_interventii_specifice

Văleanu M., Lupaşcu A., *Ordinul de protecție - mijloc eficient de combatere a violenței în familie*, în *Acta Universitatis George Bacovia. Juridica*, Volume 4, Issue 1/2015, http://juridica.ugb.ro/

Legea nr. 217/2003 pentru prevenirea și combaterea violenței domestice, publicată în „Monitorul Oficial al României", Partea I, nr. 948 din 15 oct. 2020, https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/44014

Strategia națională privind promovarea egalității de șanse și de tratament între femei și bărbați și prevenirea și combaterea violenței domestice pentru perioada 2018-2021 https://anes.gov.ro/wp-content/uploads/2018/06/Strategia-Nationala-ES-si-VD.pdf

https://www.academia.edu/35766086/Agresivitatea_Cauzele_agresivitatii_si_modalitati_de_diminuare_a_acestuia_innascute_aparute_capatate

https://newsmaker.md/ro/oms-o-treime-dintre-femei-sunt-supuse-violentei-fizice-sau-sexuale-in-timpul-vietii/

https://rm.coe.int/168046253e

DONAREA CORPURILOR UMANE ÎN SCOP DIDACTIC ȘI MEDICAL – REFLECȚII ETICE ȘI VIZIUNI CREȘTINE CORELATE CU REGLEMENTĂRILE ACTUALE

Corina CRIȘAN
Universitatea de Vest „Vasile Goldiș" din Arad
Corina Daniela FRANDEȘ
Universitatea de Vest „Vasile Goldiș" din Arad

Abstract

Approaching the relationship between the attitude regarding the donation of the human body for the improvement of anatomy knowledge, in dissection classes or for research activities and inland Christian doctrine, in relation to the existing official regulations, is fully justified. The previous are important as long as the gestures of body donations of our peers are extremely rare, in the context of traditions related to the cult of the dead, deeply rooted in the Romanian cultural and Christian space. The theological debates, depending on the doctrinal basis of the main practicing cults in Romania, are intended to reveal that the donation of the human body provision does not violate, neither Christian doctrine nor ethics, as long as the individual's independence over the use of the body is respected after his death, for a noble purpose. The correct understanding of the meaning of the human body donation for medical training and research activities, by combining the efforts of the medical staff with the clerical staff under the protection rules and procedures, intended to guarantee due respect to the deceased person, could lift the rigid barriers of the cultural-religious traditions that influences the attitude, at least ignorant, that exists today, to encourage volunteering work.

Keywords: *ethics, religion, normative acts, cadaver donation*

Introducere

Deficienţele cu care se confruntă instituţiile de învăţământ superior medical privind utilizarea materialului cadaveric în ultimele trei decenii, au în substrat, deschiderea şi libertatea practicii libere a credinţei creştine în acest spaţiu geografic. Obiectul lucrării de faţă constituie un pas timid în elucidarea problematicii în urma căreia, instituţiile medicale superioare se confruntă cu mari dificultăţi în ceea ce priveşte aportul de material cadaveric spre studiu, datorită accesului la religia liber practicată, dar neînţeleasă în profunzime de către populaţie, indiferent de cultul practicat.

Lucrarea de față își propune o incursiune necesară pentru clarificarea reticențelor legate de termenii donării cadavrelor, în lumina religiei creștine, cu un scop bine definit, și anume, acela de a ameliora situația *de facto*, precară și anevoioasă din țara noastră, într-un moment extrem de delicat al dezvoltării științei într-un algoritm exponențial. Toate religiile majore acceptă faptul că donarea de organe este o alegere individuală, situație valabilă și în cazul donării trupului în scop științific medical. Totuși, într-o comunitate dată, pot exista influențe ale liderilor religioși asupra gestului de donare a corpului[1] sau actul de deliberare individuală trebuie precedat de acordul liderilor locali în unele grupuri populaționale, vorbindu-se de un „consimțământ comunitar"[2].

Derularea procesului de învățământ în cadrul disciplinelor de anatomie ale facultăților de profil, dobândirea tehnicilor chirurgicale de către medicii rezidenți antrenați în programele de pregătire în specialitățile chirurgicale, dar și perfectarea și testarea unor dispozitive medicale, sunt activități dependente de existența cadavrelor umane destinate a fi folosite în aceste scopuri. În pofida permanentelor dezbateri privind alegerea celei mai bune metode de învățare a anatomiei, profesioniștii susțin că, disecția cadavrelor trebuie să rămână de primă valoare între mijloacele de predare a cursurilor de anatomie[3]. Chiar și în prezentul bombardat de imagini tridimensionale sau virtuale, disecția rămâne metoda care permite aprecierea tridimensională a structurilor anatomice, grație simțului tactil[4], facilitate care, nu este oferită de niciuna dintre metodele alternative de studiu anatomic[5]. În acest context, procurarea cadavrelor este o condiție esențială pentru îndeplinirea obiectivelor educaționale sau de cercetare, ale departamentelor de profil din instituțiile medicale și de învățământ.

Dezbateri din perspective etice și dogme creștine

În multe centre medicale din lume, pentru cursurile de anatomie din sălile de disecție sunt asigurate suficiente cadavre provenite din donații,

[1] M. Afzal Aghaee, M. Dehghani, M. Sadeghi, E. Khaleghi, *Awareness of Religious Leaders'Fatwa and Willingness to Donate Organ, Int J Organ Transplant Med*, 2015; 6(4): 158-164.

[2] S. Hostiuc, C. G. Curcă, D. Dermengiu, *Consimțământ și confidențialitate în asistența medicală a femeilor victime ale violenței domestice, Revista Română de Bioetică*, Vol. 9, Nr. 1, Ianuarie-Martie 2011, p. 37-49.

[3] Jane Kerby, Zena N Shukur, Josph Shalhoub, *The relationships between learning outcomes and methods of teaching anatomy as perceived by medical students, Clin Anat*, 2011, May;24(4):489-97.

[4] BW Turney, *Anatomy in a Modern Medical Curriculum*, Ann R Coll Surg Engl, 2007 Mar; 89(2): 104-107.

[5] Gayatri Rath, Krishna Garg, *Inception of cadaver dissection and its relavance in present day scenario of medical education, J Indian Med*, 2006 Jun; 104(6): 331-3.

datorită programelor adresate publicului[6], există însă suficiente state în care, tradițiile culturale par să fie obstacole în donarea cadavrelor pentru activitățile de cercetare și educație medicală[7] sau pot genera un număr insuficient de cadavre donate în scop educațional sau de cercetare[8].

Problema procurării cadavrelor afectează și instituțiile românești de învățământ medical superior, în condițiile în care, gesturile de donare a trupului în scop didactic sau științific, impresionează prin raritatea lor. Trebuie să recunoaștem că, marea majoritate a cadavrelor preluate de catedrele de anatomie sunt din categoria celor nerevendicate sau fără aparținători, procurarea cadavrelor fiind privată de posibilitatea respectării autonomiei persoanei și implicit, sărăcită de semnificația altruistă a donației corpului.

Legea 104/2003 republicată, privind manipularea cadavrelor umane și prelevarea organelor și țesuturilor de la cadavre în vederea transplantului[9], definește la art. 13, atribuțiile serviciilor pentru utilizarea cadavrelor din cadrul disciplinelor universitare de anatomie, după cum urmează: „preiau cadavrele pe bază de protocol încheiat între instituțiile de învățământ superior medical și serviciile de anatomie patologică și prosectură a spitalelor; prepară și conservă cadavrele pentru disecție, punând la dispoziția învățământului anatomic și chirurgical materialul didactic; efectuează preparate anatomice; prepară schelete; conservă țesuturi și organe". Referitor la preluarea cadavrelor, legiuitorul însărcinează departamentele funcționale din cadrul instituțiilor de învățământ superior medical să elaboreze protocolul de preluare a cadavrelor. Mai mult decât atât, obligă aceste departamente să întocmească o listă de arondare a spitalelor, care dispun de servicii de anatomie patologică și prosectură, unități sanitare cu paturi care, la rândul lor, sunt obligate să încheie protocolul privind preluarea cadavrelor de către instituția de învățământ superior medical. La art. 18 sunt precizate obligațiile fiecărei părți semnatare a protocolului, pentru cadavrele nerevendicate sau fără aparținători, pentru a asigura celeritatea procedurilor. Serviciul de anatomie patologică și prosectură al spitalului anunță de îndată, în scris, disciplina de

[6] Jon Cornwall, Mark D Stringer, *The wider importance of cadavers: educational and research diversity from a body bequest program, Anat Sci*, 2009 Oct; 2(5): 234-7.

[7] Luqing Zhang, Yunfeng Wang, Ming Xiao, Qunying Han, Jiong Ding, *An ethical solution to the challenges in teaching anatomy with dissection in the Chinese culture, Anat Sci*, 2008 Mar-Apr; 1(2): 56-9.

[8] Sithiporn Agthong, Viroj Wiwanitkit, *Cadaver donation: a retrospective reviewat the King Chulalongkorn Memorial Hospital, Bangkok, Southeast Asian J Trop Med Public Health*, 2002; 33 Suppl 3: 166-7.

[9] Legea 104 din 2003 privind manipularea cadavrelor umane și prelevarea organelor și țesuturilor de la cadavre în vederea transplantului, republicată.

anatomie la care este arondat, care la rândul său trebuie să își manifeste de îndată disponibilitatea de a prelua cadavrul și a proceda la preluare, în cel mult trei zile de la primirea informării. Normele metodologice de aplicare a Legii privind manipularea cadavrelor umane și prelevarea organelor și țesuturilor de la cadavre în vederea transplantului, precizează la art. 27, condițiile de preluare a cadavrelor nerevendicate sau fără aparținători, în situația în care, nu sunt îndeplinite condițiile legale de prelevare de organe și țesuturi. Definirea decedatului ca fiind caz social, presupune înștiințarea organelor de poliție, în scris, la trei zile de la deces, pentru identificarea și contactarea aparținătorilor, care au posibilitatea de a revendica cadavrul într-un termen de zece zile de la producerea decesului. Suplimentar, cadavrele declarate ca fiind cazuri sociale, pot fi preluate de către instituțiile de învățământ superior medical, numai dacă, informațiile medicale privind diagnosticul și tratamentul acordat în timpul spitalizării, nu necesită autopsie în scop anatomoclinic pentru confirmare, precizare sau completare diagnostic clinic, precum și dacă sunt excluse bolile infectocontagioase. Fără îndoială că, legislația are în vedere folosirea cadavrelor în scop didactic și științific și în situațiile în care, opțiunea pentru donarea corpului a fost exprimată în scris de către pacient sau familia acestuia[10].

Din punct de vedere etic, cele două extreme ale posibilităților de procurare a cadavrelor se deosebesc semnificativ, chiar dacă, prin prisma legiuitorului, ambele variante sunt admise în egală măsură. Dreptul constituțional al unei persoanei fizice de a dispune de ea însăși, dacă nu încalcă drepturile și libertățile altora, ordinea publică sau bunele moravuri[11], permite persoanei a dispune asupra corpului său. Gestul individual, propriu al donării corpului în vederea însușirii cunoștințelor anatomice de către studenți sau a perfectării specialiștilor chirurgi, se înscrie în perimetrul moral și etic al unei motivații exclusiv altruiste. Decizia oferirii voluntare a trupului, decizie luată încă din timpul vieții, recunoaște interesul individului pentru semenii săi, prin prisma oportunităților de desfășurare a activităților de învățământ și cercetare medicală. Consimțământul liber exprimat pentru donarea corpului în scop didactic sau științific se înscrie între principiile moral-etice care guvernează procedurile de procurare a cadavrelor folosite de instituțiile beneficiare.

Situată la celălalt pol al axei oportunității procurării cadavrelor, procedura de preluare a cadavrelor nerevendicate într-o perioadă de zece zile după deces sau a celor fără aparținători, prevăzută de normele

[10] Norme metodologice de aplicare a Legii 104/2003 privind manipularea cadavrelor umane și prelevarea organelor și țesuturilor de la cadavre în vederea transplantului.
[11] A. F. Moroșteș, *Protecția națională și internațională a drepturilor omului*, Editura Casa Cărții de Știință, Cluj Napoca, 2020, p. 36.

metodologice de aplicare a legislației privind manipularea cadavrelor, este văduvită tocmai de acest principiu fundamental etico-moral al utilizării cadavrelor. Între cei doi poli diferențiați tocmai de autonomia deciziei asupra integrității corpului după moarte, se plasează donațiile efectuate de familie sau reprezentanții legali. Aparținătorii sunt dispuși să facă acest gest, exercitându-și astfel dreptul de a lua o „decizie prin substituție" în contul persoanei decedate[12]. Ipotetic, gestul acestora poate oscila între dorința pură de a atribui un alt sens morții celui drag și oportunitatea de a se elibera de povara financiară a serviciilor funerare într-un context socio-material precar. Ca urmare, interpretarea consimțământului acordat în acest context, ridică suspiciuni asupra libertății de decizie a aparținătorilor, ceea ce profanează principiul moral etic al donării cadavrului.

Se conturează astfel preocuparea sau chiar dorința firească de a descoperi care sunt motivațiile reale ale conduitei semenilor noștri care, doar în mod excepțional, își donează trupul în timpul vieții. Este posibil ca, reținerile indivizilor față de donarea corpului să izvorască fie din „teama de a nu fi tăiați", fie din interpretarea proprie a doctrinelor religioase și cutumele legate de ritualurile funerare ale morților, puțin înțelese, ori, dintr-un așa zis conservatorism întreținut de ignoranța față de astfel de gesturi. Abordarea problematicii în literatură, aduce în discuție o varietate de factori care pot influența opinia indivizilor față de donarea trupului, între care, factorii demografici și atitudinali sunt puternic legați de disponibilitatea de a lua în considerare donarea trupului[13].

Opinăm că, în spațiul nostru cultural, o atitudine ignorantă sau chiar refractară față de donarea trupului, izvorăște dintr-un cumul de factori, între care, influențele doctrinelor creștine și tradițiile legate de cultul morților, adânc înrădăcinate, sunt pregnante. Unii oameni cred că, donarea trupului intră în conflict cu propria lor credință sau pot fi influențați de superstiții sau interpretări eronate ale textelor religioase, ceea ce justifică o aprofundare a viziunilor și doctrinelor creștine asupra donării corpului în sprijinul pregătirii medicilor. Abordarea relației dintre donarea corpului și dogmele creștine autohtone poate induce premisele conștientizării semnificațiilor de jertfă și altruism ale unui astfel de gest.

Privind atitudinea față de trup după moarte, gândirea creștină are câteva răspunsuri la problemele ce apar, în funcție de contextul confesional al dezbaterilor teologice pe această temă, care pot fi mai mult sau mai puțin

[12] S. Morar, D. Perju-Dumbrava, A. Cristian, *Ethical and legal aspects of the use of the dead human body for teaching and scientific purposes,* în *Revista Română de Bioetică*, Vol. 6, No. 4, October-December, 2008, p. 75-83.

[13] L. Ebony Boulware, Lloyd E. Ratner, Lisa A. Cooper, Thomas A. LaVeist, Neil R. Powe, *Whole Body donation for medical science: a population-based study, Clin Anat*, 2004 Oct; 17(7): 570-7.

fervente, ținând cont de tradițiile de interpretare ale fiecărei confesiuni. În România există 18 culte recunoscute prin lege[14], care, în funcție de baza doctrinară sau dogmatică, au diferite păreri și pot apăra poziții distincte cu privire la problema abordată în prezentul studiu. Vom aminti trei poziții teologice majore în ceea ce privește atitudinea față de trupul unei persoane decedate și anume, cea a Bisericii Ortodoxe, cea a Bisericii Romano-Catolice (amândouă, bazându-se pe autoritatea Scripturii și a Sfintei Tradiții) și poziția împărtășită de bisericile Protestante sau Protestante-Evanghelice (care se bazează doar pe autoritatea Scripturii, principiul Reformei protestante fiind Sola Scriptura). Cele trei perspective vor fi prezentate într-un dialog, care nu încearcă identificarea diferențelor și evidențierea lor, ci mai degrabă unirea eforturilor în găsirea unei soluții și a unui răspuns comun în dreptul acestei discuții etice. Înainte de a trece la dezbateri și argumente teologice în acest domeniu, trebuie menționate câteva aspecte ce țin de ethosul cultural românesc. M. Cărtărescu atrage atenția că în postmodernitate „Cele mai dificile par dilemele morale și religioase ale unei lumi care, programatic, refuză orice fundamentare metafizică și orice valoare absolută."[15]. Acest semnal de alarmă ne ajută să înțelegem complexitatea problemelor morale actuale și implicațiile religioase deosebit de importante care, pot surveni în urma luării unor decizii morale, neavizate de o autoritate religioasă, pentru că, deși avem de-a face cu o societate pluralistă, indivizii pot deveni adesea habotnici.

În gândirea ortodoxă cât și în cea catolică, problematica privitoare la atitudinea față de trupul unei persoane decedate este legată de tradiție, de posibilitatea canonizării persoanei decedate, fiind vorba de moaștele unui sfânt sau de problema unirii credinciosului cu Dumnezeu prin sfintele taine sau sacramente care i-au fost administrate de Biserică, înainte de moarte. În cazul gândirii protestante sau protestant-evanghelice, atitudinea față de trupul mort al unei persoane este rezolvată mult mai simplu printr-un apel prompt doar la autoritatea Sfintei Scripturi.

Probabil că atitudinea existentă vis-a-vis de donarea trupului unei persoane în scopuri medicale în spațiul românesc este refractară, tocmai din cauza carențelor analizării unor probleme sociale, mai puțin din punct de vedere etic, și mai mult din punct de vedere al senzaționalului sau al superstițiilor populare. Mass-media și publicul larg sunt mai puțin interesate de principii și valori etice. În cazul unei eveniment tragic, discuția nu este dusă pe tărâmul eticii, chiar dacă se discută modul în care anumite părți au fost afectate din punct de vedere legal. Până la urmă tot senzaționalul este acela

[14] Legea 489 din 2006 privind libertatea religioasă și regimul general al cultelor, republicată.
[15] M. Cărtărescu, *Postmodernismul românesc*, Editura Humanitas, București, 1999, p. 14.

care ghidează orice discuție publică care are în vedere o problemă de interes general. Având în vedere interesul timid pentru etică, anumite întrebări esențiale, care ar ajuta în a înțelege diferitelor atitudini etice, rămân nerostite. De pildă, în contextul acestei discuții, întrebările ar putea fi: *„Ce scop are folosirea trupului neînsufleţit al unei persoane în interes medical?"* sau *„Care ar fi cauzele unei astfel de nevoi?"* sau *„În ce mod este slujită comunitatea, în ce mod sunt slujiți semenii?"* sau *„Beneficiez sau voi beneficia eu de pe urma acestui fapt?"* etc. Răspunsurile la aceste întrebări, ele însele, reprezintă câteva jaloane ale înțelegerii etice a problemei.

Înainte de a ne îndrepta spre formularea unui răspuns, trebuie să amintim că în cazul Bisericii ortodoxe şi a Bisericii catolice, răspunsul trebuie să fie unul oficial, din considerente dogmatice, care țin de principiul autorității. În cazul bisericilor protestante sau protestant-evanghelice, autonomia unei comunități locale sau chiar a individului în oferirea unui răspuns, este mai mare, dar nu detaşat de autoritatea Scripturii. Până în momentul de faţă, Biserica ortodoxă, în unitatea ei, nu s-a pronunţat în vreun fel oficial. Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române a dat un comunicat oficial referitor la transplantul de organe, care, deşi nu priveşte exact problema donării trupului, tangențial poate sugera și abordări în această direcție. Citâm din concluziile finale ale comunicatului[16]: *„Biserica binecuvintează orice practică medicală în vederea reducerii suferinţei din lume, prin urmare și transplantul efectuat cu respect faţă de primitor și de donator, viu sau mort. Trupul omenesc neînsufleţit trebuie sa aibă parte de tot respectul nostru."* În ce priveşte Biserica catolică, cea mai recentă învățătură afirmată în dreptul teologiei trupului, a fost enciclica Papei Benedict XVI, *Deus Caritas Est*, promulgată în 25 decembrie 2005, care, deşi vorbeşte despre importanţa ființei umane și dragostea lui Dumnezeu, nu se adresează în dreptul problemei dezbătute de noi. Ce se poate spune totuşi, este că, în cazul tuturor bisericilor, principiul sacralității vieții este susținut și apărat. Tocmai în virtutea acestui principiu, încercăm să punem „moartea în slujba vieții".

În baza acestor argumente se poate susține că, utilizarea cadavrelor umane pentru studii medicale şi pentru procesul de învăţământ medical, nu încalcă nici o dogmă creştină şi nici etică, atâta timp cât, este respectată autonomia individului asupra folosirii trupului său după moarte în astfel de scopuri.

Am constatat că, în spaţiul european, în centre universitare prestigioase există spre studiul anatomic, al disecției, suficiente cadavre la fiecare început de an universitar, provenite din donații. După anul de studiu pe

[16] https://patriarhia.ro/transplantul-de-organe-1451.html (accesat în octombrie 2022).

material cadaveric, universitățile se obligă să reconstituie fiecare cadavru din elementele individuale, spre a fi înhumate în rit creștin. Instituțiile suportă costurile ceremoniale, de altfel minore. La ceremonii participă, alături de familia decedatului, în semn de reverență, studenții care au beneficiat de acumularea cunoștințelor în urma disecțiilor făcute. Printr-o educație susținută, atât de corpul medical cât și de corpul clerical, într-o perfectă simbioză, populația a atins maturitatea înțelegerii necesității donării încă din timpul vieții a corpului, după moarte, în vederea progresului științific[17].

În legislația autohtonă privind manipularea cadavrelor, sunt prevăzute și obligațiile instituțiilor de învățământ medical superior de a asigura serviciul religios, precum și incinerarea sau înmormântarea cadavrelor, după finalizarea activităților didactice sau științifice, pentru care primăriile acordă ajutor de înmormântare[18]. Informațiile despre organizarea acestor ceremonii funerare nu sunt cunoscute nici de publicul larg și nici de beneficiarii direcți din departamentele de educație medicală. Mai mult decât atât, legiuitorul a solicitat elaborarea unor norme comune ale serviciile de prosectură din cadrul spitalelor și instituțiile de învățământ superior medical, prin care, o persoană își pune la dispoziție corpul după deces, în scop didactic și științific. Aceste norme, în măsura în care au fost elaborate, nu sunt făcute publice, deși ar garanta respectul și demnitatea potențialilor donatori, cu respectarea secțiunii speciale din noul Cod Civil, referitoare la respectul datorat persoanei și după decesul său[19], dar și pentru a evita implicațiile juridice legate de procedura declarării decesului, în eventualitatea antrenării ulterioare a aparținătorilor[20].

Concluzii

Considerăm că apropierea corpului medical de corpul clerical și în România, indiferent de cult, este extrem de importantă pentru educarea și dezvoltarea unei concepții clare în rândul populației, în ceea ce privește corectitudinea, din punct de vedere creștin, în decizia personală, încă din timpul vieții, de donare a corpului *post mortem* în scop științific. Opinăm că, este o condiție esențială pentru informarea și încurajarea potențialilor

[17] S. McHanwell and all, *The legal and ethical framework governing Body Donation in Europe – A review of current practice and recommendations for good practice, Eur J Anat*, 12(1): 1-24 (2008).
[18] Legea 104 din 2003 privind manipularea cadavrelor umane și prelevarea organelor și țesuturilor de la cadavre în vederea transplantului republicată.
[19] Legea nr. 287/2009 privind Codul Civil.
[20] D. C. Creț, *The procedure of judicial declaration of death in the light of the new Code of Civil Procedure*, în volumul Conferinței Internaționale "The Academic Days of Arad", „Vasile Goldiș" Western University of Arad, „Realities and perspectives in private law", 16-18 mai 2014, Editura Limes, Cluj, pp. 135-146.

voluntari, care ar permite, substituirea variantei actuale de procurare a cadavrelor, acceptată din punct de vedere legislativ, dar dificil de acceptat din punct de vedere al principiilor etico-morale. Pe de altă parte, trebuie urmărită și conștientizarea studenților că, în serviciile de prosectură, celebrul dicton *„aici moartea este în slujba vieții"* este mai mult decât o justificare etică, o obligație morală a viitorului medic, om de știință.

Fără îndoială că, în pofida unor cutume legate de respectul morților bine statornicite și chiar cu rang de obligații pentru moștenitorii testamentari, desluşirea corectă a semnificației donării corpului în scopuri nobile, de instruire și cercetare medicală, ar putea să ridice barierele rigide ale tradițiilor legate de priveghiul și înhumarea trupului celui decedat, în favoarea unui consimțământ liber exprimat de donare a corpului, clădit pe iubirea și interesul față de semeni.

Sensibilizarea creștinilor față de oportunitatea donării corpului încă din timpul vieții, prin exprimarea unor poziții oficiale a reprezentanților cultelor religioase, ar veni în întâmpinarea unor campanii publice de încurajare a voluntariatului. Conjugarea acestor eforturi pentru depășirea barierelor cultural-religioase, trebuie însă dublată de o reacție promptă a instituțiilor medicale beneficiare, prin promovarea și implementarea unor norme și proceduri complete de preluare și folosire a cadavrelor în disciplinele de anatomie, care să confere voluntarilor, deplina încredere în respectarea confidențialității și demnității pentru noblețea acestui gest.

Bibliografie

M. Afzal Aghaee, M. Dehghani, M. Sadeghi, E. Khaleghi, *Awareness of Religious Leaders'Fatwa and Willingness to Donate Organ, Int J Organ Transplant Med*, 2015; 6(4).

Sithiporn Agthong, Viroj Wiwanitkit, *Cadaver donation: a retrospective reviewat the King Chulalongkorn Memorial Hospital*, Bangkok, Southeast Asian J Trop Med Public Health, 2002; 33 Suppl 3.

Cărtărescu M., *Postmodernismul românesc*, Editura Humanitas, București, 1999.

Jon Cornwall, Mark D Stringer, *The wider importance of cadavers: educational and research diversity from a body bequest program*, Anat Sci, 2009 Oct; 2(5).

Creț D. C., *The procedure of judicial declaration of death in the light of the new Code of Civil Procedure*, în volumul Conferinței Internaționale „The Academic Days of Arad", „Vasile Goldiș" Western University of Arad, „Realities and perspectives in private law", 16-18 mai 2014, Editura Limes, Cluj.

L. Ebony Boulware, Lloyd E Ratner, Lisa A Cooper, Thomas A LaVeist, Neil R Powe, *Whole Body donation for medical science: a population-based study*, *Clin Anat*, 2004 Oct; 17(7).

Hostiuc S., Curcă C. G., Dermengiu D., *Consimțământ și confidențialitate în asistența medicală a femeilor victime ale violenței domestice*, Revista Română de Bioetică, Vol. 9, Nr. 1, Ianuarie-Martie 2011.

Jane Kerby, Zena N Shukur, Josph Shalhoub, *The relationships between learning outcomes and methods of teaching anatomy as perceived by medical students*, *Clin Anat*, 2011, May; 24(4).

S. McHanwell and all, *The legal and ethical framework governing Body Donation in Europe – A review of current practice and recommendations for good practice*, *Eur J Anat*, 12(1): 1-24 (2008).

Morar S., Perju-Dumbrava D., Cristian A., *Ethical and legal aspects of the use of the dead human body for teaching and scientific purposes,* în *Revista Română de Bioetică*, Vol. 6, No. 4, October-December, 2008.

Moroșteș A. F., *Protecția națională și internațională a drepturilor omului*, Editura Casa Cărții de Știință, Cluj Napoca, 2020.

Gayatri Rath, Krishna Garg, *Inception of cadaver dissection and its relavance in present day scenario of medical education*, J Indian Med, 2006 Jun; 104(6).

BW Turney, *Anatomy in a Modern Medical Curriculum*, Ann R Coll Surg Engl, 2007 Mar; 89(2).

Luqing Zhang, Yunfeng Wang, Ming Xiao, Qunying Han, Jiong Ding, *An ethical solution to the challenges in teaching anatomy with dissection in the Chinese culture*, Anat Sci, 2008 Mar-Apr; 1(2).

Legea 104/2003 privind manipularea cadavrelor umane și prelevarea organelor și țesuturilor de la cadavre în vederea transplantului, republicată.

Normele metodologice de aplicare a Legii 104/2003 privind manipularea cadavrelor umane și prelevarea organelor și țesuturilor de la cadavre în vederea transplantului.

Legea nr. 489/2006 privind libertatea religioasă și regimul general al cultelor republicată.

Legea nr. 287/2009 privind Codul Civil.

https://patriarhia.ro/transplantul-de-organe-1451.html.

EUTANASIA – ETICĂ ȘI LEGISLAȚIE ÎN SOCIETATEA CONTEMPORANĂ

Gheorghe FALCĂ
Universitatea de Vest „Vasile Goldiș” din Arad

Abstract

This study deals with the concept and meaning of euthanasia, as well as ethical, religious and legal perspectives adopted by states in the European Union and all around the world. The paper presents the arguments of opponents, but also supporters of euthanasia, for or against this way of ending life. The debates are current, euthanasia, as well as suicide assisted by a doctor, being still considered taboo subjects in some environments.

Keywords: *euthanasia, suicide assisted by a doctor, religious/ethical/legal perspectives*

Aspecte introductive referitoare la eutanasie

„Un tribunal din Spania a aprobat, joi, 4 august, cererea de eutanasierea unui român devenit paraplegic pe 14 decembrie 2021, în urma unui incident armat pe care l-a provocat și după care a fost acuzat de săvârșirea mai multor infracțiuni de tentativă de omor. Instanța din Tarragona a apreciat că nu există motive legale pentru revocarea deciziei pronunțate anterior de un alt tribunal, considerând că «situația de vulnerabilitate insurmontabilă, durere și suferință» în care se află Marin Eugen Sabău îi legitimează cererea de moarte voluntară înainte de a putea fi judecat pentru că a împușcat trei angajați de la firma la care a lucrat și doi polițiști, relatează El Pais. Astfel, Sabău va deveni primul deținut din Spania care a obținut dreptul la o moarte demnă, de la intrarea în vigoare a legii eutanasiei, în 2021. Cei trei judecători de la Tarragona au apreciat că dreptul lui Marian Eugen Sabău de a muri asistat trebuie să prevaleze asupra drepturilor judiciare ale victimelor sale. Pasionat de arme și membru al unui club de tir, Marian Eugen Sabău, 46 de ani, a lucrat ca agent de securitate la o firmă din Tarragona, dar a fost concediat după ce ar fi avut mai multe conflicte la locul de muncă. Din dorința de răzbunare, pe 14 decembrie 2021 a intrat înarmat în sediul fostului loc de muncă și și-a împușcat 3 foști colegi, rănindu-i grav. A fugit și s-a baricadat într-o fostă fermă din apropiere, unde a fost localizat de un detașament special de intervenție al poliției. Sabău a deschis focul și a rănit doi polițiști, iar apoi a fost neutralizat cu mai multe focuri de armă. Sabău a rămas complet paralizat după ce a fost împușcat,

iar situația lui este ireversibilă. Starea lui este și în momentul de față gravă și este în continuare în spital, fiind dependent de îngrijiri permanente. Anul acesta, românul a înaintat o cerere de eutanasiere, având avizul medicilor și al comisiei de evaluare. O primă instanță i-a aprobat cererea, însă decizia a fost contestată de victime. Hotărârea pronunțată joi este definitivă, însă nu s-a stabilit data la care românul va fi eutanasiat"[1].

Este cea mai recentă informație care aduce în prim plan eutanasierea unui român, dar știri de acest gen nu sunt singulare. Eutanasia (incluzând aici și sinuciderea asistată) a devenit o temă care împarte și dezbină societatea, fiind întâlnite două mari curente, unul pro și altul contra acceptării deciziei unei persoane care solicită ajutor pentru a-și curma firul vieții.

Susținătorii eutanasiei consideră că fiecare individ, în virtutea dreptului la autonomie, are dreptul să aleagă atât calitatea vieții, cât și felul în care poate să moară. Această autonomie este încălcată atunci când legislația, statul sau alte autorități decid că viața unei persoane trebuie să continue, în ciuda manifestării exprese a voinței acesteia de a muri. În același timp, oponenții procedurii susțin că cererea de eutanasie făcută de un pacient în stadiu terminal este lipsită de capacitate juridică, alegerea fiind influențată de suferințele la care este supusă persoana respectivă, lipsită de gândire lucidă.

Poziționați între codul etic al profesiei și gestionarea unor situații în care diferite persoane se află în faze terminale ale unor boli, cadrele medicale au fost puse deseori în situația de a se întreba care este alegerea corectă. Curmarea suferinței, solicitată de bolnav sau sacralitatea vieții, promovată de toate religiile lumii.

Există voci care cred că oprirea tuburilor de hidratare și hrănire poate fi considerată o opțiune morală doar atunci când pacientul este într-o stare de comă ireversibilă sau când el este conștient, dar se află evident în ultimele faze ale procesului morții și cere repetat ca hrana și lichidul să fie oprite. În opinia preotului Ioan Lisnic, acest al doilea caz nu constituie eutanasie activă sau sinucidere. Bolnavul acceptă mai degrabă realitatea morții iminente și lasă ca boala sau trauma trupească să-și urmeze cursul natural, acolo unde îngrijirea medicală nu mai poate reda sănătatea. Preotul consideră că „atitudinea față de muribund trebuie să-și aibă temeiul în cele două porunci: «Să nu ucizi» și «Să iubești pe aproapele tău ca pe tine însuți». Dar iubirea față de aproapele nu înseamnă să-i curmi viața din milă, pentru a-l scăpa de dureri, ci înseamnă să-l ajuți să suporte

[1] https://www.digi24.ro/stiri/externe/mapamond/un-roman-care-a-impuscat-3-fosti-colegi-si-2-politisti-in-spania-a-primit-dreptul-la-o-moarte-demna-si-va-fi-eutanasiat-2037601

durerea. Să i se dea toate îngrijirile medicale și să se urmărească cu multă atenție alinarea durerilor, pentru ca acestea să nu devină de nesuportat până în clipa în care se predă lui Dumnezeu”[2].

Clarificările conceptuale sunt necesare încă de la începutul acestei analize. Cuvântul „eutanasie” provine din limba greacă: euthanasia: eu – bine, thanatos – moarte. În traducere, un fel de „moarte bună”.

Dicționarul explicativ oferă două explicații ale termenului:

1. Moarte fără dureri.

2. Metodă de provocare (de către medic) a unei morți precoce nedureroase unui bolnav incurabil, pentru a-i curma o suferință îndelungată și grea.[3]

Este clar că în dezbaterea modernă eutanasia este un termen folosit într-un context medical, cu referire la un pacient bolnav în fază terminală sau incurabil, cu dureri severe și insuportabile sau în incapacitate funcțională. Așadar, se face referire explicită la rolul medicilor în această procedură. Decesele în care sunt implicate alte persoane, cum ar fi membri ai familiei, apropiați sau prieteni sunt eliminate din asocierea cu conceptul de eutanasie. Această abordare are însă și o serie de nuanțe. Potrivit specialiștilor în drept, eutanasia se împarte, din punct de vedere al modului și mijloacelor de producere, „în eutanasie activă și eutanasie pasivă. Aceasta este activă atunci când medicul administrează unei alte persoane, în mod direct, anumite substanțe letale sau în doze letale, cu scopul de a-i diminua suferințele, și este pasivă atunci când se realizează prin omisiunea sau inacțiunea medicului, ce constă în renunțarea la instrumentele medicale care țin în viață persoana respectivă sau prin renunțarea administrării de tratament medical, care ar duce la o moarte naturală a persoanei în cauză. Este necesar a se face distincția între eutanasia activă, cea pasivă și suicidul asistat”[4].

Oponenții procedurii consideră că, din acest motiv, eutanasia poate fi considerată o crimă, deoarece astfel se curmă viața unui om. De fapt, eutanasia înseamnă „o execuție” de comun acord cu un bolnav care nu mai suportă durerile. Medicul vine și îl ucide în condițiile stabilite de bolnav, la ora fixată de el. Unii, care militează pentru legiferarea eutanasiei, consideră că ea face parte din drepturile omului și transferă „puterea medicului în mâinile bolnavului, pentru a-și decide soarta[5]”.

---

[2] I. Lisnic, *EUTANASIA - Având un caracter anticreștin, care contravine poruncii dumnezeiești „Să nu ucizi”, Biserica nu admite eutanasia, deoarece ea înseamnă ucidere*, disponibil la adresa https://curierulortodox.info/arhiva/2002/09/eutanas.htm, accesată 10 august 2022.

[3] https://dexonline.ro/definitie/eutanasie

[4] D. Țugui, *Ucidere la cererea victimei - eutanasie activă*, în *Caiet de drept penal,* Editura Universul Juridic, nr. 2/2019.

[5] I. Lisnic, *op. cit.*

Au fost opinii care au exclus din noțiunea de eutanasie oprirea sistemelor de susținere a vieții, restricționarea sau neutilizarea tratamentului activ. Aceste mijloace nu au fost legalizate, considerându-se că, prin oprirea tratamentului, moartea care urmează provine din cauze naturale. Având în vedere acest lucru, retragerea oricărui tip de tratament medical, inclusiv a tratamentului medical pro-viață este considerată legală, spre exemplu în Franța[6]. Aici, legea care reglementează aceste drepturi este cunoscută sub denumirea Legea Leonetti – Claeys (sfârșitul vieții). Textul a fost adoptat în februarie 2016, după mai mulți ani de dezbateri și creează noi drepturi pentru pacienți. Legea „sfârșitului vieții" completează legea Leonetti care, din 2005, acordă persoanelor dreptul de a fi lăsate să moară și oferă posibilitatea de a pune capăt asistenței terapeutice. Cu toate acestea, această lege nu se referă la legalizarea eutanasiei active sau a sinuciderii asistate. Pacienții au două posibilități: în primul rând, dreptul la „sedare profundă și continuă până la moarte", adică dreptul de a adormi înainte de a muri fără suferință. Un pacient cu o boală gravă și incurabilă încetează să mai fie hrănit și hidratat artificial și i se administrează tratament pentru a dormi până la moartea sa. Este celebru cazul lui Vincent Lambert, căruia, în baza acestei legi, după 11 ani de tratament, medicii i-au oprit accesul la hrănire și hidratare, acesta devenind, în Franța, simbolul „dreptului de a muri". Cazul său a divizat nu doar societatea franceză, ci și familia sa.[7]

În schimb, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a decis, în hotărârea *„Pretty împotriva Regatului Unit"* din 29 aprilie 2002, că implicarea unui apropiat al persoanei care dorește să moară, prin furnizarea de ajutor, este infracțiune.

„Reclamanta era în faza terminală a sclerozei laterale amiotrofice, o boală degenerativă a mușchilor, care este incurabilă. Întrucât faza terminală a bolii este dureroasă și nedemnă, reclamanta dorea să poată controla modul și momentul în care urma să moară. Din cauza bolii, reclamanta nu putea să se sinucidă fără ajutor, pe care dorea să îl primească de la soțul său. Dar, deși sinuciderea nu era considerată infracțiune în dreptul englez, înlesnirea sinuciderii era considerată astfel. Întrucât autoritățile i-au respins cererea, reclamanta s-a plâns că soțului său nu i se garantase neurmărirea penală dacă o ajuta să moară. Curtea a hotărât că nu a fost încălcat art. 2

[6] https://sante.journaldesfemmes.fr/magazine/1434072-fin-de-vie-vers-de-nouveaux-droits-pour-les-patients/, accesată la data de 25 august 2022.

[7] https://www.zf.ro/eveniment/controversatul-caz-al-francezului-vincent-lambert -care-a-murit-astazi-dupa-ce-medicii-au-fost-obligati-de-instanta-sa-il-tina-in-viata-ultimii-11-ani-18232064, accesată la data de 10 august 2022.

(dreptul la viață) din Convenție, constatând că dreptul la viață nu poate fi interpretat, fără a denatura limbajul, ca asigurând dreptul diametral opus, adică dreptul la moarte. De asemenea, Curtea a hotărât că nu a fost încălcat art. 3 (interzicerea tratamentelor inumane ori degradante) din Convenție. Cu toată compasiunea față de teama reclamantei că, lipsită de posibilitatea de a-și pune capăt vieții, se va confrunta cu perspectiva unei morți tulburătoare, totuși, obligația pozitivă a statului care a fost invocată ar necesita ca statul să permită fapte menite să curme viața, obligație care nu se poate deduce din art. 3. În fine, Curtea a hotărât că nu au fost încălcate art. 8 (dreptul la respectarea vieții private), art. 9 (libertatea de conștiință) și art. 14 (interzicerea discriminării) din Convenție"[8].

Discutând despre drepturile omului, s-a ajuns la utilizarea noțiunii de autonomie personală. O astfel de abordare s-a bazat pe noțiunea de autonomie personală și pe paradigma sa de bază: autodeterminare și consimțământ expres și informat. Principiul autonomiei echivalează cu afirmația că statul nu ar trebui să interfereze cu exercitarea a ceea ce este considerat libertatea fundamentală a unei persoane de a decide cu privire la problemele ce țin de Eu-ul fiecăruia[9].

În prezent, în majoritatea sistemelor de drept comun, refuzul tratamentului recomandat de medici este considerat o exercitare valabilă a drepturilor de autodeterminare ale unei persoane și a fost reglementat ca dreptul de a renunța la tratamentul nedorit[10].

Europa și legislațiile naționale privind legalizarea eutanasiei

Anul 2021 a fost un an de referință în ceea ce privește abordarea aspectelor legate de legiferarea eutanasiei, în creșterea deschiderii către adoptarea unei legislații mai permisive. Până la acea dată, doar în patru țări europene moartea asistată era legală: Țările de Jos (Olanda), Belgia, Luxemburg și Elveția.

Începând cu anul 2021, în tot mai multe state au apărut noi încercări de impunere a unei legislații în acest domeniu. Legislativul spaniol a adoptat un act normativ care permite adulților cu boli grave și incurabile, care provoacă „suferințe insuportabile", să beneficieze fie de eutanasie activă, fie de sinucidere asistată. Legea a intrat în vigoare în

[8] *Sfârșitul vieții și Convenția europeană a drepturilor omului*, disponibil la adresa https://www.echr.coe.int/Documents/FS_Euthanasia_RON.pdf, accesată 10 august 2022.

[9] V. Beširevic, *The Discourses of Autonomy in the International Human Rights Law: Has the Age of a Right to Die Arrived?,* disponibil la adresa https://www.corteidh.or.cr/tablas/r26747.pdf, accesată la data de 31 iulie 2021, p. 23.

[10] Pretty v. the United Kingdom, Application No. 2346/02, Judgment of 29 April 2002, disponibil la adresa: https://hudoc.echr.coe.int, accesată la data de 10 august 2022.

25 iunie 2021, Spania devenind astfel a șaptea țară din lume care aprobă o astfel de practică ce poate fi cerută de persoanele care suferă de o infirmitate gravă și incurabilă sau de o boală gravă, cronică și invalidantă[11].

În Italia, la finele anului 2021 a avut loc prima sinucidere asistată medical, în baza unor acte normative emise de Curtea Constituțională și a presiunii exercitate de opinia publică și asociațiile adepte dezincriminării eutanasiei. Acest prim caz nu a fost însă suficient pentru promovarea unei legislații clare în domeniu. Tot Curtea Constituțională italiană a respins în 2022 o cerere de referendum privind dezincriminarea sinuciderii asistate, „considerând că persoanele cele mai vulnerabile nu sunt suficient protejate. Instanța a explicat într-un comunicat că referendumul propus nu va garanta protecția minimă a vieții umane în general și în special a celor slabi și vulnerabili, încălcând astfel Constituția. Legislația italiană actuală prevede că oricine ajută pe cineva să se sinucidă riscă o pedeapsă cu închisoarea de la 5 la 12 ani. În 2019, Curtea Constituțională a cerut Parlamentului să clarifice legea privind sinuciderea asistată, estimând că eutanasia este permisă pentru pacienții cu boli terminale care suferă de dureri fizice sau psihologice „insuportabile" și sunt ținuți în viață de mașini. Acești pacienți trebuie totuși să poată lua „decizii libere și informate", potrivit instanței[12].

Și tot în anul 2021,Parlamentul portughez a aprobat două acte normative ce permit eutanasia activă și sinuciderea asistată pentru pacienții cu boli terminale. Legile însă nu au fost promulgate de președintele țării, care le-a trimis înapoi la Parlament pentru reexaminare. „Acest lucru este posibil în sistemul politic portughez deoarece atunci când Parlamentul aprobă un proiect de lege, președintele trebuie să fie de acord. În caz contrar, el îl poate respinge conform propriilor opinii sau poate transmite Curții Constituționale atunci când consideră că proiectul de lege nu este în conformitate cu legea fundamentală portugheză – asta a făcut ultima dată"[13].

Austria a urmat acest trend, iar Parlamentul austriac a aprobat un proiect de lege care permite pacienților cu boli terminale și/sau cronice să obțină un medicament letal în scopul de a-și pune capăt propriei vieți.

---

[11] *Spania. Intră în vigoare legea privind eutanasia*, disponibil la adresa https://www.vaticannews.va/ro/biserica/news/2021-06/pania-in-vigoare-legea-eutanasiei.html, accesată la data de 13 august 2022.

[12] R.-E. Anghel, *Curtea Constituțională respinge o cerere de referendum privind eutanasierea*, disponibil la adresa https://www.agerpres.ro/politic-ex/2022/02/ 16/italia-curtea-constitutionala-respinge-o-cerere-de-referendumprivind-eutanasierea--865960, accesată la data de 13 august 2022.

[13] P. Martins, *Un pas înapoi pentru legea eutanasiei,* disponibil la adresa https://www.theportugalnews.com/ro/stiri/2021-11-30/un-pas-inapoi-pentru-legea-eutanasiei/63873, accesată la data de 13 august 2022.

„Potrivit textului validat de toate partidele, cu excepția formațiunii de extremă dreapta Partidul Libertății (FPÖ) – adulții bolnavi în faza terminală sau care suferă de o boală permanentă și debilitantă vor putea beneficia de asistență pentru a-și pune capăt vieții. Doi medici vor trebui să evalueze fiecare caz, dintre care unul trebuie să fie calificat în medicină paliativă. În special, ei vor trebui să determine dacă pacientul este capabil să ia decizia în mod independent. În plus, trebuie să treacă o perioadă de cel puțin 12 săptămâni înainte de a se acorda accesul la sinucidere asistată pentru a se asigura că cererea nu survine din cauza unei crize temporare, scrie Agerpres. Această perioadă va fi redusă la două săptămâni pentru pacienții aflați în stadiul terminal al unei boli”[14].

Legislația elvețiană este un caz special în Europa. Nu există legi specifice cu privire la eutanasie, dar Codul penal conține măsuri care i se pot aplica. Articolul 114 prevede că o persoană care ucide pe altul din motive de compasiune poate rămâne nepedepsită. Articolul 115 precizează că ceea ce face fapta pedepsită este existența unui motiv egoist. Astfel, asistența la sinucidere rămâne nepedepsită, în timp ce medicii nu au voie să efectueze eutanasia. Elveția însă este țara în care „turismul suicidal” a căpătat o mare amploare, existând numeroase clinici care practică sinuciderea asistată.

Eutanasia în România se pedepsește cu detenție între 1 și 5 ani. Potrivit Codului Penal, „uciderea săvârșită la cererea explicită, serioasă, conștientă și repetată a victimei care suferea de o boală incurabilă sau de o infirmitate gravă atestată medical, cauzatoare de suferințe permanente și greu de suportat, se pedepsește cu închisoarea de la 1 la 5 ani”, se arată în articolul 190 din noul Cod Penal[15].

Dincolo de aspectele legislative, în cazul eutanasiei există și implicații religioase și de ordin moral.

În anul 2020, Vaticanul a condamnat dur sinuciderea asistată și a eutanasia, considerate „o crimă împotriva vieții umane”, și a acuzat țările și persoanele care le autorizează sau le tolerează că dezonorează „civilizația umană”. „Documentul, cu denumirea de „Samaritanus Bonus” (bunul samaritean), întocmit de Congregația pentru Doctrina Credinței și aprobat de Papa Francisc, stabilește ca „învățătură definitivă” că eutanasia „este o crimă împotriva vieții umane, care nu poate să fie aplicate în orice ocazie și împrejurare”. Adresat credincioșilor, preoților, îngrijitorilor și familiilor, textul reiterează poziția Bisericii Catolice pe această temă și este

[14] *Austria a legalizat sinuciderea asistată*, disponibil la adresa: https://www.digi24.ro/stiri/externe/ue/austria-a-legalizat-sinuciderea-asistata-1772877, accesată la data de 13 august 2022.

[15] *Codul penal,* disponibil la adresa https://lege5.ro/gratuit/gezdmnrzgi/uciderea-la-cererea-victimei-codul-penal?dp=gqytsojugu4di, accesată la data de 20 august 2022.

publicat ca „clarificare morală și îndrumare practică" în fața dezbaterilor din multe țări pentru legalizarea eutanasiei și a sinuciderii asistate. „Eutanasia este un act criminal pe care niciun scop nu îl poate legitima și care nu tolerează nicio formă de complicitate sau colaborare activă sau pasivă", se arată în text. Dedicat însoțirii oamenilor la sfârșitul vieții, textul le amintește celor care au decis să recurgă la eutanasie sau la sinucidere asistată că „nu vor putea primi sacramentele, iertarea sau ungerea bolnavilor"[16].

În Spania, episcopii s-au implicat activ împotriva legislației prin care se dorește aprobarea eutanasiei, invocând tutelarea sacralității vieții. „Cât mă întristează intrarea în vigoare a legii eutanasiei. Cu iubire și pasiune trebuie să oferim viața și îngrijiri și nu moartea" – a scris într-un tweet cardinalul Carlos Osoro Sierra, arhiepiscop de Madrid și vicepreședinte al episcopatului iberic. Tot printr-un mesaj publicat pe contul de Twitter, mons. Ginés García Beltrán a amintit că „viața plăpândă nu trebuie distrusă, ci îngrijită" și că acesta este „un moment bun pentru a reînnoi angajarea noastră de a proteja și apăra viața, în special a celor mai fragili". „Să țintim spre îngrijiri paliative eficiente", a adăugat prelatul, îndemnându-i pe toți spaniolii „să-și facă testamentul biologic"[17].

Concluzii

Eutanasia, fie ea activă sau pasivă, la fel ca și sinuciderea asistată, sunt metode controversate prin care unii oameni își aleg sfârșitul. Din punct de vedere legal, aceste proceduri sunt considerate, în cele mai multe state din lume, ca fiind ilegale, incompatibile cu dreptul la viață și la sănătate. Cu toate acestea, există din ce în ce mai multe state care legiferează, într-un fel sau altul, dreptul omului de a alege modul în care vrea să moară, în special atunci când, din punct de vedere medical, viața este plină de suferințe.

[16] *Vatican: eutanasia „este o crimă împotriva vieții umane"*, disponibil la adresa https://www.dw.com/es/vaticano-la-eutanasia-es-un-crimen-contra-la-vida-humana/a-55020071, accesată la data de 20 august 2022.

[17] *Spania. Intră în vigoare legea privind eutanasia*, disponibil la adresa https://www.vaticannews.va/ro/biserica/news/2021-06/pania-in-vigoare-legea-eutanasiei.html, accesată la data de 13 august 2022.

Bibliografie

Anghel R.-E., *Curtea Constituțională respinge o cerere de referendum privind eutanasierea*, disponibil la adresa https://www.agerpres.ro/politic-ex/2022/02/16/italia-curtea-constitutionala-respinge-o-cerere-de-referendum-privind-eutanasierea--865960

Beširevic V., *The Discourses of Autonomy in the International HumanRights Law: Has the Age of a Right to Die Arrived?,* disponibil la adresa https://www.corteidh.or.cr/tablas/r26747.pdf

Lisnic I., *EUTANASIA - Având un caracter anticreștin, care contravine poruncii dumnezeiești „Să nu ucizi", Biserica nu admite eutanasia, deoarece ea înseamnă ucidere*, disponibil la adresa https://curierulortodox.info/arhiva/2002/09/eutanas.htm

Martins P., *Un pas înapoi pentru legea eutanasiei,* disponibil la adresa https://www.theportugalnews.com/ro/stiri/2021-11-30/un-pas-inapoi-pentru-legea-eutanasiei/63873

Țugui D., *Ucidere la cererea victimei - eutanasie activă*, în *Caiet de drept penal,* Editura Universul Juridic, nr. 2/2019.

Austria a legalizat sinuciderea asistată, disponibil la adresa https://www.digi24.ro/stiri/externe/ue/austria-a-legalizat-sinuciderea-asistata-1772877, accesată la data de 13 august 2022

Codul penal, disponibil la adresa https://lege5.ro/gratuit/gezdmnrzgi/uciderea-la-cererea-victimei-codul-penal?dp

https://dexonline.ro

https://sante.journaldesfemmes.fr/magazine/1434072-fin-de-vie-vers-de-nouveaux-droits-pour-les-patients/

https://www.digi24.ro

https://www.zf.ro/eveniment/controversatul-caz-al-francezului-vincent-lambert-care-a-murit-astazi-dupa-ce-medicii-au-fost-obligati-de-instanta-sa-il-tina-in-viata-ultimii-11-ani-18232064

Pretty v. the United Kingdom, Application No. 2346/02, Judgment of 29 April 2002, disponibil la adresa: https://hudoc.echr.coe.int

Sfârșitul vieții și Convenția europeană a drepturilor omului, disponibil la adresa https://www.echr.coe.int/Documents/FS_Euthanasia_RON.pdf

Spania. Intră în vigoare legea privind eutanasia, disponibil la adresa https://www.vaticannews.va/ro/biserica/news/2021-06/pania-in-vigoare-legea-eutanasiei.html

Vatican: eutanasia „este o crimă împotriva vieții umane", disponibil la adresa https://www.dw.com/es/vaticano-la-eutanasia-es-un-crimen-contra-la-vida-humana/a-55020071.

SEMIOTICA INTEROCEPȚIEI – O CALE DE INTEGRARE A SEMIOTICII CU NEUROȘTIINȚELE

Călin HERȚEG
Universitatea de Vest „Vasile Goldiș" din Arad

Abstract

Semiotics is not just a theory of signs and the semantics behind language. Even from this structural perspective, there are concerns about how signs participate in knowledge and mind-making. From a Peircian perspective, the theory of sign interpretation and production, how sign and semiosis make knowledge and consciousness possible, takes up a central role.

Neuroscience shares the same concerns of semiotics, from the era of its founders to the present, dealing with how knowledge and consciousness are possible. There are some obvious places of intersection between semiotics and neuroscience, and others where they can complement each other. The role of feelings in the formation of consciousness, a process highlighted by Antonio Damasio, could be a pathway towards a semiotics of interoception and an explanation or addition to how semiosis is possible and what triggers interpretation.

Keywords: *semiotics, neurosciences, semiotics of interoception, sign and semiosis*

Aspecte introductive. Două puncte de vedere asupra semnului și a semiozei

Semiotica este atât o teorie a semnului și a sistemelor de semne, cât și o teorie a semiozei, a procesului de producere și interpretare a semnelor. Preocupările despre natura semnului și formarea semnificație sunt preponderente în semiotica de factură lingvistică, care predomină spațiul intelectual european. Ele încep cu Ferdinand de Saussure și îi are reprezentanți de seamă pe Algirdas Julius Greimas, Louis Hjelmslev și Umberto Eco, mai ales cu *Tratatul de semiotică generală*.[1]

Întregul demers semiotic se dezvoltă pornind de la natura duală a semnului. Semnul saussureian este unul diadic, format dintr-un semnificat și un semnificant, și are o valoare poziționlă și arbitrară. Semnul prin excelență pentru Saussure este semnul lingvistic. Pentru Louis Hjelmslev

[1] U. Eco, *O teorie a semioticii*, Editura Meridiane, București, 2003.

este formă și conținut[2] legat prin funcția-semn sau lexem și semem pentru Greimas.[3] Semnificant-ul este partea fizică a semnului, iar semnificația este înțelesul, sensul unui semn, iar ele sunt mereu împreună:

„Limba mai poate fi comparată și cu o foaie de hârtie: gândirea este fața, iar sunetul dosul foii; nu putem decupa fața foii fără să decupăm, în același timp, și dosul ei; același lucru se întâmplă și în limbă: nu se poate izola nici sunetul de gândire și nici gândirea de sunet; nu am ajunge aici decât printr-o abstractizare, al cărei rezultat ar fi să facem psihologie pură sau fonologie pură"[4].

Hjelmslev îmbunătățește acest model dual al semnului și îi adaugă noi straturi, dar în esență el rămâne tot un model dual. O altă inovație a acestuia este funcția semiotică[5], care unește cele două părți ale semnului, expresie și conținut. Astfel între conținut și expresie există o legătură precum cea dintre semnificantul și semnificatul lui Saussure. Atât la nivelul conținutului, cât și la cel al expresiei se poate identifica o formă și o substanță, iar din combinația celor patru obținem patru nivele ale unui semn:

- substanța conținutului (continuum-ul ființei nestructurat prin limbaj);
- forma conținutului (suprapusă aproximativ semnificatului saussureian, conceptului);
- forma expresiei (suprapusă semnificantului saussurian, imaginii acustice);
- substanța expresiei (masa sonoră amorfă).

Semnul este „unitatea constituită din forma conținutului și forma expresiei și stabilită prin solidaritatea pe care am denumit-o funcție semiotică"[6].

Semnul și semnificația lui, analizată de către Sassure și Hjelmslev, este mai ales semnul lingvistic, cuvântul.

Greimas prin *Semantica structurală*[7] dezvoltă conceptul de „semem", cea mai mică unitate de semnificație posibilă a unui lexem. Semnificația unui semem este dată de o sumă de *seme*, organizate nuclear-denotative și periferic-conotative. Semnul „este locul de manifestare, și de întâlnire al semelor care provin din categorii și sisteme semice diferite și care întrețin

[2] L. Hjelmslev, *Prolegomena to a Theory of Language*, University of Wisconsin, Madinson, 1961.
[3] J. G. Algirdas, *Strukturale Semantik,* Springer Nature, 1971.
[4] Saussure, *Curs de lingvistică generală*, Editura Polirom, Iași, 1998? p. 126, (226).
[5] L. Hjelmslev, Capitolul XIII din *Preliminarii la o teorie a limbii*, 1943 (trad. engl. 1953), trad. rom. de T. Popa-Tomescu, reprod. din culegerea *Antologie de texte de lingvistică structurală*, 1997, pp. 154-169.
[6] L. Hjelmslev, *op. cit.*
[7] J. G. Algirdas, *Strukturale Semantik*, Springer Nature, 1971.

între ele relații ierarhice și anume hipotactice".[8] Astfel, sememul „lup" are următoarele seme: animal, sălbatic, patruped, sur, fioros, urlă, haită, nemilos, curajos etc. Prin „itinerariul de lectură" al unui semem, anumite seme sunt valorificate, ocupă poziții nucleare sau periferice.

Umberto Eco, în lucrarea *O teorie a semioticii*, păstrând linia structuralismului, propune o unificare între teoria semnului și a semnificației pe care o numește teoria codurilor și teoria interpretării de factură peirceană, numită o teorie a producției de semne.

Spațiul semantic sau sistemul general al formei conținutului, cum îl numește Hjelmslev este structurat în subsisteme, câmpuri și axe.[9] Această segmentare a *continuum*-ului este diferită uneori de la cultură la alta, de la o limbă la alta:

„În spatele paradigmelor care, în diferite limbi, sunt formate din denumirile culorilor, putem, prin îndepărtarea diferențelor să desprindem acest continuum amorf: spectrul de culori în care fiecare limbă stabilește arbitrar propriile granițe. În timp ce această zonă este în ansamblu decupată în aproximativ același fel în limbile din Europa modernă, nu e greu de găsit în altă parte decupări diferite. În galeză, „verde" e parțial *gwyrdd* și parțial *glas,* „albastru" corespunde lui *glas*, „gri" e fie *glas,* fie *llwyd,* „brun" corespunde lui *llwyd*; aceasta înseamnă că domeniul spectrului acoperit de cuvântul francez *vert* e, în galeză, traversat de o linie care conferă o parte din el domeniului acoperit de franțuzescul *bleu* și că frontiera pe care o stabilește limba franceză între *vert* și *bleu* nu există în galeză; granița care desparte *bleu* și *gris* lipsește de asemenea, ca și cea care opune în franceză pe *gris* lui *brun*; în schimb, domeniul reprezentat în franceză prin *gris* este, în galeză, tăiat în două, în așa fel încât jumătate e conferit zonei lui *bleu* din franceză și cealaltă jumătate zonei lui *brun*."[10]

Segmentarea *continuum*-ului este fie arbitrară, și diferă de la o cultură la alta (în cazul culorilor[11]), fie este data de supraviețuirea biologică, ca în cazul numirii zăpezi în cultura eschimoșilor, unde zăpada are mai multe nume, în funcție de starea ei.

Eco propune, pornind de la Greimas și Hjelmslev următoarea teorie a semnului: un semn sau o funcție-semn[12] are un conținut numit *semem*, care, la rândul lui este compus din mărci semantice, care pot fi denotative sau conotative. Mărcile semantice ale unei funcții-semn sunt definite

[8] U. Eco, *op. cit.*, p.129.
[9] U. Eco, *op. cit.*, p. 87.
[10] L. Hjelmslev, *op. cit.*
[11] U. Eco, *op. cit.*, p. 89.
[12] U. Eco, *op. cit*, p. 57.

structural, în teoria codurilor în denotative sau conotative: „marca denotativă este una dintre pozițiile dintr-un sistem semantic căreia codul face să-i corespundă un semn-vehicul, fără mediere anterioară; marca conotativă (....), prin medierea unei mărci denotative anterioare."[13]

Din punct de vedere al teoriei producției de semne, denotația este o unitate culturală, o proprietate semantică recunoscută cultural, în schimb, conotația nu este o proprietate semantică neapărat cunoscută cultural.[14]

Rezumând această unificare a teoriei codurilor cu o teorie a producției de semne propusă de Eco, semnul-funcție este format din mărci semantice denotative sau/și conotative care fac parte dintr-un câmp semantic care decupează continuumul cultural sau aleator. Aceste mărci semnatice, prin itinerariile de lectură, care variază contextual și circumstanțial, sunt selectate unele în favoarea altora, își schimbă ierarhia și calitatea de denotative sau conotative.

Această perspectivă structuralistă, care pornește de la limbă și limbaj în analiza semnului și, implicit, de la produsele culturale caută algoritmi care ar putea descrie un Spațiu Semantic Global și cum funcționează un sistem de semne, cu accentul pe rolul lui în comunicare.

Pentru Charles Peirce și cei care l-au urmat (Seobek, Deely și Eco), semnul este rezultatul semiozei și parte dintr-o proces de interpretare. Limba are un rol important în modelarea lumi și semnul lingvistic este doar o specie a semnului, cea mai evoluată. Semioza și acțiunea semnelor este un fenomen care îl regăsim în lumea animalelor (zoosemioza) dar și în a plantelor și chiar în fenomenele lumi fizice (fitosemioza și fiziosemioza)[15].

Actul interpretări este o inferență, Peirce pune întreaga „condiție umană" sub semnul logicii, numind omul - „animal logic"[16]. Inferența, fie ea abductivă, inductivă sau deductivă, este modul prin care noi ne raportăm la lume deoarece, dincolo de formele raționamentului, este vorba despre cum judecăm noi faptele: „Astfel privită, problema validității este în întregime una de fapt și nu de gândire. A fiind premisele, iar B fiind concluzia, problema care se pune este dacă aceste fapte sunt într-adevăr astfel legate încât dacă A este, B este.[17]"

Abducția este inferența care introduce noul în cunoaștere, stând atât la baza cunoașterii noastre senzoriale, cât și la baza cunoașterii științifice:

[13] U. Eco, *op. cit.*, p. 98.
[14] *Ibidem,* p. 98.
[15] J. Deely, *Bazele semioticii*, Editura ALL, București, 1997, p. 23-25.
[16] Perice, *Semnificație și acțiune*, Editura Humanitas, București, 1990, p. 112, (5.366).
[17] Perice, *op. cit.*, p. 111, (5.365).

„Peirce [...] a pus hotărât întregul proces cognitiv sub semnul inferenței ipotetice, prin care senzațiile apar ca niște interpretări de stimuli; percepțiile, ca niște interpretări de senzații; judecățile perceptive, ca interpretare de percepții; propozițiile particulare și generale, ca interpretări de judecăți perceptive; teoriile științifice, ca interpretări de serii de propoziții”[18].

Modul de realizare a acestui lanț este prin inferență, dar veriga lui este semnul-gând.

Ideile importante care definesc această abordare a semnului și a producției de semne sunt:

- Cunoaștere este rezultatul unui inferențe, în care raționamentul ipotetic sau abducția are cel mai important loc și care pornește de la cunoștințele anterioare.[19]
- Gândirea se realizează prin semne.[20]
- Semioza sau acțiunea semnelor are o dimensiune ontologică, iar cel mai înalt nivel al ei este antroposemioza.[21]
- Limba este un sistem secundar de modelare, și face parte din „rețeaua semiotică mai largă a experienței umane, ce întrețese strâns semioza lingvistică cu semiozele perceptuale pe care omul le are în comun cu alte specii biologice și care (…) depinde, subtil, de rețelele endosemiotice din corp, datorită cărora organismul uman însuși se menține printr-o rețea complex de semioze, în absența cărora individul uman ar pieri”[22].

O altă trăsătură a semioticii care-l urmează pe Peirce este trimiterea la, și uneori disputa cu, tradiția filosofică și apelul la științele naturii.

Cum ar fi posibilă o semiotică a interocepției

Ceea ce vom face și noi aici este să arătăm cum ideile importante din semiotică se dezvăluie în lumina noilor teorii din neuroștiințe, neurologie și biologie, apelând la două lucrări ale lui Antonio Damasio, *Sinele. Construirea creierului conștient*[23] și la *Strania ordine a lucrurilor. Viața, sentimentele și nașterea culturilor*[24].

[18] M. Bonfatini și R. Grazia, *Teoria della conoscenza e funzione dell'icona* în Peirce în VS 15, 1976 apud Umberto Eco, *De la arbore la labirint*, Editura Polirom, Iași, 2009, p. 422.
[19] Peirce, *op. cit.*, p. 69 (5.265).
[20] *Ibidem*, p. 70.
[21] J. Deely, *op. cit.* p. 23.
[22] *Ibidem*, p. 23.
[23] A. Damasio, *Sinele. Construirea creierului conștient,* Editura Humanitas, București, 2016.
[24] A. Damasio, *Strania ordine a lucrurilor. Viața, sentimentele și nașterea culturilor,* Editura Humanitas, București, 2022.

Homeostazia, spune Damasio, este principiul fundamental care guvernează lumea viului. Homeostazia este un proces de permanentă ajustare a parametrilor unui organism viu astfel încât acesta să supraviețuiască, prospere și să se reproducă.[25] Homeostazia guvernează viața, de la bacterie, la organismele multicelulare complexe, este responsabil de apariția sistemului nervos, a limbajului și al culturii, afirmă Damasio.

Apariția și dezvoltarea sistemului nervos servește acestui deziderat, și o face în două moduri: culege informații și gestionează buna funcționare internă a unui organism; culege și procesează informații despre mediul extern al organismului respectiv.

O spunem de pe acum, în semiotică, interocepția nu a ocupat un loc în căutările sale, în schimb, percepția este subiectul unor vaste analize semiotice, începând cu Peirce. În dezvoltarea sistemului nervos în lumea viului există mai multe etape, iar cel mai vechi strat, la care se adaugă celelalte, până la apariția cortexului cerebral, este cel care monitorizează buna funcționarea internă a organismului, iar acesta duce la apariția sentimentelor.

„Sentimentele înfățișează interiorul organismului (starea organelor și a operațiilor interne) și (…), condițiile în care imaginile despre interior sunt create le diferențiază de imaginile care înfățișează lumea exterioară.[26]"

O trăsătură a sentimentelor e valența, care traduce în termeni mentali starea organismului viu ca bună, rea sau undeva la mijloc.

„Când trecem printr-o condiție care este favorabilă continuării vieții, o descriem în termeni pozitivi, numind-o plăcută; când condiția nu este favorabilă, descriem respective experiență în termeni negativi și vorbim despre neplăcere.[27]"

Putem spune că sentimentele intră în categoria semnelor și putem vorbi despre semioză în cazul lor? Se poate schița o semiotică a interocepției și a sentimentelor implicit?

Cea mai simplă definiție a semnului este că este Ceva care stă în locul a Altceva pentru Cineva. În cazul sentimentelor „nu există distanța între corp și creier (..), formează o singură unitate (..) nu sunt o percepție a stării corpului în sensul convențional al termenului (..) dualitatea „*subiect-obiect*" sau „*cel care percepe- ceea ce e perceput*" nu mai e valabilă"[28]. Cunoașterea și modul de acțiune asupra sistemului nervos este una directă, dar omul reușește prin intelectualizarea lor, să le conceptualizeze, să le introduce în

[25] *Ibidem*, p. 46.
[26] *Ibidem*, p. 118.
[27] *Ibidem*, p. 119.
[28] *Ibidem*, p. 145.

narațiunea sa internă, mai ales situațiile afective repetative, cu scopul economiei de tip și de energie necesare proceselor afective.

Sentimentele stau la baza sociabilității care „pătrunde în mintea culturală umană prin intermediul afectului[29]", stau la baza dezvoltării codurilor morale, a sistemelor juridice și a guvernării politice[30] și sunt factori declanșatori ai capacității de a interpreta și a diagnostica.[31]

Un proiect care să analizeze semiotic sentimentele sau o semiotică a interocepției ar trebui să răspundă la următoarele întrebări: Ce fel de semne sunt sentimentele? Indicele, iconice? Nu cumva printre mărcile semantice ale semnului trebuie incluse și valența lui emoțională? Sunt sentimentele mărci semantice conotative ale semem-ului? În declanșarea și alegerea itinerariilor de lectură, sentimentele ce rol poartă? Sau poate că sentimentele și valențele lor sunt acele primitive semiotice pe care le caută semioticieni?

În drumul spre conștiința umană, un adaos peste lumea sentimentelor și a interocepției este capacitatea dobândită treptat al sistemului nervos de a produce imagini și hărți ale lumii exterioare organismului, dar și despre propriul organism.

„Trăsătura distinctivă a creierului (..) este strania sa capacitatea de a crea hărți. (..) Când creierul face hărți, el se *informează*. (..) când creierul face hărți, el creează și imagini, principala monedă a minții noastre. În cele din urmă, conștiința ne permite să percepem hărțile ca imagini, să manevrăm aceste imagini și să le aplicăm raționamente[32]".

Trebuie să specificăm că această capacitate de a crea hărți ale obiectelor exterioare sunt apanajul tuturor animalelor care sunt înzestrate cu o minte, nu doar a omului care este posedă și o conștiință de sine. Aici ne întâlnim cu zoosemitica și cu conceptul de *Umwelt*, consacrat de biologul Jakob von Uexküll, și care numește lumea obiectivă a animalelor. Obiectele ce intră în această lume, sunt selectate mai întâi de configurația sensibilității fiecăruia dintre organisme, ceea ce le obiectivizează din mediul înconjurător. Hărțile obiectelor exterioare și a mediului înconjurător sunt de fapt modul în care fiecare organism care posedă o minte decupează continuum-ul, în funcție de capacitățile senzoriale și valențele care îi asigură homeostazia. Aceste hărți nu sunt doar vizuale, ci și auditive, olfactive și tactile. Mai mult, „toate imaginile lumii exterior sunt procesate aproape în paralel cu reacțiile afective pe care aceste imagini le produc".[33]

[29] *Ibidem*, p. 131.
[30] *Ibidem*, p. 199.
[31] *Ibidem*, p. 213.
[32] A. Damasio, *Sinele..., op. cit.,* p. 77.
[33] A. Damasio, *Strania ordine a lucrurilor..., op. cit.*, p. 103.

De fapt, putem identifica aceste hărți cu semnele sau ca prototipul semnelor lingvistice. Ele sunt din specia *icon-ului* sau a *indice-lui*. Mintea umană este capabilă în plus să traducă imaginile în limbaj verbal, în *simboluri,* dar „întreaga minte este alcătuită din imagini: de la cele ale obiectelor și evenimentelor la conceptele și la traducerile verbale care corespund. Imaginile sunt aspecte universale ale minții"[34].

Putem identifica aceste imagini cu Tipurile Cognitive[35](TC) care stau la capătul procesului perceptiv. Ceea vine în adăugirea TC-ului este componenta afectivă, care, considerăm noi, însoțește semnul.

Omniprezența imaginilor în minte și a traducerilor verbale ale acestora întărește afirmația lui Peirce că „nu avem capacitatea de a gândi fără semne".[36]

Omul este singura vietate care, pe lângă sentimente și minte, posedă o conștiință de sine și Sine, aceasta este, pe scurt, noua structură a psihicului propusă de Damasio. Conștiința are la bază subiectivitate și capacitatea de integrare a experiențelor.[37] Omul este capabil de subiectivitate deoarece este capabil să elaboreze o perspectivă pentru imaginile mentale și pentru sentimentele care-l însoțesc permanent. Astfel, conștiința, în sensul deplin al termenului, este o stare particular a minții în care imaginile mentale sunt încărcate de subiectivitate și trăite într-o formă mai mult sau mai puțin integrate".[38]

Cât despre Sine, Damasio îl numește Sinele autobiografic[39], pentru că el este autobiografia fiecăruia dintre noi, compusă din amintiri, experiențe de viață, planuri de viitor, care devine conștientă. Sinele, ca o continuă narațiune pe care ne-o spunem nouă înșine, întărește afirmația poate surprinzătoare a lui Peirce, că gândirea nu se poate realiza fără semne, dar, adăugăm noi, pe valurile uneori imprevizibile ale sentimentelor.

Concluzii

Așa cum am încercat să arătăm și în *Urzeala realității. O perspectivă semiotică asupra cunoașterii*, semiotica nu este doar o teorie despre semne și limbaj. În ambele curente de gândire, care îi urmează pe cei doi mari fondatori, Saussure și Peirce, există elemente care pot construi o teorie a cunoașterii. Ceea ce completează această perspectivă, în care semnele au un rol fundamental în cunoașterea lumii, este rolul sentimentelor în construcția

[34] *Ibidem*, p. 105.
[35] U. Eco, *Kant și Ornitorincul*, Editura Polirom, Iași 2010, p. 129.
[36] Peirce, *op. cit.,* p. 70, (5265).
[37] A. Damasio, *Strania ordine a lucrurilor…, op. cit.*, p. 169-177.
[38] *Ibidem*, p. 175.
[39] A. Damasio, *Sinele…, op. cit.*, p. 237.

conștiinței și implicit în procesul de interpretare, așa cum arată Damasio. O semiotică a interocepției se cere formulată pentru că ar completa, alături de o semiotică a percepției, peisajul semiotic și modul cum ne raportăm la lume exterioară și la noi. Sentimentele sunt o moștenire ancestrală, joacă un rol esențial în homeostazie dar sunt și factorul declanșator ar interpretării și ghidul în itinerariile de lectură. Ele sunt fundamentul moralității, eticii și culturii și rolul lor se cere studiat și dintr-o perspectivă semiotică.

O provocare este și cum armonizăm cele trei incapacități formulate de Peirce:

„Nu avem o capacitate de Introspecție, ci întreaga cunoaștere a lumii interne este derivată prin raționare ipotetică prin cunoașterea pe care o avem despre faptele interne; Nu avem o capacitate de Intuiție, ci orice cunoștință este determinată logic de cunoștințe anterioare și Nu avem capacitatea de a gândi fără semne”[40] cu o teorie semiotică în care sentimentele joacă un rol important în semioză.

Bibliografie

Algirdas J. G., *Strukturale Semantik*, Springer Nature, 1971.

Damasio A.*, Sinele. Construirea creierului conștient*, Editura Humanitas, București, 2016.

Damasio A., *Strania ordine a lucrurilor. Viața, sentimentele și nașterea culturilor*, Editura Humanitas, București, 2022.

Deely J., *Bazele semioticii*, Editura ALL, București, 1997.

Herțeg C., *Urzeala Realității. O perspectivă semiotică asupra cunoașterii*, Editura Eikon, București, 2017.

Hjelmslev L., Capitolul XIII din *Preliminarii la o teorie a limbii*, 1943 (trad. engl. 1953), trad. rom. de T. Popa-Tomescu, reprod. din culegerea *Antologie de texte de lingvistică structurală*, 1997.

Saussure F., *Curs de lingvistică generală*, Editura Polirom, Iași, 1998.

Umberto E., *De la arbore spre labirint. Studii istoric despre semn și interpretare,* Editura Polirom, Iași, 2009.

Umberto E., *Kant și ornitorincul*, Editura Pontica, Constanța, 2002.

Umberto E., *O teorie a semioticii,* Editura Meridiane, București, 2003.

[40] Peirce, *op. cit.* 70, (5265).

CONCEPTUL ŞI LIMITELE LIBERTĂŢII INDIVIDUALE LA ÎNCEPUT DE SECOL XXI

Silvestru HOSSZU
Avocat -membru al Baroului Arad

Motto: „*Freedom is something that has to be reconquered every day*"[1]

Abstract

The fall of communism and the disintegration of the Soviet Union created, for a brief moment, the illusion of the final victory of liberal democracy and individual freedom, its central concept.

The young democracies of Central and Eastern Europe wholeheartedly embraced the Western political creed and strove to integrate into NATO and the EU.

The terrorist attacks of September the 11th 2011 and the economic crisis of 2008 have called into question the viability of Western values and individual freedom.

The nativism and nationalism of the 21st century on the one hand and the fight for affirmative action and minority rights on the other have created a fractured society both internationally and in Romania.

Where does individual freedom end and the common good begin?

What is and what should be the role of the state in reconciling these seemingly contradictory concepts?

Keywords: *democracy, individual freedom, statism*

Introducere

Sfârşitul de secol XX marcat de disoluţia Uniunii Sovietice şi democratizarea fostului lagăr comunist din Europa Centrală şi de Est a constituit un moment de inflexiune radicală în cursul istoriei, un moment dorit de o întreagă generaţie, dar a cărui realizare a luat prin surprindere o lume, cumva nepregătită să îl accepte.

Nu puţini au fost cei care au celebrat un sfârşit al istoriei în sensul clasic al termenului sărbătorind victoria finală a democraţiei liberale de tip occidental[2]. În viziunea acestora, sumarizată excelent de profesorul Fukuyama, istoria, care trebuie privită ca un proces evolutiv al forţelor

[1] G. F Kennan, *Memoirs 1925 – 1950*, Atlantic – Little, Brown, 1967, pag. 209, *apud J. W. Goethe.*
[2] Fr. Fukuyama, *The End of History and the Last Man*, Free Press, 1992.

sociale, a atins apogeul prin instaurarea democrației liberale ca formă de guvernământ universală, astfel încât, pe viitor, omenirea nu are mare lucru de făcut în afară de a păstra această stare a lucrurilor. Având în vedere că democrația liberală ca deziderat ultim a întregii omeniri reprezintă o emanație firească a spiritului uman iubitor de libertate și de respect pentru lege, asumarea și păstrarea acestei forme de guvernământ apare ca un fenomen firesc și necesar.

Teoria mai sus amintită nu a fost lipsită de critici existând contemporani[3] care au considerat concluzia optimistă a lui Fukuyama ca fiind una nerealistă. Huntington, fost profesor al lui Fukuyama, a demonstrat foarte clar că idealurile occidentale sunt departe de a fi unanim acceptate și că omenirea a fost și rămâne divizată pe linii culturale, premisele competiției și conflictului rămânând astfel intacte.

Evoluțiile ultimilor 30 de ani au dovedit fără putință de tăgadă că victoria finală a idealurilor liberale occidentale se lasă încă așteptată. Profesorul Azar Gat a observat că reafirmarea marilor puteri totalitare au pus capăt „sfârșitului istoriei"[4].

Radicalizarea islamică manifestată prin atentatele din 2001, criza economică din 2008 care a marcat resurgența curentelor naționaliste occidentale care au ieșit la suprafață, printre altele, prin părăsirea UE de către Marea Britanie, alegerea lui Donald Trump, instaurarea unor regimuri autoritare în Polonia și Ungaria dar și războiul recent din Ucraina vin să dovedească fără dubiu că democrația liberală și valorile pe care aceasta le promovează sunt în prezent sub asediu.

Trebuie aici subliniat că, în paralel cu manifestarea forțelor și tendințelor mai sus amintite, suntem martori la o serie de mișcări și curente opuse, care promovează drepturile minorităților diverse și contestă în mare parte tradiția, istoria și valorile până acum cvasi - unanim acceptate.

Așadar, în prezent avem pe plan mondial o competiție de idei și ideologii care au fracturat societatea creând partizanate tot mai greu de conciliat. Susținătorii diverselor curente au la îndemână alături de media clasică și rețelele sociale care au ajutat nu doar la o democratizare ci și la o radicalizare a competiției.

[3] S. P. Huntington, *The Clash o Civilzations?,* în Foreign Affairs, ediția Vară 1993.

[4] A. Gat, *The Return of Authoritarian Great Powers,* în Foreign Affairs, ediția Iulie/August 2007.

Evoluția conceptului libertății individuale în România Post – Decembristă

Această scurtă introducere a fost necesară pentru a înțelege atât evoluția cât și stadiul actual al conceptului de libertate individuală așa cum el este reglementat de sistemul de drept românesc dar și perceput de societatea autohtonă post decembristă.

Odată cu abrogarea statului comunist, România prin reprezentanții săi, bun, răi cum erau, a dat semne că dorește să își asume democrația liberală și valorile promovate de aceasta, în principal respectul pentru libertatea individuală.

Grăitor în acest sens este primul act normativ adoptat de noua putere[5] care a abrogat o serie de acte normative care anterior *restrângeau* libertatea individuală, dintre care amintim Decretul nr. 770/1966 privind reglementarea întreruperii cursului sarcinii, Decretul nr. 68/1976 privind schimbarea domiciliului din localități declarate, potrivit legii, orașe mari sau Decretul nr. 98/1983 privind regimul aparatelor de multiplicat, materialelor necesare reproducerii scrierilor și al mașinilor de scris.

Înainte de adoptarea Constituției din 1991, legiuitorul post decembrist a adoptat o serie acte normative care veneau să recunoască diferite componente ale libertății individuale amintind în acest sens Decretul – Lege nr. 92/1990[6] privind alegerea parlamentului și a Președintelui României, Legea nr. 31/1990 privind societățile comerciale sau Legea nr. 18/1991 privind fondul funciar.

Constituția România adoptată în 1991[7] a creat cadrul general pentru transformarea României într-o democrație liberală, la art. 1 al. 3 prevăzând că:

„România este stat de drept, democratic și social, în care demnitatea omului, drepturile și libertățile cetățenilor, libera dezvoltare a personalității umane, dreptatea și pluralismul politic reprezintă valori supreme, în spiritul tradițiilor democratice ale poporului român și idealurilor Revoluției din decembrie 1989, și sunt garantate."

Este de observat că actul normativ nu conține o definiție generică a libertății individuale, optând să reglementeze componentele principale ale acesteia la Titlul 1 Capitolul 2.

[5] Decretul – Lege nr. 1/26.12.1989 publicată în Monitorul Oficial al României nr. 4 din 27.12.1989.
[6] Publicată în Monitorul Oficial al României nr. 35/1990.
[7] Publicată în Monitorul Oficial al României nr. 233/21.11.1991.

Articol 49 (53 în numerotarea actuală), ultimul din capitol, vine și reglementează situațiile în care drepturile fundamentale pot fi restrânse:

„(1) Exercițiul unor drepturi sau al unor libertăți poate fi restrâns numai prin lege și numai dacă se impune, după caz, pentru: apărarea securității naționale, a ordinii, a sănătății ori a moralei publice, a drepturilor și a libertăților cetățenilor; desfășurarea instrucției penale; prevenirea consecințelor unei calamități naturale, ale unui dezastru ori ale unui sinistru deosebit de grav.

(2) Restrângerea poate fi dispusă numai dacă este necesară într-o societate democratică. Măsura trebuie să fie proporțională cu situația care a determinat-o, să fie aplicată în mod nediscriminatoriu și fără a aduce atingere existenței dreptului sau a libertății."

Asupra importanței și semnificației acestui text vom reveni *infra.*

Diverse componente ale libertății individuale au fost mai apoi în detaliu reglementate, printre altele, în Noul Cod civil și de Procedură Civilă, respectiv Noul Cod Penal și de Procedură Penală sau Codul Muncii din 2003.

Cum a fost percepută însă de societate această libertate individuală care, fără veste, a năvălit asupra ei în 1989?

Într-o primă fază societatea românească a fost confuză și a căutat repere, de regulă în personalitățile care au condus (?) Revoluția.

În acest sens, sunt grăitoare amintirile[8] jurnalistului Cristian Tudor Popescu legate de un editorial publicat în 1990 care a fost critic la adresa lui Ion Iliescu. Jurnalistul își amintește că publicarea articolului a generat *„Rafale de telefoane de la cititorii răsculați ai Adevărului, care drăcuiau, blestemau, amenințau că vin să rupă picioare și să spargă capete prin redacție – „care a scris așa de domnu Iliescu!...". Lezmajestate, erezie, blasfemie erau în mințile acestor oameni – abia ieșiți de sub Ceaușescu, voiau încă un Dumnezeu pe pământ*".

Atât această reacției cât și sloganul *„Nu ne vindem țara!*" scandat adesea în prima parte a anilor 90 descrie destul de fidel raportarea societății post comuniste la ideea de libertate individuală.

În același sens, lipsa de maturitate socială și economică rezultă și din faptul că dintre cele 6000 de societăți comerciale înființate în 1990, în prezent sunt doar 49 active[9].

[8] C. T. Popescu, *Cum să nu mai fii*, publicat electronic la https://republica.ro/cum-sa-nu-mai-fii?fbclid=IwAR2DPWfAEaEANARlwXKJ7ykBkeG2X8hUfvaIuc-WD-HZ_kdZZjAH UnUItAY

[9] https://republica.ro/din-cele-6-900-de-companii-infiintate-in-1990-primul-an-de-capitalism -doar-49-mai-sunt-active-in-momentul

În prima parte a anilor 2000 atât climatul politic cât și cel economic s-au bucurat de o stabilizare accentuată datorată în parte și aderării României la NATO (2004) și la Uniunea Europeană (2007). Astfel, „*democrația originală*" a lui Ion Iliescu a făcut loc uneia mult mai apropiate de ceea ce înseamnă democrație liberală occidentală.

Încorporarea României într-o serie de organisme suprastatele a făcut însă ca toate perturbările internaționale să se simtă din plin și pe plan intern.

Și aici voi reveni, așa cum am promis, la chestiunile legate de limitele și restrângerile conceptului de libertate individuală indicate de Constituție.

Dacă până la modificarea Constituției din 2003 putem vorbi în principiu de o extindere a libertății individuale, după aceea observăm o tot mai clară definire a limitelor și restrângerilor acesteia.

Faptul că libertatea individuală nu este absolută constituie un concept pe larg acceptat în epoca modernă și nu numai.

Astfel de la conceptul de *zoon politkon* a lui Aristotel la nevoia *Leviathanului* a lui Thomas Hobbes sau a *Contractului social* a lui Jean-Jaques Rousseau, nevoia limitării libertății individuale în favoarea unei structuri colective a fost constant afirmată.

Evident, la nivel filozofic au existat diferențe semnificative între iluminiștii anglo-saxoni și cei din Europa continentală. Aceste abordări distincte s-au regăsit și pe plan legislativ.

Dacă în Declarația de independență a Statelor Unite regăsim frazele[10]

„We hold these truths to be self-evident, that all men are created equal, that they are endowed by their Creator with certain unalienable Rights, that among these are Life, Liberty and the pursuit of Happiness.--That to secure these rights, Governments are instituted among Men, deriving their just powers from the consent of the governed, --That whenever any Form of Government becomes destructive of these ends, it is the Right of the People to alter or to abolish it, and to institute new Government, laying its foundation on such principles and organizing its powers in such form, as to them shall seem most likely to effect their Safety and Happiness."

Constituția Franceză din 1793 proclama că[11]

„Le peuple français, convaincu que l'oubli et le mépris des droits naturels de l'homme, sont les seules causes des malheurs du monde, a résolu d'exposer dans une déclaration solennelle, ces droits sacrés et inaliénables, afin que tous les citoyens pouvant comparer sans cesse les

[10] https://www.archives.gov/founding-docs/declaration-transcript

[11] https://www.conseil-constitutionnel.fr/les-constitutions-dans-l-histoire/ constitution-du-24-juin-1793

actes du gouvernement avec le but de toute institution sociale, ne se laissent jamais opprimer, avilir par la tyrannie; afin que le peuple ait toujours devant les yeux les bases de sa liberté et de son bonheur.

Le but de la société est le bonheur commun. Le gouvernement est institué pour garantir à l'homme la jouissance de ses droits naturels et imprescriptibles".

Este ușor de observat că abordarea anglo-saxonă pornește de la individ, iar cea franceză (adoptată ulterior la nivel continental) de la popor/societate și binele comun.

Tendințe actuale pe plan internațional, dar și intern

Diferențele de concept între cele două orientări au început să se micșoreze sub imperativele impuse de Cel de al Doilea Război Mondial, proces care a fost accelerat dramatic ca urmare a Atacurilor Teroriste din 2001.

Astfel, după ce George W. Bush a declarat război terorismului, pe plan intern în Statele Unite au fost adoptate o serie de măsuri care au avut ca efect restrângerea libertăților individuale.

Prin adoptarea statutului *Uniting and Strengthening America by Providing Appropriate Tools Required to Intercept and Obstruct Terrorism (USA PATRIOT) Act of 2001*[12] a fost semnificativ lărgită sfera supravegherii interne și a fost permisă reținerea pe perioada nedeterminată a suspecților de terorism (este adevărat că cetățenii americani au fost excluși).

Exemplul american a fost urmat la scurt timp de Maria Britanie care a adoptat imediat *Anti-terrorism, Crime and Security Act 2001*[13] aspru criticat pentru faptul că încălca prevederile CEDO, motiv pentru care Camera Lorzilor a și declarat la 16.12.2004 Secțiunea 23 ca fiind incompatibilă cu tratatele internaționale la care Marea Britanie a fost parte.

Legi asemănătoare au fost elaborate și pe plan european și domestic, România adoptând Legea 535/2004 privind prevenirea și combaterea terorismului[14].

Acest act normativ, împreună cu Legea 51/1991 privind securitatea națională a României[15] oferă un cadru larg organelor abilitate, în special SRI dar nu numai, să strângă informații dar și să desfășoare activități specifice (art. 7 al. 1 coroborat cu dispozițiile art. 10 și 11 din Legea nr. 535/2004) practic pentru orice și vizând pe oricine deoarece definițiile date securității naționale (art. 1 și 3 din Legea nr. 51/1991) și activității de terorism (art. 1 și 4 din Legea nr. 535/2004) sunt suficient de largi și imprecise încât acoperă potențial orice situație.

[12] https://www.congress.gov/107/plaws/publ56/PLAW-107publ56.pdf
[13] „House of Commons - Home Affairs - First Report". publications.parliament.uk.
[14] Publicată in Monitorul Oficial al României nr. 1161/2004
[15] Publicată în Monitorul Oficial al României nr. 190/1991

Faptul că au fost săvârșite suficiente abuzuri rezultă din deciziile Curții Constituționale prin care atât părți din Legea 51/1991 dar și din Codul de Procedură Penală în ce privește interceptările[16] au fost declarate neconstituționale[17]

Trebuie observat că o tendință a creșterii intervenției statului în detrimentul libertății individuale poate fi observată și pe tărâm economic. Astfel, Codul fiscal din 2015[18] la art. 11 al. 1 prevede că:

„La stabilirea sumei unui impozit, a unei taxe sau a unei contribuții sociale obligatorii, autoritățile fiscale pot să nu ia în considerare o tranzacție care nu are un scop economic, ajustând efectele fiscale ale acesteia, sau pot reîncadra forma unei tranzacții/activități pentru a reflecta conținutul economic al tranzacției/activității."

Iar Codul de procedură fiscală[19] la art. 14 al. 2 și 3 prevede că:

„(2) Situațiile de fapt relevante din punct de vedere fiscal se apreciază de organul fiscal în concordanță cu realitatea lor economică, determinată în baza probelor administrate în condițiile prezentului cod. Atunci când există diferențe între fondul sau natura economică a unei operațiuni sau tranzacții și forma sa juridică, organul fiscal apreciază aceste operațiuni sau tranzacții, cu respectarea fondului economic al acestora.

(3) Organul fiscal stabilește tratamentul fiscal al unei operațiuni având în vedere doar prevederile legislației fiscale, tratamentul fiscal nefiind influențat de faptul că operațiunea respectivă îndeplinește sau nu cerințele altor prevederi legale."

Așadar, măcar din punct de vedere fiscal libertatea contractuală este substanțial suprimată, organul fiscal având căderea de a trece peste voința părților.

Din ceea ce până acum am putut observa, limitarea libertății individuale este o tendință generală în care se încadrează și legiuitorul național.

Nu putem ignora, pe de altă parte, nici apariția curentelor afirmative care tind spre recunoașterea drepturilor individuale a diverselor minorități, atât pe plan internațional cât și național.

Dezbaterile legate de drepturile femeii concretizate în mișcarea *Me too,* a persoanelor afro - mișcarea *Black lives matter,* sau mișcarea LGBTQ au ocupat adesea primele pagini ale publicațiilor internaționale în ultimii zece ani.

[16] Decizia nr. 55/2022 sau Decizia nr. 295/2022 precum și Decizia nr. 51/2016.
[17] Decizia nr. 91/2018 și Decizia nr. 802/2018.
[18] Publicat in Monitorul Oficial al României 688/2015.
[19] Publicat în Monitorul Oficial al României 547/2015.

Pe plan intern trebuie amintită inițiativa de modifica articolul 48 din Constituția României pentru a permite căsătoria persoanelor de același sex[20].

Quo vadis?

Fără a intra în dezbaterea meritelor acestor inițiative, nu putem să nu observăm polarizarea socială tot mai acută legată de limitele drepturilor individuale. Această luptă a ideilor nu dă niciun semn că ar duce spre compromis, ba din contră.

În acest context, până unde trebuie să asigure statul salvgardarea binelui comun și unde apare limita peste care libertatea individuală nu este permis a fi restrânsă?

Este evident că de stat, ca și arbitru și monopolist al violenței organizate, nu ne putem lipsi. Așa cum a rezultat clar din studiul monumental al violenței realizat recent de profesorul Pinker[21], existența Levianthanului a fost primul element care a dus la pacificarea omenirii.

Pe de altă parte, conceptul lui Hegel din *Grundlinien der Philosophie des Rechts*[22] conform căruia statul are o etică proprie și o existență rațională absolută, chiar dacă pornește de la ideea supremației legii, merge, după opinia noastră, prea departe și poate sta la baza unei ideologii autoritare (influența acestuia asupra lui Marx fiind bine - cunoscută).

Și atunci unde trebuie trasată linia?

Fără a putea da un răspuns exact, credem că un reper util va putea fi găsit în Declarația de independentă deja citată, unde fondatorii Americii moderne au conchis cu multă înțelepciune că „ori de câte ori orice formă de guvernare devine distructivă pentru aceste scopuri (afirmarea drepturilor inalienabile ale omului – n.n.), este dreptul poporului de a o modifica sau de a o aboli și de a institui un nou guvern, punându-și bazele pe astfel de principii și organizându-și puterile sub o astfel de formă, așa cum li se va părea că este cel mai probabil să realizeze siguranța și fericirea lor."

[20] https://www.juridice.ro/605296/referendumul-pentru-modificarea-constitutiei - fundamente-legale.html

[21] S. Pinker, *The Better Angels of Our Nature,* Virgin Books, 2011, pag. 35.

[22] Partea a 3 – Viața Etică – *iii* Statul § 257 și 258

Bibliografie

Fukuyama Francis, *The End of History and the Last Man*, Free Press, 1992.
Hegel Georg Wilhelm Friedrich, *Grundlinien der Philosophie des Rechts,* CreateSpace Independent Publishing Platform (8 April 2013).
Kennan George F, *Memoirs 1925 – 1950*, Atlantic – Little, Brown, 1967.
Pinker Steven, *The Better Angels of Our Nature,* Virgin Books, 2011.
Gat Azar, *The Return of Authoritarian Great Powers*, în Foreign Affairs, ediția Iulie/August 2007.
Huntington Samuel P, *The Clash o Civilzations?*, în Foreign Affairs, ediția Vară 1993.
Popescu Cristian Tudor, *Cum să nu mai fii*, publicat electronic la https://republica.ro/cum-sa-nu-mai-fii?fbclid=IwAR2DPWfAEaEANARlwXKJ7ykBkeG2X8hUfvaIuc-WD-HZ_kdZZjAHUnUItAY

Surse online:
https://republica.ro/din-cele-6-900-de-companii-infiintate-in-1990-primul-an-de-capitalism-doar-49-mai-sunt-active-in-momentul
https://www.archives.gov/founding-docs/declaration-transcript
https://www.conseil-constitutionnel.fr/les-constitutions-dans-l-histoire/constitution-du-24-juin-1793
https://www.congress.gov/107/plaws/publ56/PLAW-107publ56.pdf
https://www.publications.parliament.uk.
https://www.juridice.ro/605296/referendumul-pentru-modificarea-constitutiei-fundamente-legale.html

CARACTERUL TRANSLATIV DE DREPTURI AL CONTRACTULUI DE VÂNZARE-CUMPĂRARE CONFORM ACTUALULUI COD CIVIL

Thomas JUNGER
Administrator J.A.T. Smart & Safe Consulting SRL

Abstract

The ownership translational feature of the sale arises from its legal definition, comprised in art. 1650 of the Civil Code according to which "*the sale is the contract by which the seller transfers or, where applicable, undertakes to transfer the ownership of a good to the buyer*". Therefore, we regard this as a characteristic that concerns the very essence of the sales contract, to the same extent that its onerous character is also essential.

Even when the transfer of ownership is carried out only after the fulfillment of certain formalities, with the observance of certain rules, after the passage of a deadline etc., the grounds for this transfer is the entire concluded sales contract, without which those terms, alone, could produce no legal consequence and would in no way establish any transfer of ownership.

There are, however, certain provisions that submit the transfer of the ownership right to the requirement to perform certain formalities, the observance of certain forms or the fulfillment of a deadline. All this is, as I said before, dictated by the interest of preserving the safety of the civil legal circuit.

At the same time, the translational nature of the sale implies an important practical consequence, the regulation of which can also be found in art. 1274 Civil Code on the "risk in the property transfer contract", specifying that its provisions are suppletive, they can be replaced by clauses preferred by the parties, waving from the legal norm. The principle established by art. 1274 of the Civil Code is that the risk of the contract "remains with the debtor of the delivery obligation", even when the property has already been transferred to the acquirer.

So, even if the transfer of the right is postponed either by law or by the parties' will, the translational character of this contract remains intact, which is the essence of the sales contract.

Keywords: *sale contract; translational feature; subject of the contract*

Introducere

Contractul de vânzare-cumpărare reprezintă instrumentul juridic cel mai folosit de către subiectele de drept civil, având în vedere caracterul complex al drepturilor ce pot fi transmise prin intermediul acestuia, precum şi posibilitatea subiectelor de drept civil de a dobândi drepturi reale sau de

creanță prin simplul acord de voințe (principiul consensualismului), cu excepțiile prevăzute de lege.

Caracterul translativ de drepturi al contractului de vânzare-cumpărare

Art. 1294 din Codul civil anterior definea insuficient de exact acest contract, ca fiind „o convenție prin care două părți se obligă între sine, una a transmite celeilalte proprietatea unui lucru si aceasta a plăti celei dintâi prețul lui".

În realitate, prin contractul de vânzare-cumpărare părțile își transmiteau una alteia - și nu doar se obligau să-și transmită (subînțeles, în viitor) – dreptul asupra lucrului ce constituia obiectul contractului. Într-adevăr, textul imediat următor al Codului civil anterior prevedea expres că: „Vinderea este perfectă între părți și proprietatea este de drept strămutată la cumpărător, în privința vânzătorului, îndată ce părțile s-au învoit asupra lucrului și asupra prețului, deși lucrul încă nu se va fi predat și prețul încă nu se va fi numărat". Așadar, contractul de vânzare-cumpărare nu producea doar efectele obișnuite oricărui contract (crearea, modificarea sau stingerea unor raporturi juridice având în conținut drepturi și obligații între părți), ci producea de regulă, din chiar momentul încheierii lui - și un efect translativ de proprietate (sau de alte drepturi reale).

Pe de alta parte, definiția dată de art. 1294 C. civ anterior contractului de vânzare-cumpărare era insuficient de exactă și prin faptul că se referea exclusiv la transmiterea proprietății unui lucru; or, în realitate, prin acest contract se puteau transmite și alte drepturi reale (de pildă, dreptul real de folosință accesoriu proprietății locuințelor construite pe terenuri atribuite în acest scop de către stat, dreptul de uzufruct[1] (art. 534 din Codul civil anterior), dreptul de superficie[2] etc. și chiar dreptul de nudă proprietate – vânzătorul reținându-și uzufructul sau abitația). Tot prin contractul de vânzare-cumpărare se puteau transmite și drepturi de creanță (a căror vânzare este reglementată expres de C. civ. anterior, în art. 1391-1404, sub denumirea de „cesiune de creanță"). De asemenea, se puteau transmite prin vânzare chiar și universalități, care cuprindeau bunuri, drepturi și obligații (de pildă vânzarea unei moșteniri, potrivit art. 1399 C. civ. anterior, vânzarea unui fond de comerț etc.). Mai mult, se susținea în literatura juridică că poate fi vândut și un drept la acțiune în justiție având un obiect

[1] În sensul că uzufructuarul nu poate înstrăina însuși dreptul său de usufruct, deși acesta poate ceda emolumentul dreptului său, a se vedea L. Pop, *Dreptul de proprietate și dezmembrămintele sale*, Editura Lumina Lex, București, 2001, p. 165.

[2] Cu privire la problematica dreptului de superficie, a se vedea C. Alunaru, *Noi aspecte teoretice și practice ale dreptului de superficie*, în *Dreptul* nr. 5-6/1993, pp. 65-73.

patrimonial (dar cu precizarea, utilă, că această vânzare se putea face numai „(...) împreună cu dreptul litigios aferent”[3]).

Caracterul translativ de proprietate al vânzării rezultă din însăşi definiţia legală a acesteia, cuprinsă în art. 1650 C. civ.[4]: „vânzarea este contractul prin care vânzătorul transmite sau, după caz, se obligă să transmită cumpărătorului proprietatea unui bun”. Este o caracteristică ce priveşte însăşi esenţa contractului de vânzare, în aceeaşi măsură în care esenţial este şi caracterul oneros al acestuia. Analizând fondul contractului de vânzare, extragem două elemente care îl definesc în mod special şi obligatoriu: faptul că vânzătorul transmite proprietatea unui bun – deci caracterul translativ de proprietate – şi faptul că acest transfer se face în schimbul unui preţ – deci caracterul oneros al contractului de vânzare.

Transferul proprietăţii bunului ce face obiectul unui contract de vânzare este însuşi interesul urmărit de cumpărător atunci când încheie actul juridic respectiv, tot aşa cum primirea preţului este interesul urmărit de vânzător, ceea ce leagă fără echivoc caracterul translativ de proprietate de caracterul oneros al vânzării, cele două aspecte astfel evidenţiate reprezentând avantajele reciproce pe care părţile urmăresc să şi le procure.

Prin urmare, atunci când vorbim despre caracterul translativ de proprietate al vânzării trebuie să avem în vedere faptul ca el este de esenţa acestui contract, definindu-l în mod obligatoriu. În lipsa lui nu se mai poate vorbi despre o vânzare, regimul juridic aplicabil respectivului contract modificându-se substanţial. Dispoziţiile art. 1673 C. civ.[5] consideră transferul proprietăţii bunului vândut drept una dintre obligaţiile vânzătorului, pe care o reglementează în mod imperativ.

Obişnuit este să vorbim despre caracterul „translativ de proprietate” al vânzării, însă, având în vedere prevederile alin 2 al art. 1650 C. civ. care stipulează expres faptul că „poate fi transmis prin vânzare un dezmembrământ al dreptului de proprietate sau orice alt drept” suntem obligaţi să recunoaştem mai degrabă că vânzarea este un contract translativ de drepturi, fără a mai limita transferul doar la dreptul de proprietate. O astfel de abordare este cu mult mai exactă şi mai corectă prin prisma actualei reglementări, dar, în virtutea obişnuinţei şi datorită faptului că cel mai adesea în urma vânzării ceea ce se transmite este

[3] A se vedea, în acest sens, D. Chirică, *Drept civil. Contracte speciale*, Editura Lumina Lex, Bucureşti, 1997, p. 7.

[4] Legea nr. 287 din 17 iulie 2009 privind Codul civil a fost publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 511 din 24 iulie 2009 şi republicată în Monitorul Oficial al României, partea I, nr. 505 din 15 iulie 2011.

[5] A se vedea articolul 1673 din Codul civil conform căruia „Vânzătorul este obligat să transmită cumpărătorului proprietatea bunului vândut”.

dreptul de proprietate, vom folosi sintagma obișnuită și ne vom referi la caracterul translativ de proprietate al vânzării. Vom înțelege, însă, prin aceasta, noțiunea corectă, aceea că vânzarea este un contract translativ de drepturi. Aliniatul 3 al art. 1673 C. civ. ne ajută în această practică, statuând că „dispozițiile referitoare la transmiterea proprietății se aplică în mod corespunzător și atunci când prin vânzare se transmite un alt drept real decât dreptul de proprietate".

Nu are importanță dacă, în anumite cazuri, legea leagă transferul efectiv al proprietății de efectuarea anumitor formalități, de respectarea unor reguli, de îndeplinirea unor condiții sau de trecerea unui termen. Caracterul translativ de proprietate al vânzării nu este cu nimic știrbit de aceste reglementări speciale care, ca și în materia consensualismului, nu au alt rol decât acela de a asigura stabilitatea și siguranța circuitului juridic civil. În plus, la o analiză atentă, observăm ca toate aceste reguli se referă numai la momentul în care operează transferul dreptului de proprietate, apropiindu-l sau distanțându-l de data încheierii contractului, în funcție de respectarea anumitor prevederi imperative ale legii. Nici una dintre reglementările legale care, fie amână transferul proprietății la o dată ulterioară încheierii contractului, fie condiționează acest transfer de îndeplinirea anumitor condiții, nu neagă pe fond caracterul translativ de proprietate al vânzării.

În esență, chiar și atunci când transferul proprietății se realizează numai după îndeplinirea anumitor formalități, cu respectarea anumitor reguli, după trecerea unui termen, etc, temeiul acestui transfer îl reprezintă tot contractul de vânzare încheiat, fără de care respectivele condiții, singure, nu ar putea produce nici o consecință juridică și nu ar determina în nici un caz vreun transfer de proprietate. Chiar și atunci când, fiind nesocotite astfel de norme, proprietatea nu se transferă către cumpărător, nu se poate vorbi de pierderea caracterului translativ de proprietate al vânzării ci numai de neîndeplinirea condițiilor legale pentru ca această proprietate să se transfere. Câtă vreme transferul proprietății este interesul urmărit de părți reprezentând, în ultima instanță, însăși cauza actului juridic, suntem obligați să recunoaștem caracterul translativ de drepturi al vânzării, indiferent de condițiile sau modalitățile în care el se petrece. Prin urmare, ori de câte ori vom discuta, în cele ce urmează, de acele situații particulare în care proprietatea nu se transferă odată cu momentul încheierii contractului, ele vor fi tratate ca și condiții ale realizării transferului dreptului de proprietate, iar nu ca excepții sau abateri de la acesta.

Premisa analizei caracterului translativ de proprietate al vânzării o reprezintă prevederea din art. 1273 alin 1 C. civ. care spune că „drepturile reale se constituie și se transmit prin acordul de voință al părților", a cărei aplicare particulară o regăsim în dispozițiile art. 1674 C. civ conform

căreia „proprietatea se strămută de drept cumpărătorului din momentul încheierii contractului". Regula esențială pe care o desprindem de aici este că transferul dreptului de proprietate se face încă din momentul încheierii contractului de vânzare, exprimată în literatura juridică sub sintagma „transferul imediat al dreptului de proprietate". Este o regulă firească, imprimată vânzării ca urmare a interesului urmărit de părți la încheierea contractului. Tot așa cum este nevoie ca simpla înțelegere intervenită între părți să dea naștere contractului – motiv pentru care vorbim de caracterul consensual al vânzării – este necesar ca, odată încheiat contractul, să poată opera transferul dreptului de proprietate, în principiu în mod liber și neîngrădit, astfel încât finalitatea actului juridic să fie realizată, iar scopul urmărit de părți să fie îndeplinit.[6]

Întâlnim în legislația civilă, însă, anumite prevederi care condiționează transferul dreptului de proprietate de efectuarea anumitor formalități, de respectarea unor anumite forme sau de împlinirea unui termen. Toate acestea sunt, așa cum am mai spus, dictate de interesul păstrării siguranței circuitului juridic civil. Ele reprezintă o forma delicată de coerciție, determinând părțile ca, acolo unde obiectul vânzării se situează în zone de o mare importanță practică, să respecte anumite reguli în lipsa cărora dreptul nu se poate transmite de la vânzător la cumpărător. Este un echivalent a ceea ce spuneam și în materia caracterului consensual al vânzării, în sensul că există situații juridice în care legiuitorul preferă asigurarea siguranței circuitului juridic civil în locul mobilității acestuia și, pentru aceasta, instituie anumite reguli pe care părțile, pentru a-și vedea împlinit interesul, trebuie să le respecte.

În literatura de specialitate se consideră că transmiterea imediată a dreptului de proprietate (la momentul încheierii vânzării) operează numai dacă sunt întrunite următoarele condiții:

- vânzătorul este proprietarul lucrului vândut.
- obiectul contractului este un bun determinat individual.
- lucrul vândut există.
- părțile sau legea să nu fi amânat transferul dreptului de proprietate. De exemplu „drepturile reale asupra imobilelor cuprinse în cartea funciară se dobândesc, atât între părți, cât și față de terți, numai prin înscrierea lor în carte funciară" (art. 885 alin.1 C. civ).[7]

[6] În doctrina franceză, vânzarea este recunoscută drept„modelul contractului translativ de proprietate și instrumentul principal al circulației bunurilor" (s.n.); a se vedea J. Huet, *Traite de droit civil. Les principaux contrats speciaux,* L.G.D.J., Paris 2001, p. 179.

[7] Tot astfel se admite că vânzarea nudei proprietăți sau uzufructul viager al unui bun are tot caracter aleatoriu; a se vedea Ph. Malaurie, L. Aynes, PY. Gautier, *Droit civil. Les contrats speciaux*, Defrenois, Paris, 2007, p. 42.

Vom analiza în cele ce urmează care sunt situațiile în care transferul proprietății nu are loc în chiar momentul încheierii contractului de vânzare, ci ulterior, în funcție de îndeplinirea unor condiții pe care legea le cere în mod imperativ și absolut. Pentru îmbunătățirea analizei le vom denumi situații în care transferul proprietății este condiționat.

1. Atunci când obiectul contractului este un drept real ce poartă asupra unui imobil tabular transferul dreptului de proprietate are loc numai prin înscrierea în cartea funciară, efectuată în baza actului justificativ. Regula aceasta este stabilită prin aplicarea mai multor dispoziții legale. În primul rând, art. 1676 C. civ. prevede că „în materie de vânzare de imobile, strămutarea proprietății de la vânzător la cumpărător este supusă dispozițiilor de carte funciară". În plus, art. 885 C. civ. stipulează că „drepturile reale asupra imobilelor cuprinse în cartea funciară se dobândesc, atât între părți cât și față de terți, numai prin înscrierea lor în cartea funciară", iar art. 888 C. civ. statuează cu titlu de principiu că „înscrierea în cartea funciară se efectuează în baza înscrisului autentic notarial". Prin urmare, două sunt condițiile pe care părțile le au de îndeplinit pentru ca proprietatea imobilului tabular să se strămute de la vânzător la cumpărător. Pe de o parte, contractul trebuie să fie încheiat numai în forma autentică notarială – deci transferul proprietății este condiționat de respectarea unei anumite forme – și, pe de altă parte, este necesară înscrierea acestuia în cartea funciară. Cele două condiții sunt indisolubil legate, îndeplinirea celei de-a doua fiind subordonată îndeplinirii celei dintâi. Mai mult, ele trebuie să fie respectate în mod cumulativ, nefiind suficientă doar încheierea contractului în forma autentică notarială după cum nu este suficientă și nici posibilă numai înscrierea în cartea funciară în lipsa unui înscris autentic.

În vederea realizării acestor condiții legea vine în sprijinul părților contractante prin aceea că stipulează obligația notarului public de a transmite imediat biroului de carte funciară competent înscrisul autentic care constată vânzarea unui imobil tabular, în vederea efectuării formalităților necesare înscrierii drepturilor cumpărătorului (Legea notarilor publici).

Trebuie să arătam de asemenea că aceste prevederi legale referitoare la transferul dreptului de proprietate, numai ca efect al înscrierii actului în cartea funciară, nu sunt de aplicare imediată ci „după finalizarea lucrărilor de cadastru pentru fiecare unitate administrativ teritorială și deschiderea, la cerere sau din oficiu, a cărților funciare pentru imobilele respective" – prevedere introdusă din nevoi practice de legea 71/2011 pentru punerea în aplicare a noului Cod civil.

2. În cazul vânzării unor bunuri de gen transferul proprietății este condiționat, conform prevederilor art. 1678 C. civ., de momentul când

aceste bunuri sunt individualizate prin predare, numărare, cântărire, măsurare sau în orice alt mod potrivit cu natura bunului. Aceeași dispoziție o regăsim și în art. 1273 C. civ. care spune că „drepturile reale se constituie și se transmit (...) prin individualizarea bunurilor, dacă acordul poartă asupra unor bunuri de gen". Așadar, chiar dacă în acest caz nu este vorba despre o anumită formă a contractului sau de îndeplinirea unor anume formalități, operațiunile de predare, numărare, cântărire care trebuie îndeplinite de părți devin condiții ale transferului dreptului de proprietate, iar neîndeplinirea lor determină neacoperirea unuia dintre avantajele urmărite de părți la încheierea actului juridic. De aici vor rezulta importante consecințe juridice legate de plata prețului, desființarea contractului, repunerea părților în situația anterioară etc.

3. Vânzarea după mostră sau model, conform prevederilor art. 1680 C. civ.[8], face că proprietatea să fie transferată cumpărătorului numai odată cu predarea bunului, adică numai după ce vânzătorul a realizat sau a individualizat un alt bun similar celui arătat în respectivul model sau mostră.

4. Vânzarea bunului altuia este o situație posibil de întâlnit în practică, motiv pentru care codul civil o reglementează deosebit de interesant în art. 1683 C. civ..[9]

Având în vedere că, nefiind proprietarul bunului, vânzătorul nu poate transmite dreptul de proprietate, legea dă totuși posibilitatea menținerii valabilității contractului încheiat dar cu condiția că vânzătorul „să asigure transmiterea dreptului de proprietate de la titularul sau către cumpărător". Acest lucru se poate realiza prin orice mijloc „*direct sau indirect, care procura cumpărătorului proprietatea asupra bunului*". Transferul proprietății are loc, în principiu și de drept „*din momentul dobândirii bunului de către vânzător sau al ratificării contractului de vânzare de către proprietar*". Prin urmare, într-un astfel de caz lipsa dreptului de proprietate din patrimoniul vânzătorului nu ataca valabilitatea actului juridic, dar o condiționează de transferul dreptului vândut în patrimoniul cumpărătorului, indiferent dacă acest lucru se face în mod direct sau printr-o trecere pasageră prin patrimoniul vânzătorului. În acest fel, strămutarea proprietății devine o condiție de valabilitate a contractului de vânzare încheiat. Legea este deosebit de îngăduitoare in stabilirea formalităților care trebuie îndeplinite pentru ca proprietatea bunului să intre în patrimoniul cumpărătorului,

[8] A se vedea articolul 1680 al Codului civil conform căruia:„ La vânzarea după mostră sau model, proprietatea se strămută la momentul predării bunului".

[9] Potrivit articolului 1683 aliniat 3 al Codului civil: „Dacă din lege sau din voința părților nu rezultă contrariul, proprietatea se strămută de drept cumpărătorului din momentul dobândirii bunului de către vânzător sau al ratificării contractului de vânzare de către proprietar".

lăsând la latitudinea părților să aleagă modalitatea juridică de realizare a acestei condiții. Astfel, este posibilă o simplă ratificare a contractului de către adevăratul proprietar al bunului, după cum este posibil ca vânzătorul să dobândească el proprietatea, iar aceasta, de drept, în același moment, să se transmită către cumpărător.[10] Cum aliniatul 3 al art. 1683 C. civ. folosește expresia „dacă din lege sau din voința părților nu rezultă contrariul", înseamnă că aria de exprimare a celor implicați este una lejeră și cu mari posibilități de manifestare.

5. Vânzarea bunurilor viitoare reprezintă un alt caz în care proprietatea nu se transmite la momentul încheierii contractului ci abia „în momentul în care bunul s-a realizat". Reglementarea cuprinsă în art. 1658 C. civ. impune deci acelui vânzător care înstrăinează un bun ce nu există în momentul încheierii contractului că, pentru a opera transferul proprietății, să procedeze la realizarea bunului, la finalizarea acestuia și la aducerea lui într-o stare proprie existenței și transferării dreptului de proprietate. În lipsa îndeplinirii acestei condiții sau în cazul îndeplinirii sale parțiale, cumpărătorul are alegerea între a cere desființarea vânzării sau reducerea corespunzătoare a prețului. Observăm și în acest caz că nu valabilitatea actului este influențată de faptul că bunul nu există în momentul încheierii contractului, ci transferul dreptului de proprietate care, la rândul său, devine ulterior o condiție a menținerii contractului.

6. În mod excepțional, prin voința părților, este posibil ca transferul dreptului de proprietate să fie amânat la o dată ulterioară celei în care a fost încheiat contractul. Momentul ulterior al transferului dreptului de proprietate poate fi determinat prin aplicarea unui termen suspensiv sau a unei condiții suspensive, a căror îndeplinire consolidează retroactiv dobândirea dreptului de proprietate.[11]

7. O specie deosebită de vânzare este cea cu plata prețului în rate și cu rezerva proprietății, reglementată de art. 1755 si urm. C. civ. Într-un astfel de caz, păstrarea proprietății bunului de către vânzător se constituie ca o adevărată garanție pe care și-o rezervă acesta până la primirea integrală a prețului din partea cumpărătorului. De fapt, însăși legea spune că „obligația de plată este garantată cu rezerva dreptului de proprietate" și amână transferul dreptului abia la momentul în care cumpărătorul a plătit ultima rată din preț.

[10] A se vedea L. Stănciulescu, *Curs de Drept civil. Contracte*, Editura Hamangiu, București 2012, p. 128.

[11] A se vedea, în acest sens, F. Moțiu, *Contractele speciale în Noul Cod Civil,* Ediția a II-a revăzută și adăugită, Editura Universul Juridic, București, 2011, p. 24.

Acestea sunt, aşadar, principalele situaţii în care transferul dreptului de proprietate se petrece în alt moment decât cel al încheierii actului.

Caracterul translativ de drepturi al vânzării implică o importantă consecinţă practică, a cărei reglementare o găsim în art. 1274 C. civ.[12] referitor la „riscul în contractul translativ de proprietate". Dispoziţiile acestuia sunt supletive, ele putând fi înlocuite cu clauzele preferate de părţi, derogatorii de la norma legală. Principiul stabilit de art. 1274 C. civ. este că riscul contractului „rămâne în sarcina debitorului obligaţiei de predare", chiar şi atunci când proprietatea a fost deja transferată dobânditorului. Prin urmare, atâta vreme cât bunul nu a fost predat cumpărătorului, chiar dacă acesta, în temeiul contractului, a deveniţi deja titularul dreptului de proprietate, cel care suportă riscul pieirii fortuite este vânzătorul, în posesia căruia se află bunul. O singură excepţie cunoaşte legea de la această regulă: atunci când creditorul obligaţiei de predare – deci cumpărătorul – a fost deja pus în întârziere, riscul pieirii fortuite îi revine în totalitate, el neputându-se elibera decât dacă dovedeşte că bunul ar fi pierit şi dacă obligaţia de predare s-ar fi exercitat la timp. Atunci când bunul a pierit în mod fortuit, debitorul obligaţiei de predare pierde dreptul la contraprestaţie şi, daca deja a primit-o, este obligat să o restituie.

În loc de concluzie

În acest context, caracterul translativ de drepturi specific contractului de vânzare, aşa cum este definit de Codul civil în vigoare, constituie o trăsătură fundamentală a acestui contract şi totodată îi asigură un loc aparte printre celelalte contracte speciale reglementate de Codul civil.

[12] Conform articolului 1274 din Codul civil: ,,În lipsă de stipulaţie contrară, cât timp bunul nu este predat, riscul contractului rămâne în sarcina debitorului obligaţiei de predare, chiar dacă proprietatea a fost transferată dobânditorului. În cazul pieirii fortuite a bunului, debitorul obligaţiei de predare pierde dreptul la contraprestaţie, iar dacă a primit-o, este obligat să o restituie''.

Bibliografie

Chirică D., *Drept civil. Contracte speciale*, Editura Lumina Lex, București, 1997.
Moțiu F., *Contractele speciale în Noul Cod Civil, Ediția a II-a revăzută și adăugită*, Editura Universul Juridic, București, 2011.
Moțiu F., *Contractele speciale*, Editura Universul Juridic, București, 2015.
Stănciulescu L., *Curs de drept civil. Contracte*, Editura Hamangiu, București, 2012.
Mureșan M., Fildan S., *Drept civil*, Editura Cordial Lex, Cluj-Napoca, 2013.

STRĂDUINȚE NORMATIVE EUROPENE ȘI NAȚIONALE DE PREVENIRE A INSOLVENȚEI. ACORDUL DE RESTRUCTURARE

Ștefan Ioan LUCACIUC
Universitatea de Vest „Vasile Goldiș" din Arad

Abstract

The „restructuring agreement" procedure is a novelty in the Romanian legislative field, the consequence of the European efforts towards the efficiency of insolvency prevention procedures, in order to support the debtor in operational or economic-financial difficulties. Having a predominantly conventional basis, in contrast to the insolvency procedure, the restructuring agreement places the need for recovery of the debtor in difficulty at the forefront, even with the sacrifice of some claims or parts of the claims of creditors. On the other hand, unlike in insolvency proceedings, the restructuring agreement is only implemented in relation to the creditors whose claims will be affected, without the participation of other creditors. Subject to confirmation by the syndic judge, only to compliance with the requirements of legality, the new procedure is, however, slightly vague as regards the consequences of the end of the agreement by way of a penalty and nevertheless allows the syndic judge to make subjective judgments as to the assessment of the condition relating to the reasonable prospect of preventing the debtor's insolvency and ensuring the viability of the company which the restructuring agreement presents.

Keywords: *distressed debtor, restructuring agreement, affected claims*

Aspecte introductive

Dacă este să privim realist procedurile de insolvenţă, atât cele derulate în ţările Uniunii Europene cât mai ales cele de la noi din ţară, nu putem să nu observăm faptul că scopul pentru care se desfăşoară aceste proceduri – acoperirea pasivului debitorului ajuns în incapacitate de plată şi, eventual, redresarea activităţii sale – nu este atins decât în extrem de puţine situaţii. Sunt rarisime, dacă nu aproape inexistente, situaţiile în care creanţele creditorilor înscrise în tabel sunt satisfăcute în integralitate iar activitatea debitorului este redresată astfel încât acesta este redat „vindecat" mediului economic concurenţial. Tot realist privind lucrurile, trebuie să acceptăm că un astfel de deznodământ se încadrează, totuşi, în categoria idealului înspre care legea tinde şi înspre care participanţii la

procedură ar trebui să își conjuge eforturile, chiar dacă interesele lor sunt private și, uneori, contrare.

Însă problema cea mai serioasă și mai îngrijorătoare din ultimii ani este aceea că procedura insolvenței a încetat să mai reprezinte o alternativă eficientă la care să recurgă un creditor sau chiar debitorul însuși ajuns în stare de incapacitate de plată. Cauzele sunt diverse iar ceea ce s-a putut constata este faptul că declanșarea procedurii insolvenței fie se realizează prea târziu, când șansele de redresare sunt compromise, fie este demarată după ce activitatea încetase deja astfel că nu se mai pune problema vreunei reorganizării, în multe cazuri activul patrimonial fiind inexistent astfel că despre acoperirea, măcar în parte, a creanțelor înscrise în tabel, nici nu poate fi vorba. Durata procedurii insolvenței și mai ales „eticheta" pe care o dobândesc debitorii intrați în procedura insolvenței cu consecința accesării dificile a unor fonduri necesare restructurării și relansării activității, sunt și ele aspecte care au reliefat eficiența scăzută a procedurilor de insolvență.

Întrucât s-a observat că societățile și companiile private recurg târziu la procedura insolvenței iar aceasta nu pare a-și îndeplini scopul pentru care a fost edictată, pe plan european s-a produs o schimbare de optică, fiind avansată ideea promovării unor proceduri de prevenire a insolvenței[1], ce se doresc a fi mult mai eficiente, la care să recurgă debitorii aflați în dificultate dar care nu au ajuns încă în faza de insolvență. În acest context a fost adoptată Directiva (UE) 2019/1023 a Parlamentului European și a Consiliului din 20 iunie 2019[2], act normativ european care a fost

[1] În țara noastră nu au existat proceduri de prevenire a insolvenței până în anul 2010, cu excepția Legii concordatului preventiv ce s-a aplicat pe perioada crizei interbelice, între 1929 – 1938. Pentru amănunte a se vedea P. I. Demetrescu, M. I. Barasch, *Noua lege asupra concordatului preventiv din iulie 1929, comentată și adnotată*, Ed. Librăriei Universala Alcalay &Co., 1929 și *Tratat practic de insolvență*, vol. I, Ed. A 2-a, revizuită și adăugită, coordonatori R. Bufan, A. Deli-Diaconescu, M. Sărăcuț, Editura Hamangiu, București 2022, p. 93-94.
În fostele Principate Române au existat totuși unele reglementări de „salvare a afacerii debitorului". Pentru amănunte, a se vedea N. Prepeliță, *O scurtă istorie a procedurilor de pre-insolvență în România* (partea I) – publicat 9 iulie 2019 pe juridice.ro - https://www.universuljuridic.ro/o-scurta-istorie-a-procedurilor-de-pre-insolventa-in-romania-partea-i/

[2] Directiva (UE) 2019/1023 a Parlamentului European și a Consiliului din 20 iunie 2019[2], privind cadrele de restructurare preventivă, remiterea de datorie și decăderile, precum și măsurile de sporire a procedurilor de restructurare, de insolvență și de remitere de datorie și de modificare a Directivei (UE) 2017/1132 (Directiva privind restructurarea și insolvența) a fost publicată în Jurnalul Oficial al Uniunii Europene, seria L nr.172 din 26 iunie 2019 și a avut inițial un termen de transpunere de către statele membre până la data de 17 iulie 2021, termen care a fost ulterior prelungit cu un an, respectiv până la 17 iulie 2022, cu excepția câtorva prevederi din cuprinsul directivei, referitoare la utilizarea mijloacelor de comunicare electronică în cadrul procedurilor de pre-insolvență și de insolvență, cu privire la care statele membre au primit un termen de implementare mai lung (17 iulie 2024 pentru a facilita posibilitatea de utilizare a

implementat în legislația națională în cursul acestui an prin Legea nr. 216/14 iulie 2022[3].

Implementarea Directivei a adus cu sine o modificare a legislației naționale referitoare la procedurile de pre-insolvență în sensul că: instituția *concordatului preventiv* a fost substanțial reformată iar mandatul ad-hoc, a cărui utilizare în practică a fost aproape inexistentă, a fost înlocuit cu *procedura acordului de restructurare*. Acordul de restructurare reprezintă procedura de pre-insolvență cea mai accesibilă la care poate apel debitorul aflat în stare de dificultate, fiind menită să sporească atât șansele de redresare a activității debitorului cât și șansele de satisfacere a creanțelor creditorilor acestuia, într-o proporție cât mai mare.

Conform art. 5 pct. 43[1] din Legea nr. 85/2014 „procedura acordului de restructurare reprezintă procedura de prevenire a insolvenței prin care debitorul supune confirmării judecătorului-sindic un acord de restructurare negociat în prealabil cu creditorii ale căror creanțe sunt afectate și aprobat în condițiile prezentei legi, în baza căruia își redresează activitatea și își achită total sau parțial creanțele afectate în perioada stabilită prin acordul de restructurare".

Premisele unui acord de restructurare – *starea de dificultate*

Fiind o procedură de pre-insolvență, ceea ce este esențial pentru demararea procedurii acordului de restructurare este ca debitorul să nu fi ajuns încă în incapacitate de plată ci doar într-o stare de dificultate economică care poate configura o viitoare criză.

De altfel, cu titlu de principiu, referindu-se la accesibilitatea tuturor procedurilor de insolvență, art. 6 alin. 1 din Legea nr. 85/2014 subliniază că procedurile de prevenire a insolvenței se aplică debitorilor aflați în dificultate, *dar care nu se află în insolvență*. În aceeași linie de reglementare, referindu-se expres la acordul de restructurare, art. 15[1] alin.1 din Legea nr. 85/2014 se adresează debitorului aflat în dificultate căruia îi conferă posibilitatea de a propune tuturor sau numai unora dintre creditorii săi, încheierea unui acord de restructurare.

Tocmai pentru delimita premisele economice ce permit accesarea acestei proceduri preventive de cele care impun deschiderea procedurii de

mijloacelor de comunicare electronică în vederea depunerii declarațiilor de creanță, a depunerii planurilor de restructurare și de rambursare, precum și pentru comunicarea actelor de procedură către creditori, respectiv 17 iulie 2026 în ce privește facilitarea depunerii contestațiilor și a căilor de atac prin utilizarea mijloacelor de comunicare electronică).

[3] Legea nr. 216/14 iulie 2022, pentru modificarea și completarea Legii nr. 85/2014 privind procedurile de prevenire a insolvenței și de insolvență și a altor acte normative, a fost publicată în M.Of. nr. 709/14 iulie 2022.

insolvență, legiuitorul a găsit de cuviință a explica ce se înțelege prin debitor aflat în dificultate. Astfel, conform art. 5 pct. 26[2] din Legea nr. 85/2014, *dificultatea reprezintă starea generată de orice împrejurare care determină o afectare temporară a activității ce dă naștere unei amenințări reale și grave la adresa capacității viitoare a debitorului de a-și plăti datoriile la scadență, dacă nu sunt luate măsuri adecvate; debitorul în stare de dificultate este capabil să își execute obligațiile pe măsură ce devin scadente.*

De fapt, această din urmă frază a textului de lege reprezintă linia de demarcație dintre un debitorul aflat în insolvență[4] și unul aflat doar într-o stare de dificultate[5].

Din punct de vedere practic, starea de dificultate se poate ivi datorită unor cauze variate, dintre care putem aminti: plecarea masivă a forței de muncă ce poate afecta capacitatea de producție a debitorului, încetarea activității unui furnizor important care scade temporar capacitatea debitorului a se aproviziona cu materie primă în vederea derulării în condiții optime de productivitate activitatea, încetarea activității unui sau mai multor parteneri de afaceri beneficiari ai produselor sau serviciilor puse la dispoziție de debitor, care, de asemenea, poate afecta, cel puțin temporar, vânzările cu consecința scăderii încasărilor și a creșterii stocurilor, uneori cu creșterea costurilor de înmagazinare.

Prin urmare, un debitor aflat în dificultate nu este nici un debitor în insolvență și nici un debitor cu privire la care insolvența este iminentă dar este un debitor cu privire la care starea de insolvență este previzibilă și predictibilă într-un termen viitor incert dar destul de apropiat dacă, urmare a efectelor cauzate de împrejurările noi intervenite și care i-au perturbat

[4] Reamintim aici că, în acord cu dispozițiile art. 5 pct. 29 din Legea nr. 85/2014, *insolvența* este acea stare a patrimoniului debitorului care se caracterizează prin *insuficiența fondurilor bănești disponibile pentru plata datoriilor certe, lichide și exigibile* și care se prezumă atunci când debitorul, după 60 de zile de la scadență, nu a plătit datoria sa față de creditor, această prezumție fiind una relativă.

[5] Conform art. 6 alin. 2 și 3 din Legea nr. 85/2014:

„(2) Debitorul face dovada faptului că este în dificultate prin raportul întocmit de administratorul restructurării sau administratorul concordatar, care cuprinde cel puțin următoarele elemente:

a) natura stării de dificultate, respectiv descrierea împrejurării care determină afectarea temporară a activității și efectele previzionate;

b) factorii interni și externi care au determinat starea de dificultate a debitorului;

c) indicatorii financiari aplicabili respectivului debitor, care pot justifica existența unei amenințări la adresa capacității viitoare a debitorului de a-și plăti datoriile la scadență într-o perioadă de maximum 24 de luni de la apariția împrejurării respective;

d) motivul pentru care dificultatea nu poate fi considerată reversibilă în mod natural prin continuarea activității planificate a debitorului fără luarea unor măsuri adecvate de redresare.

(3) Raportul va fi anexat acordului de restructurare, iar în cazul procedurii concordatului, cererii debitorului privind deschiderea procedurii."

activitatea, nu sunt luate măsuri de redresare, de restructurare a activității sau măcar de restructurare a datoriilor și a termenelor de plată a acestora.

Un astfel de debitor, aflat în dificultate dar nu în stare de insolvență instalată sau iminentă, este destinatarul procedurii acordului de restructurare, fiind invitat de lege să propună creditorilor săi un astfel de acord întocmit fie de administratorul restructurării, fie de debitorul însuși, cu asistența administratorului restructurării[6].

Creditorii implicați în realizarea acordului de restructurare

Acordul de restructurare, întocmit de debitor împreună cu administratorul restructurării, trebuie să aibă la bază datele și informațiile economice de actualitate ale societății[7] și nu trebuie să fie propus, în mod obligatoriu, tuturor creditorilor ci el se va adresa numai acelor creditori ale căror creanțe vor fi afectate, într-un fel sau altul, prin punerea în aplicare a acordului. De principiu, legea lasă la aprecierea debitorului posibilitatea de a alege care anume creanțe să fie afectate prin acord, în ce modalitate și în ce măsură vor fi afectate și care va fi limita de îndestulare a acestora. Aceasta nu înseamnă însă că debitorul va acționa în mod arbitrar întrucât el trebuie să fie conștient că pentru reușita procedurii, acordul de restructurare trebui acceptat de acești creditori ale căror creanțe vor fi afectate, sau de majoritatea lor, ceilalți creditori nefiind nici măcar înștiințați despre demararea procedurii[8]. Prin urmare, deși legea se referă la negocieri pe care debitorul și administratorul de restructurare le va purta cu creditorii titulari ai creanțelor afectate, după comunicarea acordului, din punct de vedere practic, nu sunt excluse și nicidecum interzise nici negocierile anterioare, purtate chiar în perioada de proiectare a acordului, în vederea identificării celor mai adecvate soluții, care să corespundă cerințelor creditorilor și condițiilor în care aceștia ar

[6] Administratorul restructurării trebuie să fie obligatoriu un practician de insolvență activ, ce dispune de asigurare profesională valabilă, și poate fi contactat de către debitor cu care va stabili inclusiv onorariul cuvenit pentru activitatea depusă, onorariu care trebuie să respecte criteriile prev. de art. 38 din O.U.G. nr. 86/2006 privind organizarea activității practicienilor de insolvență și care se suportă de debitor din averea sa.

[7] Conform art. 15^2 alin. 2 din Legea nr. 85/2014, pentru întocmirea acordului de restructurare vor fi utilizate datele și informațiile cele mai recente rezultate din evidențele debitoarei, dar nu mai vechi de 6 luni înainte de data comunicării acordului către creditorii deținători ai creanțelor afectate.

[8] Potrivit art. 15^4 din Legea nr. 85/2014, „acordul de restructurare se votează *doar de creditorii ale căror creanțe sunt afectate*, creditorii ale căror creanțe nu sunt afectate neavând un drept de vot asupra acestuia". Creditorii ale căror creanțe rămân neafectate sunt și rămân străini de procedură, aspect cât se poate de firesc de vreme ce drepturile lor nu sunt diminuate sau modificate prin procedura de prevenire a insolvenței demarată de debitor.

accepta acordul de restructurare propus. Pe de altă parte, caracterul întemeiat al neafectării unora dintre creanțe în detrimentul altora, reprezintă un aspect pe care îl va verifica judecătorul sindic la epoca confirmării acordului (art. 15^7 alin. 1 lit. h din Legea nr. 85/2014).

Este relevant de subliniat că acordul de restructurare nu trebuie să fie acceptat de către toți creditorii ale căror creanțe sunt afectate, ci doar de majoritatea absolută a valorii creanțelor, așa cum au fost ele grupate în categorii de creanțe, similar rânduirii pe care legea o prevede în procedura insolvenței. Astfel, la fel ca și în procedura insolvenței, și în ipoteza unui acord de restructurare, legea obligă la împărțirea creditorilor pe categorii[9] respectiv: titulari de creanțe ce beneficiază de drepturi de preferință; titulari de creanțe salariale; creanțele creditorilor indispensabili, dacă este cazul; creanțele bugetare; celelalte creanțe chirografare. Cu precizarea că orice condiționare a votului, abținere sau lipsă a votului sunt considerate *vot negativ* (mențiune expresă a legii care este binevenită și nu lasă loc de interpretări), legea prevede că un acord va fi socotit acceptat de o categorie de creanțe dacă în categoria respectivă acordul a fost votat de creditori ale căror creanțe însumate reprezintă *majoritatea absolută a creanțelor din categoria respectivă*. De asemenea, este relevant a se menționa că acele creanțe care se află în litigiu vor putea fi și ele cuprinse în plan și totodată vor putea fi afectate iar până la soluționarea litigiului, vor avea drept de vot doar cu valoarea inclusă de debitor în planul de restructurare, adică valoarea recunoscută de debitor.

Așadar, o primă concluzie pe care o putem trage este aceea că la procedura acordului de restructurare participă doar creditorii ale căror creanțe vor fi afectate iar pentru aprobarea acordului nu este necesar votul tuturor acestor creditori ci doar a majorității lor, iar în ipoteza în care creditorii au fost grupați pe categorii, așa cum vom vedea din explicațiile ce urmează, este posibilă confirmarea unui acord de restructurare chiar dacă nu toate categoriile l-au votat, legea permițând

[9] De precizat că această structurare pe categorii este obligatorie numai pentru debitorii care au o cifră de afaceri netă sau, după caz, un venit brut ce depășește echivalentul în lei a sumei de 500.000 euro în anul anterior. Pentru debitorii care se încadrează cu cifra de afaceri din anul anterior sau, după caz, cu venitul brut, până la limita acestui prag de 500.000 euro în echivalent lei, structurarea creanțelor pe categorii nu este obligatorie dar este permisă, rămânând la aprecierea debitorului împreună cu administratorul de restructurare, în funcție de circumstanțele concrete, să opteze pentru împărțirea creanțelor pe categorii sau, dimpotrivă, pentru supunerea la vot a acordului fără o astfel de structurare. În acest din urmă caz, acordul va fi socotit că a fost acceptat, dacă va fi votat de creditorii deținând majoritatea absolută a creanțelor afectate. Soluția adecvată pentru un astfel debitor va putea rezulta din negocierile purtate și care, de regulă, vor fi de natură să facă previzibil modul în care va vota fiecare creditor în parte.

judecătorului sindic să confirme un acord de restructurare și în ipoteza în care a fost acceptat numai de o parte din categoriile de creditori, dacă sunt respectate cerințele de tratament corect și echitabil, dacă acordul prezintă perspective rezonabile de prevenire a insolvenței debitorului și de asigurare a viabilității societății precum și dacă sunt întrunite celelalte exigențe de legalitate impuse de lege (art. 15^7 din Legea nr. 85/2014).

Procedura de confirmare a acordului de restructurare

Următoarea etapă pe care o parcurge procedura acordului de restructurare, după votarea lui de către creditori, se desfășoară în fața judecătorului sindic, chemat de lege *să confirme acordul de restructurare* propus de debitoare și votat de creditori, după verificarea cerințelor impuse de lege.

Din punct de vedere procedural, dispozițiile art. 15^6 din Legea nr. 85/2014, stabilesc câteva reguli de soluționare a cererii de confirmare a acordului de restructurare, respectiv:

- cererea se soluționează după regulile procedurii necontencioase, fără citarea părților[10] și în cameră de consiliu, în maxim 10 zile de la înregistrare;
- cererea poate fi respinsă *exclusiv pentru motive de legalitate*;
- hotărârea se comunică debitorului, administratorului restructurării, creditorilor ale căror creanțe au fost afectate de acordul de restructurare dar și creditorilor titulari de creanțe neafectate;
- acordul de restructurare, așa cum a fost el aprobat de creditori și confirmat de judecătorul-sindic se comunică ulterior confirmării creditorilor afectați și creditorilor titulari de creanțe neafectate, prin intermediul administratorului restructurării, în termen de 48 de ore de la pronunțarea hotărârii.

Condițiile de fond necesare a fi îndeplinite pentru confirmarea acordului, a căror îndeplinire trebuie verificată de judecătorul sindic, sunt enumerate de art. 15^7 alin. 1 lit. A din Legea nr. 85/2014 și constă în:

- existența stării de dificultate a debitorului;
- îndeplinirea de către administratorul de restructurare a condițiilor legale pentru a exercita această calitate;
- existența acordului de restructurare aprobat de către creditorii din fiecare categorie de creanțe cu majoritate absolută;

[10] Cu toate acestea, judecătorul-sindic, dacă consideră că sunt necesare explicații suplimentare, poate să citeze debitorul și/sau administratorul restructurării cum de altfel, dacă apreciază necesar, în termen de maximum 48 de ore de la înregistrarea cererii de confirmare, poate solicita debitorului sau administratorului restructurării să depună la dosar eventualele documente care lipsesc (art. 15^6 alin. 1 și 2 din Legea nr. 85/2014).

- existența unui tratament echitabil al creditorilor din aceeași categorie de creanțe, în sensul că aceştia sunt trataţi în mod egal şi proporţional cu creanţa lor;
- existenţa dovezii de comunicare a acordului de restructurare tuturor părţilor afectate, efectuată în condiţiile prezentei legi;
- existența unui tratament corect și echitabil al creditorilor care nu au votat acordul de restructurare sau nu au participat la vot;
- verificarea dacă o eventuală finanţare nouă, dacă este propusă prin acord, este justificată de punerea în aplicare a acordului de restructurare şi nu prejudiciază în mod neechitabil interesele creditorilor;
- examinarea dacă acordul prezintă perspective rezonabile de prevenire a insolvenţei debitorului şi de asigurare a viabilităţii societăţii;
- verificarea respectării dispoziţiilor legale referitoare la condiţiile de vot şi de împărţirea în categorii de creanţe;
- verificarea dacă acele creanțe propuse a nu face parte din acordul de restructurare nu sunt totuși afectate direct prin măsurile pe care acesta le prevede și motivele de excludere din acord a acestora sunt întemeiate.

În principiu, toate aceste cerințe nu implică o apreciere subiectivă din partea judecătorului sindic ci doar o verificare empirică, o constatare a existenţei sau inexistenţei împrejurărilor ori a condiţiilor pe care le impune legea. O notă aparte însă este cerința referitoare la *perspectivele rezonabile de prevenire a insolvenței debitorului și de asigurare a viabilității societății*. Această cerinţă implică în mod necesar o apreciere subiectivă a judecătorului. Altminteri, fără a ajunge el însuşi la concluzia că acordul prezintă astfel de perspective rezonabile, nu ar putea motiva în cuprinsul hotărârii de ce această cerinţă este îndeplinită. Însă o asemenea apreciere subiectivă nu mai ține strict de legalitatea acordului ci de viabilitatea lui, de aptitudinea lui de a conduce la rezultatul urmărit. Or, din această perspectivă, cel puțin în privința acestei condiții[11], remarcăm o oarecare contradicție a dispozițiilor legale, de vreme ce art.15^{6} alin.3 tinde a limita verificările judecătorului sindic exclusiv la aspectele de legalitate. Va fi interesant de văzut cum va reacționa practica judiciară atunci când va fi chemată să interpreteze și să aplice aceste texte de lege, mai ales că nu există o abordare unitară a judecătorilor sindici din perspectiva gradului de implicare pe care trebuie să îl aibă un judecător sindic în cadrul procedurii.

[11] Tot în această zonă „limitrofă" putem aminti și cerința de la art. 15^{7} alin. 1 lit. h) din lege, referitoare la motivele care au condus la excluderea unor creanțe din acord. Dacă aceste motive sunt sau nu întemeiate reprezintă din nou un aspect ce ține de aprecierea subiectivă a judecătorului care se va forma în urma evaluării întregului probatoriu administrat.

Legea oferă o soluție și pentru ipoteza, destul de probabilă, ca acordul de restructurare să poată fi supus confirmării chiar dacă nu a fost aprobat cu majoritate de toate categoriile de creanțe așa cum au fost ele structurate de către debitor împreună cu administratorul de restructurare.

Într-o asemenea situație, în care nu există acordul majorității creditorilor, legea permite totuși judecătorului sindic să confirme acordul și să ofere șansa de redresare debitorului, dacă sunt îndeplinite cumulativ următoarele condiții:

a) sunt îndeplinite toate celelalte cerințe enunțate *supra* și enumerate la art.15^7 alin.1 pct. A lit. b) - h), mai puțin cerința votării acordului, cu majoritate, de către toate categoriile de creanțe;

b) acordul a fost aprobat:

- *de o majoritate a categoriilor de creanțe*, din care una trebuie să fie o categorie de creanțe care beneficiază de cauze de preferință sau orice altă categorie de creanțe decât categoria de creanțe „alte creanțe", prevăzută la art. 15^4 alin. (3) lit. e), sau, în caz contrar, de cel puțin o categorie de creanțe cu drept de vot, alta decât o categorie de creanțe care nu ar primi nicio plată în caz de faliment;
- categoriile de creanțe care nu au votat acordul sunt tratate mai favorabil decât orice altă categorie de creanțe de rang inferior, astfel cum rezultă din ierarhia prevăzută la art. 15^4 alin. (3);
- acordul a fost votat de cel puțin 30% din totalul creanțelor afectate.

Iată așadar că, cel puțin aparent, legiuitorul este extrem de generos cu debitorul de bună credință, diligent și precaut, conferind acestuia posibilitatea de a obține confirmarea acordului de restructurare chiar și numai cu votul a 30% din valoarea cumulată a creanțelor afectate, cu condiția asigurării însă a unui tratament echitabil și titularilor de creanțe care nu au votat acordul.

Din această perspectivă, dispozițiile art.15^7 alin.2 din lege subliniază că tratamentul corect și echitabil se verifică raportat la valoarea tuturor creanțelor de la aceeași dată, atât afectate, cât și neafectate, astfel încât:

- niciun creditor nu primește mai mult decât cuantumul creanței sale;
- titularul unei creanțe afectate care nu votează acordul nu primește mai puțin decât valoarea distribuirilor care s-ar realiza în scenariul următoarei alternative optime, în cazul în care acordul de restructurare nu ar fi confirmat, scenariu care poate fi chiar falimentul;
- creditorii să primească un tratament mai puțin favorabil față de ceilalți creditori din aceeași categorie de creanțe, potrivit listei creanțelor, doar în cazul în care își exprimă acordul în mod expres pentru acest tratament.

Efectele confirmării acordului de restructurare

Ca urmare a confirmării unui acord de restructurare, pe o perioadă de 3 ani ulterior confirmării, trimestrial, administratorul restructurării va monitoriza implementarea acordului, chiar dacă perioada prevăzută pentru executarea sa este mai mare, cu excepția situației în care perioada acordului este mai mică de 3 ani, caz în care durata de monitorizare se reduce la perioada acestuia. Această monitorizare va presupune comunicarea către creditorii afectați a unui raport de analiză trimestrial prin care se va prezenta modalitatea de îndeplinire a acordului de restructurare, precum și faptul că, prin derularea acestuia, se menține viabilitatea afacerii. În acest sens, debitorul are obligația de a transmite administratorului restructurării toate informațiile necesare întocmirii raportului de analiză, în termen de cel mult 15 zile de la data încheierii situațiilor financiare aferente trimestrului monitorizat iar neîndeplinirea acestei obligații și necomunicarea informațiilor de către debitor se prezumă că reprezintă eșuarea acordului.

Pentru activitatea debitoarei și creditorii acesteia, efectele confirmării unui acord de restructurare se regăsesc reglementate la art. 15^{8}, art. 15^{9} și art. 15^{12} din lege și în mod sintetic se referă la faptul că, după confirmare:

- activitatea debitorului va trebui restructurată în conformitate cu prevederile acestuia, iar drepturile creditorilor titulari ai unor creanțe afectate urmează a fi modificate în conformitate cu prevederile acordului de restructurare confirmat de la data pronunțării hotărârii de confirmare;

- acordul de restructurare este opozabil tuturor creditorilor, inclusiv acelor creditori care au votat împotrivă sau nu și-au exprimat votul cu privire la acesta, cu precizarea că acordul nu va produce niciun efect cu privire la creditorii neafectați de prevederile acestuia.

- acordul de restructurare va fi opozabil inclusiv creditorilor bugetari, cu condiția respectării prevederilor legale cu privire la ajutorul de stat, potrivit prevederilor art. 5 pct. 71 referitoare la testul creditorului privat;

- în cazul în care acordul confirmat prevede reduceri de creanțe, impozitele eventual datorate de debitor devin scadente la data pronunțării unei hotărâri de judecătorul-sindic prin care se constată îndeplinirea acordului[12].

[12] Partea din creanță care este redusă prin acord, reprezintă un „câștig" al debitorului din punct de vedere fiscal, pentru care acesta datorează impozit. Pentru a nu lăsa nereglementată scadența acestui impozit, legiuitorul a găsit de cuviință să stabilească că, de îndată ce acordul este confirmat, impozitele datorate de debitor, pentru sumele pe care nu va trebui să le mai plătească creditorilor, reprezentând partea din creanțe care a fost redusă, debitorul va datora un impozit pe venit care va fi scadent la data pronunțării hotărârii de confirmare.

- în ce privește creanțele aflate în litigiu, la data confirmării acordului de restructurare, acestea vor avea tratamentul prevăzut de acordul confirmat până la soluționarea litigiului. După soluționarea litigiului de drept comun, dacă în beneficiul creditorului a fost recunoscută o creanță mai mare (o creanță suplimentară), aceasta va fi considerată creanță neafectată, dacă creditorul nu acceptă tratamentul propus de debitor.

- până la închiderea procedurii acordului de restructurare, debitorul nu va putea accesa o altă procedură de prevenire a insolvenței și nici nu se poate deschide procedura insolvenței față de debitor la cererea unui creditor afectat. În schimb o astfel de solicitare o poate realiza un creditor neafectat care nu a fost cuprins în acordul de restructurare și față de care debitorul trebuie să își onoreze obligațiile de îndată ce acestea devin scadente.

Încetarea acordului de restructurare

Așa cum rezultă din lectura art. 15^{11} din Legea nr. 85/2014, procedura acordului de restructurare încetează prin pronunțarea unei hotărâri de închidere a procedurii de către judecătorul-sindic, în următoarele 3 situații:

- *în ipoteza în care au fost îndeplinite prevederile acordului de restructurare*, caz în care încetarea se va dispune la cererea oricărei părți sau a administratorului restructurării adresată judecătorului-sindic. Într-o atare ipoteză, dacă prin acord s-au prevăzut reduceri de creanțe, reducerile vor rămâne definitive de la data pronunțării hotărârii de închidere a procedurii, creanțele fiind considerate stinse prin plățile efectuate pe parcursul procedurii în limitele stabilite prin acord.

- *în caz de eșec al acordului de restructurare*, atunci când prevederile acordului nu sunt duse la îndeplinire, caz în care încetarea se va putea dispune la cererea:

- unui creditor căruia nu i s-a achitat creanța conform prevederilor acordului în termen de maximum 60 de zile de la data prevăzută în acord pentru plată, dacă părțile nu au încheiat o convenție cu privire la aceasta, cu respectarea drepturilor celorlalți creditori;

- oricărui creditor, dacă desfășurarea activității debitorului în decursul derulării acordului aduce pierderi averii sale și nu prezintă perspective rezonabile de menținere a viabilității afacerii;

- debitorului însuși, dacă acesta se află în imposibilitatea de a-și mai îndeplini obligațiile asumate prin acord;

În caz de încetare a acordului ca urmare a eșecului aducerii la îndeplinire a prevederilor acestuia, creanțele reduse renasc la data pronunțării hotărârii de închidere a procedurii, diminuate ca urmare a plăților efectuate

pe durata procedurii acordului de restructurare iar creditorii ale căror drepturi de calculare a dobânzilor, majorărilor sau penalităților de orice fel ori cheltuială, numită generic accesorii, au fost suspendate prin acord își pot recalcula accesoriile retroactiv pe perioada derulării acordului. Practic, în ipoteza unei astfel de încetări a acordului, părțile sunt repuse în situația anterioară, ținându-se seama totuși de plățile făcute în timpul derulării acordului și de partea de creanță stinsă în acest fel. În plus, apreciem că la recalcularea accesoriilor de către creditori va trebui avut în vedere doar restul de creanță așa cum a rămas acesta după plățile parțiale realizate pe parcursul derulării acordului de restructurare.

- *în ipoteza neîndeplinirii obligației de modificare a acordului* dispuse de judecătorul-sindic sau de instanța de apel în termenul stabilit prin hotărârea prin care s-a dispus modificarea, caz în care încetarea acordului de restructurare se poate dispune din oficiu sau la cererea oricărei părți interesate.

Neclaritatea legislativă în privința acestui text derivă din acea că, în ipoteza acestui din urmă caz de încetare a acordului de restructurare – tip sancțiune, dispozițiile legale nu prevăd ce se întâmplă cu creanțele creditorilor și nici cu soarta debitorului. Pentru ca dificultățile de interpretare să fie și mai mari, legiuitorul a înțeles să reglementeze expres renașterea creanțelor în cuantumul lor inițial și posibilitatea creditorilor de a-și recalcula accesoriile a căror curgere a fost inițial suspendată, strict numai în ipoteza eșecului acordului de restructurare. Iată așadar încă o neclaritate legislativă care ar putea genera jurisprudență neunitară în viitor, în măsura în care legiuitorul nu va binevoi să mai intervină ulterior pentru amendarea textului. În tot cazul, în ce ne privește, de vreme ce în acest caz se dispune încetarea acordului de restructurare cu titlu de sancțiune însă *fără realizarea prevederilor din acordul aprobat de creditori*, soluția ar trebui să fie aceeași ca și în cazul eșuării acordului, respectiv creanțele ar trebui reconsiderare la valoarea lor inițială (mai puțin partea stinsă prin plățile făcute în timpul derulării acordului), iar creditorii vor trebui să fie îndrituiți a calcula accesoriile creanțelor lor.

În **concluzie**, fără a avea pretenția că prezentul studiu a analizat exhaustiv instituția acordului de restructurare, constatăm că legiuitorul s-a străduit să pună la îndemâna debitorului de bună-credință aflat în dificultate un instrument de prevenire a insolvenței ce s-ar putea dovedi util dacă va fi accesat din timp, chiar dacă unele dispoziții legale suferă la capitolul claritate și precizie, altele par a fi incomplete sau uneori aparent contradictorii, astfel că va fi nevoie ca atât doctrina cât și jurisprudența să contribuie la clarificarea regimului juridic al acestei măsuri de pre-insolvență.

Bibliografie

Bufan R., Diaconescu A. D., Sărăcuț M. – coordonatori - *Tratat practic de insolvență*, vol. I, ed. a 2-a, revizuită și adăugită, Editura Hamangiu, București 2022.

Prepeliță N., *O scurtă istorie a procedurilor de pre-insolvență în România* (part. I) – publicat 9 iulie 2019 pe juridice.ro - https://www.universuljuridic.ro/o-scurta-istorie-a-procedurilor-de-pre-insolventa-in-romania-partea-i/

Legea nr. 85/2014.

Legea nr. 216/2022.

CONTROLUL CONSTITUȚIONALITĂȚII LEGILOR, GARANȚIE JURIDICĂ A SUPREMAȚIEI DREPTURILOR FUNDAMENTALE ÎN CADRUL STATULUI DE DREPT

Anca Florina MOROȘTEȘ
Universitatea de Vest „Vasile Goldiș" din Arad
Narcisa-Mihaela STOICU
Universitatea de Vest „Vasile Goldiș" din Arad
Daniel BERLINGHER
Universitatea de Vest „Vasile Goldiș" din Arad

Abstract

Providing the supremacy of the constitutional norms in the rule of law implies the existence of some guarantees to secure the Constitution's supremacy in the State legal system. The concept of law constitutionality control appeared before the actual concept of the rule of law, but it acquired a new interpretation. In their various opinions on the rule of law essence and traits, the classical constitutionalists unanimously agree on principles such as: human rights priority, law supremacy and separation of powers in the State, as indispensable principles of the rule of law.

Keywords: *constitution, control, law, fundamental rights, guarantees*

Aspecte introductive

Supremația Constituției este o noțiune complexă, în conținutul căreia sunt cuprinse trăsături și valori politice și juridice care asigură poziția supraordonată a Constituției în raport cu toată legislația și cu tot sistemul social-politic al unui stat[1]. Asigurarea supremației Constituției se realizează prin intermediul garanțiilor juridice care privesc întregul sistem juridic sau privesc în special legea fundamentală. Pe lângă controlul general al aplicării Constituției și îndatorirea fundamentală a tuturor de a respecta Constituția, una din cele mai eficiente garanții juridice ale supremației Constituției o constituie controlul de constituționalitate a legilor.

Primele două garanții cedează în fața celei de a treia prin generalitatea lor, prin lipsa unor consecințe juridice concrete și a unor sancțiuni ale

[1] I. Muraru, E. S. Tănăsescu, *Drept constituțional și instituții politice, vol. I,* ed. a 12-a, Editura C. H. Beck, București, 2012, p. 63.

neconformității. În acest sens, ca proceduri ce derivă din activitatea de guvernare, nu prezintă particularități în calitate de garanții separate pentru asigurarea supremației drepturilor și libertăților fundamentale.

Pentru aceste considerente, vom analiza numai controlul constituționalității legilor în calitate de garanție juridică a supremației drepturilor fundamentale în perspectiva unui stat de drept.

Aceasta deoarece, garanția în cauză are unele particularități pentru garanția supremației drepturilor fundamentale în perspectiva statului de drept. Astfel, profesorul Tudor Drăganu, referindu-se la premisele instituirii controlului de constituționalitate, a statuat că „în scopul de a consolida supremația Constituției s-a încercat apoi să se găsească un mijloc pentru a se asigura respectarea ei, nu numai de administrație și justiție, dar și de puterea legiuitoare. Acest mijloc a fost instituirea unui organ căruia i s-a recunoscut competența de a face inaplicabile legile contrare unui principiu constituțional”[2].

Controlul constituționalității legilor

Ca termen juridic, controlul constituționalității legilor este identificat de diferiți autori cu titulatura proprie. Spre exemplu, sancțiunea supremației (Georges Burdeau), garanția caracterului de supremație a Constituției (Andre Hauriou), sancțiunea violării regulilor constituționale (Marcel Prelot) etc.

Controlul constituționalității își are originile în principiul separației puterilor în stat, în sens restrâns, și în principiile bunei guvernări, în sens larg.

Principiul separației puterilor în stat „implică o organizare politică ce exclude dictatura, despotismul, încălcarea libertăților individului”[3]. În art. 16 din Declarația Drepturilor Omului și Cetățeanului din anul 1789 s-a statuat faptul că o societate în care garanția drepturilor nu este asigurată, nici separația puterilor determinată, nu are constituție. Din perspectiva principiului separației și echilibrului puterilor în stat „instanțele de jurisdicție constituțională acționează ca garanți care obligă instituțiile statului să se mențină în limitele constituționale ale competenței lor”[4].

Statul de drept există și se exprimă cel mai clar prin supremația Constituției, înțeleasă nu numai ca o trăsătură sau principiu al sistemului

[2] T. Drăganu, *Drept constituțional și instituții politice.* Tratat elementar,. vol. I, Editura Lumina Lex, București, 1998, p. 56.

[3] F. B. Vasilescu, *Constituționalitate și constituționalism*, Editura Național, f.a., p. 18.

[4] E. Tanchev, *Implicații comparative ale controlului de constituționalitate*, în A. Zegrean, M. S. Costinescu (coord.), *20 de ani de existență și 100 de ani de control de constituționalitate*, Editura Universul Juridic, București, 2013, p. 51.

juridico-statal, ci şi ca esenţa a constituţionalismului, ceea ce garantează Constituţiei viabilitate şi eficienţă[5].

În opinia profesorului Ioan Muraru, statul de drept reprezintă „organizarea şi funcţionarea instituţiilor (puterii) publice (politice), inclusiv în relaţiile sale cu indivizii în baza Constituţiei şi legilor, în corespundere cu principiile dreptului, baza cărora reprezintă recunoaşterea şi garantarea drepturilor şi libertăţilor inalienabile ale omului şi cetăţeanului”[6].

Opinăm alături de alţi autori, că principala trăsătură a statului de drept este caracterul subordonării faţă de lege a tuturor direcţiilor şi formelor de activitate statală. Această afirmaţie este valabilă numai în condiţiile în care normele de drept, legile corespund cu valorile dreptului subiectiv, al căror obiect îl constituie drepturile şi libertăţile fiinţei umane. În acest scop statul şi instituţiile publice creează condiţii pentru exercitarea adecvată de către fiecare individ a drepturilor sale.

O normă de drept corespunde tuturor exigenţelor (este aproape de perfecţiune) numai atunci, când prescrie un comportament firesc, natural şi adecvat fiinţei umane. Aceste exigenţe conferă legii o poziţie dominantă în cadrul relaţiilor din societate, care conduce la crearea unor condiţii favorizante pentru toţi membrii societăţii în ceea ce priveşte exercitarea drepturilor şi a libertăţilor fundamentale recunoscute prin normele constituţionale.

Din punct de vedere al dreptului constituţional, primatul normelor şi a prevederilor constituţionale faţă de orice alte reglementări existente în stat, ca şi ascendenţa morală, politică şi juridică a principiilor constituţionale, implică asigurarea controlului constituţionalităţii legilor şi organizarea acestuia pe o bază eficientă[7].

Afirmând că supremaţia Constituţiei este dominanta statului de drept, este firesc că şi Parlamentul, la rândul său, trebuie să se subordoneze Constituţiei, raţiune cristalizată în controlul constituţionalităţii legilor. Din aceste considerente legea, ca act juridic al Parlamentului, trebuie să fie supusă unui control de legalitate, pentru că şi aceasta trebuie să se conformeze întocmai Constituţiei.

În evoluţia primatului normelor constituţionale în cadrul sistemului de drept, controlul de constituţionalitate s-a impus treptat considerându-se că separaţia puterilor în stat nu exclude o colaborare a acestora, puterea legislativă fiind obligată să respecte constituţia în activitatea pe care o desfăşoară, iar instanţele judecătoreşti făcând aplicabilitatea legii vor aplica cu precădere constituţia a cărei forţă juridică este superioară legilor ordinare.

[5] A se vedea, în acest sens, I. Muraru, *Studii constituționale.* Editura Actami, București, 1995, p. 28.
[6] I. Muraru, E. S. Tănăsescu. *Drept constituțional și instituții politice.* Ediția 12, Vol. I, Editura All Beck, București, 2005, p. 74.
[7] V. Duculescu, *Protecția juridică a Dreptului Omului,* Editura Lumina Lex, București, 1998, p. 172.

Fiind definită ca una din principalele forme de asigurare a supremației Constituției într-un stat de drept, noțiunea de control al constituționalității legilor presupune o analiză a formelor principale ale controlului constituționalității legilor ca mecanism de importanță majoră în sistemul de protecție a drepturilor fundamentale.

Un prim pas în această analiză privește existența sau lipsa de protecție a drepturilor fundamentale în diferite sisteme de drept.

Problema conformității legilor cu constituția în cadrul unui sistem de drept bazat pe o constituție nescrisă (cutumiară) este discutabilă. În aceste condiții o lege nouă, care introduce dispoziții contrare constituției, nu reprezintă o încălcare a acesteia, ci doar o modificare a ei, sens în care nu este posibilă investirea unui organ de stat cu competența de a constata neconformitatea cu constituția unei legi ordinare. Un exemplu tipic este Anglia, unde legile ordinare pot să modifice oricând constituția, dar totuși legislativul englez nu poate proceda arbitrar, deoarece pe lângă legea scrisă, există numeroase principii constituționale consacrate pe cale cutumiară[8]. Situația în care Parlamentul adoptă o lege contrară acestor principii permite tribunalelor, *„fără să o declare neconstituțională, să o înlăture din soluția procesului, dându-i o interpretare diferită de cea care rezultă din textul ei, dar conformă cu spiritul constituției nescrise".*

În opinia noastră, în sistemele de drept, unde nu există nicio formă de control al constituționalității legilor, ca rezultat al lipsei constituției în sens formal, nu putem constata existența unui sistem suprem eficient de protecție a drepturilor omului. Aceasta pentru că, oricând cutuma poate fi modificată de una nouă, precum precedentul judiciar. Este de remarcat că aceste modificări, în ultimă instanță, pot fi operate și de un alt organ decât cel care a instituit norma.

O situație diametral opusă o întâlnim în țările cu constituții scrise, întrucât normele constituționale sunt înzestrate cu o forță juridică superioară legilor ordinare și pe cale de consecință poate să le modifice oricând, fără ca legile ordinare să poată să modifice legea fundamentală. În unele state cu constituții rigide, controlul constituționalității legilor, a fost încredințat unui organ jurisdicțional distinct de parlament, înzestrat cu competența de a verifica conformitatea legilor ordinare cu constituția, urmând ca în situația în care o asemenea lege ar fi contrară constituției, acest organ să o declare inaplicabilă, fie numai față de părțile în litigiu, fie față de orice persoană. Aceasta nu înseamnă, însă că în toate statele care au o constituție rigidă, controlul constituționalității legilor a fost consacrat în

[8] A. F. Moroșteș, *Protecția națională și internațională a drepturilor omului*, Editura Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2020, p. 108.

condiții apropiate de cele ale procedurii judiciare, deoarece s-a considerat că prin încredințarea controlului de constituționalitate unui organ distinct de parlament s-ar aduce atingere suveranității legislative a Parlamentului, singurul chemat să dea expresie suveranității naționale sau s-ar ajunge la înfrângerea principiului separației puterilor în stat în condițiile în care puterea judecătorească ar lipsi de eficiență un act al puterii legislative[9].

Prin urmare, procedura controlului de constituționalitate în unele state este prevăzută expres în însuși textul constituției, fiind numită formă explicită, iar în altele, se prezumă din conceptul supremației constituției, fiind numită formă implicită a controlului constituționalității legilor.

Comparând aceste două forme, putem deduce că forma explicită este mai favorabilă pentru protecția drepturilor fundamentale, în cadrul acestei forme, deoarece persoana este în cunoștință de cauză despre existența unui mecanism de control al constituționalității explicit, la care poate apela pentru protecția drepturilor lezate.

Proclamarea, promovarea, apărarea și garantarea drepturilor fundamentale, inalienabile ale omului reprezintă un alt temei al instituirii justiției constituționale. Consacrarea drepturilor omului se află în strânsă legătură cu noțiunea de suveranitate națională, potrivit căreia puterea este legitimă numai în asentimentul celor guvernați, având valențe sporite. Mai mult, accentuarea interferențelor și a interdependențelor dintre drepturile democratice, economia de piață, dreptul de proprietate, liberul-acces la justiție ș.a. lasă în sarcina controlului de constituționalitate responsabilitatea de a veghea la respectarea valorilor democratice, la consolidarea economiei de piață, cu mecanismele ce îi sunt necesare.

Forma de control al constituționalității legilor expres stipulată în constituție impune stabilirea organului care are dreptul de a exercita acest control.

În România controlul de constituționalitate a legilor este încredințat potrivit Constituției unei autorități publice distincte și independente de celelalte autorități publice care poartă denumirea de Curte Constituțională. Prin normele constituționale s-a introdus un sistem mixt în ceea ce privește controlul de constituționalitate al legilor, în cadrul căruia controlul de constituționalitate anterior promulgării legii și cel posterior intrării în vigoare a legii înfăptuit pe cale de excepție, sunt încredințate aceluiași organ: Curtea Constituțională[10].

[9] N. M. Stoicu, *Drept constituțional și instituții politice*, vol. I, Editura Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2021, p. 33-34.

[10] N. M. Stoicu, *Drept constituțional și instituții politice*, vol. II, Editura Casa Cărții de Știință, Cluj Napoca, 2014, p. 149 și urm.

Controlul de constituționalitate exercitat de către Curtea Constituțională este considerat o consecință și o garanție a supremației Constituției, care prin conținutul și poziția sa, comandă întregului drept[11]. Scopul Curții Constituționale este acela de a asigura supremația Constituției. Supremația Constituției este o noțiune complexă care cuprinde trăsături și elemente politice și juridice care exprimă poziția supraordonată a Constituției, atât în sistemul de drept, cât și în sistemul politic și social al unui stat[12].

În cadrul justiției constituționale, Curtea „spune dreptul", ca orice alt organ de jurisdicție, dar nu cu referire la drepturile și interesele unei persoane, astfel cum este caracteristic pentru instanțele judecătorești, ci cu privire la legitimitatea constituțională a legii, la valabilitatea ei ca act subordonat Constituției, în funcție de modul în care legiuitorul a respectat supralegalitatea constituțională pe care, în fond, s-a întemeiat[13].

Apărarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului presupune existența unor căi de atac jurisdicționale. Profesorul Ioan Vida consideră că „instituirea controlului de constituționalitate asupra legilor și ordonanțelor Guvernului (...) reprezintă cea mai semnificativă formă de exprimare directă a cetățeanului prin corectarea neregulilor asumate de Parlament prin legiferare"[14].

Ratificarea convențiilor și tratatelor internaționale referitoare la drepturile omului creează un sistem real de protecție a drepturilor și libertăților cetățenești. În acest context „„Curțile Constituționale acționează ca un garant judiciar suprem al drepturilor fundamentale ale omului". Cu alte cuvinte, instituirea justiției constituționale reprezintă „opusul controlului de constituționalitate a legilor de către puterea judecătorească"[15]. În acest sens, în doctrină s-a vehiculat necesitatea instituirii puterii judecătorești ca garant al supremației Constituției, prin verificarea conformității legilor cu aceasta[16].

Concluzii

În ceea ce ne privește, justiția constituțională este distinctă de puterile statului, este legitimă prin sorgintea sa constituțională și

[11] C. Călinoiu, V. Duculescu, G. Duculescu, *Drept parlamentar*, Editura Lumina Lex, București, 2006, p. 250.
[12] I. Muraru, E. S. Tănăsescu, *Constituția României, comentariu pe articole, op. cit.,* p. 18.
[13] I. Muraru, M. Constantinescu, *Curtea Constituțională a României*, Editura Albatros, București, 1997 p. 41.
[14] I. Vida, *Curtea Constituțională a României, Justiția politicului sau politica justiției?,* Monitorul Oficial, București, 2011, p. 44.
[15] A. F. Moroșteș, *Justiția constituțională*, Editura Casa Cărții dee Știință, Cluj-Napoca, 2021, p. 196.
[16] F. W. Friendly, M. J. Elliot, *The Constitution: That Delicate Balance*, Random House, New Zork, 1984, p. 6.

reprezintă ultimul resort național de apărare a drepturilor fundamentale încălcate prin legile adoptate de legislativ.

Curtea Constituțională, definită prin lege ca unică autoritate de jurisdicție constituțională, independentă față de orice altă autoritate publică, face parte din sistemul garanțiilor constituționale privind respectarea drepturilor și libertăților fundamentale, fiind un garant al funcționării democratice a societății, în acord cu dispozițiile și principiile constituționale. Nu în ultimul rând, definirea și asimilarea noțiunii de stat de drept creează pârghiile necesare pentru a se exercita puterea prin drept și ca organele îndrituite să fie supuse unui control jurisdicțional.

Bibliografie

Călinoiu C., Duculescu V., Duculescu G., *Drept parlamentar*, Editura Lumina Lex, București, 2006.

Drăganu T., *Drept constituțional și instituții politice.* Tratat elementar. Vol. I. Editura Lumina Lex, București, 1998.

Duculescu V., *Protecția juridică a Dreptului Omului,* Editura Lumina Lex, București, 1998.

Moroșteș A. F., *Protecția națională și internațională a drepturilor omului*, Editura Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2020.

Muraru I., *Studii constituționale.* Editura Actami, București, 1995.

Muraru, E. S. Tănăsescu. *Drept constituțional și instituții politice,* ediția a 12-a, vol. I, Editura All Beck, București, 2005.

Muraru I., Tănăsescu E.S., *Drept constituțional și instituții politice,* vol. I, ediția a 12-a, Editura C. H. Beck, București, 2012.

Stoicu N. M., *Drept constituțional și instituții politice*, vol. I, Editura Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2021.

Tanchev E., *Implicații comparative ale controlului de constituționalitate*, în A. Zegrean, M. S. Costinescu (coord.), *20 de ani de existență și 100 de ani de control de constituționalitate*, Editura Universul Juridic, București, 2013.

Vasilescu F. B., *Constituționalitate și constituționalism*, Editura Național.

Vida I., *Curtea Constituțională a României, Justiția politicului sau politica justiției?,* Monitorul Oficial, București, 2011.

DREPTUL INTERNAȚIONAL ȘI BUNA VECINĂTATE

Anda Veronica NEDELCU-IENEI
Universitatea de Vest „Vasile Goldiș" din Arad

Motto: *„Orice politică externă serioasă se bazează, înainte de toate, pe bunele relații cu vecinii"*[1]

Abstract

Neighbourhood is a very old geographically, politically, and historically undeniable phenomenon. From history we know that there is no people or country that does not have neighbours; neighbours with whom they might have had good relations or not, misunderstandings and struggles that sometimes culminated in devastating wars.

All this has led to the desire for a peaceful coexistence between both individuals, peoples and states, a desire that has consecrated **good neighbourliness as a moral principle** of an individual's, people's or state's behaviour.

It was drafted through the effort of human thought.

There is a general concept or principle of 'good neighbourliness', frequently used by States, case-law and/or doctrine, which we find in numerous international documents on good neighbourliness and in the behaviour of most states, but not explained and not having an in-dept approach from a legal point of view.

Neighbourhood is based on general international law and international neighbourhood law.

In the 19th century, senator Henry Clay[2] made up the term of 'good neighbour'[3], although the term is attributed to the thirty-second president of the United States of America in doctrine.

Keywords: *good neighbourliness, states foreign policy, principle of good neighbourliness, model of international behaviour, peace*

[1] N. Titulescu.

[2] Born 1777 Virginia, U.S.- dead 1852 at the National Hotel, Lexington, Kentucky, Washington, D.C. District of Columbia; senator and the best orator, one of the most powerful and significant Americans from the 19th century, which had very high influence in the United States Congress.

[3] W. Bryce, *Creating politics about the good neighbor*, New York, Columbia University Press, 1961.

Introducere

Henry Clay[4] este cel care a inventat termenul de „bun vecin[5] „în secolul al XIX.

În doctrină termenul îi este atribuit președintelui SUA, Franklin Delano Roosevelt[6], care la folosit in discursul inaugural din anul 1933 ca „Politica de bună vecinătate"[7] și politica de vecinătate politică (Good Neighbor)[8] pentru directiva de politică externă cu America Latină, încheiată prin semnarea Convenției de la Montevideo, din 1933[9] privind drepturile și îndatoririle statelor, și folosit de președintele Woodrow Wilson după Revoluția mexicană în relația cu Statele Unite.

În dreptul internațional, **Buna vecinătate** este un termen/noțiune politico-juridică care se referă la un tip de relații care trebuie să existe între două sau mai multe state, indiferent dacă acestea au sau nu au granițe comune, relații de colaborare, înțelegere mutuală, considerații reciproce, bazate pe principiile fundamentale ale dreptului internațional și a respectului reciproc.

Preambulul Cartei ONU consacră angajamentul statelor membre: „să practice toleranța, să trăiască împreună în pace, **în spiritul bunei vecinătăți"** iar Rezoluția 1236/XII confirmă principiile relațiilor pașnice și de bună vecinătate dintre state, și 1301/XIII măsurile pentru aplicarea acestor principii.

Țara noastră a acționat permanent pentru dezvoltarea unor relații de bună vecinătate, înțelegere și cooperare cu toate statele lumii, fără deosebire de orânduire socială, inițiativă care a fost promovată și adoptată prin consens, de Adunarea Generală a ONU, în decembrie 1979[10] și intitulată „Dezvoltarea și întărirea bunei vecinătăți între state".

---

[4] Fost Secretar de Stat al SUA între 1849-1852, născut în 12 aprilie 1977, Comitatul Hanover, Virginia, Statele Unite-mort 29 iunie 1852, National Hotel.

[5] Vecinătatea este o inevitabilitate, deoarece popoarele nu și-au ales vecinii, ele sunt bune prietene.; bun vecin este considerat și o țară depărtată.

[6] Născut 1882 Hyde Park-mort 1945 Warm Sprinds, Georgia, al treizeci și doilea președinte al SUA.

[7] B. Mooney, *Mari lideri din antichitate până în prezent*, trad. Liviu Mateescu, Editura Lider, București, 2008.

[8] *„Good Neighbors"* traducere *„vecini buni"*; această politică a avut ca principiu fundamental „neintervenționismul și neintervenția Statelor Unite în treburile interne ale Americii Latine" și a ideii că Statele Unite sunt un bun vecin, pentru a încheia acorduri reciproc avantajoase cu țările din America de Sud si de extindere a influenței asupra ei.

[9] Tratat semnat în Uruguay la 26 decembrie 1933, cu ocazia celei de a VII-a Conferință internațională a statelor americane, în care președintele american și secretarul de stat al să, au susținut ceea ce este cunoscut în mod obișnuit în drept *politica de bună vecinătate.*

[10] *Rezoluția 34/99 din 14 decembrie 197*9, a Adunării Generale a ONU.

După șase ani, în 1985, a fost creată o Subcomisie a Comisiei a VI-a Juridice a Adunării Generale a Organizației Națiunilor Unite, pentru a clarifica si formula elementele bunei vecinătăți.

În Dicționarul de drept internațional public, **buna vecinătate** în accepțiune juridică reprezintă: „un sistem de relații între statele situate în diferitele zone geografice ale lumii în domeniile politic, economic, tehnico-științific, cultural etc., având la bază principiile fundamentale ale dreptului internațional - **respectul suveranității, independenței de stat și al integrității teritoriale, neamestecul reciproc în treburile interne și dreptul la autodeterminare, principiul egalității în drepturi și avantajul reciproc**."[11]

Statele au considerat că în general, relațiile lor bune existente în relațiile din zona de contact fizic direct se bazează/ rezultă din faptul că au respectat și respectă niște reguli speciale și anume cele de vecinătate – **elementul specific al bunei vecinătăți,** aspect care îl delimitează de celelalte principii ale dreptului internațional.

Cele patru norme generale de conduită în materie de bună vecinătate se impun din punct de vedere al conținutului juridic al conceptului de bună vecinătate: atât **interdicții**: nici un stat nu are voie să întreprindă acțiuni ostile împotriva vecinului său; nici un stat nu pune la dispoziție teritoriul statal contra vecinilor nemijlociți sau altor state; statul trebuie să stopeze/oprească/împiedice activitățile ilicite desfășurate pe teritoriul statului vecin, cât și **obligații:** de a nu leza/dăuna/prejudicia pe vecin, chiar și atunci când acțiunile respective sunt legale și nu ilicite[12].

La prima vedere, suntem tentați ca și unii juriști, să afirmăm că buna vecinătate, apare sau că este un concept nejuridic, care are un caracter geografic, politic, etic etc., sau chiar ceva care sugerează ceva moral[13]. **Dar, să nu uităm că ceea ce este „drept", într-un sens, nu este nici bun, nici moral, ci obligatoriu.**

---

[11] I. Cloșcă, *Dicționar de Drept internațional public*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1982, p. 43.

[12] B. Aurescu, *Principiul bunei vecinătăți – constantă a politicii externe românești*, în *Continuitate și discontinuitate în politica externă românească, concepte, forme și metode moderne de acțiune diplomatică eficientă și coerentă*, MAE și IRSI, București, 1998, p. 4-19.

[13] Să nu uită că esența dreptului este de ordin moral: Nici Ulpian nu a cunoscut diferența dintre cele două concepte, exemplu Principiile fundamentale ale dreptului: *„Juris praecepta sunt haec: honeste vivere alterum non laedere suum cuique tribuere"*, adică „a trăi în mod onorabil, a nu vătăma pe altul. A da fiecăruia ce este al său"; primul principiu este de domeniul moralei, iar celelalte două de domeniul dreptului. Confuzie pe care o găsim și în celebra definiție clasică a dreptului dată de jurisconsultul Celsus: *„Jus est art boni et aequi".*

Aceste confuzii se datorează și faptului că un termen juridic nu este monopolul dreptului, deoarece el poate exista și în alte domenii dar cu sensuri diferite, esențial fiind conținutul noțiunii.

Dificultății se întâlnesc și în cazul instrumentelor de drept internațional, atunci când avem impresia că documentele respective nu au nimic în comun cu expresia de „bună vecinătate", sau chiar în tratatele de bună vecinătate dintre țări care nu sunt vecine (Regatul Unit al Marii Britanii si a Irlandei de Nord și Afganistan, Franța și Turcia etc.), sau țări care sunt vecine și nu au tratate de vecinătate exprese, dar au relații bune (Țările nordice), dar întâlnim și cazul în care buna vecinătate nu este respectată deși țările respective au tratate de bună vecinătate, declarații, toate scrise **doar pe hârtie.**

Aceste situații apar dacă: in conținutul lor nu apare explicit buna vecinătate ci termenul de „bună cooperare", „bună înțelegere", „relații de prietenia", „colaborare fructuoasă", „tratat de fraternitate și concordie", sau din nefericire, lipsa concordanței între cuvinte și fapte sau invers, și nu în ultimul rând ca și în cazul unei obligații de drept, când se vorbește foarte des despre un lucru sau când nu este respectat, sau nu există nici un motiv să se vorbească despre el, cum este **pacea.** Întotdeauna când există o amenințare cu război sau când se vorbește de război sau în perioada de război, pacea este pe buzele tuturor.

Instrumentele juridice internaționale în materie de bună vecinătate.

În mod universal expresia de bună vecinătate este folosită des și acceptată de toate statele.

Astfel constatăm existența unor: ***Tratate bilaterale intitulate expres de „bună vecinătate",*** cel mai vechi datând din anul 1897 intitulat „de bună vecinătate". Din această categorie de surse de drept internațional trebuie menționate *Convențiile citate în articolul 38 al Statutului Curții Internaționale de Justiție*. Aceste tratate au o valoare inegală, cum este Tratatul de bună vecinătate între Rusia și Japonia, Tratatul între Franța și Germania, Tratatul de bună vecinătate între Afganistan și Marea Britanie care cuprinde un singur articol referitor la buna vecinătate sau Tratatul de prietenie și de bună vecinătate între Turcia și Irak din anul 1946 care conține 72 de articole și este acordul cel mai complet în materie de bună vecinătate; ***Tratate Multilaterale*** care în preambulurile lor sau în dispozitivele lor conțin noțiunea de bună vecinătate. Un exemplu relevant îl găsim în *Carta Națiunilor Unite*[14], „hotărârea popoarelor de a trăi ca buni

[14] Semnată la Conferința Națiunilor Unite privind Organizația Internațională de la San Francisco, California, Statele Unite ale Americii, în 26 iunie 1945, publicat în Monitorul Oficial 1945.

vecini" și obligația statelor membre de a-și fonda politica lor „pe principiul general de bună vecinătate..." (articolul 74); de asemenea pentru țările europene îl regăsim în *Actul final al Conferinței pentru securitate și cooperare în Europa*[15] care subliniază că acestea „se vor strădui, dezvoltând cooperarea dintre ele pe baza egalității, să promoveze înțelegerea și încrederea reciprocă, relațiile amicale și de bună vecinătate", sau „de a dezvolta relații de bună vecinătate cu statele neparticipante riverane la Mediterană". Alte acte internaționale în care este invocată buna vecinătate des sunt ***Declarațiile bilaterale solemne și comunicatele comune,*** atât ale statelor vecine, ale guvernelor lor sau chiar ale șefilor de state, ale primilor miniștri, miniștrilor afacerilor externe sau ale altor personalități oficiale, care în dreptul internațional pot constitui adevărate tratate[16]; ***Memorandum-uri unilaterale ale statelor sau guvernelor sau șefilor de state sau guverne,*** care indică expres buna vecinătate; ***Rezoluții ale Adunării generale a ONU,*** enumerate mai sus; ***Rapoarte ale unor organe ONU,*** cum este cel al Secretarului General al ONU din 1981, 1983, 1983, care prezintă **importanță** pentru faptul că au reușit să **sistematizeze principiul bunei vecinătăți pe elementele sale componente politice și juridice, domenii tipice de cooperare de bună vecinătate[17]; *Jurisprudența***, cazurile relevante ca Rio Grande și afacerea Lacului Lanoux privind utilizarea cursurilor apelor de interes comun; ***Doctrina,*** dintre autorii care au făcut referire la buna vecinătate, amintim pe Grigore Geamănu, Gheorghe Moca, Hans Kelsen, Michel Virally, Marc Wolfrom, Paul Geoffre Lapradelle.

Din cele prezentate rezultă faptul că deși conceptul de bună vecinătate este foarte vechi el este și foarte actual, fiind utilizat în tratatele multilaterale de astăzi, dar și un principiu necesar nu numai în relațiilor bilaterale ale statelor vecine, dar și între toate țările lumii.

Putem spune că buna vecinătate este un principiu important cu semnificație juridică care a fost utilizat pentru a soluționa afaceri sau conflicte complexe interstatale sau pentru a explica sau justifica soluții sau teze având pondere certă în relațiile și dreptul internațional[18].

Starea conflictuală și diferendele

Totodată, buna vecinătate este echivalentă cu regulile de vecinătate sau cu dreptul de vecinătate internațional. Esența acestui drept de

[15] Semnată la *Conferința de la Helsinki, dn 1 august, 1975*, Finlanda, de 35 de state.

[16] Conform articolului 1 din *Convenția de la Viena asupra Dreptului Tratatelor din 23.05.1969* de la Neue Hofburg din Viena.

[17] *Rezoluția Adunării Generale a ONU 36/101 (1981).*

[18] Pop I., *Vecinătate și bună vecinătate în dreptul internațional*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1986, p. 244-245.

vecinătate se poate rezuma la patru reguli generale: *norma potrivit căreia este interzis de a utiliza propria sa zonă de frontieră care să aducă prejudicii zonei vecinului; obligația de a lua toate măsurile posibile în cazul unui proiect care poate aduce un prejudiciu zonei vecine, în scopul de a evita consecințele negative dincolo de frontiera națională; norme de informare sau consultarea statului vecin, în cazul în care un stat vecin are proiecte care de o manieră evidentă ar putea afecta considerabil zona vecină; obligația statului vecin de a tolera și suporta consecințele negative provenind din cealaltă parte a frontierei, în cazul în care aceste consecințe sunt inerente și datorate vecinătății, dar în anumite limite și în anumite condiții.*

Scopul normelor de vecinătate, așa cum am văzut mai sus**: primul obiectiv se referă la evitarea conflictelor dintre țări vecine, datorate vecinătății lor, mai ales în zona lor limitrofă, iar al doilea de a promova cooperarea în această zonă în avantajul lor mutual.**

Din punct de vedere istoric, Cooperarea a apărut mult mai târziu. Ea este foarte dinamică. În zonele de frontieră comună, datorită evoluției comunității internaționale, a dezvoltării tehnicii, raporturile statelor vecine sunt mult mai interdependente, decât în restul teritoriului, statele creând norme de conduită suplimentare, iar normele de vecinătate au contribuit la relații mai bune, mai armonioase și bineînțeles la evitarea și limitarea pe cât posibil a conflictelor și a tensiunilor. Astfel s-a ajuns la activități care pot avea consecințe la distanțe foarte mari în teritoriul unor țări vecine, sau în alte țări nevecine sau îndepărtate. Și știm că orice acțiuni, indiferent de natura lor, pot afecta teritoriul vecin, pot determina conflicte, nu numai cele care sunt în zona de vecinătate. De aceea în general, un comunicat comun semnat la încheierea unei întâlniri oficiale a șefilor de state vecine, **declară,** sau **reafirmă că ele trebuie să se conducă după „principiul bunei vecinătăți".**

Se recurge la principiul bunei vecinătăți pentru soluționarea problemelor care depășesc cu mult cadrul relațiilor de frontieră. Acest lucru se întâmplă atunci „când se examinează problemele generate de derivarea unor fluvii internaționale succesive"[19].

Trebuie să menționăm că în afara obligațiilor menționate mai sus, o obligație tipică a dreptului de vecinătate internațională este aceea de a informa statul vecin atunci când există proiecte de executat aproape de frontieră, sau care ar putea avea consecințe negative pentru teritoriul vecin; și o obligație mult mai elaborată în cazul în care consecințele

[19] P. Reuter, *Droit International Public*, Paris, Press Universitaires de France (Themis), 2e ed., 1963, p.384.

previzibile sunt și grave, de a-l consulta și de a căuta acordul mult mai formal al statului vecin.

În alte situații obligația informării vecinului pentru acte sau cazuri excepționale, trecerea de trupe ale statului vecin în zona de frontieră proprie sau în sectoare comune, sau prin pregătirea unor acțiuni militare ale unui stat terț îndreptate împotriva unuia dintre statele vecine.

Principiul Notificării prealabile este prevăzut în cadrul CSCE (Conferința pentru Securitate și Cooperare în Europa), inclusiv conținutul notificării, termenul notificării (21 de zile înainte de începerea manevrelor).

Norma toleranței între state

Documentația existentă cu privire la buna vecinătate prevede indirect obligația toleranței. Acest concept nu apare întotdeauna sub denumirea de toleranță, dar denumirile sau expresiile folosite se referă tot la toleranță, la bunăvoință, preocupări deosebite pentru interesele sau nevoile statului vecin sau pentru cetățenii statului respectiv, de exemplu întâlnim formularea: „statele vecine declară că sunt convinse de buna lor voință, unul față de altul, sau față de intențiile lor binevoitoare față de cei din apropierea frontierei lor", se poate spune că e vorba de o atitudine care conține ideea de toleranță față de anumite nevoi ale persoanelor ce aparțin statul vecin, și care se realizează pe propriul lor teritoriu[20]. Este vorba de anumite atitudini care rezultă din avantajele sau privilegiile pe care statele vecine și le acordă, facilitate acordată de Franța Libiei „în vederea facilității comunicațiilor aeriene franceze între nordul și centru Africii și guvernul libian va acorda aeronavelor franceze posibilitatea de survol și de escală tehnică pe anumite aerodromuri libiene". Aceste facilități acordate sunt rezultatul unei atitudini de înțelegere, apropiată de toleranță. **Facilitatea de transhumanță** și de păşunat care nu aparțin zonei de vecinătate, împământenite acordate nomazilor, și statului vecin și proprietarilor de turme pe propriul lor teritoriu, intră tot în categoria de atitudine generală de toleranță și de bunăvoință a țărilor vecine, unele față de altele.

Am văzut că între vecini există posibilitatea reală de a apare un număr mare de **conflicte**, care pot fi de natură diversă, complexitate și importanță diferită. În realitate această posibilitate se numește **„stare conflictuală". Realitatea bate logica,** rezultă că înțelegerea absolută sau lipsa oricărei neînțelegeri sau diferende între țări care au relații complexe cum sunt cele vecine, este o ficțiune/iluzie. Cele mai relevante rămân cele care nu sunt foarte grave dar de o varietate foarte mare. Ca exemple voi

[20] Articolul 11 al Tratatului de bună vecinătate dintre Afganistan și Marea Britanie; articolul 5 al Convenției; articolul 9 din Acordul de bună vecinătate Arabia Saudită-Kuweit.

da: domeniul presei, energiei conductelor de petrol, cabluri, televiziune, pescuit, mașini, comerțul cu ouă, carne de vacă, apele de frontieră, poluarea, sport etc.

Ca regulă, **conflictele se soluționează**, **direct, între cei interesați.** Norma abținerii de la acțiuni de natură să agraveze un conflict sau să amplifice o tensiune dintre vecini sau din regiune. În cazurile speciale, când aceste conflicte degenerează și depășesc limitele și amenință pacea și securitatea altor țării, și mai ales a statelor vecine sau din zonă, acestea trebuie să se exprime. Dar trebuie să ținem seama de obligația enunțată mai sus, și anume aceea care impune statelor vecine și celor din zonă, să se abțină de la acte care ar fi susceptibile să agraveze sau să escaladeze un conflict. Vecinii își datorează obligația, de a analiza și cântări bine consecințele acțiunilor lor; în special cele negative, față de statele limitrofe, față de cele cu care sunt în conflict direct și să prevină urmările actelor sale în privința diferendului respectiv. Statele, fie vecine, fie prietene ale statelor în conflict se manifestă în general diferit, unele pentru abținere de la orice acțiune care ar putea agrava conflictul, altele dimpotrivă cu acțiuni care agravează situația, fiind un obstacol spre pace, și de la care trebuia să se abțină. (exemplul cel mai pertinent care a împiedicat pacea este Israelul în 1978).

Abținerea de la acțiunile negative au un **efect pozitiv**, astfel unele state se declară **neutre** în diferend, pentru a nu agrava situația în nici un fel. Un exemplu este Sri Lanka care este vecină cu India și care s-a declarat neutră în acest diferend din timpul crizei dintre India și Pakistan.

Importanța conceptului bunei vecinătăți

Acesta importanță a conceptului este dată de perenitatea realității pe care o exprimă buna vecinătate, de valorile politico-juridice pe cale le protejează statele pentru menținerea și dezvoltarea acestei bune vecinătăți, punerea la adăpost a păcii, securității, suveranității sau independenței; punerea la adăpost de agresiuni, progresul material și spiritual al statelor pot fi apărate și întărite prin promovarea continuă bunei vecinătăți. Alte state au pus semnul egalității între aceste valori și buna lor vecinătate; pozițiile oficiale ale guvernelor au o importanță deosebită deoarece una este să se afirme și alta este să se declare în mod solemn că o asemenea valoare este si constituie un **obiectiv fundamental, un principiu major, o constantă permanentă a politicii exterioare a statelor, care răspunde intereselor lor vitale[21].**

[21] I. Pop, *op. cit.*, p. 252-256.

Cu riscul de a mă repeta, țin să menționez că asemenea calificări făcute de state nu sunt simple afirmații gratuite sau de complezență, deoarece ale exprimă convingerea profundă a lor (statelor) că acest concept de bună vecinătate are o importanță deosebită/covârșitoare pentru însăși existența lor[22]. Aceste principii nu se schimbă ca și moda, este un concept ce răspunde intereselor vitale ale tuturor statelor în permanență.

Să nu uităm că acest Principiu al Bunei vecinătăți deși își are originea în zona de vecinătate a statelor limitrofe, el nu se aplică exclusiv relațiilor vecinilor, el se aplică relațiilor tuturor țărilor deoarece este un model de comportament.

Această afirmație confirmată de preambulul Cartei ONU, cu privire la hotărârea statelor membre de a se comporta unele față de altele „ca buni vecini", nu numai a țărilor limitrofe de a trăi în „raporturi de bună vecinătate", așa cum sunt tentați unii să creadă când citesc/vin în contact cu conceptul de bună vecinătate.

Acest lucru este valabil pentru toate principiile de drept internațional nu numai pentru buna vecinătate sau principiul bunei vecinătăți.

Evoluția atât a tehnicii cât și a științei face ca „vecinătatea" să se lărgească din ce în ce mai mult într-o lume „ce se micșorează mereu" deoarece toate țările au devenit vecine, iar buna vecinătate se aplică ca un model de conduită între toate țările (unele state îndepărtate au încheiate acorduri care conțin reguli specifice bunei vecinătăți), ceea ce înseamnă că aplicarea acestui principiu în practică nu duce la slăbirea principiului bunei vecinătăți, ci chiar la îmbogățirea lui.

Concluzii

În încheiere putem afirma că regulile specifice bunei vecinătăți au scopul de „a preveni" încălcarea principiilor fundamentale ale dreptului internațional, adică de a întări principiul bunei vecinătăți.

Obiectivul său principal este de a reaminti caracterul primordial al dreptului, al spiritului justiției cum spunea Concino, vechi de când lumea ca idee, dar care este încălcat mereu, și necesită de a fi mereu și mereu reînnoit și prezent în perfecționarea raporturilor statelor.

Acest principiu al bunei vecinătăți este considerat și un ghid pentru state, un far care luminează direcțiile esențiale ale acestora iar rolul lui va fi din ce în ce mai mare si mai necesar datorită creșterii fără precedent a interdependenței lor, toate statele globului vor deveni din ce în ce mai „vecine" dar va rămâne în mod cert vecinătatea statelor.

[22] I. Pop, *op. cit.,* p. 248-252.

Bibliografie

Aurescu B., *Principiul bunei vecinătăți – constantă a politicii externe românești,* în *Continuitate și discontinuitate în politica externă românească, concepte, forme și metode moderne de acțiune diplomatică eficientă și coerentă*, MAE și IRSI, București, 1998.

Bolintineanu Al., Năstase A., Aurescu B., *Drept internațional contemporan,* ed. a II-a, Editura All Beck, București, 2000.

Cloșcă I., *Dicționar de Drept internațional public,* Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1982.

Geamănu G., *Principiile fundamentale ale dreptului internațional,* în *Drept Internațional public (Tratat),* 2 vol., Editura Didactică și Pedagogică, București, 1981.

Kissinger H., *Diplomația,* Editura All Beck, București, 2004.

Mooney B., *Mari lideri din antichitate până în prezent,* traducere de Liviu Mateescu, Editura LIDER, București, 2008.

Pop I., *Vecinătate și Bună vecinătate în dreptul internațional public,* Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1986.

Reuter P., *Droit International Public,* Paris, Press Universitaires de France (Themis), 2e, ed. 1963.

Carta ONU, 1945

Declarația privind relațiile prietenești și cooperarea între state adoptată de Adunarea Generală prin Rezoluția 2625 din 24 octombrie 1970

Declarația asupra principiilor ce guvernează relațiile dintre statele participante la CSCE, parte din Actul final de la Helsinki din 1975

Documentul conferinței de la Stockholm din 1984

Manualul NATO

Convenția privind dreptul tratatelor, de la Viena din 1969

INADAPTABILITATEA SOCIALĂ ŞI TIPURILE DE INFRACTORI

Pavel PALCU
Universitatea de Vest „Vasile Goldiş" din Arad

Abstract

A strictly psychological analysis of the criminal act based exclusively on the reguirements of determining the legal content of the crime, consists in the analysis of the way in which, in the preparation, the commission and the post-criminal attitude, the the perpetrator's psyche is manifested, its elements: intelligence, affectivity and will. From a legal point of view, the criminal act is the result of a negative conduct of the person responsible in relation to the requirements of the positive criminal norms. Personality is understood as a synthesis of all the elements that compete for the mental conformation of a subject to which it gives its own, specific physiognomy.

Keywords: *society, personality, maladjustment, crime, criminal*

Concepte, tipologii, particularităţi

Personalitatea, ca termen, exprimă „calitatea de ansamblu a organizării individului uman ca membru al societăţii, ca element al unui complex sistem de relaţii şi interacţiuni sociale, având ca atribute fundamentale, integritatea ierarhică a funcţiilor, proceselor, stărilor şi conduitelor, relevanţa structurii, dinamismul, orientarea şi finalitatea acţiunilor."[1] Este o rezultantă specifică a influenţelor mediului social, a celor de ordin existenţial, economic şi spiritual, etice, estetice, politice şi ştiinţifice asupra individului, o entitate biologică ce nu implică în mod necesar atributul personalităţii, putând exista şi în afara acesteia.

Conceptul de **„personalitate"** este esenţial pentru o justiţie ce se fundamentează pe adevăr, ştiinţă şi dreptate, în care primează ideea de recuperare socială a făptuitorului. Infractorul se prezintă ca o personalitate deformată, ceea ce îi permite comiterea unor acţiuni atipice cu caracter antisocial şi disociat. Infractorul apare ca un individ cu o insuficientă maturizare socială, cu deficienţe de integrare socială, care intră în conflict cu cerinţele sistemului valorico-normativ şi cultural al societăţii în care trăiesc.

[1] A. B. Tucicov, M. Golu, *Dicţionar de psihologie socială*, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1981, p. 315.

În literatura de specialitate, sub aspectul **particularităților psihologice**, s-a reușit să se stabilească anumite **caracteristici comune**, care se regăsesc la majoritatea celor care încalcă în mod frecvent legea, și anume:

- **Instabilitatea emotiv-acțională** – *datorită experienței negative, a educației deficitare primită în familie, a deprinderilor și practicilor antisociale însușite*; toate acestea duc la lipsa unei capacități de autoevaluare și de evaluare adecvată, la lipsa de obiectivitate față de sine și față de ceilalți.

- **Inadaptarea socială** – *inadaptații, cei greu educabili, sunt cei a căror educație s-a realizat în condiții neprielnice și în mod nesatisfăcător;* aceștia provin din familii dezorganizate (părinți decedați, divorțați, infractori, alcoolici), unde nu există condiții, priceperea și preocuparea necesară pentru educarea copiilor.

- **Sensibilitatea deosebită** – *lipsa unui sistem de inhibiții, elaborat pe linie socială*; atingerea intereselor personale, indiferent de consecințe, duce la mobilizarea excesivă a resurselor fizice și psihice.

- **Duplicitatea comportamentului** – *conștient de caracterul socialmente distructiv al actului infracțional, infractorul lucrează în taină, observă, plănuiește și execută totul ferit de ochii oamenilor, în general, și al autorităților, în special*. El joacă rolul omului corect, cinstit, al omului cu preocupări de o altă natură decât cele ale „specialității" infracționale. Acest „joc" artificial îi denaturează actele și faptele cotidiene, făcându-l ușor depistabil pentru un bun observator.

- Imaturitate intelectuală – constă în *incapacitatea infractorului de a prevedea pe termen lung consecințele acțiunii sale antisociale*; înseamnă o capacitate redusă de a stabili un raport rațional între pierderi și câștiguri în proiectarea și efectuarea unui act infracțional.

- **Frustrarea** – este o *stare resimțită de infractor atunci când este privat de unele drepturi, recompense, satisfacții etc. care consideră că i se cuvin sau când în calea obținerii acestor drepturi se interpun obstacole*; este privită ca o stare de criză care dezorganizează.

- **Complexul de inferioritate** – este o *stare pe care infractorul o resimte ca un sentiment de insuficiență, de incapacitate personală*; apare în urma unor deficiențe, infirmități reale sau imaginare, fiind pronunțate și de către disprețul, dezaprobarea tacită sau experimentată a celorlalți.

- **Egocentrismul** – *tendința individului de a raporta totul la el însuși*; el și numai el se află în centrul tuturor lucrurilor și situațiilor, atunci când nu-și realizează scopurile propuse devine invidios și susceptibil, dominator și chiar despotic. El nu poate să vadă dincolo de propriile dorințe, scopuri și interese. Este un individ care nu este capabil să recunoască

superioritatea și succesele celorlalți. Se crede permanent persecutat, consideră că are întotdeauna și în toate situațiile dreptate.

- Agresivitatea – apare atunci *când individul este împiedicat să-și satisfacă dorințele și se manifestă printr-un comportament violent și distructiv*. Cele mai cunoscute forme de agresivitate sunt: ***autoagresivitatea*** – constă în îndreptarea comportamentului agresiv spre propria persoană, exprimându-se prin: automutilări, tentative de sinucidere sau chiar sinucidere și ***heteroagresivitatea*** – presupune canalizarea violenței spre alții, manifestându-se prin multiple forme: omuciderea, tâlhăria, violul, tentative de omor etc.

- **Instabilitate morală** – incapacitatea infractorului de a înțelege durerile și nevoile celorlalți, prin satisfacția resimțită față de durerile altora; aceasta redă stările de inhibare și dezorganizare emoțional. Această latură a personalității infractorului se formează de la vârste timpurii, fiind una din principalele carențe ale socializării, un rol important deținându-l funcționarea defectuoasă a structurii familiale, precum și stilul educațional adoptat.

Particularitățile psihologice ale diferitelor tipuri de infractori

Cunoașterea cât mai exactă a profilului personalității infractorului permite organizarea unui program diferențiat și individualizat de reeducare, recuperare și reinserție socială, fiind profitabilă organelor judiciare în finalizarea intenției lor de stabilire a adevărului și de soluționare legală a cauzelor.

În literatura de specialitate s-au delimitat următoarele **particularități psihologice** ale diferitelor **categorii de infractori**, și anume:

CERȘETORUL – *formează un clan deosebit în lumea infractorilor*.

Acest tip de infractor profită fără jenă de orice sentiment sau interes al publicului, fiind totodată un bun cunoscător în sesizarea și exploatarea trăsăturilor psihologice ale celor de la care cerșesc. Acesta este în posesia unor elemente ale artei dramatice, care acționează prin intermediul rolului jucat verbal, prin mimica și costumația adecvată. Cei ce ajung la măiestrie în cerșetorie știu să utilizeze metode cu totul deosebite (modularea vocii, mimica, invocarea unor mari necazuri) pentru a atrage atenția trecătorilor și a obține mila lor. Unii își adaptează rolul după sezon, clientelă, cartier, oraș. Eventualele infirmități sunt subliniate cu grijă și apar, fie etalate ostentativ, fie abia discret sugerate, nuanțate. Cerșetorii sunt organizați în adevărate rețele.[2]

[2] T. Butoi, *Psihologie judiciară – curs universitar,* Editura Trei, București, 2012, p. 90.

HOȚUL – *săvârșește cea mai primitivă acțiune infracțională*.

Caracteristic furtului este modul discret al sustragerii obiectului și, apoi îndepărtarea grăbită de la locul infracțiunii și ascunderea de cei care l-ar putea urmări. Hoțul lucrează mai mult cu mâna și cu corpul – acest lucru se referă numai la acțiunea în sine, deoarece pregătirea unui furt cere o activitate mentală minuțioasă. Caracterul predominant fizic al acțiunii presupune din partea lui un antrenament deosebit. Dexteritatea lui caracteristică, mobilitatea fizică, rapiditatea mișcărilor sunt rezultate în primul rând al exercițiului și, numai în al doilea rând, sunt favorizate și de unele predispoziții native. Hoțul are un spirit de observație bine dezvoltat, orientare promptă la situația dată și organizarea imediată a unui plan de acțiune bazat pe elemente concrete și prezente. În ceea ce privește voința și personalitatea, hoțul lucrează după „șabloane și rețete" puțin variabile, sunt ușuratici, lipsiși de acele calități ale voinței ce au sens etico-social. Reacția tipică este debarasarea de obiectul furat și fuga. Acesta nu se apără și nu opune rezistență, decât dacă este atacat fizic.[3]

SPĂRGĂTORUL – *se caracterizează prin operarea în bandă și prin utilizarea forței ca mijloc de apărare în caz de surprindere.*

Spărgătorul modern, posedă temeinice cunoștințe de ordin tehnic. Deoarece comiterea actului infracțional presupune acțiuni complexe, de securitate individuală, spărgătorii se recrutează din rândul celor mai evoluați infractori. Ei au nevoie pe lângă iscusința (inteligență practică) necesară executării unei spargeri și de unele calități deosebite (curaj, „sânge rece").[4]

INFRACTORUL INTELECTUAL – *escrocul, falsificatorul, șantajistul*.

Exercitarea pe scară profesională a unor asemenea acțiuni infracționale presupune, din punct de vedere psihologic, necesitatea unor mijloace intelectuale mai deosebite. La aceștia forța fizică este mai puțin importantă, în general aspectul fizic trece pe plan secund și joacă un rol de decor, care facilitează unele escrocherii. În afară de unele „ustensile" de importanță minoră, infractorii intelectuali își comit acțiunile, în general, pe cale verbală. Principala armă de atac este minciuna. Escrocii și șantajiștii se caracterizează, în special, printr-o elasticitate a gândirii, prin posibilitatea de a descoperii rapid slăbiciunile victimei și prin soluții rapide, care duc la eschivarea și ieșirea din încurcătură.

ASASINUL – *este cel mai odios și mai nociv infractor*. Acesta manifestă irascibilitate, impulsivitate și agresivitate crescută. Este dominator, având o capacitate de raționalizare scăzută, instabil și superficial, în contactul afectiv, ceea ce îl face să se angajeze în situații conflictuale. Comiterea

[3] H. Eysenck, M. Eysenck, *Descifrarea comportamentului uman*, Editura Teora, București, 1999.
[4] T. Butoi, *op. cit*., p. 91.

infracțiunii devine posibilă datorită intrării individului într-un mediu care oferă situații conflictuale de la care el nu știe s-au nu poate să se sustragă. Situația conflictuală în care se află asasinul este dublată de un temperament impulsiv, de o motricitate sporită, care se exteriorizează prin violență de ordin fizic. Asasinul este insensibil la durerile fizice ale altora și, de aceea este lipsit de compasiune față de ceilalți.

INFRACTORUL RECIDIVIST – se caracterizează psihologic prin: imaturitate intelectuală; impulsivitate mărită, agresivitate; indiferență afectivă; egocentrism; tendință de opoziție; scepticism; rezistență scăzută la stimuli. Infractorii recidiviști au tendința de a percepe realitatea într-un mod neobișnuit și deformat, având impresia că nimeni nu le oferă ajutor și că în viață totul se petrece conform legilor „baftei" sau „ghinionului". Succesul obținut la prima infracțiune acționează drept stimul pentru alte situații infracționale asemănătoare. Acestora le este caracteristică prezența unor manifestări de indecizie și incertitudine interioară, dificultate de autoreprezentare, tendința de a-și ascunde propria personalitate.

Concluzii

Infractorul se deosebește de ceilalți oameni, din punct de vedere psihologic, nu printr-o funcționare deosebită a proceselor sale psihice, ci prin faptul că acțiunile lui au un conținut antisocial.

Cunoscând conceptul, tipologia infractorilor, criteriile de clasificare a acestora precum și analizarea comportamentelor acestora din diferite aspecte, putem cunoaște metodica prevenirii faptelor ilicite, putem elabora noi studii și propune noi moduri de prevenire, diminuare și combatere a faptelor incriminate de legea penală.

Bibliografie

Brest E.T., *Criminal Profiling. An introductions to behavioral evidence analysis*, Academic Press, București, Ediția a III-a, 2008.

Butoi T., *Psihologie judiciară – curs universitar,* Editura Trei, București, 2012.

Eysenck H., Eysenck M., *Descifrarea comportamentului uman*, Editura Teora, București, 1999.

Palcu P., *Tactica cercetării criminalistice la fața locului,* Editura „Vasile Goldiș" University Press, Arad, 2006.

Tucicov A. B., Golu M., *Dicționar de psihologie socială*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1981.

EGALITATE ŞI DREPTATE, CONCEPTE INSEPARABILE. PERSPECTIVE FILOZOFICE

Iulia Georgia ROŞIANU COCOŞ
Universitatea de Vest din Timişoara

Abstract

The paper analyzes the historical evolution of the concepts of equality and justice and makes a brief review of some philosophical perspectives on these concepts as a result of political, economic and social changes.

Keywords: *equality, justice, evolution, society*

Consideraţii introductive

De-a lungul timpului societăţile au definit, în mod implicit sau explicit, folosind termeni juridici sau nejuridici, drepturile şi obligaţiile cetăţenilor, precum şi restrângerile impuse pentru menţinerea ordinii sociale. Ideea de egalitate a parcurs un drum lung şi dificil pentru a ajunge la forma pe care o cunoaşte astăzi, conceptul fiind, prin excelenţă, unul greu de definit, atât pentru jurişti cât şi pentru filozofi, întrucât ridică numeroase interpretări.

În mod obiectiv, egalitatea este principiul conform căruia oamenii se află în poziţie de egalitate în faţa autorităţilor[1] iar în sens subiectiv, egalitatea reprezintă aşteptările legitime ale fiecărui individ, în care legea în mod pozitiv va acţiona şi va fi aplicată tuturor în mod egal întrucât oamenii prin naştere devin membri egali ai unei societăţi. Egalitatea desemnează cerinţele realizării aceleiaşi situaţii sociale pentru toţi membrii societăţii.

Noţiunea de dreptate folosită de filosofi este transferată în drept sub conceptul de justiţie şi presupune respectarea riguroasă a drepturilor fiecărui individ, să se dea fiecăruia ceea ce i se cuvine.

Egalitatea şi dreptatea sunt concepte filosofico-sociologice inseparabile, principii morale şi juridice cu relevanţă pentru sistemul juridic de astăzi iar filosofia anticilor reprezintă un excelent punct de plecare pentru studiul dreptului, întrucât originea multor idei şi principii se regăseşte acolo.

[1] A. F. Morosteş, *Protecţia naţională şi internaţională a drepturilor omului*, Editura Casa Cărţii de Ştiinţă, Cluj-Napoca,2020, p. 27.

Perspective filozofice asupra conceptelor de egalitate și dreptate

Idealul de egalitate s-a născut ca o cerință a dreptului natural iar conceptul de egalitate a fost dezvoltat de doctrinele religioase și studiile filozofice. Afirmarea ideii de egalitate a străbătut un drum lung în evoluția sa istorică din Antichitate până la apariția în secolul al XVIII-lea a primelor constituții scrise.

Printre primele documente ale Antichității prin care se încearcă o codificare a conduitei oamenilor este codul lui Hammurabi care reglementează aspecte cu caracter juridic, religios și moral, și, deși nu se referă în mod explicit la ideea de egalitate, documentul este dominat de ideea dreptății, considerată ca lege a firii, ea nu este aceeași pentru toți oamenii, le aparține acestora, mai mult sau mai puțin, numai datorită faptului că sunt oameni[2]. Legiuitorul din Babilon statua faptul că „Legea trebuie să aducă binele poporului, trebuie să oprească pe cel tare de a vătăma pe cel slab."[3]

Ideea de egalitate se regăsește în gândirea filozofică greacă, filozofii antici greci au fost susținători ai dreptului natural care, în opinia lor, trebuia să fie același peste tot în societatea antică, iar dreptul pozitiv putea să difere de la o cetate la alta[4]. În viziunea lor, mai precis a atenienilor, democrația este ipostaza politică a principiului libertății și este caracterizată prin libertatea (eleutheria) și egalitatea în fața legii (isonomia). În opinia atenienilor democrația era legată de egalitatea reală a tuturor cetățenilor în fața actelor normative emise de adunările legislative, astfel isonomia a fost primul termen prin care grecii au denumit sistemul politic în care puterea este exercitată de tot corpul cetățenesc.

Platon susținea teoria cetății ideale „în care egalitatea se traduce prin acordarea de pământuri egale lucrătorilor și stabilirea unei comunități depline asupra bunurilor, femeilor și copiilor pentru războinici și filozofi"[5]. Platon considera că superioritatea atenienilor față de ceilalți greci se datorează în primul rând egalității tuturor cetățenilor în fața legii.

Aristotel, cunoscut ca fiind părintele dreptului natural, considera că, pe lângă legislația proprie a fiecărei cetăți, există un drept comun, superior, al tuturor popoarelor care vine de la natură. În *Etica Nicomahică*, acesta a susținut că „egalitatea morală presupune ca lucrurile similare să

[2] V. Hanga, *Mari legiuitori ai lumii*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1977, p. 27 și urm.

[3] N. Popa, *Teoria generală a dreptului*, Editura Actami, București, 1996, p. 58.

[4] W. Darity, *International Encyclopedia of the Social Sciences*, ed. a 2-a, Gale Press, 2008, p. 1862.

[5] Platon, *Republica (Statul) traducere de V. Bichigean*, vol. I, București, Tipografia D. C. Ionescu, 1923, p. 190 și urm.

fie tratate la fel... iar cele diferite, în mod diferit" iar în *Politica* a susținut ca "justiția este îndreptățită să le ofere celor egali, egalitate", punând astfel bazele principalelor forme de egalitate. În viziunea sa, noțiunea de egalitate era strâns legată de ideea de justiție astfel că principiul egalității a rămas deschis unei multitudini de interpretări.

Aristotel afirma că, din punct de vedere social „egalitatea trebuie să fie relativă şi să ţină seama de capacităţile diferite ale indivizilor"[6] şi a promovat egalitatea după merit susţinând că sclavia este admisibilă atâta timp cât există fiinţe umane care în mod natural au nevoie să fie supuse autorităţii altuia. Însă, nici chiar Aristotel nu era pe deplin convins de cele scrise, deoarece în alt pasaj a susţinut că unii sclavi au corpuri de oameni liberi, iar unii oameni liberi au suflete de sclavi.

Cicero a susţinut că atât dreptul natural cât şi obiceiul ar trebui să fie considerate surse de drept[7] iar Socrate se considera ca fiind un cetăţean al lumii[8].

Principiul egalităţii este prezent în antichitate şi în opera stoicilor care au considerat că egalitatea umană este „o egalitate de la natura de care trebuie să se bucure orice fiinţă umană" inclusiv femeile, copii şi sclavii. Musonius Rufus a scris despre necesitatea garantării egalităţii morale ca principiu al familie şi al cetăţii[9], despre nevoia femeii de a avea acces egal la educaţie, a criticat existenţa dublelor standarde cu privire la căsătorie şi a dezvoltat un standard minim de protecţie a copilului.

De asemenea, Seneca a susţinut egalitatea dintre cetăţeni şi sclavi considerând că nici o fiinţă umană nu este sclav prin natura sa, iar Hobbes a definit teoria egalităţii de la natură susţinând că "toate fiinţele umane sunt egale deoarece posedă aceleaşi drepturi fundamentale inalienabile"[10].

Teoria egalităţii umane este considerată a fi cea mai importantă contribuţie pe care Şcoala stoică a adus-o dezvoltării dreptului natural şi gândirii politice antice. În filozofia dreptului antic s-a susţinut faptul că egalitatea este percepută de către om ca o garanţie a dreptăţii. Fără transpunerea în fapt a principiului egalităţii nu există democraţie decât ca simplă formulă retorică. Acesta este unul din adevărurile fundamentale pe care vechii grecii l-au transmis epocii moderne.

---

[6] Aristotel, *La politique, Edition Librairie Philosophique* J. Vrin, Paris, 1970, p. 100 şi urm.

[7] Marcus Cicero, *De Legibus*, Cartea a II-a, Secţiunea 11, http://classics.mit.edu/Browse/browse-cicero.html.

[8] Epictet, *Discursuri*, cartea a II-a, Capitolul 5, http://classics.mit.edu/Epictetus/discourses.2.two.html.

[9] C. King, M. Rufus, *Lectures and Sayings*, Editura Wiliam B. Irvine, 2010, pp. 56-110.

[10] Th. Hobbes, *Leviathan*, Partea I, capitolul 14, The English Work of Thomas Hobbes, Paragon House, 2001, p. 64.

Ideea de egalitate a fost preluată și dezvoltată de școala dreptului natural și de teoria contractului social. Concepția lui Th. Hobbes despre egalitate se opune celei a lui Aristotel, care considera sociabilitatea ca trăsătură naturală a omului. Pentru Hobbes, principiul major al dreptului natural este dreptul natural, de conservare a propriei ființe, în temeiul căruia natura dă dreptul tuturor oamenilor să dobândească în mod egal tot ceea ce îi înconjoară. Hobbes este primul gânditor care a asociat drepturile omului cu ideea de inalienabilitate, considerând că fiecare persoană posedă aceste drepturi fundamentale prin simplul fapt de a se fi născut ființă umană.

John Locke, un alt reprezentant al școlii dreptului natural și al teoriei contractului social, a contribuit la emanciparea individului prin plasarea dreptului natural deasupra dreptului pozitiv, care nu îl poate modifica. Locke susținea că omul este, „*prin natura sa, liber, egal și independent*"[11].

Spre deosebire de Hobbes, Montesquieu apreciază că starea naturală a omului nu este o stare de război, ci una de pace, dominată de nevoia omului de a-și procura hrană și de a trăi în societate.

În cartea sa „*O teorie a dreptății*" J. Rawls susține că „nimănui nu i se cuvine locul în distribuirea înzestrărilor naturale, mai mult decât i se cuvine locul inițial de plecare în societate"[12], iar „distribuția naturală nu e nici dreaptă, nici nedreaptă; nu este nedrept nici că oamenii se nasc în societate într-o poziție particulară. Acestea sunt fapte naturale pur și simplu. Ce este drept și nedrept e modul în care instituțiile tratează aceste fapte."[13]

Contrar teoriei lui Aristotel care lansa o prezumpție în favoarea inegalității, Isaiah Berlin susținea că există o prezumție în favoarea egalității, că egalitatea nu are nevoie de nici un temei, că numai inegalitatea are și că nu e nevoie în special să dăm seamă de uniformitate, regularitate, similaritate, simetrie [...] în timp ce diferențele, comportamentul nesistematic, schimbările în conduită au nevoie de explicație și, de regulă, de justificare.[14]

Dreptatea este unul din principiile fundamentale ale oricărei societăți și a fost echivalată cu virtutea însăși. De-a lungul timpului dreptatea a luat multe forme, fiind analizată din diverse perspective: din perspectiva dihotomiei bine-rău, sau prin analiza raportului dintre indivizi sau dintre societate și cetățenii săi și a fost clasificată în mai multe feluri: dreptatea distributivă, care impune un anumit mod de împărțire a

[11] J. Locke, *Deuxieme traite du gouvernement*, Edition Librairie philosophique J. Vrin, cap. V, Paris, 1967, p. 91.
[12] J. Rawls, *A Theory of Justice*, Oxford University Press, Oxford, 1973, p. 104.
[13] J. Rawls, *idem*, p. 102.
[14] I. Berlin, *Equality*, în Concepts & Categories. Philosophical Problems, Oxford University Press, Oxford, 1980, p. 84.

bunurilor; dreptatea retributivă, bazată pe un sistem de recompensare și pedepsire; dreptatea restorativă, care are ca fundament despăgubirea victimei și reintegrarea în societate a celor ce au comis nedreptăți.

Toate variantele noțiunii de dreptate au în comun ideea de a-i da fiecăruia ceea ce i se cuvine, însă diferențele apar în modalitatea de a decide ce i se cuvine fiecăruia. Unii filozofi au considerat că decizia ar trebui să fie luată în funcție de merite, alții în funcție de nevoi iar alții au apreciat că decizia ar trebui să se bazeze pe contribuția fiecăruia la binele social general.

Semnificația esențială a dreptății este aceea de egalitate în drepturi a tuturor părților implicate. Atât pentru Platon, cât și pentru antici, dreptatea a însemnat doar egalitate între egali iar creștinismul a extins aceasta semnificație a dreptății incluzând atât egalii cât și inegalii.

Aristotel considera că „dreptatea [...] este privită în general ca o suverană a virtuților, mai strălucitoare decât luceafărul de seară, mai strălucitoare decât luceafărul de zi”[15] și că este mai bine să suferi nedreptatea decât să o cauzezi altuia, dreptatea fiind singura dintre virtuți ce face un bine pentru altul, manifestându-se în favoarea altuia.

Acesta este punctul în care dreptatea ca valoare morală se întâlnește cu dreptatea ca valoare juridică. Ca virtute și ca valoare morală, dreptatea nu are ca obiect doar raporturile cu noi înșine, ci și raporturile cu ceilalți, intrând astfel în domeniul de reglementare al dreptului, care urmărește armonia cetății.

Pentru romani, ca și pentru vechii greci, fundamentarea morală a dreptului era de la sine înțeleasă, astfel încât nu era deloc nefiresc ca o valoare morală să fie preluată expres în norme juridice.

Aristotel preciza în „Etica Nicomahică”: „legislatorii îi fac pe cetățeni să devină buni, obișnuindu-i cu binele…; prin aceasta se deosebește legislația bună, de una rea”. …„Dreptatea există numai la cei ale căror raporturi sunt reglementate prin lege…De aceea nu ne lăsăm guvernați de un om, ci de lege, pentru că un om își poate exercita puterea în propriul interes, devenind astfel un tiran… Cel învestit cu autoritate nu este decât apărătorul dreptății”.[16]

În opinia filozofului dreptatea este o virtute perfectă, „dreptatea concentrează în ea întreaga virtute” și a clasificat-o în dreptate distributivă care impune un anumit mod de împărțire a bunurilor și dreptatea retributivă bazată pe recompensă sau pedeapsă, în ambele cazuri fiind vorba o dreptate procedurală. De asemenea, a clasificat-o în dreptate

[15] Aristotel, *Etica Nicomahica*, Editura Științifică și Enciclopedică, Bucuresti, 1988, pp. 106-107.
[16] Aristotel, *Etica ...op. cit.,* pp. 107-108.

generală și particulară. Prima clasificare a dreptății se referă la egalitatea numerică în cetate și în fața legii. În cazul celei de-a doua se disting dreptatea corectivă, care are la bază tratamentul egal al indivizilor și dreptatea distributivă, conform căreia repartiția avantajelor și a onorurilor se realizează pe baza principiului proporționalității, fiind astfel introdus conceptul de egalitate proporțională, în care oamenii sunt egali numai în cazul în care au merite egale.

Dubla reflectare a dreptății, în raporturile cu noi înșine și în raporturile cu ceilalți, permite exprimarea matematică a dreptății, respectiv a egalității. Prin identificarea acestui criteriu, Aristotel edifica conceptul de dreptate apreciind că este simplu să afirmi că dreptatea presupune să dai fiecăruia ce i se cuvine, dar este mai greu să stabilești ce i se cuvine fiecăruia.

Plecând de la criteriul egalității, Aristotel preciza că dreptatea funcționează ca un termen mediu între două perechi de termeni, egalitatea fiind acest termen mediu. Exprimată matematic, egalitatea, ca și criteriu al dreptății, nu este doar una pur aritmetică, ci și una proporțională. Egalitatea proporțională își dezvăluie mai bine sensul în contextul dreptății distributive și dreptății corective.

În primul caz, distribuția a ceea ce este de împărțit se face în funcție de merit, partea fiecăruia este egală cu ceea ce merită. Criteriul dreptății funcționează în acest caz ca egalitate proporțională. În ipoteza dreptății distributive funcționează două criterii, cel al meritului și cel al egalității proporționale.

În prezent, din perspectiva dreptului substanțial, dreptatea distributivă se aplică în structurile ierarhizate iar dreptatea corectivă se aplică ori de câte ori se produce un dezechilibru în raporturile de egalitate, când o persoană obține un beneficiu în defavoarea alteia, ceea ce apare ca o nedreptate.

Pentru restabilirea egalității, este nevoie de repararea acestei nedreptăți. Ideea egalității este dublată de ideea de reparare sau de sancționare. În terminologia actuală, se poate vorbi fie de un caz de răspundere delictuală sau de răspundere contractuală, fie de un raport născut dintr-un fapt juridic licit, care cuprinde în conținutul său o obligație de reparare patrimonială în sarcina celui care s-a îmbogățit, fie de sancțiunile penale ori contravenționale.

Dreptatea corectivă presupune existența judecătorului, ca intermediar și are nu doar un sens substanțial, ci și unul procedural.

Astfel, egalitatea este criteriul comun și pentru dreptatea distributivă, și pentru cea corectivă și funcționează și în raporturile de reciprocitate.

Din analiza lui Aristotel se desprinde și a treia accepție a dreptății, dreptatea reciprocă. După ce evocă ideea pitagoreică potrivit căreia „Este drept de a suferi la rândul tău răul pe care i l-ai făcut altuia", formulare în care se regăsește legea talionului, Aristotel precizează că activitatea economică este adevăratul domeniu al reciprocității, „ca schimb guvernat de principiul egalității" prin intermediul unității comune de măsură care este moneda.

Din filosofia lui Aristotel s-au inspirat curentele moderne de egalitate și echitate.

Romanii spuneau că „dreptul este arta binelui și a dreptății", adică dreptul este un mijloc de împărțire a dreptății iar pentru John Rawls „dreptatea este virtutea de căpătâi a unei societăți".[17]

Platon susținea că dreptatea era cea mai frumoasă „*specie de bine*" și o considera ca fiind o proprietate a statului și afirma că atâta vreme cât există dreptate, vor lua ființă și alte virtuți: cumpătarea, înțelepciunea, curajul. El respinge concepția sofistilor despre dreptate, aceea ca nedreptatea este mai profitabilă, iar dreptatea ar fi o nobilă neghiobie.

Filozofii iluminiști considerau că omul se află într-o stare de libertate absolută la origini, și mai mulți factori precum insecuritatea și nedreptatea, i-au determinat să renunțe la acea libertate totală și să mandateze statul să reorganizeze societatea, pentru a se atinge țelul ultim, fericirea tuturor. Acest acord de cedare a unor drepturi, denumit contract social are la bază dreptul natural, care în opinia jurisconsultului olandez, Hugo Grotius este orientat de patru precepte fundamentale: respectarea a tot ce e al altuia, respectarea angajamentelor, repararea pagubelor pricinuite altora, pedeapsa echitabilă a celor care încalcă aceste principii. Punctul comun al tuturor teoriilor contractualiste este recursul la starea primară a omului.

Thomas Hobbes, un alt susținător al dreptului natural, în opera sa *Leviathan* susținea că omul nu este bun de la natură, este dominat de egoism, caută exclusiv binele propriu iar dacă ar exista o libertate absolută, aceasta ar fi guvernată de o permanentă stare de război. Hobbes consideră că oamenii s-au născut egali și că se bucură de acea egalitate a șansei de a-și atinge scopul, care este de regulă, propria conservare, însă pentru a-și atinge acest scop, ei caută să-i distrugă și să-i supună pe ceilalți. Întrucât oamenii sunt ființe dominate de pasiune și se lasă pradă concurenței și dorinței de glorie, orice încercare de a se asocia între ei este sortită eșecului. Astfel că, omul trebuie să renunțe la dreptul său originar și să-l ofere unui suveran, care să impună legi, să stabilească ce e just și injust, să împartă dreptatea. Din această teorie s-a născut statul, care devine o creație artificială a omului,

[17] J. Rawls, *op. cit.*, p. 108.

cu o putere nelimitată asupra omului, care este dispus să renunțe la libertate în vederea instaurării ordinii.

Filosoful John Locke are o concepție total diferită asupra stării primare. El consideră că omul este sociabil de la natură și combate ideea de stare asocială, considerând că societatea e cadrul natural al omului. Gânditorul englez e de părere că deși i-au fost delegate anumite puteri, suveranul nu se poate folosi în mod discreționar de ele, el reprezentând însuși o reafirmare a libertății naturale. Locke introduce ideea de legitimitate a puterii publice, care poate fi revocată de voința populară, nemulțumită de modul de conducere și consideră că remediul pentru toate inconvenientele stării naturale este cârmuirea civilă, prin legi imparțiale și autoritatea de care dă dovadă. „Legile naturale, obligă în mod absolut oamenii, tocmai pentru că sunt oameni și pentru faptul că nu ne suntem, prin noi înșine, suficienți"[18] – aceasta ar fi cauza reunirii oamenilor în primele societăți politice.

Pentru gânditorul Jean Jacques Rousseau, starea naturală, anterioară oricărei guvernări, presupune absența oricărui conflict între oameni. În opinia filozofului francez, societatea este cea care l-a corupt pe om, prin apariția proprietății. Atât în *„Discurs asupra originii și fundamentelor inegalității dintre oameni"* cât și în *„Contractul social"*, Rousseau caută să afle originea civilizației, și o găsește sub forma unui stigmat, care a mutilat social omul și societatea, apărută în conștiința oamenilor o dată cu ideea de proprietate, care este sursa inegalităților și nefericirii oamenilor. În vederea realizării unui cadru social în care să se respecte atât libertatea, cât și dreptatea, el propune ideea unui contract social, în care indivizii participanți își pun în comun drepturile și libertatea, se supun voinței generale rezultate din însumarea tuturor voințelor membrilor întregului, urmând ca fiecare să decidă atât pentru sine, cât și pentru ceilalți, în egală măsură.

Un alt filosof englez, John Stuart Mill, a propus o variantă de dreptate socială, combinată cu legătura indispensabilă dintre stat și individ susținând că sentimentul dreptății este lipsit de puritate, fiind izvorât din dorința de a pedepsi pe cei ce încalcă regulile. În opinia sa, exprimată în lucrarea *Utilitarismul,* ideea de dreptate presupune două lucruri: o regulă de conduită cu un puternic caracter moral, ce asigură un spațiu inviolabil și un sentiment ce sancționează regula, alimentată de dorința ca aceia care încalcă regula să fie pedepsiți. Dreptatea se realizează în vederea conservării drepturilor omului, bazându-se pe sentimentele

[18] J. Locke, *„Al doilea tratat despre cârmuire*", cap. 2 *„Despre starea naturală*", Editura Nemira, București, 1999, p. 60.

sociale ale umanității. Ea tinde către utilitatea generală, fiind un nume pentru anumite clase de reguli morale ce privesc mai direct esența bunăstării generale, reguli ce sunt mai obligatorii decât orice alte reguli pentru îndrumarea vieții.[19]

Pentru instituirea unei societăți drepte Rawls[20] în lucrarea sa „*O teorie a dreptății*" expune concepția asupra dreptății, sub forma a două principii, primul concentrează ideile de libertatea, egalitatea și recompensă pentru activitățile ce contribuie la binele comun iar cel de-al doilea, acceptă inegalitatea atâta timp cât fiecare participant va avea un beneficiu de pe urma acestei stări de nedreptate[21].

Conceptul de dreptate socială, promovează ideea dreptății ca merit și răsplată dar dezvoltă și ideea dreptății în funcție de nevoi. În primul caz, dreptatea presupune că inegalitățile sunt drepte atât timp cât meritul, modul în care fiecare își folosește corect șansa subiectivă, constituie criteriul dreptății. Concepțiile fundamentate pe ideea de nevoie au cunoscut o variantă mai radicală, potrivit căreia societatea trebuie să asigure toate nevoile indivizilor, și una mai precaută, care îmbină nevoile și meritele. Principalele obiecții aduse acestor perspective asupra dreptății vizează modul în care meritele și nevoile pot fi identificate și evaluate în practică.

Pe baza acestor principii s-au dezvoltat începând cu secolul XX statele democratice liberale, având ca obiectiv creșterea importanței deciziilor individuale și asigurarea exercitării depline a libertăților individuale.

Concluzii

De-a lungul timpului societățile au definit, implicit sau explicit, în termeni juridici sau nejuridici, drepturile și obligațiile membrilor acestora, precum și restrângerile impuse pentru menținerea ordinii sociale. Conceptele de egalitate și dreptate au parcurs un drum lung și dificil pentru a ajunge la forma pe care o cunosc astăzi.

Filosofia greacă a elaborat cele mai importante teorii clasice despre aceste două concepte, analizându-le în primul rând din perspectiva relației cu viața socială, ca virtute fundamentală a acesteia.

Filosofia modernă a teoretizat dreptatea și egalitatea din perspectiva relației cu normele moralității și cu regulile juridice, promovând ideea dreptății ca egalitate. Pentru mulți gânditori moderni, cum sunt John Locke,

[19] J. Stuart Mill, *Utilitarismul*, în V. Mureșan, *Utilitarismul lui J. S. Mill*, Editura Paideia, București, p. 59.
[20] J. Rawls, *op. cit.*, p. 61.
[21] *Idem*.

Thomas Hobbes şi Immanuel Kant sursa dreptăţii şi a egalităţii rezidă în drepturile naturale ale omului.

Bibliografie

Aristotel, *La politique*, Edition Librairie Philosophique J. Vrin, Paris, 1970.
Aristotel, *Etica Nicomahica*, Editura Ştiintifică şi Enciclopedică, Bucuresti, 1988.
Berlin I., *Equality, în Concepts & Categories*. *Philosophical Problems*, Oxford University Press, Oxford, 1980.
Darity W., *International Encyclopedia of the Social Sciences*, Editura Gale Press, 2008.
Hanga Vl., *Mari legiuitori ai lumii*, Editura ştiinţifică şi enciclopedică, Bucureşti, 1977.
Hobbes Th., *Leviathan*, *Partea I, capitolul 14, The English Work of Thomas Hobbes*, Paragon House, 2001.
Locke J., *Al doilea tratat despre cârmuire*, *cap. 2 Despre starea naturală*, Editura Nemira, Bucureşti, 1999.
Moroşteş A. F., *Protecţia naţională şi internaţională a drepturilor omului*, Editura Casa Cărţii de Ştiinţă, Cluj-Napoca, 2020.
Popa N., *Teoria generală a dreptului*, Editura Actami, Bucureşti, 1996.
Rawls J., *A Theory of Justice*, Oxford University Press, Oxford, 1973.

DEMNITATE UMANĂ ŞI DREPTURI UMANE

Maria SINACI
Universitatea „Aurel Vlaicu" din Arad

Abstract

The paper aims to explore the concept of human dignity from the perspective of its connection with human rights and the importance of their assertion in bioethics. The first part covers types of human dignity, and the second part focuses on the link between dignity and rights. The paper argues in favor of this interconnection, dignity being considered the foundation which human rights derive from. The final part highlights how human dignity is reflected in international human rights documents.

Keywords: *human dignity, human rights, bioethics*

Introducere

Conceptul de demnitate umană ocupă în ultimele decenii un rol central în dezbaterile care se desfăşoară în diverse domenii precum bioetică, filosofie, drept, medicină, relaţii internaţionale, sociologie etc., importanţa sa fiind subliniată diferit, iar uneori chiar negată. Secolul XX a reprezentat un moment de vârf în afirmarea demnităţii umane prin codificarea sa în anul 1948 în *Declaraţia Universală a Drepturilor Omului*[1] şi transformarea într-un concept juridic, deşi istoria ideii de demnitate umană este foarte lungă, prezentă încă din antichitate. Cele mai vechi menţiuni scrise despre utilizarea demnităţii umane le avem în lucrările lui Cicero, conform cărora un aristocrat elen, Panaetius din Rodos, în secolul II sau I î.Hr. a folosit pentru prima dată această noţiune. Panaetius se pare că a avut o viziune stoică asupra demnităţii umane, după cum relatează Cicero, întrucât a legat demnitatea de ceea distinge oamenii de alte creaturi – un nivel înalt de conştiinţă şi capacitatea de a lua decizii morale[2]. Dintre gânditorii creştini, papa Leon cel Mare (440-461 d.Hr.) se presupune că a fost printre primii utilizatori cunoscuţi ai conceptului de demnitate: „rasa noastră are demnitatea naturii,

[1] https://www.ohchr.org/sites/default/files/UDHR/Documents/UDHR_ Translations/ rum.pdf. (accesat la 10.09.2022)

[2] H. Cancik, „'Dignity of Man' and '*Persona*' in Stoic Anthropology: Some Remarks on Cicero, De Officiis I 105–107", in (eds.) David Kretzmer and Eckart Klein, *The Concept of Human Dignity in Human Rights Discourse,* Dordrecht, Kluwer Law International, 2002, p. 19, 22.

atâta timp cât figura bunătății divine continuă să se reflecte în noi ca într-un fel de oglindă”[3]. După Renaștere, noțiunea de demnitatea umană a fost folosită tot mai mult, atât de către teoreticieni ai moralei[4], cât și de către specialiști în drept. Samuel Pufendorf[5], de exemplu, în lucrarea *De Jure Naturae Et Gentium* apărută în 1672, afirma, referindu-se la demnitatea umană: „Mărirea demnității umane provine din sufletul său nemuritor, la care lumina percepției, capacitatea de a lua decizii și alegeri este caracteristică... Datorită sufletului său, ființa umană este tratată ca o făptură mai sfântă decât altele, ea are capacitatea de a gândi și de a conduce”.

Revoluția Franceză din anul 1789 afirmă egalitatea tuturor cetățenilor în fața legii și îi conferă demnității umane o dimensiune juridică, aspect cuprins în *Declaration of the Rights of Man and of the Citizen*[6] *(Déclaration des Droits de l'Homme et du Citoyen),* semnificând totodată ruperea cu trecutul și orientarea spre un viitor mai bun. După Al Doilea Război Mondial demnitatea umană este codificată și devine un concept pe deplin constituțional. Începutul secolului XXI a adus o adevărată explozie în ceea ce înseamnă utilizarea și dezbaterea acestui concept, chestiune explicabilă dacă ținem cont de dezvoltarea biotehnologiilor medicale (transplantul de organe, reproducerea umană asistată medical, eutanasia, controlul nașterilor etc.) al căror obiect este ființa umană, cu toate provocările pe care le-au generat, precum și problemele cu care s-a confruntat omenirea: migrația, violența, discriminarea, abuzurile, sărăcia, terorismul etc.

Tipuri de demnitate umană

De-a lungul istoriei semnificația acordată demnității umane s-a schimbat destul de mult, chiar și astăzi anumite nuanțe semantice din trecut sunt prezente în utilizarea sa. Conceptul este prezent în dezbateri la nivelul discursului politic, medical, filosofic, moral, social, democratic, bioetic cu accente specifice, importanța și semnificațiile fiind frecvent diferite. Recurgerea la categoria demnității este prezentă și în documente religioase, moral-teologice. În general, demnitatea sugerează un anumit statut al unei entități, cu caracter normativ, atribuit pe baza unor proprietăți gândite ca

[3] O. Sensen, „Human dignity in historical perspective: The Contemporary and traditional paradigms”, *European Journal of Political Theory*, 2011, 10(1), 71, 78.

[4] Abordarea filosofului Immanuel Kant (1724-1804) privind demnitatea umană este deosebit de relevantă.

[5] S. von Pufendorf, *De Jure Naturae Et Gentium* [1672], Translated into English, *Of the Law of Nature and Nations: Eight Books,* The Lawbook Exchange, Ltd.; 4th edition, 2005.

[6] *Déclaration des droits de l'Homme et du citoyen de 1789.* http://www.textes.justice.gouv.fr/textes-fondamentaux-10086/droits-de-lhomme-et-libertes-fondamentales-10087/declaration-des-droits-de-lhomme-et-du-citoyen-de-1789-10116.html.

putând fi intrinseci, extrinseci sau relaționale. Proprietăți enunțate destul de frecvent în acest sens privind ființa umană țin de rolul social, crearea după chipul lui Dumnezeu, un anume tip de comportament sau poziție socială, autonomia sau raționalitatea. Aceste proprietăți cel mai adesea presupun/garantează anumite drepturi și/sau îndatoriri ale ființei umane care are demnitate. Drepturile la care facem referire pot fi drepturi legale sau morale, dar în aceeași măsură pot avea caracterul unor așteptări normative informale. Demnitatea este folosită alteori într-un mod nenormativ, ceea ce înseamnă că atribuirea demnității unei entități nu implică, nici nu presupune recunoașterea unui statut normativ al acesteia. Însă conduce la ideea că un astfel de statut este atribuit de către entitatea însăși sau de comunitatea/societatea căreia i-ar aparține.

Noțiunea de demnitate umană este utilizată și cu referire la valoarea unei ființe umane ca entitate individuală, iar alteori integrând clasa tuturor ființelor umane și atunci vorbim despre demnitate colectivă. Acest context, în care nu s-a ajuns la o formulare larg acceptată privind demnitatea umană, a generat ambiguitate și un oarecare scepticism. Au fost făcute de asemenea mai multe clasificări, astfel unii autori au propus două categorii, iar alții mai multe.

Demnitatea intrinsecă se referă la proprietatea, valoarea pe care o au ființele umane doar prin faptul că sunt oameni, și nu în virtutea unui set de talente, aptitudini, nici ca rezultat al evaluării sau opiniilor altor persoane și nici în virtutea unui set de criterii biologice, sociale, economice sau politice. Pur și simplu doar prin faptul că sunt oameni, ființele umane au demnitatea intrinsecă, valoare care nu este posedată prin alegeri umane, nici atribuită. Din acest punct de vedere demnitatea conduce la principiul egalității tuturor oamenilor pe baza demnității pe care o au prin apartenența la marea familie a umanității, principiu clamat la Revoluția Franceză în anul 1789 – Libertate, Egalitate, Fraternitate.

Demnitatea atribuită este cea conferită de către semeni, alte ființe umane, atribuire care poate fi realizată la nivel individual sau comunitar și care implică o alegere. Prin urmare, demnitatea atribuită constituie o formă convențională de valoare, o valoare creată. În acest cadru al demnității atribuite se regăsesc demnitatea socială, demnitatea civică, demnitatea aristocratică etc. Cele două concepții despre demnitatea umană, intrinsecă și atribuită, nu se exclud și adesea intră în joc în aceeași situație. Bioetica este domeniul în care destul de frecvent cele două tipuri de demnitate sunt luate în discuție ca suport în anumite cadre de evaluare. În cazul eutanasiei, de exemplu, oponenții argumentează că aceasta este o încălcare a demnității umane deoarece toți oamenii au o demnitate egală, care nu poate fi anulată

sau luată în nicio situație[7]. Baza acestor argumente o reprezintă demnitatea umană intrinsecă. Susținătorii eutanasiei afirmă că practica ar trebui legalizată, deoarece oamenii nu ar trebui să fie obligați să accepte suferința, calitatea scăzută a vieții și starea de degradare în cazul bolilor terminale, care duc la scăderea demnității umane. Argumentul acestora vine din zona drepturilor umane, mai exact a dreptului fiecărei ființe umane de a fi liberă să decidă asupra sfârșitului propriei vieți și de a-și păstra demnitatea până în ultimul moment. În acest caz baza argumentării o reprezintă demnitatea umană atribuită. Prin urmare, pentru linii de argumentare diferite este utilizată aceeași noțiune, ceea ce evidențiază varietatea de moduri în care este utilizată demnitatea umană.

Demnitatea individuală este văzută adesea ca sursă a drepturilor umane individuale și pornind de la această abordare s-a conturat o altă perspectivă și anume demnitatea umană colectivă care ar trebui să conteze ca sursă a drepturilor umane colective. Dar ce înțelegem prin demnitate umană colectivă și în ce condiții poate fi împărtășită?

În studiul de față facem referire la două linii de gândire privind demnitatea colectivă. O perspectivă poate veni din direcția drepturilor umane. Dacă individul reprezintă un agent individual, cu demnitate umană individuală, unui grup de indivizi îi poate fi recunoscută calitatea de agent colectiv, cu demnitate umană colectivă. Grupurile nu pot avea demnitate personală, dar în această construcție ele pot avea demnitate colectivă care poate fi privită ca suport al drepturilor colective. Într-o altă perspectivă, demnitatea umană colectivă este considerată că aparține omenirii, practic întreaga umanitate este o mare familie. În acest caz demnitatea aparține tuturor ființelor umane ca o proprietate comună, fiind cu toții membrii speciei umane. Referirile la demnitatea colectivă a speciei umane au un rol important în dezbaterile moral-juridice pe probleme din domeniul bioeticii, precum clonarea, avortul și ameliorarea umană. M. Werner atrage atenția asupra faptului că în aceste abordări se subliniază două aspecte: (1) demnitatea umană se întemeiază doar pe natura umană, nu pe exigențe legate de capacități pe care doar unele persoane le posedă; (2) demnitatea speciei este invocată pentru a impune restricții și asupra acțiunilor care nu afectează drepturile de revendicare ale unei alte persoane (cazul clonării reproductive)[8].

[7] D. P. Sulmasy, „Death, dignity, and the theory of value", *Ethical Perspectives,* vol. 9, 2002, pp. 103–118.

[8] M. Werner, „Individual and collective dignity", în *The Cambridge Handbook of Human Dignity. Interdisciplinary perspectives*, Edited by M. Düwell, J. Braarvig, R. Brownsword, D. Mieth, Cambridge, Cambridge University Press, 2014, pp. 343-348.

Demnitate umană, drepturi umane și bioetică

Demnitatea umană joacă un rol proeminent în dezbaterile bioetice contemporane, concept care se află la baza sistemului de drepturi ale omului conturat după Al Doilea Război Mondial și a documentelor internaționale referitoare la bioetică. Mai mulți bioeticieni au subliniat rolul demnității umane și respectul față de concept în discursul și practica bioetică, în timp ce alții îl consideră inutil. R. Macklin, de exemplu, consideră că demnitatea umană nu este decât respect pentru autonomie și, prin urmare, îl consideră un „concept inutil" care ar putea fi eliminat[9]. Poziția exprimată de Macklin a fost criticată de un număr de autori cu fermitate, întrucât considerau pe de o parte că demnitatea nu poate fi echivalată cu autonomia, iar pe de altă parte prin respingerea demnității se pierde respectul acordat fiecărei ființe umane ca persoană unică. Utilizarea autonomiei ca termen echivalent pentru demnitate ridică două probleme: (1) există ființe umane care au autonomie limitată, ceea ce înseamnă că și demnitatea ar fi parțială (?), cum sunt persoanele cu retard mintal, sau cele aflate în comă; (2) nou-născuții au demnitate de asemenea, ca ființe umane, dar înlocuind demnitatea cu autonomia ar fi lipsiți de demnitate, pentru că nu au autonomie morală. Concluzia pe care o tragem în legătură cu această utilizare a demnității este că demnitatea nu poate fi considerată echivalentă cu autonomia.

Barroso a încercat să vină cu o soluție în privința demnității umane și a susținut că există trei tipuri de elemente de bază care ar putea explica problemele complexe legate de demnitatea omului: valoarea intrinsecă, autonomia și valoarea comunitară. Abordarea lui Barroso a condus însă mai degrabă la încurajarea ideilor proavort și a sinuciderii asistate medical[10]. O conectare a demnității la dimensiunea religioasă este realizată de Pinker, constatarea sa fiind că acest concept are o prea mare încărcătură de conotații religioase și morale[11]. Nici D. Schroeder nu argumentează în sensul unei legături constructive între demnitate și drepturi umane și într-o linie argumentativă își expune motivele, trei la număr, pentru care drepturile omului ar putea fi mai bine înțelese fără conceptul de demnitate umană[12]. Au fost formulate și opinii potrivit cărora demnitatea umană s-ar afla în

[9] R. Macklin, 2003. „Dignity is a useless concept", *British Medical Journal*, 327, 2003, pp. 1419-1420.

[10] L. R. Barroso, „Here, there and everywhere: human dignity in contemporary law and in the transnational discourse", *Boston College International & Comparative Law Rev*, 35 (2), 2012, pp. 331-393.

[11] S. Pinker, „The stupidity of dignity", *The New Republic*, 2008 (accesat la 20/09/2022). https://newrepublic.com/article/64674/thestupidity-dignity

[12] D. Schroeder, „Human Rights and Human Dignity: An Appeal to Separate the Conjoined Twins", *Ethic Theory Moral Practice*, 15, 2012, pp. 323-335.

zona drepturilor, mai exact că este chiar unul dintre aceste drepturi, mai degrabă decât fundament al acestora.

Interpretarea demnității umane din perspectiva drepturilor umane a sedus mai mulți comentatori care susțin că cele două concepte nu pot fi disociate. J. Habermas a acordat o importanță crescută acestei legături și a afirmat că „demnitatea umană este cheia interconexiunii logice dintre diferitele categorii de drepturi ale omului”[13].

Referitor la relația demnitate umană/drepturi umane, în lucrarea de față susținem că demnitatea este un concept complex, poate mai dificil de definit, dar acest demers nu impietează activitatea specialiștilor din domeniul juridic și nici utilizarea sa de către aceștia. Dimpotrivă, poate contribui la îmbogățirea interpretărilor de până acum. Reducerea demnității la un drept în sine poate conduce la situația în care încălcarea respectivului drept înseamnă de fapt încălcarea demnității umane. În acord cu opinia susținută de J. Habermas, considerăm că demnitatea umană și drepturile omului nu pot fi disociate, demnitatea fiind „firul roșu” care leagă drepturile omului și oferă coerență structurii. Prin urmare, afirmăm că demnitatea umană ar trebui respectată și protejată împotriva oricăror încălcări, iar recunoașterea demnității unei persoane presupune totodată respectarea drepturilor umane.

Demnitatea umană reflectată în sistemul internațional al drepturilor omului

După Al Doilea Război Mondial comunitatea internațională și statele individuale au recunoscut că toți oamenii au drepturi fundamentale întrucât acestea derivă din demnitatea intrinsecă a fiecărei ființe umane, afirmată în diferite documente. Anca F. Moroșteș subliniază că „Fiind consecventă în evoluția sa, societatea a inclus drepturile omului, ca valori inerente, în actele sale supreme de reglementare a relațiilor sociale”[14]. Acest aspect este precizat în *Declarația Universală a Drepturilor Omului*[15] care prevede în Articolul 6: „Fiecare om are dreptul să i se recunoască pretutindeni personalitatea juridică”. Articolul este foarte important prin conținut, pe de o parte pentru că prin utilizarea termenului „recunoaște” se solicită recunoașterea a ceva ce există deja, iar pe de altă parte pentru că introduce tratarea cu respect, în mod necondiționat, a tuturor

[13] J. Habermas, „The concept of human dignity and the realistic utopia of human rights”, *Metaphilosophy LLC*, 41, 2010, p. 464.

[14] A. F. Morosteș, *Protecția națională și internațională a drepturilor omului*, Cluj-Napoca, Editura Casa Cărții de Știință, 2020, p. 11.

[15] https://www.ohchr.org/sites/default/files/UDHR/Documents/UDHR_Translations/ rum.pdf

oamenilor. Conceptul de demnitate umană în acest caz nu se bazează pe ideea apartenenței la specia umană, așa-numitul speciism, ci mai mult pe abilitățile care caracterizează ființele umane (iubire, autodeterminare, exprimarea sinelui etc.) și care le distinge de toate celelalte existențe vii. Ne putem întreba în ce măsură ar putea fi recunoscută demnitatea intrinsecă și la alte entități dacă ar poseda acele abilități pe care le au doar oamenii.

În același document internațional, *Declarația Universală a Drepturilor Omului*, se afirmă că: demnitatea este inerentă tuturor membrilor familiilor umane, iar aceștia posedă drepturi egale (Preambul); „Toate ființele umane se nasc libere și egale în demnitate și în drepturi" (Articolul 1). *Pactul Internațional cu privire la drepturile civile și politice*[16] afirmă că aceste drepturi derivă din demnitatea inerentă a persoanei umane. Această afirmație este importantă deoarece subliniază că drepturile de bază se originează în valoarea inerentă a fiecărei ființe umane și atunci nu pot fi înlăturate. În acest context, în care sistemul internațional privind drepturile omului se sprijină pe conceptul de demnitate umană, utilizarea acestor instrumente în bioetică poate fi mai consistentă.

În sensul celor de mai sus, a intersecției dintre demnitate și drepturi umane în bioetică, menționăm câteva documente internaționale relevante care susțin această idee: *Declarația Universală asupra Genomul Uman și Drepturile Omului* (1997);*Declarația Internațională privind Datele Genetice Umane* (2003) și *Declarația Universală de Bioetică și Drepturile Omului* (2005). În aceste documente, în general, dar în cel urmă în special, se arată că demnitatea joacă mai multe roluri diferite, care însă nu se exclud. Demnitatea umană constituie argumentul împotriva discriminării și reglementează domeniul biomedicinei.

Declarația de la Oviedo – *Convenția privind drepturile omului și biomedicina* (1997) face referire la protejarea demnității tuturor oamenilor și la respectarea integrității și a altor drepturi și libertăți în ceea ce privește aplicarea biologiei și medicinei (Articolul 1). Uneori trimiterile la demnitatea umană se fac în termeni negativi, de exemplu în sensul că oamenii niciodată nu trebuie tratați într-un mod prin care să le fie negată sau lezată demnitatea, în timp ce drepturile omului sunt exprimate în dreptul internațional preponderent în termeni pozitivi.

Ultimii ani sunt caracterizați de promovarea respectului pentru demnitatea intrinsecă nu doar pentru individ, ci a întregii umanități, gândită ca o „mare familie umană". Această preocupare poate fi înțeleasă în contextul provocărilor și temerilor generate de utilizarea inadecvată a

[16] https://avp.ro/wp-content/uploads/2020/07/pact_mnp.pdf

unor tehnologii privite ca o amenințare la adresa integrității speciei umane. Amintim intervențiile asupra liniei germinale și clonarea reproductivă umană.

Concluzii

Conceptul de demnitate umană a cunoscut o dinamică deosebită de-a lungul secolelor în ceea ce privește semnificația sa și modul de utilizare. Dezvoltarea biotehnologiilor medicale și provocările secolului XXI, precum: migrația, violența, discriminarea, sărăcia și terorismul au adus demnitatea umană în centrul dezbaterilor din diferite domenii de cercetare. Dintre tipurile de demnitate menționate în lucrare, demnitatea umană colectivă semnifică un statut normativ care aparține umanității, mai mult decât membrilor individuali. Susținem în lucrarea de față existența legăturii între demnitatea umană și drepturile umane și faptul că aceste concepte nu pot fi disociate. Legătura dintre demnitate și drepturi umane este evident exprimată și în sistemul internațional de drepturi ale omului și în mod particular în cele care vizează bioetica umană.

Bibliografie

Barroso L. R., „Here, there and everywhere: human dignity in contemporary law and in the transnational discourse", *Boston College International & Comparative Law Rev*, 35 (2), 2012.

Cancik H., „'Dignity of Man' and '*Persona*' in Stoic Anthropology: Some Remarks on Cicero, De Officiis I 105–107", în (eds.) David Kretzmer and Eckart Klein, *The Concept of Human Dignity in Human Rights Discourse,* Dordrecht, Kluwer Law International, 2002.

Habermas J., „The concept of human dignity and the realistic utopia of human rights", *Metaphilosophy LLC*, 41, 2010.

Macklin R., „Dignity is a useless concept", *British Medical Journal*, 327, 2003.

Moroșteș A. F., *Protecția națională și internațională a drepturilor omului*, Editura Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2020.

Pinker S., „The stupidity of dignity", *The New Republic*, 2008.

Schroeder D., „Human Rights and Human Dignity: An Appeal to Separate the Conjoined Twins", *Ethic Theory Moral Practice*, 15, 2012.

Sensen O., „Human dignity in historical perspective: The Contemporary and traditional paradigms", *European Journal of Political Theory*, 2011, 10(1).

Sulmasy P. D., „Death, dignity, and the theory of value", *Ethical Perspectives,* vol. 9, 2002.

von Pufendorf S., *De Jure Naturae Et Gentium* [1672], Translated into English, *Of the Law of Nature and Nations: Eight Books,* The Lawbook Exchange, Ltd.; 4th edition, 2005.

Werner M., „Individual and collective dignity", în *The Cambridge Handbook of Human Dignity. Interdisciplinary perspectives*, Edited by M. Düwell, J. Braarvig, R. Brownsword, D. Mieth, Cambridge, Cambridge University Press, 2014.

Resurse online:

Déclaration des droits de l'Homme et du citoyen de 1789. http://www.textes.justice.gouv.fr/textes-fondamentaux-10086/droits-de-lhomme-et-libertes
fondamentales-10087/declaration-des-droits-de-lhomme-et-du-citoyen-de-1789-10116.html (accesat la 13.09.2022).
https://www.ohchr.org/sites/default/files/UDHR/Documents/UDHR_Translations/rum.pdf (accesat la 15.09.2022).
https://avp.ro/wp-content/uploads/2020/07/pact_mnp.pdf (accesat la 09.09.2022).
https://newrepublic.com/article/64674/thestupidity-dignity. (accesat la 20/09/2022).
https://www.ohchr.org/sites/default/files/UDHR/Documents/UDHR_Translations/rum.pdf. (accesat la 10.09.2022).

EGALITATE DE TRATAMENT ZERO FAȚĂ DE UNIVERSITĂȚI VERSUS PERSONALUL ÎNCADRAT ÎN ADMINISTRAȚIA PUBLICĂ

Radu Nicolae STOIAN
Universitatea de Vest „Vasile Goldiș" din Arad

Abstract

In recent years, we have witnessed a true embrace of the phrase "other providers of professional training" as it is currently expressed in the current Administrative Code, in fact we see the assurance of an unnatural continuity on the beaten path of continuous professional development and improvement, excluding university studies.

The approach of the present theme not only tries to unravel this logic of the exclusion of university studies, but aims to outline a reaction of the university environment to the provisions of article 458 para. 9 of the Administrative Code, and we hope for a reaction from the representative unions in the system, which must fight for the rights of their own members. Moreover, the moment is opportune, because the Ministry of Development, Public Works and Administration has displayed on transparency precisely the draft of the Government Decision for the approval of the methodological norms regarding the training and professional development of civil servants, including the rights and obligations associated with the training process, as well as of the rules regarding the credit system necessary for the promotion of civil servants to a professional grade and to a vacant public management position.

We believe that the career of the already employed civil servant who wants to access skills and abilities superior to those possessed should not be neglected, and this fact, precisely in the context of the interest of the public authority or institution which can thus achieve its objectives through a responsible use of its own resources human and financial.

Keywords: *"professional training suppliers", "training and professional development program", "occupational standards"*

Introducere

O logică simplă, dar fără corespondent

Potrivit prevederilor Legii nr. 1/2011 a educației naționale, ***principala misiune care revine învățământului superior, constă în a genera și urmări prin intermediul parcurgerii programelor de studii*** de formare inițială ***și de formare continuă****, dezvoltarea competențelor și*

aptitudinilor individului și inserția profesională a acestuia în scopul atingerii gradului de competență cerut de societate. O instituție de învățământ superior *reflectă calificările dobândite nu doar prin diplome, ci și prin certificate ori alte acte de studii*.

Conform dispozițiilor articolului amintit din Codul Administrativ (458 alin. 9) „**nu constituie formare și perfecționare profesională** și nu pot fi finanțate din bugetul de stat sau din bugetul local **studiile universitare definite în condițiile prevăzute de legislația specifică.**"

Potrivit prevederilor proiectului de act normativ cu privire la formarea respectiv perfecționarea profesională a funcționarilor publici, inclusiv drepturile acestora corelate procesului de formare, articolul 3 alin. (2), definițiile unor termeni bază precum „furnizor de formare" sau „program de formare și perfecționare profesională" „se completează în mod corespunzător cu definițiile termenilor specifici utilizați în domeniul reglementării formării și perfecționării profesionale continue sau în domeniul învățământului universitar, după caz"[1].

Accederea spre studiile universitare – condiționare și realitate

Egalitate de tratament zero față de universități și personalul încadrat în administrația publică, ideea consacrată în titlu, se motivează din plin.

Ne concentrăm pe efectele benefice asupra turismului din țară prin prelungirea măsurii de atribuire a voucherelor de vacanță, asistăm la adoptarea a diverse măsuri care urmăresc interesul public cu caracter general, *toate însă rezultat al unor contexte caracterizate prin situații de urgență, extraordinare*.

De ce nu prevenim din timp? De ce nu ne îndreptăm atenția spre cei care au optat pentru sectorul public, care au demonstrat un număr de ani vechime într-un anumit grad profesional aferent funcției publice ocupate și vor să se dezvolte, să-și complinească studiile potrivit cerințelor ori nevoilor instituției/autorității publice.

Până la urmă, de ce nu ajutăm deopotrivă, instituția, funcționarul public și corpul academic?

[1] A se vedea: ș) standarde ocupaționale – reprezintă documentul care precizează competențele profesionale necesare practicării unei ocupații, potrivit dispozițiilor art. 15 alin. 2 din OG 129/2000 privind formarea profesională a adulților, republicată, cu modificările și completările ulterioare;
(2) Definițiile prevăzute la alin. 1 se completează în mod corespunzător cu definițiile termenilor specifici utilizați în domeniul reglementării formării și perfecționării profesionale continue sau în domeniul învățământului universitar, după caz.

Avem oare nevoie de o situație excepțională care să evidențieze că am atins punctul în care funcționari din mediul rural sau urban se lovesc de voința legiuitorului care impune dar fără susținere financiară ca menținerea în funcția publică de conducere precum de exemplu cea de secretar general al unei comunei, ori alte funcții de conducere din administrația publică centrală și locală să fie atinsă sub condiție?[2] **Și subliniem aici o adevărată arie de condiții de acces sau chiar de promovare într-o funcție publică, strâns legate de absolvirea tocmai a unor studii universitare,** dintre acestea enumerând:

- studii universitare de licență, lungă durată condiționate pe specialitate juridică sau administrativă ori științe politice (*acolo unde este vacantă/temporar vacantă funcția de conducere aferentă postului de secretar general al comunei și nu sunt alte persoane cu studii de licență*);

- studii universitare de licență condiționate pe specialitate economică, administrativă ori tehnică sau juridică. Această condiție este reglementată pentru cei care doresc să acceadă spre posturile de administrator public, *post ocupat* ***prin numire*** în funcție, nu prin concurs;

- studii universitare de licență condiționate în domeniul științelor sociale. Condiția domeniului de științe sociale, este impusă pentru funcționarul public definitiv, ocupant a unei funcții din clasa I, care acceptă cu responsabilitate și disponibilitate ***desemnarea*** ca și consilier de etică;

- studii universitare de licență condiționate de specialitatea în care este deja încadrat funcționarul ori într-o specialitate apreciată ca fiind necesară activității profesionale (în situațiile de promovare în clasă, practic de accedere într-o funcție de execuție din clasă superioară prin transformarea postului pe care este încadrat funcționarul public).

[2] „Art. 615.
(2) În situația prevăzută la alin. (1), ocuparea funcției publice de conducere de secretar general al comunei se face pe perioadă nedeterminată, cu obligația absolvirii cu diplomă a studiilor universitare de master, în specialitate juridică, administrativă sau științe politice, în termen de 4 ani de la data numirii, sub sancțiunea eliberării din funcția publică.
(3) În situația în care funcția publică de conducere de secretar general al comunei este vacantă sau temporar vacantă și în cadrul autorității sau instituției publice nu există persoane care au studii universitare de licență absolvite cu diplomă, respectiv studii superioare de lungă durată absolvite cu diplomă de licență sau echivalentă, în specialitate juridică, administrativă sau științe politice, și care îndeplinesc condițiile de vechime și de studii prevăzute de lege, funcția publică de secretar general al comunei poate fi exercitată cu caracter temporar și de persoane care nu îndeplinesc aceste condiții, cu aplicarea corespunzătoare a prevederilor art. 509-511."

Concluzii

Să concluzionăm, ce înțelegem prin „egalitate de tratament zero față de universități", mai exact, în raport cu cine?

În primul rând, în raport cu furnizorii de diverse acțiuni pe segmentul de formare profesională, față de diferitele ONG-uri care mediatizează organizând la munte, în deltă ori la mare, programe pentru funcționarii publici și personalul contractual, într-adevăr, într-un cadru autorizat. *Nu îi contestăm, dar avem prin corpul academic un drept cel puțin egal la finanțare tot așa după cum un astfel de drept spre oferta noastră educațională, îl au în primul rând acei angajații care privesc cu profesionalism spre viitor și doresc a face parte dintr-un corp de elită, responsabil și conștient de o bună gestiune a fondurilor publice și de aceea că funcția lor semnifică încredere publică și un bun exemplu.*

Tocmai înarmați cu această rațiune, am primit cu satisfacție amărui nuanțată, modificările aduse Legii nr. 1/2011 în luna mai a anului 2020 prin articolul I, punctul 16. din Ordonanța de Urgență nr. 79/2020[3], care situează învățământul superior alături de organizații axate pe un învățământ în contexte formale.

Apreciem că și articolul 3 alin. (2), punct o) din draftul prezentat la transparență și amintit mai sus, definește programul de formare și perfecționare profesională cu referință la persoanele juridice prevăzute la art. 331 alin. (1) din Legea educației naționale nr. 1/2011.

Mai este însă de lucru, *și propunem ca și consecință a celor doar expuse în alineatul precedent, o modificare și completare de lege ferenda, urgentă a articolului 458 al Codului administrativ, astfel încât să constituie formare și*

[3] Art. 331.

(1) Instituțiile sau organizațiile în care se realizează învățarea în contexte formale sunt: unități și instituții de învățământ preuniversitar **și superior**, centre de educație și formare profesională din subordinea ministerelor sau autorităților publice locale, furnizori publici și privați de educație și formare profesională autorizați/acreditați în condițiile legii, organizații nonguvernamentale ori guvernamentale care oferă programe autorizate în condițiile legii, angajatori care oferă programe de formare profesională propriilor angajați, instituții de formare continuă nonuniversitară din Ministerul Apărării Naționale, Ministerul Afacerilor Interne, Ministerul Justiției, Serviciul Român de Informații sau ale altor instituții cu atribuții în domeniul apărării, informațiilor, ordinii publice și securității naționale, inclusiv în domeniul învățării limbilor străine."

„Art. 1. Interzicerea generală a discriminării

1. Exercitarea oricărui drept prevăzut de lege trebuie să fie asigurată fără nicio discriminare bazată, în special, pe sex, pe rasă, culoare, limbă, religie, opinii politice sau orice alte opinii, origine națională sau socială, apartenența la o minoritate națională, avere, naștere sau oricare altă situație.

2. Nimeni nu va fi discriminat de o autoritate publică pe baza oricăruia dintre motivele menționate în paragraful 1".

perfecționare profesională ce poate fi finanțate din bugetul de stat sau din bugetul local, inclusiv studiile universitare mai sus exemplificate.

Apreciem de altfel că, în contextul dat, legislația este cel puțin inechitabilă față de competența universităților de a fi formatori în accepțiunea art. 1 din protocolul adițional 12 la CEDO, acesta fiind eludat de o manieră impardonabilă.

Așteptăm ca și corp academic, ca prin reprezentanții noștri aleși, să fim invitați în acord cu prevederile articolului 56 al Codului Administrativ, de către miniștrii, în a colabora constructiv, alături de Institutul Național de Administrație, în procesul de perfecționare profesională a celor înrolați în serviciul public prin numire, desemnare, ori concurs, astfel încât expertiza acestora să servească de o manieră calificată în viitor interesele oricărui cetățean.

Bibliografie

Legea nr. 1/2011 a educației naționale, publicată în Monitorul Oficial al României, nr. 18 din 10 ianuarie 2011 cu modificările și completările ulterioare.

OG 129/2000 privind formarea profesională a adulților, republicată, cu modificările și completările ulterioare.

OUG nr. 57 din 3 iulie 2019 privind Codul Administrativ publicată în Monitorul Oficial al României, nr. 555 din 5 iulie 2019.

ATRIBUȚIILE INSPECTORULUI SOCIAL CONFORM LEGISLAȚIEI ROMÂNEȘTI ÎN VIGOARE

Flavius ȘIPOȘ
Agenția Județeană pentru Plăți și Inspecție Socială Arad
Aurelian Roland BOIȚ
Decanul Colegiului Consilierilor Juridici din Arad

Abstract

Social work services have emerged in Romania after 1989 and they brought up several new professions, including that of social worker, personal assistant, child carer, elder carer, attendant, including that of social inspector. Through the inspection activities carried out by the social inspectors, it is intended to improve the national social work system and the legal framework.

Keywords: *social work, social inspector, legal framework*

Aspecte introductive

Arhitectura organizațională a Inspecţiei Sociale a început în anul 2007 când Ministerul Muncii, Familiei și Egalității de Șanse din România și Inspecția Generală a Afacerilor Sociale – Ministerul Afacerilor Sociale din Franța au demarat proiectul „Întărirea capacității administrative a Inspecției Sociale". Traseul dezvoltării instituționale a acestei instituții a fost unul oscilant, suferind de-a lungul anilor mai multe reorganizări[1], fapt ce a influențat foarte mult procesul de consolidare instituțională, precum și a actului de inspecție.

În prezent Inspecția Socială este organizată ca și Direcție în cadrul Agenției Naționale pentru Plăți și Inspecție Socială. În cadrul acestei instituții, conform normei de organizare și funcționare[2], au fost stabilite

[1] Din data de 1 iulie 2007 și până în data de 31 decembrie 2009, Inspecția Socială a funcționat ca o instituție de specialitate a administrației publice centrale, având personalitate juridică și fiind în directa coordonare a Ministerului Muncii, Familiei și Egalității de Șanse. Începând cu data de 1 ianuarie 2010 și până în data de 31 decembrie 2011, Inspecția Socială a fost reorganizată și a funcționat ca Direcția Generală de Inspecție Socială în cadrul Ministerului Muncii, Familiei și Protecției Sociale. Din data de 1 ianuarie 2012 și până în prezent Inspecția Socială a fost reorganizată ca o Direcție de Inspecție Socială în cadrul Agenției Naționale pentru Plăți și Inspecție Socială.

[2] Conform Ordonanței de urgență a Guvernului nr. 113/2011 privind organizarea și funcționarea Agenției Naționale pentru Plăți și Inspecție Socială publicată în Monitorul Oficial nr. 921/23 decembrie 2011 aprobată cu modificări și completări prin Legea nr. 198/2012 pentru aprobarea Ordonanței de urgență a Guvernului nr. 113/2011 privind organizarea și

categoriile de personal ce-și pot desfășura activitatea în cadrul instituției; mai precis conform prevederilor art. 8 alin. (1) Agenția Națională pentru Plăți și Inspecție Socială, precum și agențiile teritoriale își desfășoară activitatea cu personal angajat cu contract individual de muncă, cu funcționari publici, funcții generale precum și funcționari publici cu funcții specifice. Conform prevederilor aliniatului 2 al aceluiași text legal, funcția de inspector social face parte din cadrul categoriei funcțiilor publice care au statut special.

Prerogativele inspectorului social conform legislației românești în vigoare

În anul 2016 a fost aprobat Statutul special al funcției publice specifice de inspector social[3] care prevede la art. 3 alin. (1) că funcția de inspector este parte componentă din categoria funcțiilor specifice cu statut special și cuprinde toate atribuțiile, precum și toate responsabilitățile specifice unei misiuni de inspecție, mai precis, controlul, evaluarea, monitorizarea și nu în ultimul rând ansamblul activităților de investigare socială din sfera de activitate a protecției sociale, conform prevederilor normelor juridice.

Activitatea inspectorului social este prevăzută și de Codul administrativ[4] în Lista cuprinzând funcțiile publice, pct. II, funcții specifice, lit. B, pct. 18 - funcții publice de execuție și funcția de inspector social, din cadrul Anexei nr. 5.

Deoarece inspectorul social exercită atribuții de autoritate de stat, activitatea acestuia se află sub protecția legii, fiind apărat de orice ingerință de natură să-i influențeze libertatea de execuție, sau de apreciere precum și cea decizională, ori, funcție de caz, îngrădirea realizării misiunilor de inspecție socială sau pe cea de investigare socială. Aceste libertăți sunt prevăzute la alin. (1) din art. 4. În situația în care inspectorul social este supus unor presiuni care poate vicia actul de control, acesta are obligația de a notifica în scris situația conducătorului ierarhic superior sau funcție de caz, persoana care ocupă funcția de conducere a instituției centrale, conform alin. (2) al art. 4.

funcționarea Agenției Naționale pentru Plăți și Inspecție Socială, publicată în Monitorul Oficial al României nr. 764/2012, precum și a Hotărârii Guvernului nr. 151 din 13 martie 2012 privind aprobarea Statutului propriu de organizare și funcționare al Agenției Naționale pentru plăți și inspecție Socială cu modificările și completările ulterioare, publicată în Monitorul Oficial al României nr. 190 din 23 martie 2012.

[3] Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 82/2016 pentru aprobarea Statutului special al funcției publice specifice de inspector social și pentru modificarea și completarea unor acte normative, publicată în Monitorul Oficial al României nr. 965 din 29 noiembrie 2016.

[4] Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 57/2019 privind Codul administrativ publicată în Monitorul Oficial al României nr. 555 din 5 iulie 2019.

Accesul inspectorului social în timpul misiunii este neîngrădit și permanent conform art. 6, fiind obligat de a purta asupra sa elementele care îi atestă funcția respectiv legitimația de serviciu, insigna și ordinul de deplasare semnat de către conducătorul instituției centrale sau funcție de caz de cel teritorial, cu consemnarea misiunii în Registrul unic de control, conform prevederilor alin. (2) a art. 3 din cadrul Ordonanței de urgență nr. 82/2016[5]. Misiunile de inspecție socială vor avea loc la sediul instituțiilor, firmelor, organizațiilor neguvernamentale, precum și la domiciliul beneficiarilor de protecție sau beneficii sociale.

Din analiza prevederilor art. 6 a Ordonanței nr. 82/2016 se constată faptul că sfera de competență a inspectorului social de la nivel central este diferită față de aceea a inspectorul social de la nivel teritorial. Respectiv inspectorul social de la nivel central conform prevederilor art. 6 alin. (3) își poate desfășura activitatea atât la nivel național, cât și la nivel internațional, la solicitarea ministrului muncii și cu respectarea legislației statului respectiv, precum și cu respectarea convențiilor încheiate de către țara noastră și aceste state, iar inspectorul cu o vechime mai mare de 3 ani efectuează activități de supervizare profesională a inspectorilor de la nivel teritorial conform alin. (5) a aceluiași articol, pe când inspectorul social de la nivel teritorial efectuează misiuni de inspecție doar în raza de competență a agenției unde își desfășoară activitatea sau la solicitarea scrisă a conducătorului de la nivel central, poate efectua misiuni de inspecție și pe întreg teritoriul țării, conform prevederilor art. 6 alin. (6) și alin. (7). Aceste diferențe de competențe profesionale menționate de norma juridică reflectă faptul că maturitatea acestei profesii este destul de departe, deoarece în forma actuală, norma juridică limitează competențele profesionale în funcție de unitatea în care inspectorul social își desfășoară activitatea și nu ține cont de experiența profesională.

Art. 7 din Ordonanța nr. 82/2016 prezintă atribuțiile specifice ale inspectorului social, respectiv, acesta: controlează și monitorizează modul prin care sunt stabilite și acordate beneficiile de asistență socială; controlează și monitorizează modalitatea de acordare și furnizare a serviciilor sociale de către furnizorii publici și privați; controlează modalitatea prin care sunt îndeplinite prevederile normei juridice în ceea ce privește încadrarea în grad și tip de handicap, ori grad de invaliditate sau, funcție de caz, în grad de dependență; controlează respectarea criteriilor de

[5] Elementele care atestă funcția de inspector social și care trebuie a fi purtate în misiunea de inspecție, respectiv cea de investigație socială sunt prezentate și de art. 8 alin. (5) și alin. (6) din cadrul Ordonanței de Urgență a Guvernului nr. 113/2011 privind Organizarea și Funcționarea Agenției Naționale pentru Plăți și Inspecție Socială.

eligibilitate a beneficiarilor din sfera de protecţie specială; evaluează şi monitorizează modalitatea de respectare a prevederilor standardelor minime de calitate care stau la baza acreditării tuturor furnizorilor de servicii sociale[6], precum şi a indicatorilor nivelurilor de calitate, formulând, atunci când se impune, recomandări de îmbunătăţire; verifică şi monitorizează modul prin care sunt îndeplinite măsurile sau, funcţie de caz, recomandările aduse în activitatea de control şi evaluare, iar în cazul în care se impune, aplică sancţiunile contravenţionale pentru neîndeplinirea acestora, conform cu prevederile normelor juridice; inspectorul social îndrumă persoanele fizice şi juridice, publice ori private şi care au atribuţii în domeniul protecţiei sociale, în vederea îmbunătăţirii activităţii precum şi prevenirii faptelor de încălcare a prevederilor legale; desfăşoară activităţi de investigaţie socială referitoare la modul de stabilire precum şi la cel de acordare a beneficiilor de asistenţă socială, a furnizării de servicii sociale, precum şi a modului de îndeplinire a prevederilor legale referitoare la încadrarea în grad şi tip de handicap, în grad de invaliditate sau, funcţie de caz, în grad de dependenţă; utilizează echipamente specifice misiunilor de inspecţie socială precum şi a activităţii de investigare socială, respectiv fotografierea, înregistrarea, în vederea susţinerii cazurilor care aduc atingere vieţii şi siguranţei beneficiarului, precum şi în situaţiile de fraudă, abuz, sau, şi neglijenţă în sfera protecţiei sociale; consemnează declaraţiile persoanelor care pot oferii informaţii referitoare la obiectul misiunii de inspecţie sau a activităţii de investigare socială, cu sau fără martori; dispune măsuri de remediere a deficienţelor ce au fost constatate în cadrul misiunilor de inspecţie ca urmare a nerespectării prevederilor legislaţiei în vigoare, stabileşte termene de realizare şi responsabili pentru ducerea la îndeplinire a acestora şi funcţie de caz, aplică sancţiuni contravenţionale; sesizează instituţiile abilitate, conform legislaţiei specifice, în cazul în care au fost constatate fapte ce au încălcat prevederi legale; constată contravenţiile şi funcţie de situaţie aplică sancţiunile prevăzute în domeniul său de activitate, conform normei juridice în vigoare; desfăşoară activităţi de evaluare în sfera de activitate a protecţiei sociale pe teritoriul altor ţări, la solicitarea ministrului muncii, cu respectarea normelor juridice din ţara respectivă precum şi a convenţiilor încheiate de ţara noastră cu aceste state.

Echipele aflate în misiune vor cuprinde cel puţin 2 inspectori, chiar şi în cazul în care se află împreună cu alte organe de control de la terţe instituţii.

[6] Furnizorii de servicii sociale pot acorda servicii sociale doar dacă dețin certificat de acreditare conform prevederilor art. 8 alin. (1) din Legea nr. 197/2012, privind asigurarea calității în domeniul serviciilor sociale, cu modificările și completările ulterioare.

Pentru îndeplinirea funcției specifice de inspector asocial acesta va trebui să îndeplinească următoarele condiții: să dețină cunoștințe în domeniul asistenței sociale, cel medical, economic, juridic, managerial și organizațional, al resurselor umane, să fie disponibil de a efectua numeroase deplasări în diferite localități și funcție de caz, state ale UE, să facă față condițiilor deosebite de muncă, să-și asume responsabilități privind cele constatate și recomandate prin intermediul procesului-verbal de control precum și în situația constatării și aplicării sancțiunilor și contravențiilor prevăzute de norma juridică și nu în ultimul caz să fie echidistant și imparțial în ceea ce privește procesul de evaluare a situațiilor constatate în cadrul misiunilor de inspecție.

Incompatibilitățile, precum și conflictele de interese[7] prevăzute de art. 12 din OUG nr. 82/2016 sunt cele legate de deținerea unor funcții și desfășurarea unor activități remunerate sau voluntar, în cadrul ori în interesul entităților pe care acesta le controlează, dar și efectuarea misiunii de inspecție la unitățile la care el, ori soția, sau funcție de caz, rudele până la gradul al IV-lea au interese directe indiferent de natura acestora; efectuarea de misiuni de inspecție la unitățile cu care a încheiat relațiile de muncă ori cele de colaborare în decursul a trei ani de la data la care a încetat aceste relații.

Pe lângă Statutul special al funcției publice specifice de inspector social, un rol important în activitatea de inspecție are și Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 113/2011 privind organizarea și funcționarea Agenției Naționale pentru Plăți și Inspecție Socială, precum și Statutul propriu de organizare și funcționare, conform cărora activitatea de inspecție socială asigură următoarele: furnizarea de informații către Ministerul Muncii, Familiei și Protecției Sociale în vederea realizării coerenței între politicile sociale din domeniul asistenței sociale și cadrul legislativ aferent; verificarea modului de aplicare a legislației din domeniul asistenței sociale cu reglementările juridice și financiare în vigoare pentru a preveni erorile, frauda precum și actele de corupție din sistem; evaluarea la anumite intervale de tip a măsurilor inițiate în domeniu; oferirea de suport în vederea creșterii calității serviciilor sociale oferite de către instituțiile publice ce desfășoară activități în domeniul asistenței sociale; eficientizarea costurilor destinate organizării și funcționării serviciilor și beneficiilor de asistență socială, suportate de la bugetul de stat; verificarea în permanență a

[7] Conform prevederilor Legii nr. 161/2003 privind unele măsuri pentru asigurarea transparenței în exercitarea demnităților publice, a funcțiilor publice și în mediul de afaceri, prevenirea și sancționarea corupției, publicată în Monitorul Oficial al României nr. 279 din 21 aprilie 2003.

tuturor aspectelor privitoare la drepturile sociale şi nerespectarea principiului echității și egalității tuturor cetățenilor; întărirea autorității statului în ceea ce privește raportul cu terți actori publici ori privați care își desfășoară activitatea în domeniul asistenței sociale.

Din analizarea normelor juridice descrise mai sus se poate observa faptul că activitatea de inspecție socială se desfășoară pe două direcții principale, respectiv:

- beneficiile sociale[8], pe acest sector de activitate se are în vedere modul în care se respectă prevederile legale referitoare la modalitatea de stabilire, acordare și administrare;
- serviciile sociale, unde se controlează, evaluează şi monitorizează respectarea prevederilor legislative referitoare la modalitatea de respectare a standardelor minime de calitate,[9] precum şi a standardului

[8] Beneficiile sociale sunt descrise de art.7 – art. 27 din Legea nr. 292/2011 asistenței sociale, publicată în Monitorul Oficial al României nr. 905 din 20 decembrie 2011, și reprezintă o formă prin care se suplimentează sau se substituie veniturile individuale sau veniturile totale realizate prin muncă a unei familii, în vederea asigurării unui standard minim de trai, precum și o modalitate de a sprijini creșterea calității vieții a unor categorii sociale în vederea combaterii excluziunii sociale. Principalele beneficii de asistență socială sunt: ajutorul social; ajutorul acordat pentru încălzirea locuinței, alocația de susținere a familie, ajutoarele de urgență (acestea pot fi acordate de la bugetul de stat sau de la bugetul local), alocația de stat pentru copii, alocația de plasament, indemnizația pentru creșterea copilului, stimulentul de inserție, indemnizația acordată lunar aferentă concediului de acomodare, drepturile bănești acordate persoanelor cu dizabilități, bugetele persoanelor complementare acordate lunar persoanelor cu dizabilități, îndemnizația lunară de hrană pentru persoanele cu HIV/SIDA și a celor cu tuberculoză, indemnizația lunară acordată persoanelor cu dizabilități încadrate în grad de handicap grav și accentuat, indemnizația lunară de însoțitor acordată persoanelor cu handicap vizual etc.

[9] Standardele minime de calitate din domeniul asistenței sociale sunt aprobate prin ordin de ministrului muncii și sunt: pentru serviciile de tip rezidențial destinate copiilor din sistemul de protecție specială avem Ordinul nr. 25/2019, publicat în Monitorul Oficial al României nr. 102 bis din 11 februarie 2019; Ordinul nr. 26/2019 aprobă Standardele minime de calitate pentru serviciile sociale de tip familial destinate copiilor din sistemul de protecție specială, publicat în Monitorul Oficial al României nr. 103 din 11 februarie 2019; Ordinul nr. 27/2019 aprobă Standardele minime de calitate pentru serviciile sociale de zi destinate copiilor, publicat în Monitorul Oficial al României nr. 160 bis din 28 februarie 2019; Ordinul nr. 28/2019 aprobă Standardele minime de calitate pentru acreditarea serviciilor sociale destinate prevenirii și combaterii violenței domestice publicat în Monitorul Oficial al României nr. 90 din 5 februarie 2019; Ordinul nr. 29/2019 aprobă Standardele minime de calitate pentru acreditarea serviciilor sociale destinate persoanelor vârstnice, persoanelor fără adăpost, tinerilor care au părăsit sistemul de protecție a copilului și a altor categorii de persoane adulte aflate în dificultate, precum și pentru serviciile acordate în comunitate, serviciile acordate în sistem integrat și cantinele sociale, publicat în Monitorul Oficial al României nr. 121 bis din 15 februarie 2019; Ordinul nr. 81/2019 aprobă Standardele minime de calitate pentru serviciile sociale organizate ca centre maternale, publicat în Monitorul Oficial al României nr. 111 bis din 13 februarie 2019; Ordinul nr. 82/2019 aprobă Standardele specifice minime de calitate obligatorii pentru serviciile sociale destinate persoanelor adulte cu dizabilități, publicat în Monitorul Oficial al României nr. 100 bis din 8 februarie 2019.

minim de cost[10], a îndeplinirii condițiilor de acreditare[11] și licențiere[12] a tuturor furnizorilor de servicii sociale.

În activitatea sa, inspectorul social exercită atribuții de autoritate de stat, beneficiind de protecția legii, fiind apărat de orice ingerință ori amestec prin care se dorește influențarea libertății de execuție ori de apreciere sau decizie și care pot duce la o îngrădire a activității de control. Una dintre atribuțiile inspectorului social în ceea ce privește exercitarea funcției este cea de constatare a săvârșirii faptelor prin intermediul cărora se încalcă prevederile normelor juridice din sfera de activitate a asistenței sociale și aplicarea sancțiunilor contravenționale prevăzute de lege.

Concluzii

În acest context, Agenția Națională pentru Plăți și Inspecție Socială devine unica instituție de control în sfera de activitate a asistenței sociale, iar funcția de inspector social trebuie să fie exercitată de către persoane care dețin cunoștințe polivalente și pluridisciplinare, precum și experiență profesională, dobândite prin pregătire continuă, astfel încât să asimileze competența necesară exercitării atribuțiilor stabilite în vederea îndeplinirii misiunilor de inspecție.

Bibliografie

Hotărârea Guvernului nr. 151/2012 privind aprobarea Statutului propriu de organizare și funcționare al Agenției Naționale pentru plăți și inspecție Socială cu modificările și completările ulterioare, publicată în Monitorul Oficial al României nr. 190 din 23 martie 2012.

Hotărârea nr. 426/2020 privind aprobarea standardelor de cost pentru serviciile sociale, publicată în Monitorul Oficial al României nr. 465 din 2 iunie 2020.

Legea nr. 161/2003 privind unele măsuri pentru asigurarea transparenței în exercitarea demnităților publice, a funcțiilor publice și în mediul de

[10] Standardele minime de cost reprezintă suma minimală aferentă cu cheltuielile anuale necesare funcționării tuturor serviciilor sociale din țara noastră și sunt reglementate de Hotărârea nr. 426/2020 privind aprobarea standardelor de cost pentru serviciile sociale, publicată în Monitorul Oficial al României nr. 465 din 2 iunie 2020.

[11] Acordarea de servicii sociale de către furnizorii publici sau privați se poate face doar dacă aceștia dețin certificat de acreditare conform prevederilor art. 8 alin. (1) din Legea nr. 197/2012 privind asigurarea calității în domeniul serviciilor sociale publicată în Monitorul Oficial al României nr. 754 din 9 noiembrie 2012.

[12] Conform prevederilor alin. (2) a art. 8 din Legea nr. 197/2012 privind asigurarea calității în domeniul serviciilor sociale, serviciile sociale pot funcționa pe teritoriul țării noastre doar dacă dețin licență de funcționare.

afaceri, prevenirea și sancționarea corupției, publicată în Monitorul Oficial al României nr. 279 din 21 aprilie 2003.
Legea nr. 292/2011 privind asistența socială, publicată în Monitorul Oficial al României nr. 905 din 20 decembrie 2011.
Legea nr. 197/2012 privind asigurarea calității în domeniul serviciilor sociale publicată în Monitorul Oficial al României nr. 754 din 9 noiembrie 2012.
Legea nr. 198/2012 pentru aprobarea Ordonanței de urgență a Guvernului nr. 113/2011 privind organizarea și funcționarea Agenției Naționale pentru Plăți și Inspecție Socială, publicată în Monitorul Oficial al României nr. 764/2012.
Ordinul nr. 25/2019 pentru aprobarea Standardelor minime de calitate din domeniul asistenței sociale sunt aprobate prin ordin de ministrului muncii și sunt: pentru serviciile de tip rezidențial destinate copiilor din sistemul de protecție specială publicat în Monitorul Oficial al României nr. 102 bis din 11 februarie 2019.
Ordinul nr. 26/2019 aprobă Standardele minime de calitate pentru serviciile sociale de tip familial destinate copiilor din sistemul de protecție specială, publicat în Monitorul Oficial al României nr. 103 din 11 februarie 2019.
Ordinul nr. 27/2019 aprobă Standardele minime de calitate pentru serviciile sociale de zi destinate copiilor, publicat în Monitorul Oficial al României nr. 160 bis din 28 februarie 2019.
Ordinul nr. 28/2019 aprobă Standardele minime de calitate pentru acreditarea serviciilor sociale destinate prevenirii și combaterii violenței domestice publicat în Monitorul Oficial al României nr. 90 din 5 februarie 2019.
Ordinul nr. 29/2019 aprobă Standardele minime de calitate pentru acreditarea serviciilor sociale destinate persoanelor vârstnice, persoanelor fără adăpost, tinerilor care au părăsit sistemul de protecție a copilului și a altor categorii de persoane adulte aflate în dificultate, precum și pentru serviciile acordate în comunitate, serviciile acordate în sistem integrat și cantinele sociale, publicat în Monitorul Oficial al României nr. 121 bis din 15 februarie 2019.
Ordinul nr. 81/2019 aprobă Standardele minime de calitate pentru serviciile sociale organizate ca centre maternale, publicat în Monitorul Oficial al României nr. 111 bis din 13 februarie 2019.
Ordinul nr. 82/2019 aprobă Standardele specifice minime de calitate obligatorii pentru serviciile sociale destinate persoanelor adulte cu dizabilități, publicat în Monitorul Oficial al României nr. 100 bis din 8 februarie 2019.
Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 113/2011 privind organizarea și funcționarea Agenției Naționale pentru Plăți și Inspecție Socială publicată în Monitorul Oficial al României nr. 921/23 decembrie 2011.
Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 82/2016 pentru aprobarea Statutului special al funcției publice specifice de inspector social și pentru modificarea și completarea unor acte normative, publicată în Monitorul Oficial al României nr. 965/ din 29 noiembrie 2016.
Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 57/2019 privind Codul administrativ publicată în Monitorul Oficial al României nr. 555 din 5 iulie 2019.